Олег Мельничук

МЕЛЬНИКІВЦІ
крізь сивину століть

Історико-краєзнавчий нарис

Вінниця • ТВОРИ • 2020

УДК 94(477.44)
М 48

Книгу видано за підтримки
директора фермерського господарства «Роксана-К»,
депутата Вінницької обласної ради
Каленича Павла Євгенійовича

Мельничук О. А.

М 48 Мельниківці крізь сивину століть : історико-краєзнавчий нарис. Вінниця : ТВОРИ, 2020. 332 с.

ISBN 000000000

У книзі, на основі архівних матеріалів, опублікованих документів, спогадів очевидців та учасників подій, відтворено історію одного із мальовничих населених пунктів Східного Поділля — села Мельниківці Немирівського району Вінницької області. На основі результатів археологічних досліджень описано найдавніші поселення людей на території села, висвітлено суспільно-політичний, соціально-економічний та культурний розвиток населеного пункту у XVII – XX ст., розкрито основні риси повсякденного життя його мешканців на початку XXI ст.

Розраховано на широке коло читачів, всіх, хто цікавиться історією рідного краю.

УДК 94(477.44)

© Мельничук О. А., 2020
© ТОВ «ТВОРИ», 2020

ISBN 0000000

ПЕРЕДМОВА

В умовах становлення суверенної української держави, відродження національної пам'яті українського народу велика роль покладається на історичну науку. Відновлюючи втрачені, замовчувані чи сфальсифіковані в період радянського тоталітарного режиму сторінки нашої історії, дослідники докладають неабияких зусиль для об'єктивного відтворення подій, явищ та процесів в українській історії. Оприлюднені та доведені до відома суспільства такі історичні знання стануть не лише необхідними «ліками» для морального оздоровлення української нації, але й слугуватимуть запорукою до збереження незалежної української держави, її подальшого розвитку та процвітання.

Важливу роль у відродженні історичної пам'яті відіграють нариси про історію населених пунктів: міст, селищ, сіл. Грунтовні дослідження локальної історії дають змогу не лише виявити загальні закономірності історичного процесу, але й показати унікальність і неповторність розвитку кожного населеного пункту. Написання нарису дає змогу подолати зневажливе ставлення до так званих «дрібних тем», нейтралізувати шкідливі наслідки захоплення широкомасштабними роботами узагальнюючого характеру, які нерідко правдиве відтворення історичного минулого підміняли конструюванням логічно-формальних схем. Окрім того, така історія, як правило, ніколи не буває безликою, а конкретні події, факти, цифри, якось ближче сприймаються до серця, різкіше б'ють по нашій свідомості і змушують нас думати.

Історія населених пунктів — це ніби сукупність художніх картин, об'єднаних загальною концепцією, але виконаних не в чорно-білому забарвлені, а з використанням різнокольорових фарб та відтінків. І змальовані вони не заради краси чи людської примхи, а з метою правдивого відтворення нашого складного та неоднозначного минулого. В ньому злилися в єдине перемоги та невдачі, відкриття та помилки, світле та трагічне, революційний ентузіазм, героїчна праця та жертви, великі надії та розчарування. Якою б іноді болючою для нас не була наша історія, ми не можемо відмовитися від неї в ім'я прийдешніх поколінь. Адже саме в минулому криються причини багатьох наших сьогоднішніх

проблем. Весь досвід нашого життя, і героїчний і трагічний — це надбання народу, яке не можна ігнорувати.

Важливе значення має те, що в більшості випадків такі нариси пишуться самими ж мешканцями. При цьому вони виступають не в ролі сухого хроніста чи постороннього спостерігача, а людини, яка при написанні повністю знаходиться в полоні своїх вражень. Це дає їй змогу побачити історію не лише з сторінок книг, документів, архівних джерел, але й ввести на сторінках нарису простого трудівника села, живу людину, і оцінювати ті чи інші події через призму її свідомості. В такому випадку історія села є для автора не лише частинкою нашої вітчизняної історії, але тією найближчою, найріднішою, яка торкається всіх струн його серця і надає йому творчої наснаги.

Саме такою для автора є історія рідного села Мельниківець Немирівського району Вінницької області: села, в якому він народився та провів своє дитинство; в якому проживали його предки, а сьогодні мешкають найрідніші для нього люди — батьки; села, з яким пов'язані найпотаємніші дитячі та юнацькі мрії. Саме тут автор зустрів своїх перших друзів, вчителів, односельців, що вплинули на формування його особистості та дали путівку в самостійне життя. Тут і досі проживають чесні, щирі, добрі, працьовиті та рідні для автора мельниківчани, яких він завжди радий бачити приїжджаючи в село.

Зважаючи на це, автор усвідомлює, яку велику відповідальність він покладає на себе, пропонуючи на розсуд читачів, передусім односельців, означений історичний нарис. Він свідомий того, що в такій загальній праці не можна приділити належної уваги конкретній селянській родині, окремо взятому мешканцю, хоча переконаний, що кожен із мешканців села Мельниківець заслуговує на це. Однак, таке завдання можна вирішити лише в рамках власного родоводу, написаного для себе кожною, окремо взятою, сільською родиною.

Опрацьовуючи наявні джерела та літературу, автор намагався здійснювати їх об'єктивний аналіз відповідно до власної компетентності та професіоналізму. Однак, викладена у нарисі концепція є авторською, а отже, є суб'єктивною, тому ніяким чином не може претендувати на завершеність. Саме тому автор із вдячністю сприйме всі зауваження та рекомендації. Заодно буде вітати появу інших публікацій з історії села, які лише допоможуть з'ясувати істину та збагатять нашу історичну пам'ять.

Готуючи книгу до видання, автор висловлює велику подяку усім, хто сприяв у підготовці історичного нарису. Передусім щиро вдячний

за надані консультації працівникам та співробітникам: Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені К. А. Тімірязєва, Центрального державного історичного архіву у м. Києві та Державного архіву Вінницької області. Велика подяка за зібрані матеріали, використані в нарисі, вчителям історії місцевої школи Юрченку Анатолію Івановичу та Пархоменко Людмилі Василівні (нині покійних). Зібрані ними свідчення є особливо цінними, оскільки більшості з очевидців сьогодні немає в живих. За надані архівні матеріали, що стосуться історії села 1917–1921 рр., дякую Валерію Пилиповичу Рекруту. Вдячний Дмитру Філіповському та Олександру Гордієвичу за зроблені та надані світлини, які допомогли в оформленні нарису. Особлива подяка Каленичу Павлу Євгенійовичу, уродженцю села Мельниківець, директору фермерського господарства «Роксана-К» за фінансову підтримку у виданні книги. Дякую за сприяння та допомогу усім мешканцям села, свідчення яких були використані при написанні цієї книги.

Олег Мельничук

НАЙДАВНІШІ ПОСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ СЕЛА

Село Мельниківці знаходиться на Подільській височині, у лісостеповій зоні України, на території Східного Поділля. Населений пункт розміщено в балці, через яку проходить невеличка річка[1], прозвана згодом мешканцями села — Кравчик. Свій початок вона бере вище села Ометинці, тому в геологічних дослідженнях вона значиться як Ометинецька річка[2]. Кравчик, прорізуючи лівобережжя Південного Бугу, проносить свої води через села Ометинці, Мельниківці, Слобідку і впадає в річку Південний Буг біля села Райгород. В описі річки, здійсненому мешканцем села Леським Миколою Петровичем уточнюється: «Річка Кравчик на територію села заходить з урочища «Цюпки» села Ометинець. До неї приєднується притока з урочища «Старе» біля хутора Титусівка. Уздовж течії річки залишилися греблі ставків, які не діють і залишки 6 старих млинів. З урочища «Скала» в річку впадає притока, яка має свій початок в лісі урочища «Криківський». Після хутора «Тартак» річка стає широкою та повноводною»[3].

[1] Труды Подольского епархиального историко-статистического комитета под редакцией Свидницкого Е. Каменец-Подольский, 1901. Вып IX. С. 298.

[2] Красівський Л. Геологічні досліди в Гайсинському повіті. К., 1916. С. 76.

[3] Спогади мешканця села Леська М. П.

Після детального дослідження урочища річки у 1916 р. геологом Л. Красівським, було виявлено виступи граніту, скелями заввишки 3–4 сажні з рівними розколинами, які поділяють масив на паралелепіпедальні окремості. «Переважає граніт сірий, дуже твердий, дрібнозернистий, помічається також і світло-рожевий порфірового складу. На обривах, вимитих водою, відміняється світла сірувата жорства і мішана глина, або девюлійна глина до трьох сажнів заввишки. Клімат помірний, а глиниста земля при удобренні дає гарні врожаї»[4].

Специфіка лісостепової зони сприяла поселенню тут найдавніших людей. Розлогі рівнини були придатними для землеробства, а природні підвищення використовувалися мешканцями для захисту у випадку небезпеки. На землях села Мельниківці місцевими археологами виявлено три городища (поселення древніх людей): перше в межах села, друге в двох верстах від села в напрямку до села Райгород, третє в чотирьох верстах на захід, на кордоні сіл Червоного та Мельниківець[5].

Перше городище було розташоване на підвищеній місцевості при ставку, форма чотирикутна, довжина 34 сажні (1 сажень — 2,13 м.), ширина — 25, окружність 120 сажнів. Площа його рівна, забудована. Городище з усіх сторін було захищене ровом і валом. Тепер із заходу вал розкопаний, а рів засипаний при вирівнюванні площі під забудову. Довжина валу 69 сажнів, а довжина рову — 75 сажнів. Вхід в городище з південного сходу[6]. Означене городище (назване мешканцями урочищем «Ракове») не досліджувалось, і тому більш конкретних відомостей про нього немає.

Друге городище розташоване поблизу річки, яка тече з Мельниківець в село Райгород: форма городища у вигляді круга, довжина 36, ширина 32 і окружність 135 сажень. Площа рівна, засаджена тепер сосновим лісом. Оточене городище ровом і валом з усіх сторін, крім північного заходу, тут немає ні рову, ні валу, і городище захищене тут спуском. Довжина рову — 125 сажень, ширина три сажні, валу відповідно 72 та 5 сажень. Вхід із сходу[7]. Означене городище досліджувалось в 1967 році. Характерним є те, що воно не мало культурного шару. Ніяких культурних залишків не виявлено[8]. Згодом частину спуску городища було

[4] Красівський Л. Назв. праця. С. 76–77.

[5] Сецинський Е. Археологическая карта Подольской губернии. М., 1901. С. 47.

[6] Сецинський Е. Назв. праця. С. 47–48.

[7] Сецинський Е. Назв. праця. С. 49.

[8] Хавлюк П. І. Древньоруські городища на Південному Бузі // Слов'яно-руські старожитності. К.: Наукова думка, 1969. С. 162.

зруйновано при видобуванні граніту для місцевих потреб. З цього часу ця місцевість мешканцями села була прозвана «Кар'єр».

Що ж стосується третього — то це найбільш показове городище мисового типу без валу. Воно знаходиться на кордоні сіл Мельниківець та Червоного. Жителі села пізніше назвуть його «могилою». Городище розташоване на мису з дуже стрімким північним та західним схилами, утвореними попередньою спланованою підрізкою.

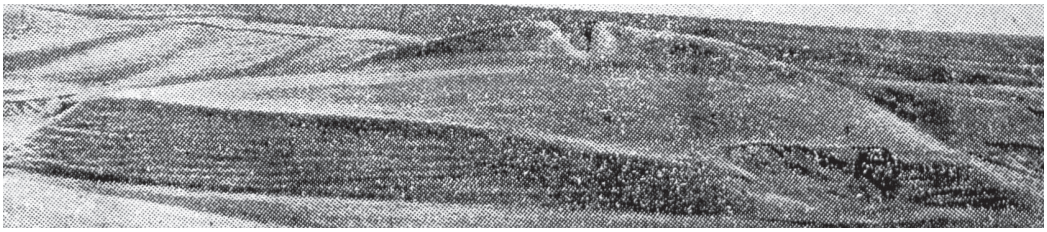

Городище нагадує форму витягнутого ромба, розмірами 80–85 метрів, південно-західний край якого злегка нахилений. Під плато площадка відокремлена підвищеним валом і ровом глибиною 2 м і шириною 6 м.[9] З трьох боків внаслідок стрімкості схилів, захисту не потрібно було, а з четвертої це було зроблено.

Під час археологічних розкопок, які проводив доцент Вінницького педагогічного інституту Хавлюк Павло Іванович з студентами в 1967 році, були знайдені 5 срібних сережок і 4 демонетизованих дирхеми, які вживались як підвіски (див. фото). Три дирхеми, виявлені на городищі, відносяться до часу Саманідів, і належать Наср ібн Ахмаду. Перший з них карбований в Андарабаді в 916–917 рр., другий в Самарканді в 930–931рр, третій — в Аш-Шаші в 934–935 роках, четвертий — підробка саманідського дирхема[10].

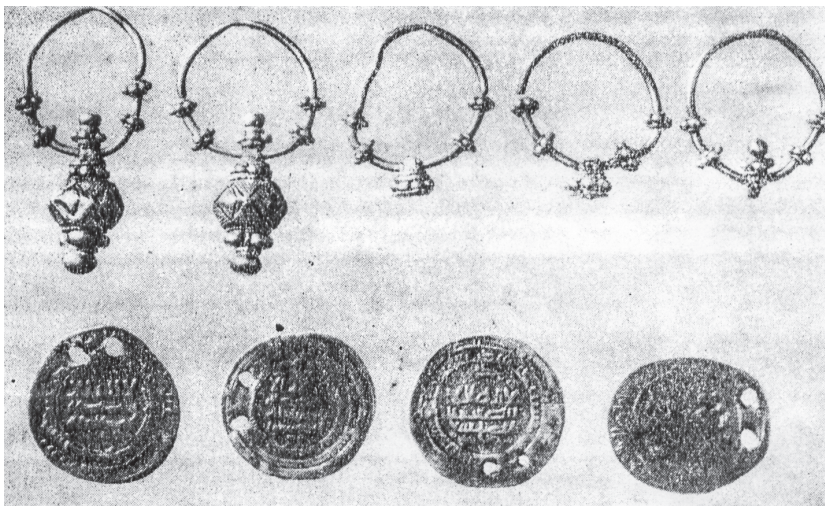

[9] Хавлюк П. І. Древньоруські городища на Південному Бузі // Слов'яно-руські старожитності. К.: Наукова думка, 1969. С. 163.

[10] Хавлюк П. І. Древньоруські городища на Південному Бузі // Слов'яно-руські старожитності. К.: Наукова думка, 1969. С. 164.

На городищі було знайдено також залізні наконечники стріл, підвісний сланцевий брусок, залізну пряжку, уламок зубила чи долота, два пряслиця, уламок ножика. На підставі знахідок городище було датоване X століттям.

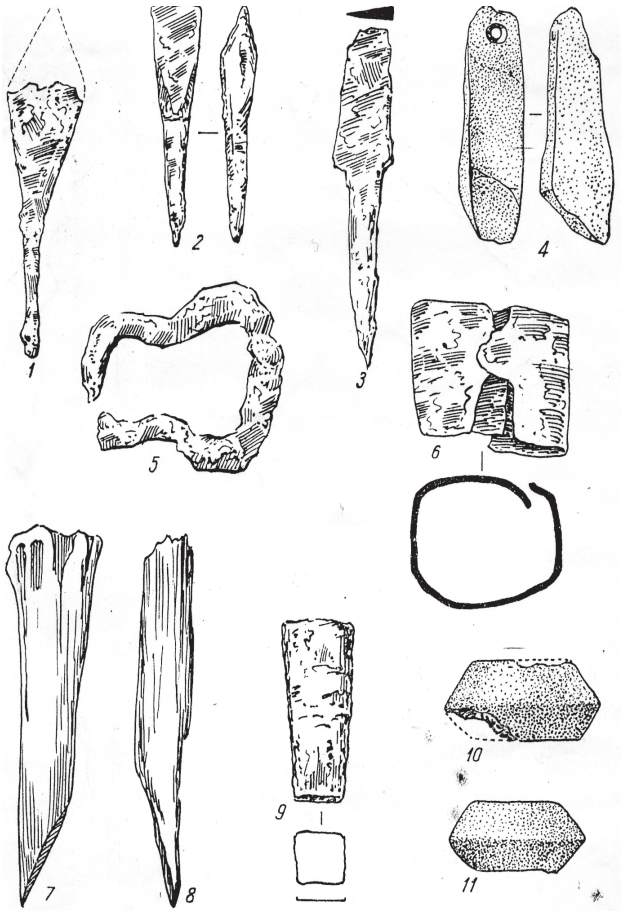

Поблизу городища було виявлено селище, що простягалось до двох кілометрів від нього. Тут же було здійснено розкопки декількох ділянок і залізоплавильних печей.

Найкраще збережена землянка (див. фото) мала прямокутну форму, розмірами 4,3 х 3,3 м. Піч, яка знаходилась в одному з кутів, викладена з великих гранітних каменів. Черінь вимащено глиною. Стіни житла були обкладені дубовими колонами у вигляді зрубу, що піднімався на певну висоту над ямою. Долівка ущільнена. Біля печі справа зафіксовано невелику ямку. В житлі знайдено кілька десятків уламків посудин, дві кістяні проколки та залізну риховку від ручки якогось інструмента[11].

[11] Хавлюк П. І. Древньоруські городища на Південному Бузі // Слов'яно-руські старожитності. К.: Наукова думка, 1969. С. 165.

В декількох місцях було виявлено сліди залізоплавильного виробництва у вигляді жужелиць і куч заготовленої для плавки залізної руди. Було розкопано залишки трьох печей. Одразу під орним шаром залягала жужелиця або шлак з великим вмістом заліза. Іноді печі групувались по декілька в одному місці, але найчастіше окремо.

Після розчищень були знайдені розкидані грудки залізної руди, фрагменти кераміки, глиняні прямокутні трубки з круглими отворами для дуття. В одному місці в ямці біля печі було складено дев'ять таких трубок[12].

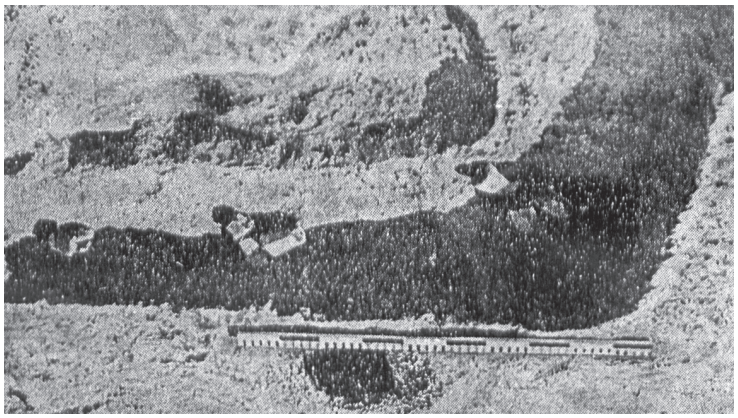

Після даної археологічної розвідки 1967 р. і аж до 2001 р. проводилися більш глибокі дослідження самого городища. Перше грунтовне дослідження городища було розпочате експедицією Вінницького педінституту, яку очолював доцент Хавлюк П. І. влітку 1971 р. У щорічному звіті городище було охарактеризоване як просте мисове укріплення розміром 80х67 м з валом по всьому периметру площадки. Найбільш повно вал зберігся з напільного боку. В його розрізі (зробленому у 1960 р.)

[12] Хавлюк П. І. Древньоруські городища на Південному Бузі // Слов'яно-руські старожитності. К.: Наукова думка, 1969. С. 167.

були виявлені дерев'яні кліті, забиті глиною. Гребінь валу викладений камінням. Культурний шар товщиною від 0,5 до 0,8 м простежувався лише біля витоків, центральна частина площадки внизу укріплення була вільною від будівель. Тут зрідка попадалися окремі черепки посуди, ще рідше — неглибокі ямки з гумусованим грунтом та горілим зерном.

Загальна площа розкопок становила 408 кв.м. В основному, біля східної частини валу знайдено понад десяток господарських ям, круглої в плані форми, з вертикальними стінками діаметром 0,6–0,9 м і глибиною 0,5–0,8 м. Вони часто були заповнені горілим зерном і пшеницею, просом і вікою. В ямі № 5 зерно пшениці і проса зберігалось разом неочищеним. Разом із зерном в ямах була знайдена бита посуда: горшки і конічні гончарні миски. Очевидно зерно зберігалося в цих посудинах. В ямах № 2 і № 3 виявлені шматки двох жорнових каменів із вулканічного туфу.

На розкопаній площі городища були знайдені залізні предмети: 5 ножів, дві петлі від скриньок, скобель, дужка від відра, скріпа із двома цвяхами, 11 черешкових ромбовидних наконечників до стріл, 6 шиловидних протикольчужних наконечників до стріл, кілька зіпсованих і цілий псалій, ковальські кліщі, молоток-зубило. Крім того, в культурному шарі на городищі виявлено кілька глиняних біконічних прясел, шматок дубового обгорілого древка стріли діаметром 0,7 мм., пастова і сердолікова намистини, кістяна трубочка в пошкодженому стані, кілька пісковикових брусків і обломки залізних предметів, форму і призначення яких встановити неможливо.

На городищі майже повністю були відсутні кістки домашніх тварин. За весь сезон розкопок було знайдено лише біля 20 кісток свині і великої рогатої худоби. Мало на городищі виявилося і кераміки. Вся вона фрагментована і одноманітна: кілька конічних з прямими вінцями мисок і горшків, орнаментованих хвилястим лінійним по всьому туловищу орнаментом. На основі цього доц. Хавлюк П. І. зробив припущення, що життя на городищі припинилося внаслідок короткотривалої облоги кочівниками десь в кінці X ст. Про це свідчить залишене на городищі зерно і невелика кількість кісток тварин. Городище було датоване X ст. і через, знайдені тут раніше, дирхеми 40-х рр. X ст., які використовувалися як скроневі підвіски.

Південніше городища, на поселені за річкою розкопана майже квадратна напівземлянка розміром 4,5х4,8 м з камінною піччю у кутку. Піч добре збереглася. Її зовнішні розміри 1,45х1,65 м., глибина житлової ями 0,6 м. В житлі на долівці лежав розбитий гончарний горщик

з хвилястим орнаментом під добре відхиленими вінцями. Ліворуч від печі виявилася велика купа заготовленої білої глини. Біля неї лежали дві п'ясткові кістки бика чи корови. Одна із цих кісток мала добре заполіровану тертям поверхню, друга — 15 вирізаних поперек кістки паралельних одна до одної канавок. Цілком можливо, що ці предмети вживалися для обробки кераміки.

Поблизу житла, на рівні денної древньої поверхні лежало шиферне рожеве прясло і черенковий ромбовидний плоский наконечник до стріли. У розкопі, розташованому 15 м нижче по схилу були виявлені сліди зруйнованої глиняної печі, можливо гончарної, бо серед кераміки попадалися і необпалені уламки. Тут же були знайдені два залізні ножі, кістяна проколка, глиняні біконічні прясла і наральник від плуга. Неодноразово на поселені і городищі було виявлено крицю і залізну руду мінерального походження[13].

Вдруге городище досліджувалося студентами історичного факультету Вінницького державного педагогічного інституту під керівництвом П. І. Хавлюка з 3 липня по 5 серпня 1980 р. У звіті керівника повідомлялося, що після розкопок 1971 р. частину культурного шару городища було зруйновано місцевим колгоспом під час будівництва греблі ставка поблизу об'єкту. Проведені розкопки дали змогу дослідникам виявити незначні залишки кераміки, в ямах знайдено залишки горілого зерна проса, пшениці, жита та гороху. Ями були заповнені попелом, вугіллям та дрібним камінням, на основі чого було зроблено припущення про існування над ними споруд типу шалашів, що згоріли від пожежі. Зрідка знаходили залізні черенкові ножі, наконечники до стріл, дрібні побутові предмети, інструменти для обробки заліза та дерева. Під час розкопок виявлено також невеликі скарби, що складалися із чотирьох повнотілих сережок «волинського» типу, трьох бронзових кованих дротяних браслетів, двох демонетизованих браслетів, персня із вставленою намистиною синього кольору, каблучки бронзової з роз'єднаними кінцями, трьох підвісок-намистин: однієї бронзової та двох срібних, двох черепашок — монета купреа, кістяної круглої пластинки з отвором по центру, двох ікол-підвісок молодого вовка і поламаного ікла бобра із слідами отвору. Скарб був закопаний у грунт на глибині 0,3 м.[14]

[13] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1971 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 6074. С. 1–3

[14] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1980 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 9767. С. 6,13.

Наступний етап дослідження припав на 1987 р. (з 5 серпня по 11 серпня). На городищі було досліджено площу 162 кв.м. Тут було виявлено 4 господарських ями, заповнення яких дало кілька предметів. У культурному шарі, на глибині 0,2–0,4 м знаходилися дрібні фрагменти кераміки, гранітні камені, горілі залишки легких наземних споруд, рідко — побутові предмети, ножі, скоби. На полі, поза межами укріплення, була розкрита площа 101 кв.м., де виявлено залишки залізноплавильних горнів, гончарних обпалювальних печей. Таким чином був зроблений висновок, що основна діяльність населення була зосереджена поза межами фортеці[15].

Дослідження городища експедицією у складі керівника — доцента Хавлюка П. І. та 30 студентів-істориків ВДПІ було продовжено 5 липня–11 серпня 1988 р. Досліджена цього разу площа склала 396 кв.м., на якій було розкопано 16 господарських ям. Серед знахідок: кістки тварин, дрібне каміння, кераміка, залізні знаряддя праці, жорнові камені, наконечники стріл, залишки кольчуги, окремі прикраси[16].

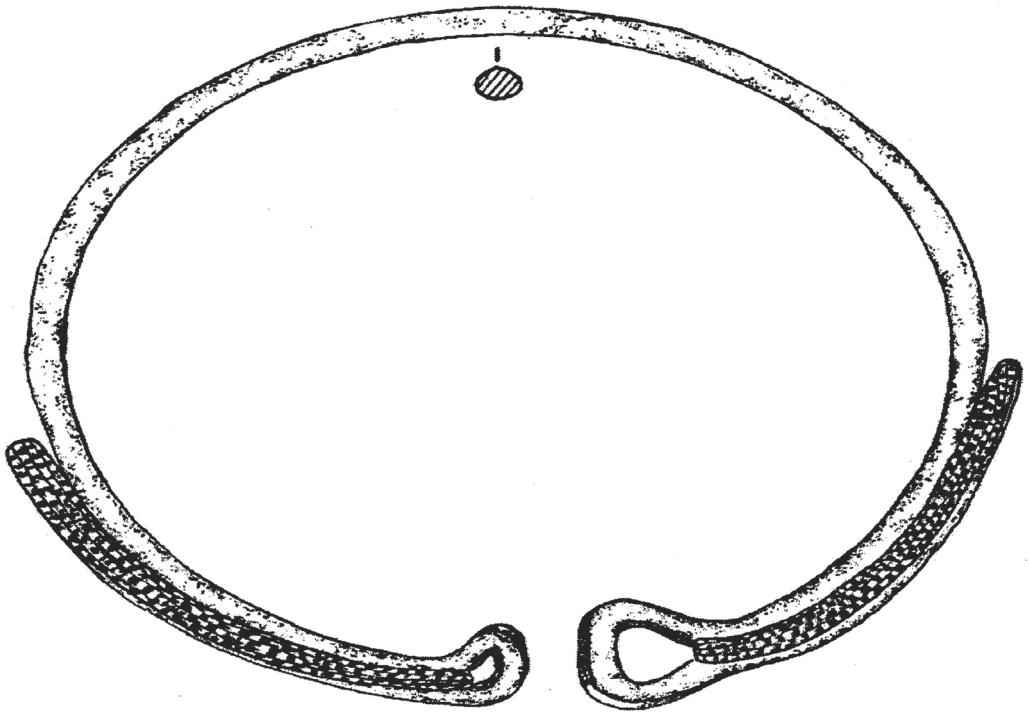

[15] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1987 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 225421. С. 2–3.

[16] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1988 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 23131. С. 1–15.

В період роботи експедиції 1989 р. досліджено площу 436 кв.м., на якій розкопано 36 господарських ям. Вперше на городищі, окрім раніших традиційних знахідок, були виявлені залишки людських кісток, дослідження яких дало змогу прийти до висновку про існування на городищі двох періодів життя людей упродовж X — початку XI ст[17].

В 1990 р. експедицією було досліджено площу 504 кв.м., на якій розкопано 38 господарських ям. Особливістю означеного сезону було віднайдення в квадраті 1174 скарбу ювеліра, що складався із 6 срібних предметів: 2 круглі підвіски, 2 лунниці, ажурна намистина, пустотіла підвіска та двох арабських дирхемів[18]. Реставрації були піддані знайдені 2 сковороди, 1 миска, залізне тесло. Ювелірні вироби актом від 3 червня 1992 р. були передані до Вінницького краєзнавчого музею[19].

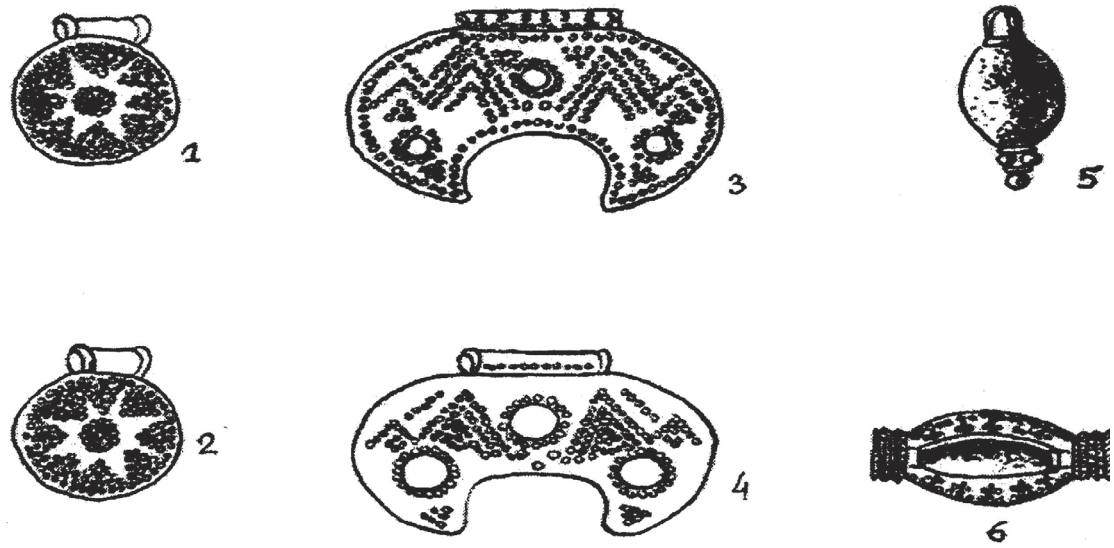

Досліджена у 1991 р. площа складала 352 кв.м. Основою успіху експедиції було виявлення на межі квадратів 568 та 569 у господарській ямі 156 на глибині 0,8 м скарбу ювеліра-майстра, що складався із бронзових терез для зважування металу, 11 сердолікових намистин, 5 пустотілих сережок «волинського» типу, ажурна срібна намистинка,

[17] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1989 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 23831. С. 1–9.

[18] Хавлюк П. І. Ювелірна справа уличів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип.1. Вінниця, 1999. С. 13–18.

[19] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1990 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 24421. С. 1–13.

4 пірамідальні підвіски. Тут же знайдено бронзовий штамп, яким витискалися підвіски та бронзова паличка довжиною 7 см. і шириною 1 см. Віднайдення знарядь праці ювеліра дало можливість прийти до висновку про рівень розвитку цієї галузі та підтвердження факту місцевого виробництва ювелірних виробів на городищі[20].

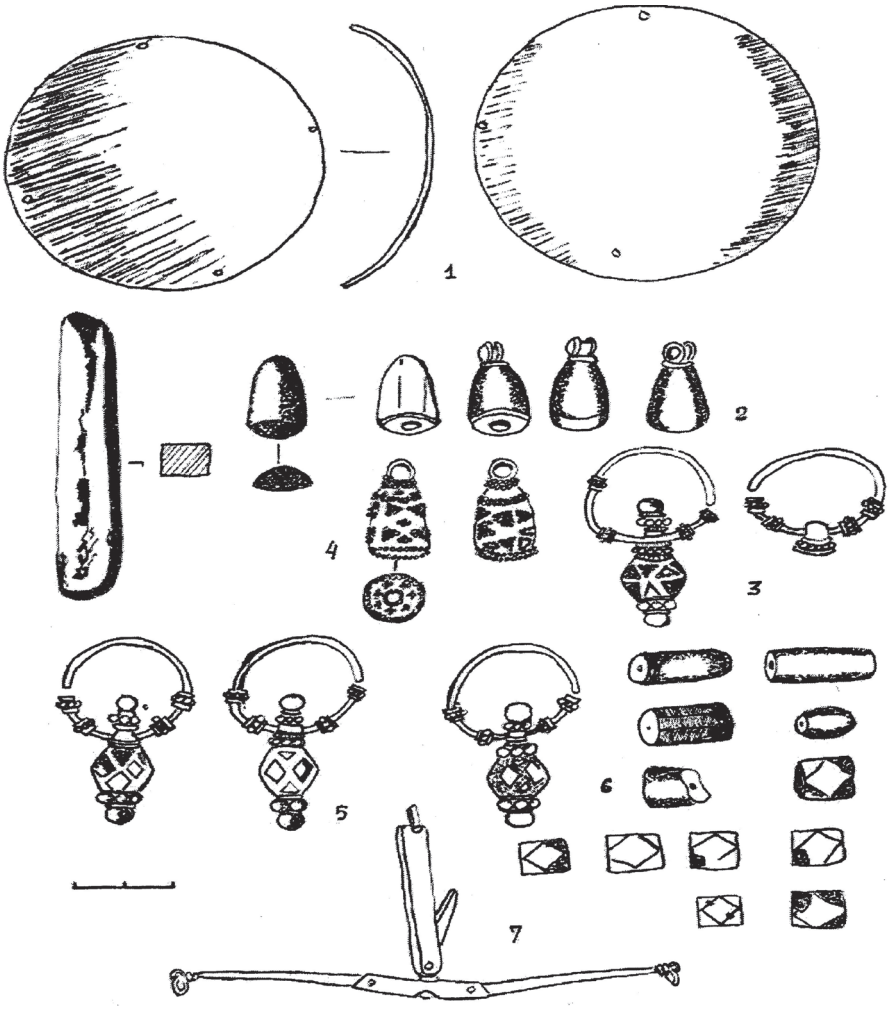

Таким чином, розкопки на городищі, незважаючи на порівняну бідність культурного шару, дають цінний матеріал для написання соціально-культурної історії одного із великих південно-західних слов'янських племен, які жили в долинах Південного Бугу. Його мешканці вирощували зернові, при обробці землі користувались залізними знаряддями (адже й залізо видобували самі), вміли виготовляти керамічний посуд.

[20] Хавлюк П. І. Науковий звіт про дослідження археологічних пам'яток на території Південного Побужжя експедицією Вінницького педінституту в 1991 р. // НА ІА НАН України. Ф.е. 24571. С. 1–6.

Питання етнічної принадлежності місцевих племен можна з'ясувати на підставі літописних даних. Згідно Іпатівського літопису, «*улутичи, сиверцы седаху бо по Бугу и по Днепру аж до моря, и суть городи их и до сего дня*»[21]. Городища уличів можна розглядати, як феодальні замки, а селища навколо них являли собою систему житлових та господарських будівель залежних селян. Тут знаходились житла і виробничі приміщення гончарів, ковалів, ювелірів. В умовах постійної загрози нападу кочівників, населення селищ під стінами замків знаходило відповідний захист[22].

Ці факти демонструють процес виникнення великих населених пунктів і навіть міст. Але процес не був завершений через постійні небезпеки з боку кочівників. Спочатку печеніги, а потім половці спустошували цю територію, спалювали городища. Але люди мабуть планували повертатись назад, тому закопували скарби (городище № 3). Були випадки повторного заселення. Так наприклад, на городищі № 3 знайдено два види господарських ям різних періодів. А врешті решт це корінне населення було витіснено з своїх місць, або знищено.

Отже, дані археологічних досліджень дають нам більш повну картину життя найдавніших людей, які ще в X ст. освоювали землі, на яких пізніше виникло село. Археологічні знахідки докладніше розповідають про спосіб життя та вид діяльності поселенців. Захисні споруди свідчать про ті небезпеки, які чатували на них.

[21] Іпатівський літопис. Літопис Руський. К., 1990. С. 65.

[22] Хавлюк П. І. Древньоруські городища на Південному Бузі // Слов'яно-руські старожитності. К.: Наукова думка, 1969. С. 172–173.

СЕЛО МЕЛЬНИКІВЦІ ВІД ЗАСНУВАННЯ ДО ПОЧАТКУ XX СТ.

Наступний етап часткового заселення Східного Поділля, в тому й числі земель, на яких в майбутньому виникло село Мельниківці, відбулося після звільнення цих територій з-під влади татар, однак внаслідок їх спустошувальних набігів у XIV–XV ст. землі тривалий час залишалися пустелею, знаходячись у такому стані до другої половини XVI ст. Повільно здійснювалася колонізація цих земель і в подальшому, адже Брацлавський повіт був одним із найпівденніших в Литовському Поділлі. Однак, навіть в умовах постійної загрози життя брало верх. Достеменно відомо, що сусідні села Юрківці та Остолопове (сучасне Червоне) вже існували у XV ст. Михайло Грушевський у сьомому томі своєї праці «Історія України-Руси»[23] подає записи про роздачу Казимиром IV на віленському сеймі 1448 р. маєтностей на Брацлавщині. В них йдеться про те, «*війт Станіслав отримує села Остолопів, Дашів, Ометинці, Ситківці, Кропивну і Роговці — маєтності за Бугом*». Тобто, в описі перераховані всі сусідні села. Ймовірно поселення Мельниківці на той час ще не існувало. Окремі відомості того часу подає й «Архів Південно-Західної Росії». Йдеться, зокрема, про перехід Юрківців до нових власників у 1441 р. Повідомлялося також, що Остолопове, що здавна знаходилося у володінні Миска Степановича, наказом короля Олександра, затвердженим Сигізмундом I у 1510 році, було повернуто власнику після незаконного заволодіння ним Кмітом Олександровичем[24]. За неповними даними люстрацій 1545–1552 рр. в Брацлавському повіті було зафіксовано 37 поселень, що включали в себе 452 двори[25].

[23] Грушевський М. Історія України-Руси. Т.VII. К.: Наукова думка, 1995. С. 15.

[24] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый коммиссіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ. Т. 2.ч.7. Акты о заселеніи Юго-Западной Россіи. К.: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890. С. 137.

[25] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый коммиссіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ. Т. 2.ч.7. Акты о заселеніи Юго-Западной Россіи. К.: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890. С. 32.

Що стосується безпосередньо села Мельниківець, то *першим документальним джерелом*, в якому вперше згадується назва села, є Акти королівського трибуналу 1622 року[26]. Наступним документом, що підтверджує існування села під такою ж назвою є «Тарифа подимної податі воєводства Брацлавського 1629 р.» (якщо на території польського Поділля подібні документи збереглися, починаючи з кінця XV ст., то Литовського — лише з XVII ст.). В ній зазначається, що пан Стефан Байбуза (*Stefan Baybuza*) з Мельниківець (*Mielnikowiec*) повинен був сплатити від дому свого власного — 1 злотий 15 грошей[27], а його брат Констянтин Байбуза (*Konstanty Baybuza*) (вінницький гродський суддя і прилуцький староста) з Вищої Кропивни та Мельниківець від 174 домів — повинен сплатити 87 злотих[28]. В цьому ж документі йдеться про те, що Семен Байбуза, ротмістр з містечка Райгород (сусіднє село) мав сплатити з 194 дворів 97 злотих. В Нижчій Кропивні податки сплачував Михайло Байбуза[29].

Згадується село під назвою «Мельниковцы» при приведенні до присяги місцевих мешканців після приєднання України до Росії в 1654 році[30]. Про козацькі часи нагадують шаблі, знайдені на території села, які тривалий час знаходилися в сільському музеї.

Зафіксована назва села при перерахуванні поселень і домів воєводства Брацлавського по стягненню подимного і млинового податку у 1664 році. Там записано: «*З усіх Мельниківець — маєтку пана Доманівського, хорунжого черського з 200 домів і млина кам'яного — 31 злотий і 15 грошів*»[31]. Таким чином, на той час село належало пану Доманівському, у власності якого знаходився збудований із каменю млин. В селі вже тоді нараховувалося 200 будинків.

---

[26] Крикун М. Брацлавське воєводство у XVI–XVII століттях: статті і матеріали. Львів, 2008. С. 239 // URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Krykun_Mykola/Bratslavske_voievodstvo_u_XVI–XVIII_stolittiakh_Statti_i__materialy.pdf

[27] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый коммиссіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ. Т. 2.ч.7. Акты о заселеніи Юго-Западной Россіи. К.: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890. С. 401.

[28] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый коммиссіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ. Т. 2.ч.7. Акты о заселеніи Юго-Западной Россіи. К.: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890. С. 405.

[29] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый коммиссіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ. Т. 2.ч.7. Акты о заселеніи Юго-Западной Россіи. К.: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890. С. 395.

[30] Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы. М., 1954. Т. 3. С. 541.

[31] Архивъ Юго-Западной Россіи, издаваемый коммиссіею для разбора древнихъ актовъ, состоящей при Кіевскомъ, Подольскомъ и Волынскомъ Генералъ-Губернаторѣ Т. 2.ч.7. Акты о заселеніи Юго-Западной Россіи. К.: Типографія Г. Т. Корчакъ-Новицкаго, 1890.С.539.

Відомості про село у своїй праці подає польський історик А. Яблоновський. Він повідомляє про те, що на початку XVIII ст. село було значно розширене графом Холоневським, який переселив сюди мешканців з інших сіл, що належали йому[32]. У 1780 році частина земель села належала Катським[33]. У другій половині XVIII ст. володарем сіл Мельниківець та Ометинець був Ксавери Холоневський, відомий політичний діяч, з 1788 р.— коронний ловчий[34]. За відомостями Брацлавської казенної палати за володіння селами граф сплачував 5413 крб. річного податку[35]. Станом на 1825 р. кріпосні селяни графа проживали у 190 селянських дворах[36]. Після того, як бездітний граф помер у Львові у 1830 р., частину Мельниківець успадкувала його племінниця (донька Рафала Холоневського), яка вийшла заміж за відомого державного діяча Міколая Грохольського[37]. Іншою частиною села володів Владислав Холоневський, син Ігнаци Холоневського[38]. У 1833 р. більшу частину земель села Мельниківець у спадкоємців Холоневського викупив Франц Рутковський (проживав у Тульчині). Йому ж продала за 11 тисяч карбованців іншу частину земель з населенням 120 чоловік княгиня Гальчинська, яка проживала в Браїлові. Незважаючи на це, певний час пожиттєвою володаркою села залишалася поміщиця Пршемицька. У державному архіві Вінницької області збереглися карти кордонів та земель між селами Мельниківці та Криківці, які були складені в 1856 році.

Після зруйнування Запорізької Січі в селі поселилися родини окремих козаків. Про це у своїх спогадах, переданих із розповідей старого діда Тадея, який почув це від козака Катраня, згадує у своїх спогадах односелець Іван Демидович Юрченко: «*Пам'ятайте, що найстаріші панщенні люди в нас* (в селі — О.М.) *це старий монах-пасічник і старий Арехта, батько Миколи Голоти. Це були завзяті козаки-запоріжці, ще за часів Катерини-суки. Вони багато знають, але ніколи не розказували раніше, бо були налякані, а тепер не розказують, бо вже глухі*

---

[32] Jablonowski A. Zvodla dziejowe t.v.Lustvacje. Krolewszezyzy ziem ruskich wolynia, Podola i Ukrainy z 1-j polowy XVII wieky. T.5. Warszawa, 1877.

[33] Slownik Geograficzny Krolewstwa Polskigo i innych krajow slowianskich. Warszawa, 1885. TVI. C. 348.

[34] Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини: Біографічний словник. Вінниця, 2007. С. 806.

[35] Петренко О. С. Брацлавське намісництво. Вінниця, 2001. С. 62.

[36] Statystyczne topograficzne i historyczne opisanie gubernii Podolskiey z rycinami I mappami przez X. Wawrzynsa Marczynskigo. Tom III. Wilno, 1825. S.171.

[37] Колесник В. Названа праця. С. 141.

[38] Колесник В. Названа праця. С. 807.

й сліпі, доживають свого, призначеного Богом віку. Кажуть люди, що монах ходив із Січі в розвідку в монашому одягу, просив на монастирі по правий і лівий берег Дніпра, збирав людські болі та переводив таємну рекрутацію людей здібних і відважних до боротьби із лядською навалою. Голота Арехта служив у відділі якогось отамана Голого, а підбирав він військо із одчайдухів та зірвиголовів. Це були козаки, що, як блискавка, заявлялися і раптово щезали, наче крізь землю провалювалися! Вони гуляли отут і на Немирівщині, Брацлавщині аж до Уманщини. Після Катерини монах поселився в лісі, на отім горбі й куток той раніше називався Монаший, а Голота примостився на цьому горбі, в дубині, що зараз зветься Голотівським кутком. Отож, були оті два козачих дуби, а це вже їхні паростки й утворили село. Потім прибув козак Мелник, зробив на річці греблю, побудував млин, тому й куток той зветься Мелничуківський. В густому грабнику поселився козак Козяр і від нього і куток нині називається Козярівським. А отам, на горі, в липовому лісі оселився козак Катрань, отже ж і нині той куток називають Катранівським. Всі ці козаки поміж собою зналися, але мовчали, бо пани могли закатувати. А оце передаю вам, щоб своїм дітям передали, хай і вони знають дещо про родовитість нашого села та боротьбу нашої козаччини з ляхами»[39].

За переказами відомо, що на території села діяв Устим Кармелюк, про що свідчила печера з вибитою при вході селянською сорочкою на камені та знаком, який не можна розпізнати[40]. Є навіть припущення, що вона тягнулась попід ставок і виходила на кам'яну гору на Тартаку. Такою печера проіснувала до 1959 року і тоді була зруйнована під час роботи кар'єру. Один випадок з діяльності Кармелюка у селі подає у своїх спогадах Іван Юрченко: «*Пани його називали вовкулаком. Казали, що сам ходив у розвідку, перекидався у собаку, вовка, коня, навіть кричав пугачем, кував зозулею…. Завжди нападав зненацька. Якщо його чекали з півдня, то він з'являвся із півночі. В небіжчика пана Яловіцького* (певний час володів частиною земель с. Мельниківець — О.М.) *була велика охорона і ніяк не можна було Кармелюкові до нього добратися. Так, казали, він і його військо перебралися у польську одежу військову, під'їхали до панської брами, а Кармелюк заговорив по-польському до охорони і сказав, що*

[39] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 11.

[40] Спогади мешканця села Мельниківець Юрченка А. І.

він доганяє розбійника Кармелюка і просить пана Яловіцького дозволити йому переночувати у його маєтку. Охорона передала панові, що, мовляв, приїхало панське військо, яке у погоні за разбійником Кармелюком, хоче перепочити у маєтку, а на світанку вирушити у дальшу погоню».... Пан дуже втішився, що хоч одну ніч поспить безтурботно і велів пустити та добре вгостити військо. А опівночі Кармелюк пов'язав усю панську охорону і все панство, що було у дворі, забрав гроші дорогоцінності, підпалив будинки й виїхав, причепивши на брамі картку: «Тут ночував Кармелюк»...[41]».

В центрі села над ставком і досі височіє частина кам'яної споруди: без вікон, без дверей, яка серед жителів села зберегла назву «чортовня». За підрахунками їй налічується більше 200 років. Згідно легенди пана мучили сновидіння з чортами. Ворожбитом йому було сказано побудувати спеціальний будинок для нечистої сили, що пан і зробив[42]. За іншою версією будинок призначався для складання льоду, який вирубувався тут же на ставку та використовувався на збудованому поряд винокурному заводі.

Залишки дивної споруди «чортовні»

[41] Бо ти любив. ... С. 50.

[42] Спогади мешканця села Мельниківець Волошенюка К.

Згодом, за радянських часів, певний час приміщення використовувалось за цим же призначенням. Іван Юрченко у своїх спогадах називає це приміщення «панщизною вежою» на шпилі якої знаходився годинник, за дзвоном якого селяни-кріпаки приступали до роботи або завершували її. Верхівку вежі можна побачити на акварельному малюнку маєтку Червінських, виконаному на початку XX ст. польським художником Мечиславом Яловецьким, який нині зберігається в архівах установ Гувера Стендфорського університету (Каліфорнія, США).

Архівні документи свідчать про тяжке життя кріпосних селян в Мельниківцях. Нерідко, експлуатуючи селян, поміщики знущалися із них, зазіхали на їх землі. Так у 1836 р. мешканці села Павло Йосипів Глух, Григорій Яковлів Мельничук, Григорій Кирилов Присяжнюк, Тодосій Лавринів Коцюруба подали на ім'я Київського, Подільського та Волинського генерал-губернатора, генерал-лейтенанта, члена військової ради, графа Олександра Дмитровича Гурієва колективну скаргу про жорстоке ставлення до селян місцевої поміщиці Пршемицької Фекли. У скарзі йшлося, що смерть покійного графа Ксавери Холоневського позбавила селян спокою та справедливості. Незважаючи на те, що Франц Рутковський (проживав у Тульчині) купив це село у 1833 р. у спадкоємців Холоневського, однак не може захистити своїх селян від жорстокості пожиттєвої володарки цього поселення — поміщиці Пршемицької. Селяни стверджували: «*Нас б'ють за невихід на роботу в недільні і святкові дні. При цьому різки вивозять на поле підводою і б'ють винних і невинних, прив'язують на цілий день до дерева, заковують в колодки і тримають до 4 тижнів*». Скаргу було передано подільському губернатору, який переадресував її до Брацлавського земського суду. Яке рішення прийняв суд — невідомо. Іншого разу в суді розглядалася справа про захоплення поміщицею «пчельної десятини», яка належала церкві. Судом ця справа була вирішена на користь поміщиці[43].

Відомо також, що 26 травня 1850 р. в Мельниківцях, маєтку поміщика Рутковського вчинив самогубство (знайшли повішеним) селянин Тарас Катринюк. Проводилося слідство, після чого справа розглядалася у Гайсинському земському суді. Причиною самогубства судом була визнана «пристрасть до гарячих (спиртних — О.М.) напоїв»[44].

---

[43] Центральний державний історичний архів України у місті Києві (далі — ЦДІАК України), ф.442, оп.144, спр.755, арк.22.

[44] ЦДІАК України, ф.442, оп.457, спр.117, арк.5 зв.

В 1861 році була проведена земельна реформа, яка ліквідувала кріпацтво і сприяла розвитку капіталістичних відносин на селі. Особливістю проведення цієї реформи на Поділлі було те, що тут земельні наділи уже були закріплені за селянами ще за інвентарними правилами 1847 року. Наслідком цього було зменшення селянських земельних наділів на 1/3. При реформі цей процес продовжився. Якщо до реформи наділ подільського селянина на 1 ревізьку душу становив 5,5 десятин[45]: у 1863–2,2; у 1890–1,8; у 1900–1,2 десятини[46]. Селяни були розчаровані у своїй «волі», що нерідко призводило до стихійних протестів.

Так, мешканці села Мельниківець Гайсинського повіту, обурені грубими відносинами і неправильними діями мирового посередника першого участку, рішуче відмовлялись виконувати його розпорядження про вибори уповноважених для підписання уставної грамоти[47]. І хоча при його наполегливості були виключені з громади три найбільш активні учасники хвилювання: Яків Голота, Тимофій Леськів та Федір Стеценко[48], селяни все ж продовжували чинити пасивний опір.

Про те, що реформа 1861 року була проведена не на користь селян, яскраво свідчать карти селянських земель, складених у 1869 році[49]. Жалюгідні клаптики селянських земель були розкидані серед необмежених просторів панської. Земля в основному містилась на непридатному для с/г-ва грунті, на шляхах прогону худоби, серед лісу.

З 1866 року село Мельниківці стає родовим маєтком родини Червінських Гербу Любеча (їх давні предки у 1389 р. за заслуги отримали село Червіно, від нього взяли і своє прізвище — О.М.) і перебуватиме в їх власності більше 50 років аж до встановлення радянської влади. В цей рік донька Франца Рутковського Камілія вийшла заміж за пана Владимира Червінського та одержала у володіння від батька село Мельниківці[50]. У шлюбі народилося троє дітей: донька Марія, син Вацлав та син Міхал-Северин (народився 9 липня 1868 р.). На 1890 р. Червінські мали у власності в Мельниківцях 1202 десятини землі[51].

---

[45] Десятина — старовинна міра земельної площі. За межовою інструкцією царського уряду 1753 р. становила 1,0925 Га.

[46] Нариси історії Поділля. Хмельницький, 1990. С. 136.

[47] Історія селянства Української РСР у 2 г. К., 1957. Т1. С. 37.

[48] Лещенко Н. Н. Крестьянское движение на Украине в связи с проведением реформы 1861 года. К., 1959. С. 232.

[49] Державний архів Вінницької області (далі — ДАВіО), ф.4, оп.1, спр.6, арк.7.

[50] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.6, арк.2.

[51] Tadeusz Epsztein. Polska wlasno ziemska na Ukrainie w 1890 roku. Warszawa, 2008. S.199.

В той же час, на 1885 в селі нараховувалося 132 селянських двори, в яких проживало 809 мешканців[52]. У користуванні селян було 575 десятин землі, з яких — 500 десятин орної. Громада мала пасовищний сервітут[53] на 358 десятин та 36 десятин покосів в поміщицькому лісі[54].

Герб родини Червінських

В 1903 р. пан Владимир Червінський, передав по спадковості землю своєму синові Міхалу-Северину. Останній від першого шлюбу з Марією Кржижановською мав дві доньки — Ядвігу (1893 р.н.)

[52] Slownik Geograficzny Krolewstwa Polskigo i innych krajow slowianskich. Warszawa, 1885. TVI. C. 348.

[53] Сервіту́т — право користування землею, яке забезпечує іншому землекористувачеві можливість користування нею з певними обмеженнями, встановленими законом або договором. На правах сервітуту у підданську добу в Україні селяни користувалися спільно з поміщиками лісами, пасовищами, лугами й ін. вжитками.

[54] ЦДІАК України, ф.442, оп.614, спр.78, арк.331 зв.

та Марію (1895 р.н.). Вдруге одружився на сестрі своєї першої дружини — Галіні, яка народила йому сина Северина (1901 р.н.) та доньку Галіну (1910 р.н.)[55]. Із своєї землі Міхал-Северин виділив частки доньці та сину. Донька вийшла заміж за пана Гижицького з Липовця, який незабаром помер, а вона продала землю 200 десятин за 15 тисяч карбованців панові Носалевському перед 1914 роком[56]. Йому ж продав перед 1917 р. свою частку і син Северин[57].

49) Мельниковцы, с., Нижне-Крапивнянской вол., въ 29 верст. отъ уѣзди. гор.; принадл. двор. Михаилу Владиміровичу Червинскому (р.-к.). Адр. влад.—с. Крапивна-Нижняя. Всей земли въ имѣніи 799 дес., въ томъ числѣ: усадебн.—11, пахотн.—571, лѣса—203 и неудобн.—14 д. Имѣніе наход. въ арендѣ у двор. Іосифа Рыхлевича. Представитель имѣнія—самъ владѣлецъ. Имѣніе состоитъ въ районѣ 1 стана, 1 уряди. уч., 1 уч. мир. посредн., 1 уч. мир. судьи и 1 уч. суд. слѣдов. Ближайшая ж.-д. станція — „Самчинцы", въ 5 верстахъ. Въ имѣніи находится винокуренный заводъ.

З 1900 по 1911 рік частину земель фольварку Мельниківець (в напрямку до Вищої Кропивни) Червінські здавали в оренду товариству Ситковецького цукрового заводу. Про це свідчить і карта, де поряд з землею знаходиться і розподіл сівозміни на дванадцяти полях з 1900 по 1911 рік включно[58]. Відповідно до плану сівозміни після одинадцяти років землі поля знаходились під парами. Про чітке слідування зазначеній сівозміні свідчить карта, на якій відбито план засіву на 1900 рік.

Ось така історія мельниківських земель та їх володарів. Тепер докладніше про постать Міхала-Северина Володимировича Червінського. За походженням він був дворянин, за національністю — поляк. Зберігся план маєтку Червінського виготовлений у 1902 р[59].

---

[55] Czerwinscy herbu Lubicz. Wydawnictwó Instytutu heraldycznego w Warszawie. 1930. S.7.

[56] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.6, арк. 9, 10.

[57] Спогади мешканця села Мельниківець Парамійчука А.

[58] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.6, арк. 11.

[59] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.7, арк. 2.

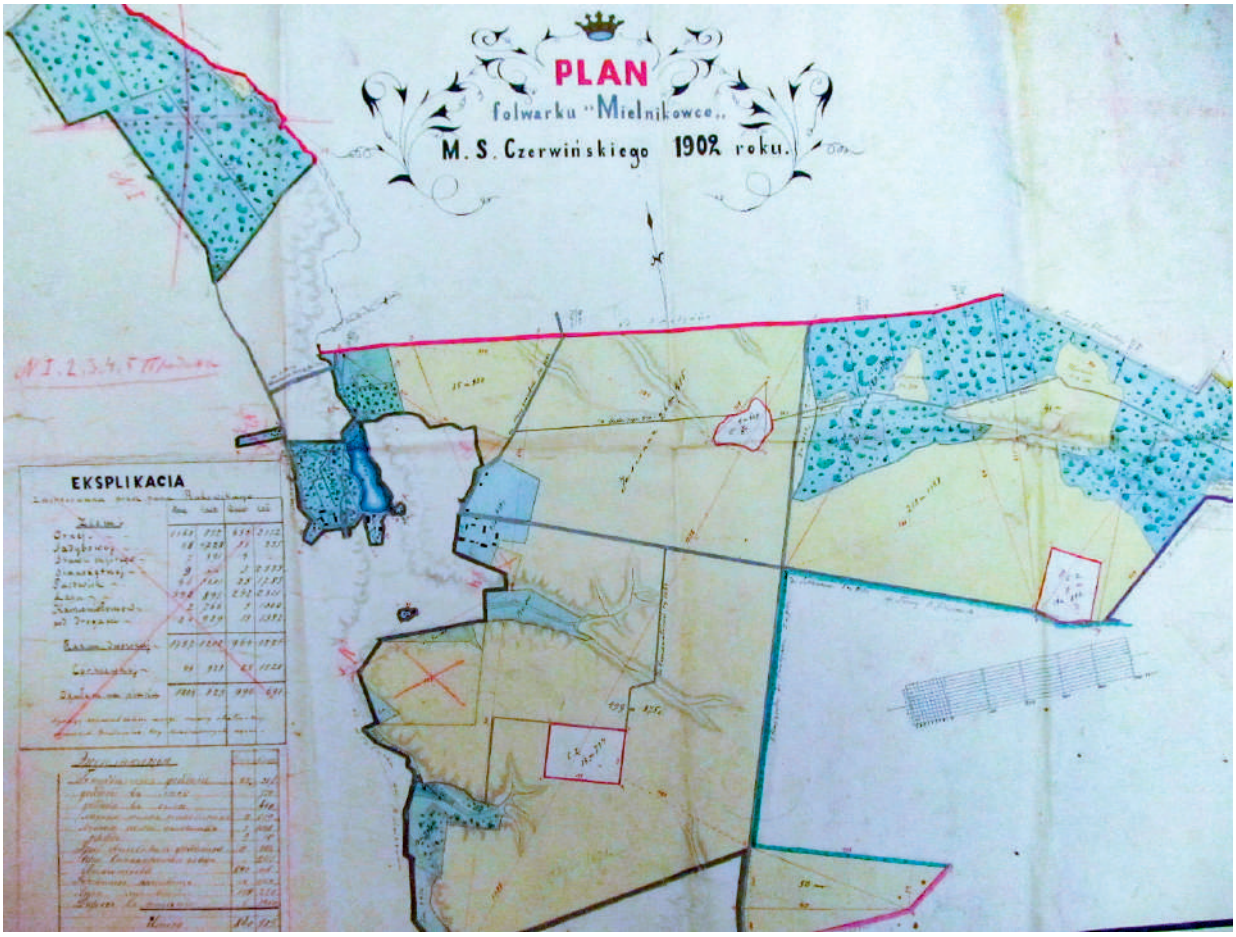

Карта фольварку пана Червінського 1902 р.

Згідно нищенаведеній таблиці пан мав у розпорядженні 840 десятин 915 сажень[60] землі, основна частина її орна, на якій вирощувались продукти сільського господарства. Велику частину становили лісові масиви[61] (За довідковим виданням «Весь Юго-Западный Край» пан Червінський мав у власності 850 десятин)[62].

Під чим зайнята	*Кількість землі*	
	Десятин	*Сажень*
Господарська садиба	22	217
Садиба в лісі		780
Садиба в селі		420
Лісних полян орних	2	619

[60] Са́жень — давньоруська одиниця вимірювання відстані, площі та об'єму. Згідно з указом Миколи I від 11 жовтня 1835 року «Про систему російських мір і вагів», було прирівняно довжину сажня до довжини 7 англійських футів, тобто рівно до 2,1336 метра. З введенням 1924 року в СРСР метричної системи вимірів сажень вийшов з ужитку.

[61] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.6, арк. 14.

[62] Весь Юго-Западный край. К., 1913. С. 992.

Під чим зайнята	*Кількість землі*	
	Десятин	*Сажень*
Лісних полян сінокісних	1	1026
Ставків	3	10
Садибної землі при фольварку	11	242
При винокурному заводі		2381
Орної землі	690	006
Гористих пасовиськ	18	1152
Ліси листяні	154	220
Доріг в маєтку	6	1420

Пан любив розкішне життя: в маєтку було побудовано, за спогадами І. Юрченка, двохповерховий (на акварельному малюнку видніється 3 поверхи — О.М.) будинок з балконами і ложами. Перед будинком працював фонтан. Все це було зруйноване і, на жаль, не збереглось до нинішніх днів. Однак, в архівах установ Гувера Стендфорського університету (Каліфорнія, США) зберігся акварельний малюнок маєтку Червінських, виконаний на початку XX ст. Мечиславом Яловецьким (1876–1963)[63].

Акварельний малюнок садиби Міхала-Северина Червінського в Мельниківцях

[63] Режим доступу: https://digitalcollections.hoover.org/objects/73735/mielnikowce-dwor-podole-seweryn-czerwinski

Художником був обраний надзвичайно вдалий ракурс, що дав змогу захопити панський палац, інші господарські будівлі, парк, ставок і, навіть верхню частину споруди, що отримала від місцевих мешканців назву «чортовня». В 1967 р. на території маєтку було збудовано новий будинок культури та школу.

Біля будинку шумів розкішний парк (рештки окремих дерев збереглись до наших днів)[64]. Тривалий час до кінця 1990-х рр. зберігалася і стара липа, під якою за столиком любив сидіти пан.

Липа, біля якої любив відпочивати пан Червінський

[64] Спогади мешканців села Мельниківець Драбет В., Волошенюк К.

Мав Червінський ставки, де вирощували рибу. Біля другого ставка поблизу садиби працював водяний млин[65], до якого підводилася вимощена з каменю бруківка. Це давало змогу переробляти зернові. Адже, згідно сівозміни[66], на панських полях висівали в більшості зернові: пшеницю, ячмінь, овес, жито, просо; сіяли також горох, буряки, конюшину; саджали картоплю.

Залишки млина біля ставка у центрі села

Мав пан свій винокурний завод, який у списку фабрично-заводських підприємств Російської імперії значився під номером 93[67]. Завод був заснований у 1871 році (за виданням «Юго-Западный край» — у 1898 р), мав потужність 8 кінських сил. Це був перший *завод* (іноді вживалося «фабрика» — О.М.) *фруктових вин* на Поділлі.

Все приводилось в рух за допомогою одного парового двигуна. Штат був постійний — 13 осіб. Виробництво спирту із зерна та картоплі-сировини — 1 млн 200 тисяч гектолітрів[68] в рік[69]. В 1900 році заводом

[65] Крилов А. Населённые места Подольской Губернии. Каменец-Подольский, 1905. С. 287.

[66] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.6, арк.9.

[67] Фабрично-заводские предприятия Российской империи. С-Пб., 1914. С. 524.

[68] Гектолітр — одиниця об'єму, яка використовується у виноробстві. Один гектолітр становить 100 літрів.

[69] Фабрично-заводские предприятия Российской империи. С-Пб., 1914. С. 525.

управляв завідуючий двором Іван Петрович Зелінський[70]. В 1909 році ним опікувався управляючий панським двором Йосиф Рахлевич[71]. За 1909–1910 господарський рік було вироблено 19 097 відер 40% спирту. В 1913 році цей же Йосиф Рахлевич взяв завод в оренду, збільшивши кількість робітників до 18. Продукція реалізовувалася через винну лавку під № 811[72].

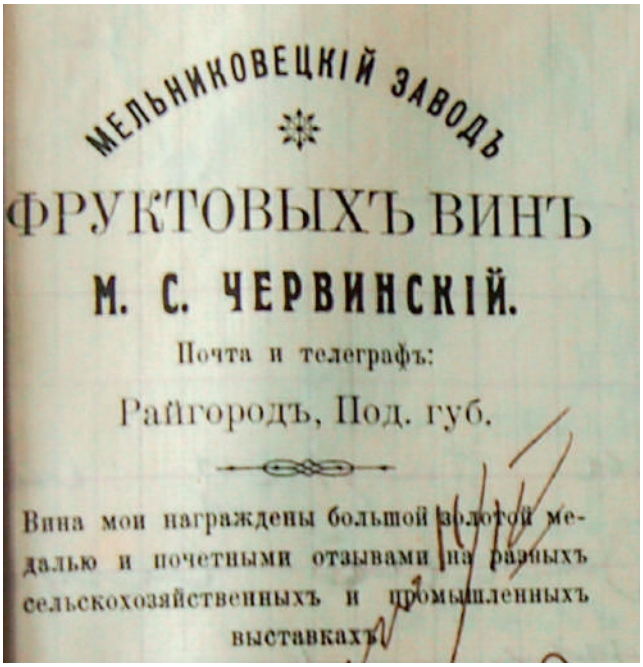

Продукція заводу неодноразово отримувала відзнаки на всеросійських та всесвітніх конкурсах, експортувалася в Англію. Тривалий час в музеї села зберігалася пляшка, з викарбуваною на склі назвою села Мельниківець латинськими літерами. Вартість випущеної річної продукції становила 22 тисячі карбованців в довоєнних цінах, а в цінах 26/27 років — 55 тисяч[73]. Після встановлення радянської влади, коли пан втік, селяни ще довго носили вино з панського погребу, а яке не змогли, то, за свідченнями односельців, розбивали діжки і ріками вистояне вино текло в ставок[74].

Був у пана великий сад, пасіка. Використання лісу здійснювалося по-господарському. Вирубка ділянок була спланована. Про це свідчить план лісу, складений в 1893 році, де кожен рік по 1898 р.— вирубувалось по 10 десятин 1023 сажень лісу[75].

Михайло-Северин Червінський користувався правом виборів до другого відділу земських виборчих зборів по Гайсинському повіті Подільської губернії для виборів повітових земських гласних (в 1910 р.

---

[70] Гульдман В. Подольский адрес — календарь. Каменец-Подольский, 1900. С. 233.

[71] Станкевич В. Адрес — календарь Подольской губернии. Каменец-Подольский, 1909. С. 276.

[72] Весь Юго-Западный край. К., 1913. С. 989.

[73] ДАВіО. ф.3966, оп.1, спр.26, арк. 79.

[74] Усні спогади мешканця села Мельничук А. Ю.

[75] ДАВіО. ф.4, оп.1, спр.6, арк. 32.

мав 800,77 дес. обкладеної земським збором землі, та майна на суму 22 тис. 400 карбованців)[76].

Любив пан посидіти над чашкою вина, послухати патефон. В музеї села певний час зберігалася його улюблена платівка. Любив пан і жінок. Так, одна із його покоївок — Ядвіга, що завагітніла від пана, була віддана заміж за селянина Гилька (пан звав його Гельчик). За таку послугу пан виділив йому землю та допоміг побудувати хату[77]. Інша покоївка пана Червінського одного разу викрала у нього пістолет і застрелилась.

Повним контрастом райському житті пана було селянське. Площа усіх селянських наділів становила 521 десятину 2279 сажень[78] на 2/3 селянських дворів[79], це приблизно в середньому по 2,4 десятини на двір. Це тоді, коли площа землі, що залишалась нащадкам поміщиці Камілії Червінської у 1886 році становила 1087 десятин 1558 сажень[80], тобто в два рази більше за всі селянські наділи. Причому панські землі були найкращими для господарювання, чого не можна сказати про селянські[81].

Селяни, обробляючи свої землі, повинні були працювати і на пана. Були в селі і два чиншовники, які не відробляли панщину, а платили податок грішми. Це Констянтин Михайлович Могільніцький, який мав 1 десятину 857 сажень землі, та Іван Сидорович Конотопський — відповідно 1 десятина 450 сажень.

Пан жорстоко знущався над своїми підданими. За невихід на роботу була встановлена кара — 12 різок. Це викликало обурення між селянами. За ними було організовано підслуховування і покарання не заставляло довго чекати. Так управляючим Червінського був покараний Пастух Амбросій, який став калікою і був переселений в хату на кам'яній горі, де не мав зовсім ґрунту[82].

Після скасування кріпацтва слугами у своєму маєтку пани використовували завезених людей з Австрії та Польщі. Так були привезені в село предки Кукли С., Мельничука В. та інші[83].

[76] Списки лиц, имеющих право избираться в Земские гласніе. Каменец-Подольский, 1911. С. 34.

[77] Усні спогади мешканця села Яровенко А. В.

[78] ДАВіО. ф.25, оп.1, спр.29, арк. 37.

[79] Крилов А. Назв. праця. С. 287.

[80] ДАВіО. ф.4, оп.1, спр.6, арк.21.

[81] ДАВіО. ф.4, оп.1, спр.6, арк.33.

[82] Спогади мешканців села Драбета В. Волошенюка К.

[83] Спогади мешканців села Кукли С. та Мельничука В.

Сім'я Кукли Станіслава (кінець XIX ст.)

В період Першої світової війни поміщики черпали собі робочу силу за рахунок військовополонених австрійців та ін. Так, наприклад, мешканця села Мельниківець Івана Недогона було взято на роботу в маєток пана Гижицького, як військовополоненого і передаровано пану Червінському[84].

Окрім панщини, селяни платили податки. Податки були різні: державні або казенні, мирські та земські збори. Питанням виконання податків, та їх плануванням на наступний рік, і взагалі координацією економічного життя займався сільський схід.

За 521 десятину 2279 сажень землі в 1913 році селяни заплатили державних, земельних і мирських зборів на суму 1351 крб. 72 коп., плюс ще страхових платежів на 120 крб. 86 коп[85]. До 1917 року ці податки зростають майже в 1,5 рази, в результаті чого селянами було виплачено вже 2085 крб. 49 коп[86]. (крім страхових платежів).

Ще яскравіше цей процес прослідковується на порівняльній таблиці внесення податків селянином Мельничуком Максимом (який значився в подвірному списку під номером 60). Він мав у користуванні 2

[84] Спогади мешканця села Недогона І. М.

[85] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.17, арк.2.

[86] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.29, арк.38.

десятини 1894 сажень землі, обкладеної збором[87]. З таблиці видно, що за один рік державний податок збільшився в 1,1 рази, а волосний та сільський — майже в 2 рази. У 1916 році цей податок був сплачений двічі на рік: 2 травня та 8 жовтня, у 1917 році — відповідно 23 квітня та 14 вересня[88].

Сім'я дружини Мельничука Максима — Одарки Матвіївни (кінець XIX ст.)

З мирських зборів общини на волосні потреби йшло 193 крб., на сільські 159 крб. 40 коп[89]. Селяни платили жалування: сільському старості — 50 крб.; збірнику податків — 20 крб.; поліцейським десятським (6 чол.) — 60 крб. На виписку газети «Сільський вісник» — 2 крб. 15 коп., за найом будинку під сільську управу — 13 крб[90]. Якщо селянин не сплачував вчасно податки за землю, то частина її відбиралась і давалась тому, хто міг це зробити.

[87] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.24, арк.37.
[88] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.29, арк.38.
[89] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.17, арк.2.
[90] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.17, арк.3.

В основному діяльність сільського сходу була спрямована на своєчасне збирання податків з селян. Проте, інколи, учасники сходу вирішували й нагальні питання сільського життя. Цікавий, наприклад, документ-рішення сільського сходу від 22 серпня 1914 р. про закриття в селі назавжди продажу спиртних напоїв, й слідкування за тим, щоб не було підпільної продажі і винокуріння[91] (*див. додаток*).

Основне заняття селян було землеробство. Але були й односельці, які займались кущовими промислами. Так, в селі 3 двори (5 осіб) були зайняті овчинно-кожуховим промислом[92], ткацьким промислом було зайнято 12 дворів (65 осіб)[93], чоботарством — 4 двори (4 особи)[94], деревообробним промислом від 2 до 9 кустарів[95]. Загальна кількість дворів з різними промислами — 37, зайнятих душ — 82[96]. Загалом, Гайсинський повіт був на першому місці в губернії по ткацькому промислу. Велика роль відводилася також деревообробному та кушнірному і кравецькому промислам.

Революційні події 1905–1907 рр. в Росії знайшли своє відображення і на Поділлі. Страйки сільськогосподарських робітників з вимогою підвищення заробітної плати, що відбувалися в 9-ти повітах губернії 30–31 травня 1905 р. мали місце і в маєтку землевласника Червінського села Мельниківець[97]. Селяни бунтували за збільшення оплати на буряках. Організатором виступив мешканець села Волошенюк Олексій Лаврентійович. При цьому були здійснені підпали панських хлібів. Про цей факт повідомляв подільський губернатор А. Ейгер в донесенні на ім'я міністра внутрішніх справ Д. Ф. Трепова від 18 червня 1905 р[98]. Повідомлялося також, що для придушення страйку довелося викликати військову частину із Ладижина[99]. Козаки жорстоко розправилися з бунтарями, до смерті був побитий Олексій Волошенюк[100]. Революційно був налаштований учитель Парамійчук Михайло, який балотувався в 1907 році в Думу, однак був недопущений до неї поміщиками[101].

[91] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.17, арк.13.

[92] Кустарные промыслы Подольской губернии. К., 1916. С. 403.

[93] Кустарные промыслы Подольской губернии. К., 1916. С. 244.

[94] Кустарные промыслы Подольской губернии. К., 1916. С. 345.

[95] Кустарные промыслы Подольской губернии. К., 1916. С. 533.

[96] Кустарные промыслы Подольской губернии. К., 1916. С. 640.

[97] ЦДІАК України, ф.442, оп.704, спр.400, арк.67.

[98] Зекцер Л. 1905 рік на Поділлі. Вінниця., 1925. Ч-1. С. 33.

[99] ЦДІАК України, ф.442, оп.704, спр.400, арк.67 зв.

[100] Спогади мешканця села Мельниківець Волошенюка К.

[101] Спогади мешканця села Мельниківець Дробета В.

Збереглися окремі відомості й про культурне життя мешканців села. Насамперед про динаміку зростання чисельності мешканців села. Зафіксовані у таблиці чисельні дані свідчать про інтенсивне збільшення кількості мешканців до початку XX ст. (з 809 у 1885 р. до 1355 в 1909 р). За поданими статистичними даними в сім'ї було, в середньому, по 7–10 чоловік. За національністю, майже всі українці, православні за віросповіданням. Було в селі у 1909 році — 29 католиків та 9 євреїв[102].

Основою духовного життя села була церква. Селяни прокидались і лягали спати з молитвою. А в свята, зачувши дзвін дзвонів, спішили до церкви, щоб висповідати свої гріхи.

Перша церква — дерев'яна на кам'яній основі була збудована в 1740 році (збереглася перша метрична книга церкви села з 1742 р.— О.М.)[103]. Ця церква існувала до 1870 року[104]. (згодом на її місці певний час знаходився кам'яний пам'ятник, покритий листовим металом). Збереглися документи про те, що 28 лютого 1780 р. вендинський чесник і посесор частини вотчини села Остолопово (тепер с. Червоне) Франциск Цандер подав до суду у м. Вінниці на мельниківського священика Теодора Коноловського, який замість двох золотих за погребіння мерця взяв ще й золоті часи вартістю 9 червоних золотих. У своїх свідченнях заявник свідчив, що священик шлявся по шинках і там п'янствував. В оправдання священиком було сказано, що він, на прохання посесорші, похоронив служанку, не маючи на папері свідоцтва про її віросповідання. І якщо б вона була католичка, то це б викликало гнів з боку немирівського латинського ксьондза. За ці таємні похорони, і за те, що часи не було повернуто, священик заплатив штраф 24 злотих. За іншими справами була призначена інквізиція[105]. Врешті-решт, 30 липня 1780 р. мельниківський священик Теодор Коноловський був відлучений від церкви за побиття Василія Левицького[106]. У першій половині XIX ст. мельниківським священником був Андрій Павлович Сидоровський.

В 1870 році в селі Мельниківцях був закладений новий дерев'яний храм в ім'я святого великомученика Дмитрія на погості старої церкви

---

[102] Начальное народное образование в Подольской губернии... С. 139.

[103] Труды Подольского комитета. Вып.9. С. 298.

[104] Труды Подольского комитета. Вып.9. С. 299.

[105] Труды Подольского ... комитета под. ред. Яворовского Н. Каменец-Подольский., 1891. С. 68.

[106] Труды Подольского ... комитета под. ред. Яворовского Н. Каменец-Подольский., 1890. С. 162.

(див. фото). Храм однокупольний був збудований разом з дзвіницею на кошти прихожан. Вмонтований у церкві в 1897 р. ярусний іконостас обійшовся прихожанам у 1750 крб. Загалом вартість однокупольного храму була оцінена в 14 тисяч карбованців[107].

Церква мала в користуванні 40 десятин і 326 сажень землі, з них: садибної — 2 десятини 50 сажень, орної в три зміни — 31 десятина 276 сажень, сінокісних — 4 десятини[108]. Майже 30 років, з 1879 по 1909 р. сільським священником був Теодор Васильович Прокопович (народився 8 лютого 1836 р.). Він був найбільшим після пана землевласником, мав у користуванні 100 десятин землі. Помер 1 травня 1909 р. Пам'ятник у вигляді гранітного хреста на сільському кладовищі зберігся до наших днів.

До початку XX сторіччя в селі не було жодного лікаря і лікарського приміщення. Знахаркою була баба Євка, повивальницею — бабка Савиха, а лікар був лише у волості і раз у рік приїздив у село. Було в селі вже п'ять приватних лавок-монополь[109].

---

[107] Труды Подольского комитета. Вып.9. С. 300.

[108] ДАВіО, ф.4, оп.1, спр.6, арк.35.

[109] Спогади жителів села Юрченка Л. М., Волошенюка К. Л.

В 1861 році в Мельниківцях була відкрита школа грамоти, яка наступного року була перетворена в однокласну церковно-приходську. Приміщення для неї в тому ж році було перероблено з колишнього будинку волосного правління[110]. Сільська община давала на школу 97 крб. на місяць, учителю 50 крб[111].

В 1871 році в школі вже навчалось 18–20 хлопчиків і 4–5 дівчаток під керівництвом місцевого священика. Навчав грамоти спочатку псаломщик Петро Крижанівський[112], потім 24 — річний псаломщик Теодор Веселовський, що закінчив народне училище[113]. На початку XX ст. вчителями працювали Логвін Климович Польовий та Петро Варфоломійович Лисоволик, а в 1908–1912 рр.— Пігович[114].

Польовий Логвін Климович із внучками (кінець 1940-х рр.)

За рознарядкою генерал-губернатора Безака № 1591 від 19/XI 1869 р. для шкіл сіл Остолопово, Мельниківець, В. Кропивни, Н. Кропивни, Семирічки, Коритки, Нарiївки, було відправлено: букварів — 200,

[110] Труды Подольского ... комитета. Вып. 9. С. 299.

[111] Труды Подольского ... комитета. Вып. 6. С. 211.

[112] О церковно-приходских школах в Подольской епархии 1867–1870 гг. / В кн. Подольские епархиальные ведомости. 1871. № 17. С. 719.

[113] Труды Подольского ... комитета. Вып. 6. С. 212.

[114] Усні спогади жительки села Мельниківець Мельничук А. Ю.

початків християнського навчання — 150, прописів — 100, псалтирів — 40, арифметик — 60[115].

Але навіть ця елементарна освіта не могла охопити всіх бажаючих. Так, станом на 1908–1909 навчальний рік у церковно-приходській школі навчалося 60 учнів (50 хлопчиків та 10 дівчаток). В той же час дітей шкільного віку у селі нараховувалося 135. Двадцятьом дітям у прийомі в школу було відмовлено[116]. Разом з тим, не всі селяни могли дозволити своїм дітям таку розкіш, як відвідувати школу, адже селянське господарство втрачало робочі руки. А якщо й відпускали, то тільки на зиму. Ось як згадувала мешканка села Мельничук Антоніна Юхимівна: «*Походила їдну зиму, а далі мати сказала, як маєш чоботи протоптувати, то краще сідай та пряди нитки*»[117].

У 1911 р. в селі була започаткована земська школа, яка нараховувала до 40 учнів і одного учителя. В 1912 році земством[118] було побудовано з каменю нове приміщення школи. Після цього обидві школи злилися в одну, яка стала називатись — земське училище[119]. Училище, що проіснувало до 1917 р. мало у користуванні 1380 сажень землі[120]. За радянських часів, до 1967 р., в цьому приміщенні знаходилася семирічна (згодом — восьмирічна) школа.

Приміщення земського училища, збудоване у 1912 р.

[115] Подольские епархиальные ведомости. 1870. № 12.

[116] Начальное народное образование … С. 139.

[117] Усні спогади мешканця села Мельничук А. Ю.

[118] Зе́мства — виборні органи місцевого самоврядування (земські збори, земські управи) в Російській імперії. Введені земською реформою 1864 р. Завідували освітою, охороною здоров'я, будівництвом доріг тощо.

[119] Спогади мешканця села Мельниківець Парамійчука А. М.

[120] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.29, арк.38.

Але бути зарахованим до школи, ще не означало навчитись грамоти. Переважна маса селян залишалися неграмотними. Так в 1914 році під рішенням сільського сходу могли розписатися лише 8 мешканців села: Юхим Сук, Іван Коцюруба, Григорій Околіта, Гнат Черниш, Володимир Костельнюк, Хома Костельнюк, Володимир Яровенко та Трохим Стеценко[121] (див. фото).

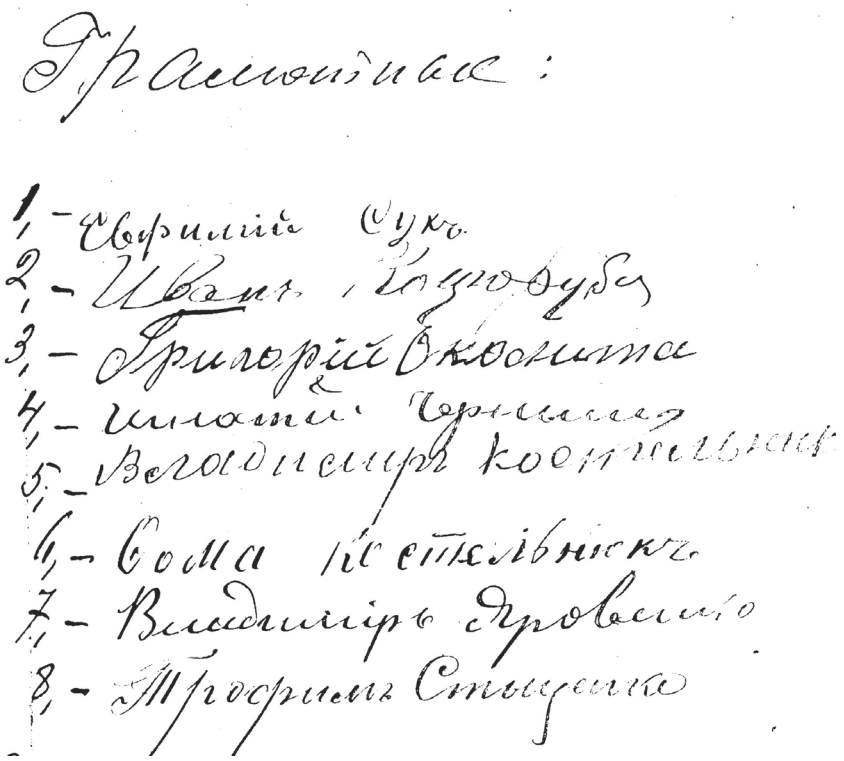

За решту неграмотних ставив свій підпис сільський піддячик Филимон Коваль. На 360 дворів було п'ять календарів: в попа, дяка, піддячика, Степана Глуха та багатого Олекси Мельничука»[122].

Жили селяни в низеньких хатинах з глиняними стінами та солом'яними дахами. Житло було двохкамерне (хата + сіни), або трьохкамерне (хата + сіни + хатина)[123]. В хаті знаходилась піч, яка була розміщена збоку вздовж стіни прилеглої до сіней, сіни ж були холодні. В протилежному від печі кутку був прикріплений мисник, в якому містилась посуда. Попід стіною стояла довга лавка, в кінці стіл. Над дверима полиця, на якій лежав свіжоспечений хліб[124]. По кутках образи.

[121] ДАВіО, ф.25, оп.1, спр.17, арк.6.

[122] Бо ти любив…С.14.

[123] Космина Т. В. Сільське житло Поділля. Кінець XIX–XX ст. К., 1980. С. 68.

[124] Космина Т. В. Названа праця. С. 71.

Долівка в хаті була земляна. Але, не дивлячись на нестатки, в хаті завжди був порядок. Крім житла в дворі розміщувались ще ряд господарських будівель. Будівлі для зберігання продуктів землеробства, будівлі для худоби, будівлі для схову сільськогосподарського інвентарю, інші будівлі[125].

Зовнішній вигляд села початку XX ст., що закарбувався у дитячій пам'яті змальовує у своїх своїх спогадах мешканець села — Іван Демидович Юрченко: «*На схилах трьох розлогих горбовин — північній, східній і західній, видніли чепурні біленькі хати, високі дахи клунь, комори, хліви і хлівчики, вкриті житніми околотяними сніпочками, а роги дахів дбайливо вив'язані товстими китицями. Стріхи рівненько підстрижені, розчесані й підбиті праником під шнур. Всі будівлі ледве-ледве визирали з-поміж верховіття садів і садочків. На причілках хат майоріли запашні квіти й зілля: лелія, косотень, вергінія, півонія, мороз, Боже древко, м'ята, чебрець, любисток, чорнобель, пизьмо, барвінок та розлогий кущ бузку.*

Це село поділялось на кутки: Задвірний, Киричківський, Козярівський, Голотівський, Суківський. Посеред села височів двоповерховий панський будинок, а кругом нього великий сосновий парк і сад, що простягнувся вздовж ставка. На скелі, коло самого ставка, височіла шпиляста, похмура, сіра панцизняна вежа, з якої дзвонив годинник рабам на обід і закінчення праці. На Козярівському кутку стояла висока дерев'яна Церква св. Дмитра, обведена високим і товстим муром, а через кілька садиб — церковно-приходська школа. Коло школи жидівська бакалійна крамниця й горілчана крамниця. За садибами, по схилах горбовин, розляглись ліщані левади з рідкими тисячолітніми дубами, ясенями, кленами, яворами та престарими грабами. З півночі, за левадами, простяглись поміщицькі ліси, а за ними простяглась безкрая чорна смуга лісу, що належав княгині Щербатовій. З лісів, пробиваючись крізь кам'яні скелі, гомонів вузенький потічок, що підбирав всі джерельні води й ніс їх у велику річку Буг. В селі ця річка мала два метри завширшки. В селі було три ставки й три дерев'яних млини»[126].

Одяг, як буденний так і святковий, виготовлявся в основному самими ж селянами. Кожна сім'я задовольняла свої потреби. Сировиною для виготовлення одягу були: конопля, льон, шкіра, вовна — тобто продукти домашнього виробництва. Чоловіки одягались в самоткану вишиту

[125] Космина Т. В. Названа праця. С. 161.

[126] Бо ти любив. С. 11.

сорочку і полотняні штани, жінки в довгу сорочку та спідницю. На зиму звичайно мали кожухи[127]

Отже, упродовж XVII — початку XX ст. село Мельниківці неодноразово змінювало своїх власників, які в переважній більшості визискували селянську працю задля власного збагачення. Селяни ж маючи здебільш невеликі наділи землі, своєю щоденною працею на ній змушені були заробляти собі на «хліб насущний» та дбати про добробут власних родин. Проте і одних й інших попереду чекали серйозні випробування, що суттєво змінять їх життя.

[127] Усні спогади мешканця села Мельниківець Мельничук А. Ю.

ІСТОРІЯ НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Глибокі зміни в усіх сферах суспільного життя Російської імперії, а, отже і житті мешканців села Мельниківець були започатковані буржуазно-демократичною революцією, що відбулася наприкінці лютого 1917 р. у Петрограді. Основними її причинами були: невирішеність аграрного питання; погіршення життя народу внаслідок економічної розрухи, викликаної Першою світовою війною; важкі умови життя і праці робітників, відсутність робітничого законодавства; тяжкий національний гніт та жорстоке визискування населення національних окраїн; суперечності між потребами соціально-економічного розвитку Росії та застарілою суспільно-політичною системою (самодержавством); обмеженість політичних прав і свобод громадян; втрата авторитету й послаблення царизму у зв'язку з Першою світовою війною, незадоволення політикою царя Миколи II тощо.

На фоні існуючих серйозних протиріч у суспільстві, поглиблених участю Росії у світовій війні, не виглядає дивним, що основні завдання революції, що полягали у поваленні царської монархії та переході до парламентської демократії, шляхом встановлення демократичної республіки, були вирішені в надзвичайно короткі терміни. Водночас лютнева революція відкрила нову сторінку в історії народів Росії, які піднялися на національно-визвольну боротьбу. Саме вона принесла народам колишньої імперії, а серед них й українцям, сподівання на свободу і демократію.

Українська Центральна Рада — новий коаліційний орган, сформований на початку березня 1917 р. з представників провідних українських політичних партій та громадських організацій у Києві, користуючись тимчасовим вакуумом легітимної влади, поставила за мету якнайшвидше розв'язати назрілі проблеми національного розвитку. Боротьба за автономію України проходила у жорсткій конкуренції із новоствореними структурами Тимчасового уряду в Україні, які, незважаючи на падіння самодержавства, продовжували підтримувати

ідею «єдиної та неподільної Росії» Російської імперії, а отже, ні в якому випадку не бажали погоджуватися із правом українського народу на самовизначення.

З метою збереження основ державної та поміщицької власності, Тимчасовим урядом на місцях було запроваджено інститут комісарів. З часом, в результаті активної діяльності українських політичних партій та громадських організацій, у багатьох місцях на ці посади були обрані прибічники української національної ідеї. Однак, як засвідчують документи, влада як губернських так і повітових комісарів значною мірою була формальною, оскільки останні не мали за собою реальної сили для здійснення своїх повноважень. На Поділлі, в тому числі й на Гайсинщині, що вважалися прифронтовими територіями, ситуація ускладнювалася значним розмахом антипоміщицького селянського руху, спровокованого більшовицькими агітаторами із солдат-дезертирів, які покинули фронт та поверталися додому. В таких умовах місцеві жителі відверто ігнорували чинне законодавство щодо недоторканності приватної власності на землю, ліси та інші природні ресурси.

Ситуацію в Гайсинському повіті, до якого входило й село Мельниківці Нижнє-Кропив'янської волості, яскраво відображають повідомлення гайсинського повітового комісара подільському генерал-губернатору. Так, в телеграмі від 2 липня 1917 року вимагаючи прислати військову силу для придушення виступів селян, повітовий комісар писав: «*В повіті не дуже спокійно, особливо у зв'язку з останніми подіями на фронті, Києві і за межами України. Прибувши з фронту у великім числі, солдати називають себе більшовиками і находять підтримку тим, що більшовики мир дали. Тепер, під час виборів до Установчих зборів піде величезна агітація, навіть боротьба зброєю. Після виходу козаків, зараз же починаються грабежі економій*»[128].

Наприкінці літа — початку осені суспільно-політична ситуація в Україні, в тому числі й на Гайсинщині ще більш ускладнилася. Деморалізація російської армії, придушення заколоту генерала Л. Корнілова, сприяли подальшій радикалізації суспільства і посилили політичний вплив солдатів-більшовиків, які закликали селян повернути зброю проти своїх поміщиків. 24 жовтня 1917 року гайсинський повітовий комісар К. Брезкун вже повідомляв про неможливість приїзду

[128] Боротьба за владу Рад на Поділлі. Документи і матеріали.— Хмельницький, 1957.— с. 75.

на нараду через погіршення політичної ситуації в регіоні: «*Маса арештів, які продовжуються. Більшість арештованих — солдати*[129].»

Яким же чином на фоні розбурханої стихії та анархії виглядало село Мельниківці. На початок 1917 р. в селі нараховувалося 220 дворів, в яких проживало 1450 мешканців[130]. На квітень 1917 р. в селі функціонувало 2 поміщицьких господарства: Михайла-Северина Володимировича Червінського та Юлія Олександровича Носолевського. М. В. Червінський мав у власності 34 дес. садибної і 624 дес. орної землі та 154 дес. лісу. Господарство Ю. О. Носолевського складалося із 12 дес. садибної та 197 дес. орної землі, а також 21 дес. лісу. Обидва господарства були зорієнтовані на вирощення зернових. Так, на весну 1917 р. в маєтку М. В. Червінського було засіяно 186 дес. озимої пшениці, 62 дес. вівса, 62 дес. ячменю, 62 дес. гречки, 62 дес. гороху, 62 дес картоплі та 62 дес. буряків. На фермі «Затишок» Ю. О. Носолевського було засіяно 55 дес. озимої пшениці, 65 дес. вівса, 17 дес. ячменю, 5 десятин гречки та 2 дес. картоплі[131]. Більше 40 дес. мала у своєму розпорядженні місцева церква, з яких майже 4 дес. садибної та 36 дес. орної землі[132].

Лютневі події 1917 р. в Росії, похитнувши владу самодержавства в центрі, неминуче спровокували українських селян до вирішення аграрного питання, до своєрідної аграрної революції на місцях, спрямованої проти поміщиків, священників, заможних селян, а згодом і проти держави. Намагаючись запобігти стихії в аграрних відносинах, Тимчасовий уряд своєю постановою від 21 квітня 1917 р. проголосив про утворення в центрі і на місцях спеціальних органів — земельних комітетів, які наділялися функціями обліковців та охоронців панського майна, мирових посередників при вирішенні суперечок щодо земельних питань. Результати діяльності таких органів у майбутньому мали бути використані Установчими зборами при проведенні аграрної реформи.

На Поділлі, в тому числі й на Гайсинщині, місцеві органи не поспішали втілювати надіслане розпорядження у життя. Лише 17 червня 1917 р. було засновано Гайсинський земельний повітовий комітет (36 осіб) та раду земельного комітету, що складалася із 155 осіб[133]. Відповідно до розпорядження новоствореного органу, 24 вересня 1917 р. на засіданні Нижнє-Кропив'янського волосного сходу було обрано

[129] Боротьба за владу Рад на Поділлі.— с. 78.

[130] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.42, арк.23.

[131] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.75, арк.46.

[132] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.80, арк.12.

[133] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.2, арк.193.

волосний комітет із 5 осіб та трьох заступників. Головою волосного комітету було обрано мешканця с. Мельниківець Феодосія Захаровича Черниша. Представником до Гайсинського повітового комітету — громадянина с. Лоївець Гаврила Артемовича Бевза[134]. На основі постанови Подільського Губземкому волосні комітети зобов'язувалися призначати членів в облікову комісію для опису майна землевласників та для утворення контрольних комісій, які мали сповіщати про запаси зерна і фуражу на всіх панських економіях[135].

Проголошення Центральною Радою ІІІ-го універсалу, яким скасовувалося право власності на поміщицькі, удільні, монастирські, кабінетні, церковні та інші землі нетрудових господарств не внесло заспокоєння в українське село. Адже проголошене загальнонародне право власності забороняло селянам розпоряджатися виділеними землями, які до остаточного рішення Українських Установчих зборів мали знаходитися у віданні виборних земельних комітетів. З настороженістю селяни віднеслися і до задекларованих функцій новостворених комітетів, серед яких: здійснення перепису робочої худоби, реманенту, господарських будівель та взяття під охорону всіх маєтків. Тому на заклик української влади «не чинити розрухів, погромів, бешкету та безладдя» Україною, у тому числі і Гайсинщиною, прокотилася чергова хвиля грабунків та реквізицій. Ініціаторами негайного розподілу поміщицьких земель, здебільш, ставали солдати й офіцери військових частин, розквартированих на території повіту[136]. П'ятим грудням 1917 р. датовано останню радіограму Гайсинського повітового комісара, в якій зазначалося: «*В останній раз прошу прислати військову силу, інакше я ні за що не ручаюсь, складаю відповідальність*»[137].

Аналізуючи причини виникнення анархії й погромництва в Україні, автори книги «Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність» на перше місце поставили вплив на свідомість селянства ідеї «соціалізації», влучно висунутої більшовиками. На їх переконання, не останню роль у цьому відіграли більшовицькі гасла щодо «експропріації» землі, оголошення «війни експлуататорам», «руйнації палаців» і т.п. Водночас, автори справедливо зазначають, що «*в основі*

---

[134] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.1, арк.54.

[135] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.2, арк.189.

[136] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність / О. П. Реєнт, В. П. Рекрут; наук. ред. акад. В. А. Смолій. Київ: Інститут історії України НАН України, 2017. С. 61.

[137] Боротьба за владу Рад на Поділлі. С. 79.

цих виступів лежав вибух морального обурення, відрази і люті такої моці, коли неможливо продовжувати мовчати. Охоплені революційним шалом, селяни втрачали інстинкт самозбереження, жертвуючи звичаями й усталеним порядком[138]».

Після більшовицького збройного перевороту у Петрограді, ситуація загострилася через відкриту експансію російських військ на територію УНР. В обіжнику Генерального секретаріату йшлося: «*Петроградський «Совєт народних комісаров» розпочав братовбивчу війну з Українською Народною Республікою. Він намагається знищити власть україномовного робітництва, селянства і солдатів та замінити їх властю великоруських зайшлих елементів. Оббрехавши власть Українського трудового народу, його Центральну Раду і Генеральний Секретаріат, називаючи їх буржуазними «Совєт Народних Комісаров» посилає на наші землі банди найманих людей, які звуться красногвардійцями. Красногвардійці вриваються в мирні города і села України, громлять їх, обстрілюють неповинне населення, грабують і насилують людність. Банди красногвардійців роблять грабіжницькі реквізиції хліба по селах і вивозять в Росію, руйнують залізниці і тим самим спиняють постачання вугілля, спиняють фабрики, заводи і сільський люд залишиться без фабричних матеріалів. Нашестві цих північних варварів вносить страшну анархію в життя України, плодить грабіжництво, злодійство, насильство*»[139].

Провокаційні заклики спонукали населення до самовільних захоплень земель, нищівної вирубки лісів, пограбування панських маєтків і економій, спустошення складів, ґуралень, цукроварень, млинів та запасів продовольства. Підштовхнуло до грабунків поміщицьких економій рішення уряду про подвоєння твердих цін на хліб без одночасного встановлення адекватного рівня вартості на інші товари. Налякані, а подекуди голодні селяни, за підтримки деморалізованого російського війська, проводили «реквізиції» хлібних запасів та вдавалися до відвертих погромів панського і державного добра. Поширення чуток про те, що розподілу між селянами підлягатимуть лише так звані невпорядковані маєтки, викликало хвилю «доведення» заможних господарств під задекларовані стандарти[140].

---

[138] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність… С. 50.

[139] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.8, арк.29.

[140] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність… С. 50.

Намагаючись взяти ситуацію під свій контроль, на засіданні Гайсинського повітового комітету від 14–15 грудня 1917 р. було прийнято рішення про те, що «всі землі нетрудових господарств: поміщицькі, удільні, монастирські, кабінетські і церковні, а також живий і мертвий інвентар, посівний матеріал і сільськогосподарські додатки, які забезпечують справжній хід господарського життя маєтків — переходять під догляд і в розпорядження повітових земельних комітетів». Для виконання поставлених завдань у складі повітових комітетів утворювалися лісовий, статистичний і земельний відділи, штат кожного з яких збільшувався до 5 осіб. Для ведення діловодства запроваджувалися посади: 1 писаря (секретаря), 3-х діловодів і їх помічників, 1 книговода, 3-х рахівників (бухгалтерів) і їх помічників, 1 журналіста та його помічника, 4-х переписчиків, 1 кур'єра, 2-х сторожів. Крім того, оголошувалися вакансії для зайняття посад: юриста-консультанта, управляючого лісним відділом, 2-х лісових техніків, 1 агронома і 2-х помічників, завідувача статистичним відділом, 2-х помічників-рахівників, завідувача земельним відділом і його помічника, 2-х старших землемірів і 10 молодших[141].

Перед повітовими комітетами ставилося завдання негайно приступити до обліку всього майна, що переходить в їх розпорядження. Для цього пропонувалося створити комісії за кількістю округів в повіті. До складу таких комісій рекомендувалося включити: 1 члена або представника повітового земельного комітету, 1 члена волосного земельного комітету, 2 члени сільського земельного комітету, в разі відсутності виконавчого комітету — 1 представника від власника. Окрім того, населення округи обирало комісарів господарств, що затверджувалися повітовою комісією. Комісії, що відповідали за охорону майна за описами та справедливий розподіл продуктів, мали приступити до роботи не пізніше 20 грудня[142].

В селі Мельниківцях теж був створений сільський земельний комітет, який очолив Іван Костельнюк. 31 грудня 1917 р. заслухавши на сільському сході його доповідь, мешканці села прийняли рішення призначити комісаром по обох економіях (М. В. Червінського та Ю. О. Носолевського) та фермі «Затишок» солдата Андрія Степановича Глубсова, на якого покладалася відповідальність за збереження цілісності живого і мертвого інвентаря[143]. Це рішення було

[141] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.4, арк.68.

[142] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.4, арк.69.

[143] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.58, арк.13.

затверджене постановою Гайсинського повітового комітету лише 24 січня 1918 р[144].

Намагаючись утвердити свою владу в Україні, лідери більшовиків наполегливо нав'язували ідею мирної передачі влади в руки рад робітничих і солдатських депутатів. Вони вимагали провести Всеукраїнський з'їзд рад, на якому це й передбачалося зробити. Натомість УЦР разом з українськими демократичними силами вважала за доцільне провести реорганізацію влади шляхом виборів депутатів до всеукраїнських Установчих зборів і перед ними скласти свої повноваження. Тому оперативно було розроблено й ухвалено 29 листопада новий виборчий закон та прийнято постанову про відкриття Установчих зборів 9 січня 1918 р[145]. Загалом на Гайсинщині було створено 120 виборчих дільниць, на яких виборці повинні були 27–29 грудня 1917 р. вільним волевиявленням обрати своїх політичних улюбленців. Однак більшовицький заколот у Києві створив проблеми для виготовлення бюлетенів і вони не надійшли на місця до зазначеного терміну. Тому Подільська окружна комісія змушена була ще раз перенести голосування вже на 14–16 січня 1918 р[146].

Для проведення виборів в селі Мельниківцях було створено комісію у складі: Рудь Андрій Семенович — голова, Грабовський Петро Васильович — секретар, члени комісії — Сук Юхим Карпович, Околіта Григорій Олексійович, Костельнюк Іларіон Данилович. До списку було внесено прізвища 605 виборців.

Вибори проходили 3 дні. Для участі у голосуванні кожен виборець пред'являв іменне посвідчення, після чого, отримавши бюлетень у конверті, проходив у відгороджене приміщення для голосування. Проголосувавши, віддавав заклеєний конверт голові комісії, який на очах виборця опускав його в урну. Всього участь у голосуванні взяв 551 виборець. Визнали дійсними 547 бюлетенів. З них переважна більшість виборців (527) віддали свої голоси за список № 2, що об'єднував українських есерів, селянську спілку, українських вояків-селян

---

[144] Мельничук О. А. Село Мельниківці в добу Української національної революції 1917–1921 рр. // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXX Вінницької всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, 26–27 вересня 2019 р. Вінниця: ПрАТ «Вінницька обласна друкарня», 2019. С. 338.

[145] Литвин В. М. Україна: доба війн і революцій (1914–1920 рр.). Київ: Видавничий дім «Альтернативи», 2003. С. 236.

[146] Рекрут В. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Книга 1.: Доба Української Центральної Ради. (4 березня 1917–29 квітня 1918 рр). Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля». С. 226.

Південно-Західного фронту. Із 46 кандидатів, що увійшли до списку були лише 4 представники із Києва. Від Вінниці балотувалися відомі діячі Г. Степура, Ю. Щириця та кооператори П. Журавель, В. Мачушенко, І. Рижій. Інші кандидатури репрезентували майже всі повіти Поділля, серед яких домінували есери Гайсинщини — 7 осіб та Ольгопільщини — 5. За польський подільський окружний список проголосувало 11 осіб, списки № 13, 10 та 12 набрали відповідно 4,3 та 2 голоси[147].

Втім, Українська Центральна рада так і не змогла скористатися результатами вищезгаданих демократичних процедур. Залишені без фінансування, а найголовніше без силових можливостей реалізації своїх повноважень, новостворені демократичні органи не мали реального впливу на політичне та господарське життя на місцях. Ситуація ускладнювалася через наступ більшовицьких військ, основу яких складали морально нестійкі елементи, які в своїй діяльності широко практикували розстріли та репресії, накладання контрибуцій, проведення безпрецедентних реквізицій, пограбування банків, панських маєтків тощо. Ситуацію, що склалася на Гайсинщині, у тому числі й в селі Мельниківцях, достатньо влучно відображає записка помічника подільського губкомісара О. Самошенка: «*В зв'язку з подіями, що розгорнулися, ще різкіше означилося падіння та безсилля влади — нема на кого спертися. Нема кому вірити, нема на що сподіватися. Йде смерч і, очевидно, не буде втримання йому […] Регулювання життя є неможливим, позаяк життя йде без плану […] Ні майно, ані життя, ані честь не гарантовані в жодному відношенні, авторитету нема […] Суду немає, він і нездійсненний, тому що виконання вироку — річ для влади недоступна. Проте царює самосуд*»[148].

Документи свідчать, що вже на наступний день після завершення виборів, 17 січня 1918 р. мешканці села Мельниківець, які до цього часу утримувалися від самовільних дій по захопленню поміщицьких маєтків, розпочали розподіляти між собою запаси зерна, що зберігалися на фермі «Затишок» і були закуплені волосною земельною управою для весняного посіву. Члену волосної управи Кметику було доручено «*виїхати на місце і залагодити справу*». Однак на цьому деструктивні дії селян не припинилися. 24 січня 1918 р. у своїй заяві до Гайсинського повітового комітету поміщик Ю. Носолевський повідомляв, що «*селяни с. Мельниківець постановили забрати все господарство із маєтку,*

[147] ЦДАВО України, ф.1141, оп.1, спр.5, арк.39.

[148] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність… С. 78.

що вже виконується». У зв'язку з цим було прийнято рішення про відправлення до села інструктора Дуткевича та переписчика Черевка, які мали «*залагодити справу та провести опис маєтку*[149]».

Дії місцевих селян із захоплення поміщицького майна відбувалися і в сусідніх селах. Так, упродовж 25–29 січня 1918 р. у Нижнє-Кропив'янській волості, окрім села Мельниківець, поміщицькі маєтки були пограбовані у населених пунктах: Ометинці, Райгород, Носівці, Кунка та ін[150]. В рішенні Гайсинського повітового земельного комітету від 25 січня 1918 р. зазначалося: «*У зв'язку з подіями у селах Н. Кропивні, Ометинцях, Мельниківцях, Носівцях, Кібличі, для створення реальної сили із запобігання погромам, оголосити про організацію «вільного козацтва»*[151]. Однак і таке рішення, не вплинуло на виправлення ситуації. Поміщик с. Мельниківець Ю. О. Носалевський у своїй заяві від 17 лютого 1918 р. до Гайсинської повітової продовольчої управи повідомляв: «*З 20-х чисел січня селяни с. Мельниківець почали самоуправно розбирати мій хліб, частково переданий Вашій управі, частина залишена на корм скоту. Я про це Вам заявив і отримав від Вас бумагу, щоб не брали хліба. Тим часом, селяни 6 лютого взяли не тільки мій хліб, але й мій скот молочний, свині, коні, інший сільськогосподарський інвентар, який був взятий при свідках. Сьогодні вже беруть солому яру, полову, мішанку і сіно з люцерни. Прошу заступництва*»[152].

В цей же час в Мельниківцях було розграбовано маєток й іншого поміщика Михайла-Северина Червінського. Зі спогадів старожилів відомо, що розграбуванням запасів зерна пана Червінського та розподілом його серед селян (в першу чергу серед бідних вдів) керував місцевий вчитель Парамійчук Михайло. Він опікувався також розподілом панського майна серед бідняків. Допомагали у проведенні розподілу обрані громадою села Волошенюк Кузьма Лаврентійович та Костельнюк Хома. В цей час старосту села було вигнано, а комісаром обрано Костельнюка Гарійона Даниловича[153]. В архівних документах зафіксовані випадки, коли мешканці села Мельниківець брали участь у пограбуванні маєтків в інших селах. Так, наприклад,

---

[149] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.9-А, арк.6зв.-7.

[150] Валерій Рекрут. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Книга 1.: Доба Української Центральної Ради. (4 березня 1917–29 квітня 1918 рр.). Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля. С. 283.

[151] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.94, арк.1.

[152] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.46, арк.186.

[153] Спогади жителів села Драбета В., Волошенюка К.

за вчинення грабунків у Тимарі місцевими селянами було вбито мешканця Мельниківець К. Кондратюка[154].

Спроби уряду УНР припинити беззаконня через запровадження штрафів та організацію загонів самооборони позитивних результатів не дали, адже уряд був неспроможний контролювати виконання своїх рішень в умовах більшовицької окупації. Влучну характеристику подіям того часу подають автори книги «Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність». Вони зазначають: «*...кінець 1917 — початок 1918 рр. своєрідно спресував хід історії. Події у шаленому темпі накочувалися одна на одну, перевертаючи будь-які уявлення про логічну послідовність та обумовленість. На повну господарську руїну, вакханалію погромів і грабунків, яка захопила й армію, накладалися безсилля та аморфність влади, міжпартійні усобиці, брак організованої політичної сили, здатної запропонувати й утілити в життя курс, який вивів би Україну зі стану колапсу*»[155].

В таких умовах Центральною Радою було прийнято IV універсал, яким проголошено Українську Народну Республіку як самостійну, незалежну, вільну та суверенну державу українського народу. Незважаючи на те, що рішення про перехід від автономістсько-федеративних принципів державного будівництва до самостійницьких було явно запізнілим і ніяк не змінило ситуацію на місцях, воно мало історичне значення для подальшої боротьби за українську державність.

Припинення погромів поміщицьких маєтків вдалося досягти лише після приходу в лютому 1918 р. на територію Поділля австрійських військ та запровадження комендантського режиму. Однак, запрошені урядом УНР в якості захисту від більшовицької Росії, окупаційні війська прагнули, передусім, забезпечити виконання домовленостей про поставки продуктів харчування та сировинних ресурсів. Враховуючи зацікавленість, саме вони мали посприяти у виконанні розпорядження українського уряду, за яким волосні сільські комітети, спілки та окремі особи упродовж одного тижня повинні були «повернути все розподілене або награбоване із приватно-володарських господарств майно, скотину, машини, інвентар-збрую, фуражі, всі харчові продукти — словом все взяте майно»[156].

---

[154] Валерій Рекрут. Нариси життя Гайсинщини. Українська революція (1917–1921 рр.): Події. Особи. Роздуми. Книга 1.: Доба Української Центральної Ради. (4 березня 1917–29 квітня 1918 рр.).... С. 288.

[155] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність... С. 78.

[156] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність... С. 87.

Самі поміщики мало у це вірили, у своїх чисельних зверненнях до місцевих органів вони просили лише про повернення їм частини інвентаря для засіву земель з метою прогодувати хоча б свої сім'ї. Так, в заяві до мельниківського земельного комітету від 10 квітня 1918 р. «мешканець села Мельниківець», колишній поміщик М. Червінський писав: «*Маю честь заявити, що взимку комісія, здійснюючи опис мого майна, визнала за потрібне залишити мені плуг, культиватор, качалку, віз і борони як необхідні для засіву землі. Незважаючи на цю постанову, в мене було відібрано: один плуг 7-ми дюймовий, один культиватор пружинний із 5 лапами, одну качалку, 5 борін, віз кований на залізних осях. Віз мені повернули декілька днів назад, але зламаний. Замість моїх легких борін голова (Євсей Карпов — О.М.) видав мені з економії 2 важких борони, не придатних для обробітку поля в саду. До сьогодні я не почав сіяти, тому що лопатою і сапою цілого города обсіяти я невзмозі. Прошу комітет віддати весь інвентар негайно, оскільки земля, особливо на іншій стороні ставка, навпроти сонця сильно засихає. Прошу також комітет вказати, де мені дозволяється сіяти. Передали мені, що залишають сад, тому я сьогодні почав скородити по інший бік ставка, а ввечері потрібно розмежувати там землю*». Наступного дня, подібного змісту заяву було подано і до Гайсинського повітового земельного комітету, в якій вказувалося, що весь інвентар знаходиться у Мельничука Матвія Титовича, який на момент пограбування працював сторожем[157]. На основі поданих заяв було прийнято рішення про повернення інвентаря.

Не відомо чи рішення було виконане. Втім, це не завадило селянам 14 квітня 1918 р. самовільно заволодіти запасами вина фруктово-винного заводу, що знаходився в оренді в іншого поміщика — Юлія Носалевського. При цьому селяни привласнили також 11 тис. пудів картоплі[158].

На середину квітня 1918 р. голова сільського земельного комітету Євсей Карпов звітував про засів 53 моргів цукрових буряків та посадку 3 моргів висадків для потреб Ситковецького цукрового заводу. Для заводу було засіяно також 265 моргів ярих зернових, планувалося посадити також певну кількість картоплі[159].

Навесні 1918 р. мешканці села Мельниківець стали свідками та безпосередніми учасниками боротьби із польськими легіонами.

[157] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.51, арк.149–150.

[158] ЦДАВО України, ф.2026, оп.1, спр.1, арк.28.

[159] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.116, арк.32.

Означені військові підрозділи з'явилися на Поділлі одразу після окупації краю німецькими та австро-угорськими військами у лютому 1918 р. Розташувавшись у поміщицьких маєтках вони виконували функції захисту інтересів місцевого польського дворянства. Організовуючи збройні виступи проти місцевих селян, нерідко з метою наживи, польські легіонери одразу викликали вороже ставлення до себе. Частину польських підрозділів розмістила на території своїх маєтностей й немирівська княгиня Марія Щербатова, які невдовзі відзначилися жорстокою розправою над мешканцями сусідніх сіл[160]. Відповіді обурених селян довелося чекати недовго.

Мешканець села Мельниківець Іван Юрченко так описує участь односельців в означених подіях. «*Цілий день у Немирівщині гуділи дзвони. Озброєні рушницями, вилами, косами селяни роз'їжджали по селам і піднімали народ до повстання. Затремтіли серця польських легіонерів, бо «чорна» хмара насувалася на них зі всіх сторін. Вістун-верхівець сповістив мене про події у Немирівщині, а за годину і в Гайсинщині загули церковні дзвони тривоги й небезпеки. Я зібрав кілька десятків добре озброєних селян і на восьми підводах узяли напрям на місто Немирів. Хлопці були веселі, співали військові бойові пісні, бо серця їхні запалювалися помстою «псякревам» за самочинні вбивства та за їхнє зазнайство.*

... Ось висока могила, згадка про Богуна, «коліївщину» та вславлену гайдамацьку боротьбу, а при тому згадувалося і про полковника Палія й тодішні події на Немирівщині.... З грудей почулися глибокі віддихи, кілька з тих, що їхали зі мною на возі почали гризти нігті, або «стригти» зубами солому,— це була ознака нервовості й люті. Ось Липки — широкий тракт з міста Брацлава на Немирів. В селі Велика Бушинка назустріч нам мчить верхівець, повідомляє, що з немирівського костела строчать кулемети. Моя команда дістала наказ зайняти Липки і о І-й годині, підтримуючи зв'язки з сусідніми відділами, обережно просуватися до Немирова для облоги костела, в якому заховалось кілька сотень добре озброєних польських легіонерів. Залоги, розташовані праворуч від мене, призначено було для облоги палацу княгині Щербатової, звідки також пролунало кілька рушничних пострілів. Тут наш терпець увірвався і ми вже перед першою годиною розстрільнею рухалися до Немирова. Дальші події розгорталися блискавично — польські найманці-легіонери не встояли

[160] Реєнт О. П. Нариси життя Літинщини 1917–1921 рр.: революційні події та повсякденність...С. 90.

перед українським натиском, костел було обложено, частина поляків утекла раніше, решта або гинула або розбігалася по садках, а далі по лісах аж до польського кордону. Разом з легіонерами утікали і польські магнати, залишаючи свої маєтки»[161].

На кінець квітня 1918 р. в Мельниківцях проживало 1386 мешканці (669 чоловіків та 717 жінок). (В той же час у сусідньому селі Остолопові було зафіксовано 1212 мешканців, а у Вищій Кропивні — 1158[162]). За родом занять мешканці розподілялися наступним чином: членів сімей поміщиків-землевласників — 12 (4 чол. та 8 жін.); селян — 1352 (654 чол. та 698 жін.); «відхожих» робітників — 8 (5 чол. та 3 жін.); представників «вільних професій» — 14 (6 чол. та 8 жін.). У розпорядженні селян було 521 дес. надільної землі (172 дес. присадибної та 349 дес. польової землі та сіножаті). Упродовж 1917 р. селянами було придбано за гроші ще 230 дес. землі. Поміщик Носалевський мав у розпорядженні 5 дес. присадибної землі, 7 дес. саду та 10 дес. землі насіннєвого господарства. На відібраних у поміщика 187 дес польової землі та 321 дес. лісу було створено державне господарство. У користуванні іншого поміщика — Червінського було 9 дес. присадибної землі та 8 дес. саду, 3 ставки. На відібраних 624 дес. польової землі, 154 дес. лісу та 18 дес. «незручних» земель було створене ще одне державне господарство. Церква як і раніше мала у розпорядженні 40 десятин землі (2 дес. присадибної та 38 дес. польової)[163].

Навесні 1918 р., Центральна Рада, в умовах загрози поновлення більшовицької експансії, продемонструвала нездатність опанувати ситуацію та реалізувати свої владні повноваження на місцях, що підштовхнуло до активізації та консолідації несоціалістичних сил, лідером яких став почесний атаман Вільного козацтва генерал П. Скоропадський. Метою організованого та здійсненого ними перевороту 29 квітня 1918 р. була «*спроба, шляхом заміни демократичної парламентської форми державного правління на авторитарну, створити нову модель української держави, яка була б здатною зупинити радикалізацію, дезорганізацію та деградацію суспільства, стала б творцем і гарантом суспільного ладу, що ґрунтувався б на приватній власності та дотриманні правових норм*»[164]. Переворот був підтриманий й окупаційними

[161] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний, Україну: життєпис українського патріота Увана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 156.

[162] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.75, арк.17.

[163] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.75, арк.24–33.

[164] Бойко О. Д. Історія України.— Київ: «Академвидав», 2004. С. 339.

військами, які сподівалися із запровадженням влади «твердої руки», забезпечити виконання договірних зобов'язань щодо вивозу з України до центральноєвропейських країн сировинних та продовольчих товарів.

Основою аграрної реформи П. Скоропадського було відновлення та збереження поміщицької власності. Відповідно, з приходом його до влади, місцеві поміщики розраховували не лише повернути відібрані у них землі та інвентар, але й отримати компенсації за завдану шкоду. Так, 9 травня 1918 р. Мельниківський сільський земельний комітет за продаж зерна, лісу та іншого майна змушений був перераховувати на рахунок Гайсинського повітового комітету 3155 крб. 13 коп[165]. Натомість невдалою виявилася спроба місцевого поміщика Михайла Червінського повернути свою власність. У своїй заяві до Гайсинського повітового старости від 24 травня 1918 р. він прохав посприяти у поверненні йому трьох кімнат у власному маєтку, які в нього були забрані під школу, оскільки останню на той час вже було збудовано селянами[166]. Однак, станом на червень 1918 р. маєтки в селі Мельниківцях так і не було повернуто їх власникам ніби «через нез'явлення останніх для прийомки»[167].

Однак, як виявилося невдовзі, спроба консервативних політичних сил шляхом встановлення авторитарної форми правління стабілізувати ситуацію в Україні зазнала поразки. Основними причинами падіння гетьманату були: залежність від австро-німецьких збройних формувань; реставрація старих порядків; вплив на політику гетьмана російських консервативних сил; наростання напруженості у суспільстві та формування організованої опозиції.

З падінням гетьманської влади, нові надії українські селяни покладали на Директорію УНР. Однак і цього разу їх чекали певні розчарування. Поштовхом до поглиблення конфлікту із владою був земельний закон Директорії, виданий 8 січня 1919 р., згідно з яким земля залишалася у власності держави. Держава мала керувати державним фондом землі, утвореним з вивласнених земель. Земельні наділи, які на той час перебували у власності селян і не перевищували 15 десятин залишались непорушними. Нові земельні наділи мали надаватися у вічне користування малоземельним і безземельним селянам і складати від 5 до 15 десятин. Але, згідно з даним законом, під вивласнення підпадало багато селянських господарств, які на той час мали більше 15 десятин.

[165] ЦДАВО України, ф.1392, оп.1, спр.6, арк.14 зв.

[166] ЦДАВО України, ф.2026, оп.1, спр.2, арк.2.

[167] ЦДАВО України, ф.2026, оп.1, спр.1, арк.29.

Реалізуючи програмні настанови в аграрній сфері, влада приступила до створення органів на місцях. 6 січня 1919 р. було утворено й Нижнє-Кропив'янську волосну земельну управу УНР, а її головою обрано Василя Григоровича Петренка. Комісаром маєтків сіл Мельниківець та Остолопово було призначено Миколу Щуровського. Щоправда невдовзі він був арештований за те, що взяв аванс у розмірі 500 крб. для виплати службовцям маєтку і не надав відповідну розписку[168].

Відповідно, 6 лютого 1919 р. в с. Мельниківцях була утворена сільська земельна управа у складі: голова — Форостянка Йосип Данилович; члени — Стеценко Трохим Григорович та Парамійчук Артем Явдокимович; секретар — Гріщенко Петро Лукич[169].

На початок періоду Директорії УНР кількість сільських мешканців скоротилася до 1277 (604 чоловіки та 673 жінки), в той же час кількість селянських господарств збільшилася до 320[170]. (Очевидно, зафіксована цифра відображала не кількість господарств, а кількість сімей, які із прийняттям Директорією УНР земельного закону розраховували на наділення землею — О.М.).

На момент видання Земельного закону УНР від 8 січня 1919 р. (станом на 9 лютого) селяни с. Мельниківці мали у власності 630 десятин землі. Таким чином, у середньому на одне господарство припадало 2 десятини, на одного мешканця — 0,5 десятини. Найбільшими землевласниками серед селян були: Коцеруба Ісак Герасимович (20 дес.); Мельничук Микола Олексійович — (18 дес., з них 5 дес. саду); Мельничук Антін Назарович — (16 дес.)[171]. Згідно положень закону, вони мали віддати частину своєї землі в державу. Серед заможних селянських господарств, що мали земельні ділянки, розміром понад 5 десятин (мінімальна норма, встановлена законом — О.М.) можна назвати господарства: Коцеруби Матвія Юхимовича (9 дес), Леська Федора Архиповича (9 дес), Мельничука Максима Івановича (8 дес), Мельничука Семена Оникійовича (8 дес), Глуха Ісака Гаверковича (8 дес), Сука Юхима Карповича (7 дес), Голоти Миколи Гарійоновича (7 дес), Парамійчука Григорія Максимовича (7 дес), Леська Івана Архиповича (7 дес), Каленича Василя Васильовича (6 дес), Сушицького Івана Никифоровича (6 дес), Леська Кузьму Максимовича (6 дес), Волошенюка Федора Лаврентійовича (6 дес), Парамійчука Михайла

[168] ЦДАВО України, ф.1392, оп.1, спр.10, арк.39.

[169] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.9, арк.59 зв.

[170] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.37, арк.284.

[171] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.31, арк.93.

Амвросійовича (6 дес), Загоруя Якова Яковича (6 дес), Карпова Семена Феодосійовича (6 дес)[172].

Яскравим контрастом до селянських були поміщицькі господарства. Найбільшим поміщиком-землевласником в селі Мельниківцях був Юлій Носолевський. На його сім'ю із 7 осіб (2 чоловіків та 5 жінок) припадало 840 дес. «зручної» та 28 дес. «незручної» землі. Із 840 дес. «зручної» землі: 802 дес. орної; 12 дес. садиби; 12 дес. лісу; 6,5 дес. саду; 4,8 дес. сінокосу; 2 дес. під оселями. Однак в умовах постійних реквізицій, грабежів та погромів нелегко було вести господарську діяльність. Так, в листі до Нижнє-Кропив'янської волосної земельної управи від 22 січня 1919 р. поміщик повідомляв, що «*коні у нього слабують і вже 10 здохло, фельдшер був місяць тому, але жодних ліків не надав, тому прошу прислати ліків для лікування коней самостійно. Також прошу виділити 500 пудів грису для годування коней*». Зважаючи, що необхідні для цього гроші поміщика знаходилися у «хліб-бюро», управою було прийнято рішення про відпущення необхідної кількості грису із найближчого млина[173]. Проте сам поміщик вже не дочекався виконання рішення, оскільки помер в день написання листа. У розпорядженні Гайсинської повітової земельної управи з цього приводу зазначалося: «*Оскільки 22 січня 1919 р. помер орендатор Мельниковецького маєтку Юлій Олександрович Носалевський, повітова управа пропонує комісії по опису й охороні маєтку с. Мельниківець взяти маєток та винокурений завод при маєтку під свою охорону, доручивши догляд тимчасово одному із знаючих господарство службовців економії до направлення від управи свого наглядача*»[174].

Інший поміщик — Михайло Червінський (сім'я складалася із 2 чоловіків та 4 жінок) мав у власності 181 десятину землі, з них: 154 дес. лісу, 20 дес. саду, 6 дес. садиби; 1 дес під оселями. Фактично, М. Червінський, продавши частину орних земель Ю. Носолевському, вів присадибне господарство[175]. Проте і це було робити непросто. Як свідчить його переписка із Гайсинським повітовим земельним комітетом у квітні 1919 р., він так і не зумів повернути собі пограбований селянами сільськогосподарський реманент із власного маєтку. Так, члени мельниківської земельної комісії в листі до повітового комітету від 4 квітня 1919 р. повідомляли про неможливість «*без реальної сили повернути*

[172] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.37, арк.285–307.

[173] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.28, арк.146.

[174] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.22, арк.1.

[175] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.31, арк.93.

майно»[176]. В свою чергу повітовий комітет у своєму листі пропонував М. Червінському «*звернутися за допомогою до повітового комісара, позаяк селяни не хотять самі повернути награбований в нього реманент»*[177]. Не міг поміщик самостійно розпоряджатися і лісом, що був у його власності. Підтвердженням може слугувати його заява до Гайсинського повітового комітету від 23 січня 1919 р., в якій він зазначав: «*Минулого року селяни села Мельниківець вирубали біля 5 дес. мого лісу. На цьому участку залишилися декілька одиноких дерев, які я вирубав, щоб зачистити цей участок і щоб мати дрова для своєї потреби і потреб мого винного заводу. Сільський комітет призупинив рубку лісу і не дозволив мені забрати нарубані дрова. Натомість ¾ нарубаних дров було забрано до школи. Прошу видати розпорядження про видачу мені дров для власних потреб і потреб винного заводу»*[178].

На весну по економії с. Мельниківець планувалося засіяти 298 моргів[179] вівса, 100 моргів ячменю, 124 морги буряка, 50 моргів гречки, 69 моргів проса. Крім того, на фермі «Затишок» планувалося посіяти 102 морги вівса, 30 моргів ячменю, 30 моргів гречки та гороху, посадити 60 моргів картоплі.

На сім'ю поміщика Носолевського у складі 11 осіб, 5 службовців (офіцерів), 10 осіб хатньої прислуги та 15 осіб казармових, а також сім'ю поміщика Червінського у складі 15 осіб пропонувалося виділити 927 пудів хліба. В якості корму для 80 коней — 2280 пудів, для 15 свиней — 157 пудів[180].

На період національно-визвольної революції 1917–1921 рр. припадає діяльність відомого державного діяча, уродженця села Мельниківець Андрія Івановича Ярошевича. Ярошевич А. І.— економіст, статистик, фахівець з економічної географії, громадський і державний діяч. Директор Департаменту сільськогосподарської статистики та сільськогосподарської економіки міністерства землеробства Української держави[181]. Андрій Іванович доводився небожем української революційної діячки Ольги Розумовської. Він народився у 1875 р.

[176] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.47, арк.126.

[177] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.47, арк.126 зв.

[178] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.25, арк.362.

[179] Морг — застаріла одиниця виміру площі землі в середньовічній Західній Європі і, зокрема, в Речі Посполитій. Складала приблизно 0,56 Га.

[180] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.22, арк.2.

[181] Малюта О. «Просвіти» і Українська Державність друга половина XIX — перша половина XX ст.). К., 2008. С. 789.

в селі Мельниківцях. Закінчив Немирівську гімназію. У 1893–1899 роках навчався у Московському університеті. 1902 року закінчив із дипломом першого ступеня історико-філологічний факультет Київського університету. Викладав на Київських вищих комерційних курсах (1908), в Київському комерційному інституті (1909) статистику, економічну географію (штатний доцент з економічної географії від 1919 року). Приват-доцент кафедри політичної економії і статистики Київського університету (1919), член Постійної комісії для виучування природних багатств України при Фізико-математичному відділі Української Академії наук (1919).

Свою державницьку та викладацьку діяльність Андрій Іванович продовжив і за часів радянської влади. Так, у 1922–1924 роках він працював у Подільському губплані, у 1924–1933 роках — у Київському губплані, окрплані, міськплані, одночасно в 1924–1928 роках викладав у Київському інституті народного господарства (до 1920 року — Київський комерційний інститут, нині — Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана). Бурхливою була і наукова діяльність: науковий співробітник соціально-економічного відділу Інституту української наукової мови ВУАН (1928); керівник комісії для виучування продукційних сил України при ВУАН (1929); співробітник Всесоюзного державного науково-дослідного інституту махоркознавства (1931–1934) та Всеукраїнського державного інституту соціалістичної охорони здоров'я (1934); старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту географії (1940–1941). Андрій Іванович є автором монографій «Нариси економічного життя України», «Нариси хуторянського господарства Київщини» та ін.

Не в меншій мірі Ярошевич А. І. був активним і в громадській діяльності: член Київської спілки споживчих товариств (1911); член Київської спілки установ дрібного кредиту (1912); член Київського агрономічного товариства та Харківського товариства сільського господарства і сільськогосподарської промисловості (1912); член Історичного товариства Нестора-літописця (1930), Тульчинського округового краєзнавчого товариства (1928), Товариства авіації та повітроплавання України (1925) та ін[182].

Початок 1919 р. увійшов в історію України другою спробою насадження радянської форми державності. Директорія УНР під натиском переважаючих сил окупаційної російської армії 5 лютого 1919 р. була змушена залишити Київ, а на весну радянська влада була встановлена на всій

[182] https://uk.wikipedia.org/wiki/ Ярошевич_Андрій_Іванович.

території України, крім Надзбруччя і західних областей. Однак, спроба більшовиків з весни 1919 року здійснити радикальні аграрні перетворення за комуністичною доктриною наштовхнулись на шалений опір селянства. Саме українське селянство було тією силою, яка допомогла генералу Денікіну в захопленні території України влітку 1919 року[183]. Такий стан речей змушений був визнати навіть сам В. І. Ленін, який в доповіді на III конгресі Комінтерну в липні 1921 року відверто заявив: «В Сибіру і на Україні контрреволюція змогла тимчасово перемогти тому, що буржуазія там мала за собою селянство, тому що селяни були проти нас»[184].

З відновленням радянської влади на Україні на початку 1920 року більшовики змушені були діяти обережніше та обачливіше. В резолюції ЦК РКП (б) «Про радянську владу на Україні», підтвердженій VIII Всеросійською конференцією РКП (б) в грудні 1919 року, ставилось завдання про завоювання до себе довір'я з боку селянської бідноти та широких верств середнього селянства. Таке рішення резолюції основувалось не на відмові від подальшого впровадження комуністичної доктрини, а лише в пристосуванні її до умов українського села[185]. З тимчасовим встановленням радянської влади в селі Мельниківцях між селянами було розподілено 689 десятин (всього було 802 десятини) так званої «нетрудової» землі (поміщиків Червінського і Носалевського). Однак ця земля перебувала у їх володінні лише до 1 липня 1920 року[186]. Подальші плани більшовиків цього разу були зірвані спільним наступом військ УНР та польських військ. Бойові дії з перемінним успіхом на Поділлі тривали аж до кінця листопада 1920 року.

Період 1919–1920 рр.— цілковитого хаосу, всеохоплюючої анархії та запеклої громадянської війни, розвалу влади, виявився чи не одним із найскладніших для селянства. Шість різних армій, які діяли на території України: українська, більшовицька, біла, Антанти, польська, та анархістська намагалися вирішити питання продовольчого забезпечення за рахунок селянства. Численні фронти відділяли один від одного міста, села, різні регіони. Непотрібна, розв'язана більшовиками, братовбивча війна усередині країни забрала мільйони людських життів. Нерідко рідні брати, батько і син воювали по різні боки барикад. Знелюдніли голодні міста, а їхні мешканці в пошуках їжі подавались на село. Села буквально забарикадовувались від непроханих гостей.

---

[183] Кульчицький С. В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928). К., 1996. С. 77.

[184] Там само. С. 38.

[185] КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Т. 2. К.,1979. С. 121.

[186] ДАВіО, ф.2630, оп.2, спр.14, арк. 3, 12.

Селянин, котрий спостерігав із свого економічно самостійного села, як падає одна влада за іншою, подумки проклинав усіх з їхніми урядами. Його насамперед турбувало, як утриматися на землі і по можливості придбати собі ще. Селянин був готовий підтримати будь-який уряд, що міг задовольнити ці прагнення. Але як тільки цей уряд не виконував його сподівання, селянин повставав і переходив на бік противника. Селянин був непередбачуваним елементом протягом усієї громадянської війни[187].

В цей період виникають сотні отаманів з їхніми повстанськими загонами, пройнятими неокозацьким анархізмом. Вони, як правило вихідці із селян, ставили перед собою завдання захистити селянство від окупантів та непроханих гостей. На території с. Мельниківець і навколишніх сіл діяли повстанські загони Левченка і Волинця, в яких брали участь й мешканці села. Із архівних документів стало відомо про участь односельчан в єврейських погромах у містечку Райгород[188]. Так селянство відреагувало на підтримання євреями більшовицької окупаційної влади в Україні.

Лише з початку грудня 1920 р. на Поділлі, в тому числі й в селі Мельниківцях нова влада остаточно приступила до аграрних перетворень за радянським зразком. Однак, основні принципи аграрної політики після денікінської окупації зазнали певних змін. Зокрема, проголошувалась повна ліквідація відновленого Денікіним поміщицького землеволодіння з передачею земель безземельним і малоземельним селянам. Радянські господарства рекомендувалось створювати лише в необхідних розмірах, а в справі об'єднання селян в комуни та артілі не допускати будь-якого примусу[189]. Новий земельний закон, затверджений Всеукрревкомом 5 лютого 1920 року, який передбачав зрівняльний поділ землі, був покликаний внести остаточне заспокоєння в українське село[190].

Однак, політика більшовиків під час громадянської війни значною мірою спричинила розвал економіки. Прагнучи одразу ж установити соціалістичний лад в економіці й водночас забезпечити продуктами Червону армію та голодуючі російські міста, більшовики змушені були запровадити економічну політику, відому під назвою воєнного комунізму. В її основі лежало вирішення продовольчого питання.

---

[187] Субтельний О. Україна. Історія. К., 1992. С. 314.

[188] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.41.

[189] КПРС в резолюціях....Т.2. К., 1979. С. 121.

[190] Кульчицький С. В. Вказ. праця. С. 134.

Недаремно вождем більшовиків, боротьба за хліб ототожнювалась з боротьбою за соціалізм[191].

Свої труднощі на продовольчому фронті більшовики пов'язували, насамперед, з незалежністю сільських товаровиробників, які «звикли продавати вільно свій хліб, і кожний селянин вважав це своїм невід'ємним правом»[192]. Але ж новостворена держава не збиралась спілкуватись з ними через ринок. Висуваючи на передній план в комуністичній доктрині позаекономічну примусовість, більшовики розраховували вирішити продовольче питання за допомогою простих рішень, основаних на насиллі. Прикладом цього став введений у дію спеціальний декрет ВЦВК від 9 травня 1918 року, який проголошував продовольчу диктатуру, надаючи Наркомпроду та його органам надзвичайні повноваження щодо конфіскації хліба у селян. Насильне вилучення хлібних запасів покладалось на підпорядковані наркомату військові формування та організовані продзагони із робітників.

Продовольче питання розглядалось більшовиками як складова частина теорії класової боротьби. Значною мірою цьому сприяв проголошений класовий принцип продовольчої розкладки:»з бідних селян нічого, з середняка помірно, з заможних багато.»[193] Застосування такого підходу перетворювало продрозкладку в інструмент гнучкої класової політики більшовицької партії на селі, націленої на політичне розшарування селянства.

Продрозкладка накладалася на кожну волость повіту. Згідно указу Губчека від 21 грудня 1920 року мобілізації на продовольчий фронт підлягали всі чоловіки, навіть голови і секретарі комнезамів[194].

Щоб сприяти реквізиціям, партія організувала комітети незаможних селян, члени яких мали переваги при розподілі землі, звільнялись від податків і діставали 10–20% «здобичі» від зібраної в селян продрозкладки[195]. У відповідь на це більшість селян-власників припинила виробництво товарного хліба. Водночас із загостренням дефіциту продуктів харчування великі райони України охопила засуха, наслідком чого став голод 1921–1922 років, що забрав життя сотень тисяч людей на Україні. Про наявність голоду на території Гайсинського

---

[191] Ленін В. І. Повне зібр. тв. Т. 36. С. 424.

[192] Ленін В. І. Повне зібр. тв. Т. 38. С. 7.

[193] Решение партии и правительства по хозяйственным вопросам. Сб. док. за 50лет. Т. 1. (1917–1928). М., 1967. С. 91.

[194] ДАВіО, ф.244, оп.1, спр.5, арк.36.

[195] Субтельний О. Вказана праця. С. 332.

уїзду свідчить хоча б те, що була створена спеціальна «Повітова комісія по боротьбі з наслідками голоду». На одному з її засідань були прийняті такі рішення: 1) хто не здасть повністю продподаток до 1 лютого, буде переданий Оснарсуду; 2) з 1 лютого оголосити місячник «Голодній дитині»[196].

Катастрофічне становище в економіці привело до різкого зростання незадоволення політикою більшовиків, що вилилися у військові заколоти, великі робітничі страйки та селянські повстання, які у 1921 році охопили Україну. Хоч Червона Армія і надзвичайні комісії нещадно придушували ці повстання, Ленін був змушений визнати провал політики воєнного комунізму і необхідність піти на поступки, особливо селянам. Він переконав своїх товаришів по партії перейти до нової економічної політики. Це був компроміс, тимчасовий відступ від «соціалізму» з метою дати можливість країні відновити економіку, зруйновану під час громадянської війни.

Однак, залишилось ще інше породження розкладки — повстанський селянський рух. З метою його ліквідації радянськими та партійними органами було прийнято рішення: «До 15 травня всім невинним із банд повернутись». Для контролю призначались відповідачі, один на 10 хат із заможних селян[197]. Ступінь та характер вини дуже часто визначались суб'єктивно. Це ще більше вносило розлад та розшарування в селі. Адже, хто вертався, судили і часто розстрілювали, якщо не вертались — розстрілювали відповідачів.

Для боротьби з селянським повстанських рухом до Нижче-Кропивнянської волості (до якої належало село Мельниківці — О.М.) був направлений представник губчека Семенов[198]. Указом Губчека з кожного уїзду відправляли п'ять тисяч коней для формування винищувального загону при Губчека, за рахунок кулацького елементу (тобто селян-власників — О.М.). 22 липня 1921 року в Гайсинському повіті був оголошений надзвичайний стан і створювалась ревтрійка, організовувались кавалерійські полки з незаможних селян. (1897 року народження і старші).

Основним завданням запровадженої нової економічної політики було здобути прихильність селянства до більшовицької влади та ліквідація селянського повстанського руху, який здобув масове поширення по всій території України. Указом від 30 травня 1921 року по Гайсинському повіті продрозкладку було замінено твердим продподатком, збір якого

[196] ДАВіО, ф.836, оп.1, спр.92, арк.4.

[197] ДАВіО, ф.925, оп.8, спр.59, арк.292.

[198] Спогади мешканця села Парамійчука А.

призначався на середину серпня 1922 р. У разі дострокової здачі, сума продподатку зменшувалася на 10%[199].

Завдяки новій економічній політиці господарське життя в селі дещо пожвавилося. Отримавши право після сплати продподатку продати надлишки сільськогосподарської продукції на ринку, селяни отримали певну матеріальну зацікавленість в результатах своєї праці. Це проявлялось, передусім, у розширенні посівних площ та інших сфер виробництва. Однак самодіяльність селянства у сфері господарювання аж ніяк не вписувалася в рамки комуністичної доктрини, основною метою якої було ліквідація будь якої приватної власності, а отже й самого класу селян-власників. Тому за вказівками зверху було ініційовано організацію колективних господарств, які б знаходилися під контролем держави. Загалом, упродовж непу в селі Мельниківцях діяло декілька різних товариств. Першим із них було сільськогосподарське товариство (товариство по спільному обробітку землі) «Праця», створене 27 травня 1922 року (реєстраційний номер 657)[200]. У товаристві об'єдналися 14 осіб[201]. Баланс товариства на 1 січня 1927 року становив 1183,25 крб[202]. До 1929 р. товариство так і не було землевлаштоване та усуспільненої землі не мало. На 1 червня 1929 р. в товаристві нараховувалася 91 особа, що володіла 57,9 десятин землі[203]. Такий господарський стан товариства свідчить, що селяни з недовірою ставилися до ідеї колективної власності.

В цей період в Мельниківцях було створене також ощадно-позичкове товариство, яке розпочало свою роботу 3 лютого 1922 року, а 8 лютого 1926 року — це товариство було реорганізоване в кредитне[204] (за іншими документами — універсальне). Зареєстроване товариство 17 травня 1926 року (реєстраційний номер 427)[205]. Його баланс на 1 жовтня 1926 року становив 786 крб. 48 коп., з них, паїв та акцій на суму 134,50 крб[206]. Організаційну роботу по створенню товариства проводив інструктор Вінницького «Госпдарсоюзу» Скрипник Ф. К. У складі товариства нараховувалось 85 осіб. Першим головою був обраний Коцеруба

---

[199] ДАВіО, ф.244, оп.1, спр.36, арк.32.

[200] ДАВіО, ф.40, оп.1, спр.220, арк.14(зв).

[201] ДАВіО, ф.40, оп.1, спр.595, арк.14(зв).

[202] ДАВіО, ф.136, оп.1, спр.222, арк.1.

[203] ДАВіО, ф.130, оп.1, спр.64, арк.373.

[204] ДАВіО, ф.40, оп.1, спр.220, арк.14.

[205] ДАВіО, ф.137, оп.1, спр.864, арк.2, 3.

[206] ДАВіО, ф.137, оп.1, спр.1029, арк.13.

Ісаак Герасимович. Пай до товариства був 5 крб. 50 коп. Воно охоплювало села: Мельниківці, Остолопово, Райгород, Райгородську Слобідку та Гуту. Членами товариства, в основному, були селяни. Воно складалось з 22 незаможних селян, 57 середняків та 6 заможних, з них членів ЛКСМ — 1, членів КНС — 8, жінок — 3[207]. Мешканці села були також членами таких організацій як: Вінплодсоюз, Коопстрах, Кредитні товариства, Укрінбанк тощо[208]. В 1924 році на території Мельниківських земель (в напрямку до села В. Кропивна) було створено радгосп, який розформовано в 1938 році[209].

Заохочуючи селян до членства в сільськогосподарських артілях та товариствах, влада встановлювала для них певні привілеї: наділення земельними ділянками у розмірі 1,1 дес. на душу; можливість отримання в аренду садків, ставків, будівель за півціни; першочергове отримання насіннєвих кредитів; безкоштовне надання агрономічної і ветеринарної допомоги; відпуск по дешевих цінах палива і будівельних матеріалів; можливість самостійно розподіляти свої доходи, попередньо сплативши державі госпрозрахунок[210].

В цей період (1923 р.) чисельність населення, що мала земельні участки складала 1532 особи. В їх розпорядженні було 251 десятина садибної землі, 520 десятин ріллі, 10 десятин сінокосу, 7 десятин лісу[211].

Одним із результатів запровадження нової економічної політики в Україні був спад активності селянського повстанського руху, хоча на Поділлі, окремі селянські загони активно діяли до літа 1923 р. Разом з тим неп породив іншу форму протесту, так званий «радбантитизм». Основну частку його учасників складало незаможнє селянство, незадоволене новою політикою влади. Адже в період «воєнного комунізмі» найбідніше селянство повністю звільнялось від розкладки, крім того мало можливість збагатитися за рахунок реквізицій зерна та майна у більш заможніх односельців. Тому неп вони свідомо розцінювали як зраду владою інтересів бідноти, відмову від задекларованих програмних принципів[212].

В циркулярі Подільського губчека зазначалося, що безпосередньою причиною такого явища є зловживання і незаконні дії окремих

---

[207] ДАВіО, ф.137, оп.1, спр.1029, арк.173, 176.

[208] ДАВіО, ф.137, оп.1, спр.1081, арк.153.

[209] Усні спогади мешканців села Мельниківець Парамійчука А. та Тарнашинського А. Є.

[210] ДАВіО, ф.244, оп.1, спр.32, арк.1.

[211] ДАВіО, ф.40, оп.1, спр.595, арк.14.

[212] ДАВіО, ф.965, оп.8, спр.88, арк.46.

представників влади. «За несплату податків з селян знімають чоботи, їх скарги втрачаються, або кладуться під сукно (до неба високо, а до царя далеко), що в свою чергу виливається у виступах. Представники ж влади звинувачують незадоволених в контрреволюційній діяльності. Починають переслідувати — селянин ховається. Переслідування посилюються, результат — йдуть в банду. Це використовує карний елемент, апелюючи до селян: «Долой новий буржуазний НЭП і буржуазний європейський капітал»[213].

1923 рік позначився змінами в адміністративно-територіальному устрої населених пунктів. Так, 9 лютого 1923 р. за рішенням Гайсинської повітової адміністративно-територіальної комісії було приєднано до сусідніх сіл на відстані 5 верст населені пункти, в яких кількість мешканців не перевищувала 1000 осіб[214]. У зв'язку з цим 13 лютого було затверджене рішення про приєднання поселення Титусівка з населенням 137 чоловік та 37 дворами до села Мельниківець за населенням 1530 чоловік, 382 дворами[215]. 7 березня 1923 року постановою ВУЦВК було ліквідовано уїзди та створено округи[216]. А в 1925 р., через ліквідацію Гайсинської округи, село Мельниківці відійшло до Немирівського району Вінницької округи[217].

В підготовці до всесоюзного перепису 1926 р. було видано статистичний довідник «Населені місця Поділля». В ньому зазначалося, що на 1925 р. в с. Мельниківці функціонує 382 селянських господарства, в яких проживає 1609 осіб. Крім того, до села належать: поселення Титусівка (37 господарств, в яких проживає 143 особи), урочище Липняк (1 господарство, 7 осіб), урочище «Матящина» (1 господарство, 7 осіб), урочище «Рудива» (1 господарство, 3 особи). Населений пункт тяжіє до торгового пункту селища Райгорода (окрім урочища «Рудива», яке тяжіє до селища Ситківці). Землеволодіння усіх селянських господарств складає 1672 десятини. Серед установ народної освіти у селі значилися: трудова школа, школа фабзавуча лікнепу[218]. Таким чином, на 1925 р. в 422 господарствах Мельниківець проживало 1769 осіб. Це була найбільша кількість мешканців за весь період існування села.

---

[213] ДАВіО, ф.965, оп.8, спр.88, арк.48.

[214] ДАВіО, ф.836, оп.1, спр.92, арк.6.

[215] ДАВіО, ф.836, оп.1, спр.148, арк.359.

[216] ДАВіО. Путівник. К., 1960. С. 238.

[217] ДАВіО, ф.836, оп.1, спр.148, арк.307(зв).

[218] Населені місця Поділля. Вінниця: Держдрукарня ім. т. Леніна, 1925. С. 114–115.

Свою політику на селі в період непу радянська влада втілювала в життя через різні новостворені громадські організації. Найбільш значимою з них були класова організація сільської бідноти — комітети незаможних селян. Через малочисельність партійного апарату на місцях, саме вони повинні були: здійснювати контроль за виборами до рад, проводячи селекцію селянства за ознакою їхньої революційності; сприяти у проведенні соціалістичного землеустрою; допомагати в реалізації продовольчої політики радянської влади. В Мельниківцях теж був створений КНС, і першим його головою був Чуйко Анастасій Михайлович, а членами були: Костельнюк Іван Гарійонович, Мельничук Матвій Титович, Ліщишин Сидір[219].

Члени КНС виконували й ряд інших функцій: стежили за політичною ситуацією в селі та брали участь в будь-яких політичних кампаніях; організовували підписку селян на періодичні видання; сприяли кредитуванню найбіднішого селянства. Вирішувались разом з тим і буденні справи. Наприклад на засіданні Мельниківського КНС від 15 лютого 1925 року розглядались такі питання[220]: 1. Про міжнародне становище. 2. Про вступ членів КНС до осередку «Модр». 3. Про ображення Котельнюка Глухом. (звернення до народного суду). 4. Про зміну голови КНС і призначення Яровенка. (старого голову за неявку на пленум в с. Ситківці було оштрафовано і за ці кошти виписано по одному примірнику часопису «Червоний край» та «Селянська взаємодопомога» на 3 місяці[221]. Станом на 1929 р. до складу Мельниківського осередку КНС входили: Криштафорович Фелікс (секретар ЛКСМ, освіта 2 кл.), Запорунко Тимко (голова сільської ради, домашня освіта), Приобщук Микита (учитель, освіта середня), Грипорщук Сельвея (без освіти), Гринус Євка (без освіти)[222].

В січні 1924 року в селі було створено комсомольську організацію, яка нараховувала 28 чоловік. В ініціативну групу входили Парамей Федір, Тарнашинський Андрій, Мартинович Х., Кужидим Віктор[223]. Піонерська організація в селі Мельниківцях виникла в 1928 році. Першими членами організації були: Паламарчук Василь, Костельнюк Ксенія, Дишкант Явдоха, Черниш Катерина та інші. Піонерська організація носила ім'я С. М. Кірова. Першим піонервожатим був Гріщенко Інокентій Лукич,

[219] Усні спогади мешканців села Мельниківець Костенюка І. С., Костельнюка І. П.

[220] ДАВіО, ф.2032, оп.1, спр.1, арк.41.

[221] ДАВіО, ф.2032, оп.1, спр.1, арк.7.

[222] ДАВіО, ф.2032, оп.1, спр.1, арк.9.

[223] Колгоспні вісті. 1978. 6 квітня.

якого змінила Чмир Олена Дмитрівна, прислана Ситковецьким райкомом комсомолу[224].

Активну участь в громадських організаціях села брали жінки. Так на 1923 рік в КНС було 48 жінок, в споживчій кооперації — 8, сільськогосподарському кооперативі — 2, сільраді — 1, хаті-читальні — 7, КВО –1, ЛКСМУ — 3, ВРЗЛ — 59[225].

Важливу роль у підвищенні культурного та освітнього рівня мешканців села відіграла кампанія з ліквідації неписьменності (лікнеп). Навчання проходило з 15 листопада до 6 квітня, з 18 до 20 год., тобто в таку пору, коли селяни були звільненні від виконання основних сільськогосподарських робіт. При організації навчання усіх учнів розподіляли на дві групи: 1) з 15 до 32 років; 2) підлітки з 10 до 14 років. Програма лікнепу включала різні теми, однак, здебільш ті, що стосувалися господарського життя: «яке значення має письмо», «чи можуть бути вільні трударі?», «де краще родить хліб, в культурній країні, чи некультурній?», «як треба годувати скотину, коли і чим?», «як і де краще збувати хліб та інший продукт?», «як працює і повинна працювати наша сільська кооперація?» тощо. Викладання здійснювалося за підручником «Червоний прапор». Не всі учні мали змогу відвідувати заняття, а отже і закінчити навчання. За даними на 1925 рік з старшої групи (26 осіб) — не завершили навчання 6 осіб, з підлітків (26 осіб) — не завершили навчання 7 осіб[226].

Організація культурних заходів покладалася на завідувача сільським будинком (сільбудом). В архівних документах збереглися дані про матеріальне устаткування мельниківського сільбуду у 1924 р.: стіл сосновий — 2, лампа — 1, лави — 8, стільці — 2, відра — 2, шкаф — 1, лінійка — 1, чорнильниця — 1, вивіска — 1 та прапор з древком, а також вирізки про життя і смерть Леніна — 12, портрети Калініна, Воровського, Будьонного, Ворошилова, Чубаря, Шевченка (2), Рикова і Троцького)[227]. Натомість майно сільської ради було ще скромнішим: шафа з школи, стіл — 1, лави — 2, лампа — 1, прапор — 1, чорнильниця — 1[228].

17 серпня 1925 р. Вінницьким окрмекосом був зареєстрований статут православної релігійної громади при Дмитрівській церкві

---

[224] Спогади мешканця села Мельниківець Гріщенка І. Л.

[225] ДАВіО, ф.2032, оп.1, спр.1, арк.9.

[226] ДАВіО, ф.256, оп.1, спр.901, арк.10.

[227] ДАВіО, ф.2625, оп.3, спр.18, арк.219.

[228] ДАВіО, ф.836, оп.1, спр.148, арк.172(зв).

с. Мельниківець, яка нараховувала 510 повнолітніх членів[229]. Церква в селі проіснувала до 1962 року і згоріла за офіційною версією через необережність священнослужителів (див фото). Залишився лише кам'яний мур, яким було обнесено територію церкви.

Колективізація

Нова економічна політика з окремими елементами ринку, про перехід до якої більшовики перед загрозою масштабного селянського повстанського руху змушені були оголосити в 1921 р., позитивно позначилася на відродженні господарського життя в країні, в тому числі й сільського господарства. В умовах запроваджених товарно-грошових відносин селяни потроху обживались, вставали на ноги, найбільш наполегливі у праці вже мали у господарстві якусь худобу. Однак НЕП розглядався більшовиками не як стратегічний, а тактичний тимчасовий хід. Тому, починаючи із 1928 р. йде поступова кампанія на його згортання.

Радянські плани розвитку промисловості будувалися на тому, що держава зможе дешево купувати хліб у селян. Це дало б їй змогу, як забезпечувати хлібом зростаючу робочу силу в містах, так і продавати його за кордон, прибутки з чого планувалося спрямувати на фінансування індустріалізації. Однак, селяни вважали запропоновані ціни надто низькими (вони становили лише 1/8 ринкових) й відмовлялись продавати зерно[230]. Замість того, щоб підняти закупівельні ціни і вирішити проблему, керівництво держави вирішує розпочати війну проти селянства, оголосивши їх головними ворогами радянської влади.

По суті, дрібні сільські виробники завжди розглядалися більшовиками як економічно ворожий пролетаріату клас. Тому необхідність усуспільнення селянських земель і організація на селі великого соціалістичного землеробства у формах колективних господарств з максимальним ступенем відчуження засобів виробництва — були тими завданнями, які завжди були на порядку денному більшовиків в Україні. Єдиним стримуючим фактором, який тривалий час не давав можливості реалізувати їх на практиці, був організований селянський опір, який у найкритичніші моменти виливався у масовий селянський

[229] ДАВіО, ф.Р-196, оп.1, спр.591, арк.1–37.

[230] Субтельний О. Вказана праця. С. 340.

повстанський рух. Навіть період нової економічної політики не був винятком у цьому відношенні. У своєму виступі на шостій Всеукраїнській партконференції в грудні 1921 року Х. Г. Раковський зазначав: «Нові відносини на селі треба розглядати цілком певно, як поступку дрібнобуржуазній сільській стихії, як доказ нашої непрацездатності або нашої невмілості розв'язати питання про колективізацію сільського господарства тими шляхами і підходами, які були пануючими в нашій політиці за три роки»[231].

Взяття курсу на індустріалізацію активізувало питання про необхідність усуспільнення селянських господарств, що дало б можливість позбавити селян права розпоряджатися вирощеним врожаєм та перетворити їх у найману робочу силу в одержавлених колгоспах. Це б дало змогу вирішити основну проблему — отримати кошти, сировину та робочі руки для розвитку індустрії, оскільки провести планове перекачування коштів з аграрного сектора в промисловість шляхом встановлення занижених цін на сільськогосподарську продукцію правлячі кола не змогли. В умовах низьких закупівельних цін українські селяни просто відмовлялися продавати свій товар державі. Саме тому хлібозаготівельна криза 1927/28 років була використана Й. Сталіним як привід для відновлення військово-комуністичного штурму та взяття курсу на «суцільну колективізацію». Ця «друга революція» супроводжувалась такою жорстокістю і стражданнями, що її можна назвати не інакше, як війною режиму проти селянства.

Для села Мельниківець Немирівського району початком усуспільнення селянських господарств став березень 1928 р., коли було зареєстровано перше колективне об'єднання «Перемога». В ньому нараховувалось 64 члени, з яких: працездатних 49 (чоловіків-17, жінок-17, підлітків-13) та непрацездатних 25 (чоловіків-4, жінка-1, підлітків-20). Колгосп мав в користуванні близько 50-ти десятин землі, 2 коней, 8 корів, 2 молодняки, 23 свині та 109 курей. З реманенту було 2 плуги та 8 дерев'яних возів[232]. Як бачимо, в переважній більшості, колектив об'єднав сільську бідноту, якій нічого було втрачати і яка була неспроможна самостійно обробляти свої наділи. В цьому ж році в селі було утворене також товариство по спільному обробітку землі «Праця», зареєстроване 10 жовтня 1928 року, а землевлаштоване лише 20 серпня 1929 р[233]. До нього

---

[231] Григорчук П. С., Мельничук О. А. Комітети незаможних селян на Поділлі (1920–1933 рр.). Вінниця: ВДПУ, 2001. С. 67.

[232] ДАВіО, ф.39, оп.1, спр.700, арк.169(зв).

[233] ДАВіО, ф.130, оп.1, спр.64, арк.857.

увійшло 23 господарства, площа землі яких складала 82 десятини. Рада товариства знаходилась в 2 верстах від села[234]. Першим головою був Ліщишин Сидір, а членами правління Мельничук Микола, Мельничук Оникій, Тарнашинський Андрій та інші[235]. Першого березня 1929 року на землях села був зареєстрований ще один колгосп (спочатку функціонував як сільськогосподарська артіль) «Червоний промінь». До нього увійшли спочатку 17, згодом 48 (120 дес землі)[236], і, нарешті, 54 господарства з 189 десятинами землі. Колгосп був землевлаштований 20 серпня 1929 року[237].

Одними із перших об'єднали свої господарства в колгоспі «Червоний промінь: Костельнюк Марія Іванівна, Глух Андрій Степанович, Карпов Євсей Тодосійович, Мельничук Стах Титович, Павлішин Іван Аксентійович, Пашинський Филимон Филимонович, Глух Костянтин. Із заможних селян, що вступили до колгоспу були Мельничук Микола Олексійович та Черниш Гнат Захарович. Їх робочу худобу та реманент і використовували спочатку для обробітку землі. Першим головою колгоспу було обрано Мельничука Матвія Титовича[238].

Після землевпорядкування 20 серпня 1929 року колгосп «Червоний промінь» і ТСОЗ «Праця» існували деякий час окремо і лише наприкінці 1929 року об'єднались. Разом їх усуспільнена площа землі була 302 десятини. Це була лише незначна частка, оскільки в селі на той час нараховувалося 1213 десятин орної землі. Основний напрямок діяльності, що значився у документах — буряково-скотарсько-садовий[239].

Про початковий період колективізації мешканець села Лесько Микола Петрович (1925 р.н.) згадує так: «*З дитячих років пам'ятаю початок колективізації в нашому селі. По нашій вулиці Задвірній, зараз-вулиця Миру, був ТСОЗ, розташований на господарстві Коцюруби Ісака Герасимовича. Були також допоміжні підприємства: кузня, штельмашня, майстерня, січкарня з кінним приводом, молотарка. Усуспільнена худоба знаходилась по дворах розкуркулених громадян. Бугай і кролі утримувалися в тваринницьких приміщеннях Паламарчука Мефодія Йосиповича, а доглядачем був Околіта Омельян Кіндратович. Також були СОЗи на Титусівці,*

[234] ДАВіО, ф.130, оп.1, спр.64, арк.860.

[235] Усні спогади мешканців села Мельниківець Тарнашинського А., Костельнюка І. С.

[236] ДАВіО, ф.130, оп.1, спр.64, арк.231.

[237] ДАВіО, ф.130, оп.1, спр.64, арк.23.

[238] Усні спогади… Костельнюка І. С.

[239] ДАВіО, ф.130, оп.1, спр.64, арк.841.

на господарстві Цюпки Юстина Івановича, в центрі села — на господарстві священика, і на вулиці Суківська — на господарстві Мельничука Миколи Олексійовича».

Відповідно до рішення листопадового 1929 р. пленуму ЦК ВКП(б), який поклав початок кампанії суцільної колективізації, усуспільнення селянських господарств, в основному, мало бути завершено упродовж найближчих двох років. Для забезпечення високих темпів колективізації, за постановою пленуму, в перші місяці 1930 року на село було направлено, як в складі бригад, так і на постійну роботу, більше 30 тис. промислових робітників. Партійне керівництво України на чолі із генеральним секретарем С. В. Косіором не лише підтримало дане рішення, але й запропонувало реалізувати його у більш стислі терміни — упродовж одного року. Оскільки, за підрахунками статвідділу ЦК КП(б)У, з 247 тис. членів партії, в колгоспах на той час перебувало лише 7 тис. осіб[240] (з них на території Поділля — 1094 члени партії[241]) було прийнято рішення у своїй роботі широко опиратися на організації сільської бідноти — комітети незаможних селян (комнезами, КНС). Саме сільські КНС мали проявляти ініціативу в запрошенні робітничих бригад для роботи в селі та допомагати їм в проведенні колективізації[242].

Насильне залучення до колективів з боку сільської влади перетворювалось у свого роду змагання, ударництво. В кожному селі із місцевого активу формувалися штурмові або буксирні бригади. До них входили члени і кандидати партії, голови колгоспів, сільрад, КНС, представники бідноти. Результати проведеної роботи із усуспільнення селянських господарств говорили самі за себе. Якщо на 1 жовтня 1929 року на Поділлі, в середньому, було 7% колективізованої землі, то на 1 лютого 1930 року — 28%. В цей час на Поділлі вже існувало 19 районів суцільної колективізації[243]. Разом з тим різко зросла в колективізованих господарствах кількість членів КНС. Якщо у Вінницькій окрузі на 1 жовтня 1929 року було колективізовано 14% господарств членів КНС, то через 4 місяці їх відсоток зріс до 68, а на 1 березня 1930 року становив 74,2%[244].

У свідомості мешканця села Юрченка Івана Демидовича період суцільної колективізації закарбувався так: «*Найбільша нагінка селян*

---

[240] Васильєв В., Віола Л. Колективізація і селянський опір на Україні (листопад 1929 березень 1930). Вінниця,1997. С. 117.

[241] Україна. Статистичний щорічник. Харків, 1929. С. 15.

[242] ДАВіО, ф.Р-401, оп.1, спр.9, арк.3.

[243] Васильєв В., Віола Л. Вказ. праця. С. 152–154.

[244] ДАВіО. Ф.П-29, оп.1, спр.611, арк.6.

до колгоспів почалася у 1929 році. З цього року московська інтернаціональна банда розпочала свій «генеральний наступ» на українське село, кинувши гасло про «суцільну колективізацію». Трактори почали розорювати межі селянських ланів, а селяни збували за безцінь своїх коней, хоч у скорому часі ніхто вже не хотів їх купувати, а деякі господарі з плачем вивозили коней у степ, на волю, скидали з них обротьки, цілували й прощалися із своїми улюбленцями, що їх плекали роками. Не хотіли віддавати їх у безгосподарні руки колгоспних недбалів. Табуни таких «вільних» коней скоро маліли, бо спритні спекулянти підганяли їх до кордонів Польщі й Румунії і продавали. Під насильницьким тиском у психіці селянства вселялася безнадія повороту до «свого, гласного» і лишалося тільки спожити те, що можна було спожити із праці власних рук. Заливаючи розпач самогоном, селяни доїдали свиней, курей, качок, гусей і кроликів, а кролячі шкурки промінювали в кооперативі на сіль.

Оцінюючи ефективність таких колективних утворень, мешканець села Іван Юрченко у своїх спогадах писав: «*Зорганізовані нашвидкоруч СОЗи /товариства спільного обробітку землі/ в селі ледве животіли. Вони не спромоглися навіть побудувати якесь накриття для сільськогосподарського реманенту та майна, яке мокло, іржавіло під відкритим небом, занедбана без хлівів була й худоба. Обурені жінки, побачивши стан такого «господарювання», скликали «сходку» і постановили забрати худобу додому, а не чекати, поки побудують хліви. Легко було розбирати чужі будівлі, але будувати нові короварні і стайні було важко*». Таким чином не всі селяни, і навіть ті, що увійшли до колгоспів, вірили в ці штучні утворення.

Вихід майже однієї третини членів із складу насильно та штучно створеного колгоспу «Червоний промінь» села Мельниківець після появи в газеті «Правда» статті Й. Сталіна «Запаморочення від успіхів» навесні 1930 року в документах радянсько-партійних органів отримав назву «волинка». Появу статті той же Іван Юрченко коментував так: «*Хитруни сидять зверху і керують, а осли все роблять внизу. А якщо щось не так, зразу ж починають звинувачувати у всьому дурнів.» При зверненні односельців за порадою — відповідав: «Виражаю вам своє співчуття, але допомогти не можу, тому, що нас тиснуть як «сидорову козу». Хоч це і неправильно, але якщо немає сил боротися, то залишається підкоритися*»[245].

[245] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.3078, арк.18.

Масовий вихід селян із колгоспу не міг залишитися поза увагою карально-репресивних органів, які ретельно вивчали причини такого явища у квітні 1931 року. В доповідній записці начальнику Віноперсектору ДПУ УСРР «Про підсумки вивчення колгоспу «Червоний промінь» в с. Мельниківцях Немирівського району» повідомлялося «*Село Мельниківці за своїм економічним становищем є бідняцько-середняцьким. В минулому значна частина населення брала участь у єврейських погромах в містечку Райгород та бандах (селянських повстанських загонах — О.М.) Волинця. Весною 1930 року під час проведення масової колективізації, виникла волинка, і було розібрано сільськогосподарський інвентар по домах. Село колективізовано на 50,7% по відношенню до землі та 57% — по відношенню до селянських господарств. Колгосп «Червоний промінь нараховує у своєму складі 199 господарств та має у розпорядженні 613 Га землі. За соціальним становищем колгосп є бідняцько-середняцьким, що підтверджується такими показниками: бідняцьких господарств — 147, батрацьких — 2, середняцьких — 50*»[246].

Як бачимо, незважаючи на сильний адміністративний тиск, свої господарства у колективах об'єднали, здебільш, бідняки, розраховуючи на фінансову та господарську допомогу від об'єднання та держави. Селянські ж господарства, що мали власну робочу худобу та інвентар, вступати до колгоспів не поспішали.

Під осінь 1930 року в колгосп «Червоний промінь» прибув перший трактор «Фордзон». Привів його перший тракторист села Киричок Микола. В 1930-х роках за кермо трактора сіли: Мельничук Танасій, Реус Явдоха, Муць Марія, Гуслікова Палажка, Латусенко Фросина, Латусенко Марта, Карпова Євдокія[247]. Костельнюк Ірина стала трактористкою в 1933 році, коли її виповнилось 18 років[248].

Головою колгоспу упродовж 1930 року був член партії Парамей Федір. Він досить часто фігурував у звітах ДПУ того часу, як такий, що «дискредитує партію в очах селян». За часті п'янки на початку 1931 р. він був звільнений з посади і призначений завсільбудом села Мельниківець. Однак і там втриматися довго не вдалося. В таємній записці райуповноваженого ДПУ УСРР секретарю Немирівського РПК від 27 квітня 1931 р. повідомлялося про випадки п'яного дебошу за його участю

[246] ДАВіО. ф.63, оп.1, спр.110, арк.41.

[247] Усні спогади… Костельнюк І., Латусенко Ф., Ревус Євдокія.

[248] Колгоспні вісті. 1978. 6 квітня.

із рекомендацією звільнити із займаної посади[249]. Працюючи в подальшому на посаді інспектора Союзхліба при станції Кароліна, Федір Парамей не позбувся своїх шкідливих звичок. 6 жовтня 1931 р., будучи п'яним, вчинив стрільбу на станції, розігнавши людей, які стояли у черзі для отримання грошей за обробіток цукрового буряка. А 19 жовтня, приїхавши у село Мельниківці та напившись до «втрати свідомості», хотів спочатку застрелити з револьвера Пастуха Никифора, а коли револьвер відібрали, то бритвою хотів зарізати Костельнюка Івана»[250]. У 1931 році головою колективного господарства було призначено Мельничука Давида. Упродовж 1932–1933 рр. колгосп очолював місцевий комсомолець, згодом член партії Кужидим Віктор, а в 1934 р. якийсь Чорноморець (не місцевий). Головою СКНС на 1931 р. був Лесніченко Сидір, бригадирами колгоспу — Касіяненко Аврам та Лебідь Іван.

Як повільно та болісно відбувався процес колективізації в Мельниківцях у 1931 році можна побачити з поданої нижче таблиці, яка відображає, переважно подекадний зріз показників за повідомленнями партприкріпленого до села[251].

Дата	*Всього госп-в*	*Усуспільнено*	*Всього землі*	*Усуспільнено*
19.02.1931 р.	392	169	1835	528
10.03.1931 р.	432	177	2398	807
20.03.1931 р.	434	189	1058	578
01.04.1931 р.	434	195	1058	582
10.04.1931 р.	439	196	1058	586
20.04.1931 р.	439	198	1058	587
30.04.1931 р.	439	200	1058	594
10.05.1931 р.	439	200	1058	594
10.05.1931 р.	439	203	1058	598
19.06.1931 р.	439	203	1058	598
11.08.1931 р.	439	206	1058	608
01.09.1931 р.	439	208	1058	622
10.09.1931 р.	422	206	1058	618

З 206 господарств, що вступили в колгосп на 10 вересня 1931 року було 151 — бідняцьке господарство, 53 середняцьких і лише 2 заможних. Усуспільнені господарства складали 48,5%, а усуспільнена

[249] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.12.

[250] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.32.

[251] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.93, арк.9, 10, 15, 20, 28, 30, 72, 91.

земля — 58,8%. Із 173 коней, що були в селі, усуспільнено лише 80 (46%). Незважаючи на незадовільні показники, в доповідній записці секретарю Немирівського РПК (з лютого 1931 р. по червень 1933 р. село входило до Немирівського району. До цього та після аж до 1959 р. перебувало у Ситковецькому районі) повідомлялося з оптимізмом, що за час осінніх польових робіт в колгосп мають вступити 387 господарств, виконавши таким чином доведений для колгоспу план[252]. Загалом з 1 січня по 1 серпня 1931 року колгоспниками було вироблено 22937 трудоднів, за які видано 800 пудів харчових авансів, що складало, в середньому, лише по 500 грамів на 1 трудодень[253]. У звіті комісії, що вивчала господарський стан колгоспу восени 1931 року, відзначалося, що «трудова дисципліна і вихід на роботу не на висоті. Деякі колгоспники виробили мало трудоднів»[254].

Невід'ємною складовою частиною колективізації була боротьба правлячого режиму проти заможних селян, так званих «куркулів». Розуміючи, що найзапекліший опір колективізації чинитимуть заможні селяни, ця тактика була розрахована на те, щоб ізолювати їх від маси бідних селян. Саме тому кампанія проходила під лозунгом «ліквідації куркульства як класу». Крім того, влада розуміла, що за рахунок конфіскованого у них майна, можна було створити матеріальну базу для колгоспного ладу. На думку українського дослідника В. І. Петренка розкуркулення можна розглядати як один із механізмів злочину тоталітарного режиму — Голодомору 1932–33 років[255]. Саме тому під визначення «куркуля» нерідко попадали убогі селяни, що завдяки натуженій праці розбагатіли за непу. У вирішенні питання, хто «куркуль», свою роль відігравали заздрість, особисті антипатії й дуже часто небажання селян вступати до колгоспу. Для бідняків, які нічого не мали, але теж не бажали вступати до колгоспів, винайшли споріднений термін — «підкуркульник».

Доля найсумлінніших сільських виробників склалася по різному. Найбільш небезпечні для режиму мали бути позбавлені власності та знищені або депортовані в райони крайньої Півночі, Сибіру, Уралу, Казахстану. Інших, після розкуркулення, залежно від категорій, розселяли за межі області, району, населеного пункту. Їх категорично

---

[252] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.109, арк.61.

[253] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.109, арк.60.

[254] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.42.

[255] Петренко В. Більшовицька влада та українське селянство у 20–30-х рр.ХХ ст.: причини, технології, наслідки Голодомору-геноциду. Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. С. 145.

було заборонено приймати до колгоспів, залишаючи без засобів для існування. Таким чином влада позбавлялася своїх політичних опонентів, акумулювала фінанси на потреби індустріалізації та зміцнювала матеріальну базу новостворених колективних об'єднань. Відповідно до «Інструкції для проведення роботи з розкуркулення та виселення куркулів» по Немирівському району лише упродовж першого етапу (лютий-березень 1930 р.) розкуркуленню підлягали 88 осіб, з яких 72 мали бути виселені за межі України[256].

Нормативним документом, що визначав механізм боротьби із заможнім селянством та ставив завдання перед місцевими партійними організаціями була постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 30 січня 1930 року «Про заходи ліквідації куркульських господарств в районах суцільної колективізації». На основі тексту постанови був підготовлений і 2 лютого розісланий лист ЦК КП(б)У місцевим парторганізаціям, в якому завдання по складанню та затвердженню списків «глитайських господарств», що виселяються до віддалених областей СРСР покладалося на комітети незаможних селян. Представники КНС мали бути присутніми і при конфіскації майна куркулів[257]. Більш конкретні настанови організаціям КНС в справі заходів, щодо ліквідації куркульства як класу були визначені в таємному листі ВЦКНС від 4 лютого 1930 року. В разі відмови комнезамів від проведення заходів по «ліквідації куркульства», такі організації підлягали негайному розпуску за санкцією РПК[258].

Характеризуючи кампанію «ліквідації куркульства як класу, мешканець села Мельниківець Іван Юрченко писав: «*Наступ на українське село і насильницька колективізація ішла в парі з гаслом «знищення куркуля, як кляси», а під назву «куркуля» московсько-комуністична банда підводила не тільки заможного селянина, а й того, хто не бажав добровільно іти до колгоспу, називали таких селян «підкуркульниками». На Поділлі по селах не було багатих хліборобів — тих небагатьох вже постаралися вивезти на північ до Росії, разом з родинами на вірну загибель, а будинки їхні руйнували, або вселяли в них «незаможників». На решту одноосібників почався шалений наступ т. зв. продподатками, що їх подвоювали і потроювали, забираючи*

[256] Петренко В. Більшовицька влада та українське селянство у 20–30-х рр.ХХ ст.: причини, технології, наслідки Голодомору-геноциду. Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. С. 154.

[257] Васильєв В., Віола Л. Колективізація і селянський опір на Україні (листопад 1929-березень 1930 рр.). Вінниця: Логос, 1997. С. 149.

[258] Григорчук П. С., Мельничук О. А. Комітети незаможних селян на Поділлі (1920–1933 рр.). Вінниця: ВДПУ, 2001. С. 86–87.

у селянина все до зернини, а за невиконання такого податкового «пляну до двору» цілу родину розоряли до нитки — забирали одяг, взуття, хустки, шапки, різне господарське приладдя, а на шлях виливали квашенину. Розбишацтво таке переводилося по кутках села і займалися ним окремі штаби, бригади під кермою надісланих з міста «парттисячників» при допомозі місцевого «активу» з комсомольців і «незаможників». Притягали до тої ганебної роботи і вчителів та школярів»[259].

В державному архіві Вінницької області нам вдалося віднайти справи розкуркулених та виселених за межі України мешканців с. Мельниківець Мельничука Антона Назаровича та Каленича Василя Васильовича. Спробуємо з'ясувати що із себе представляли означені особистості і яку «загрозу» вони могли становити для правлячого режиму.

Мельничук Антон Назарович, 1876 р.н., заможний селянин, до революції мав у власності 19 десятин землі, хату покриту жестю (одна із основних підстав для розкуркулення — О.М.), клуню, сарай, двоє коней, корову, плуг, драпак. У 1915–1917 рр. працював волосним старшиною Нижньокропив'янської волості. 1 квітня 1917 р. був мобілізований на фронт Першої світової війни. З приходом більшовиків, у 1922 р., було проведено експропріацію його земельної власності, після чого у його користуванні залишилося 9 десятин землі. У 1929/30 р. господарство було обкладено податком у сумі 195 крб., який він справно сплатив.

Каленич Василь Васильович, 1890 р.н., селянин середнього статку. Був одружений, мав четверо дітей. До приходу більшовиків мав у власності 10 десятин землі (частина із них подарована тестем Мельничуком Олексою — О.М.), хату, покриту жестю, пару коней, корову, 5 господарських споруд. У 1922 р. після першої більшовицької експропріації залишилося 8 десятин. У 1929/30 р. сплачував податок за землю у сумі 139 крб. Звинувачувався у тому, що в період колективізації, будучи позбавленим права голосу, переконував селян не вступати до колгоспу. Так, під його впливом Латусенко Євфимія три рази виписувалася із колгоспу. Перед розкуркуленням продав свої будівлі громадянину з Юрковець, намагався зняти із хати бляху та продати, продав також свій кожух за 18 крб. (як стверджував він сам, для того, щоб віддати борги після сплати податку — О.М.). Як бачимо, жодних підстав економічного характеру для вжиття до означених селян репресивних заходів не було.

Розкуркулення відбувалося 8 лютого 1930 р. В обвинувальному акті зазначалося: «Злісні агітатори проти радянської влади. Позбавлені

[259] Бо ти любив .... С. 203–204.

права голосу, агітували селян не вступати до колгоспу. Намагалися провести до складу сільської ради заможних селян. Голова СКНС Костельнюк Марія Тодосіївна запропонувала вислати вказаних селян (а також Парамійчука Михайла) за межі України. За рішенням особливої колегії ДПУ УРСР від 21 лютого 1930 р. вказаних селян було вислано на Північ терміном на 3 роки (насправді ж знаходилися на засланні упродовж 10 років).

Після відбуття покарання в 1940 р. Каленич Василь Васильович разом із сім'єю переїхав на проживання до поселення Апреловки Нарафомінського району Московської області, де і помер у 1955 р. Його дружина повернулася до села Мельниківець, де проживали її внуки — Каленич Євгеній Тодосійович та Каленич Веліна Тодосіївна. Мельничук Антон Назарович після повернення помер у селі в 1943 р. На той час в селі проживали його дві доньки — Лебідь Ксенія Антонівна та Волошенюк Єфросина Антонівна. Обидва селянина були реабілітовані 18 грудня 1989 р[260].

Механізм насильницького усуспільнення селянських господарств у своїх спогадах яскраво описує свідок тих часів Карпова Антоніна Григоріна, 1924 р.н. Вона згадує: «*Як почалася колективізація у 1929 р., тато не хотів йти до колгоспу, тоді з поля забрали наш хліб і все забрали вдома. Я пам'ятаю, як мама одягнула нас у кожухи і поклала на печі спати. Вночі прийшла бригада і один з них питає: «А що на печі?». А мама кажуть: «То діти слабі.!». «О добре слабі, що сидять у кожусі» — один взяв за комір та витряс нас із кожухів та забрав їх. А тоді з ліхтарем полізли на гору і скрізь шукали. Забрали банку з квасолею, яку мама планувала посадити навесні. Спіймали ще 2 курки на сідалі, тих, що не змогли зловити вдень. Так, комсомольці забрали все, тай ми вже осталися зовсім без нічого. Перед цим в колгосп забрали корову і 2 кобили з лошатами, свиноматку, віз, плуг — все, що було. Навіть дуби вирізали на городі. Після цього тато написав заяву в колгосп, хоч і не хотів туди йти. Казав: «Мене воші всі ці роки їли, а тепер я мушу віддавати все даремно». Але вже було безвихідне становище. Весною 1930 р. сказали, що хто хоче, то може виписуватися із колгоспу. То ми забрали одну кобилу, яка ще не встигла здохнути і виписалися із колгоспу. То та коняка нас годувала. Ми нею орали. Але згодом наклали дуже великий податок і довели до твердого завдання, що повинні сплатити. Знову забрали з дому і з поля все і продали на торгах. Не осталось ні одягу, ні харчів. Багатьох людей вигонили з хати*

[260] ДАВіО, ф.6023, оп.4, спр.23363, арк.1–12.

та вивозили. Одного разу мама прийшла із кооперації роздягнутою бо везли дітей так званих «куркулів». То мама скинули з себе гуньку і кинули їм на сани, бо вони всі були голі, а це було взимку».

Мельничук Антоніна Юхимівна розповідала, як розкуркулювали і виселяли з хати її свекра, Мельничука Максима Івановича, який мав декілька десятин землі та пару коней. Він ніяк не міг зрозуміти, як він буде без своєї землі-годувальниці, в якій був весь сенс і зміст його життя. Журба та образа, як лещата, стиснули його серце. В 1932 р. Максим Іванович як представник «куркульського класу» був засуджений і знаходився певний час у Брацлавській тюрмі[261]. В період, штучно організованого більшовицькою владою, голодомору 1932–33 р. він, колишній господар, був змушений просити хліба у своїх дітей (сина та 7 доньок), які вже одруженими проживали в селі. Оскільки влада суворо забороняла та переслідувала такі зв'язки, діти робили це таємно, вночі, остерігаючись доносів сусідів. Максим Іванович, для того, щоб прогодувати родину, декілька раз їздив на Західну Україну з метою заробити гроші, обміняти будь-які речі та одяг на продукти харчування. Після однієї з таких поїздок, він повернувся хворий та знесилений та зліг на дошках в напіврозваленому хліві. До їжі, яку приносила моя бабуся (його невістка) не доторкнувся і в травні 1933 р. помер. Його дружина — Одарка Матвіївна померла через 3 місяці у вересні 1933 р[262].

Хата розкуркуленого Максима Мельничука

[261] Мельничук О. А. З історії села Мельниківець на Немирівщині (1928–1933) // Матеріали XIV-ї Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. Вінниця,1995. С. 75.

[262] Усні спогади… Мельничук А. Ю.

Із спогадів Івана Юрченка ми дізнаємося про безпосередніх виконавців злочинних розпоряджень влади. «*Ось згадав я про Мостуна. Він був купцем І-ої гільдії, цей Фроїм Мостун, але після революції пішов на працю в ГПУ, потім в НКВД. Яку роль він там виконував я не знаю, але його посилали уповноваженим на села під час «розкуркулювання» та колективізації. І був він безоглядно-жорстоким у «потрусинах» по хатах і по кутках,— після його «обшуків» ніби захованого зерна в хатах залишалася пустка, а натомість стояли плачі, ридання, прокльони, чути було стрілянину і гавкотню собак. Фроїм Мостун не мав милосердя ні до старших, ні до малих дітей, ні до вагітних жінок. Зі всіх стягав чоботи, верхній одяг, навіть спідню білизну. З горищ летіли «кукли», пачіски, миканки, клоччя, вовна, мітки, клубки, виміталося сушені овочі та різне насіння. А коли хтось наважувався чинити спротив, то цей, знайомий усім Фроїм, чинив по кутках пекло із стріляниною. Усе це награбоване відвозив він у Немирів, у районову Споживспілку.*

Але одного досвітку (15 листопада 1932 р.— О.М.)*, коли Фроїм віз напаковану хуру награбованого добра, з ліска вийшло троє озброєних людей і, закатувавши комуністичного розбишаку, застрілили його, а візникові наказали повернутися додому з усім награбованим*»[263].

В період суспільної колективізації в селі Мельниківцях були розкуркулені: Блажко Іван, Глух Ісак, Глух Макар, Каленич Феодосій, Каленич Василь, Мельничук Максим, Мельничук Антон, Мельничук Олексій, Парамійчук Іван, Парамійчук Михайло, Пастух Іван, Сук Іван. Це далеко не повний список господарів, які насильно були позбавлені свого майна, а окремі з них були вислані за межі України або області[264]. В будинках розкуркулених жили Ревус Дунька, Парамійчук Марушка, Парамей Андрій[265].

Усі подані вище трагедії були типовими для мільйонів українських сімей, долі яких були зруйновані, а вони самі стали безневинними жертвами більшовицької політики геноциду проти українського селянства, апогей якого припав на 1932–1933 рр.

---

[263] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний, Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 186.

[264] Мельничук О. А., Мельничук Т. А. Село Мельниківці Немирівського району в період суцільної колективізації // Матеріали XV Подільської всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції. Кам'янець-Подільський, 2017. С. 205.

[265] Спогади Карпової А. Г.

Голодомор 1932–33 рр.

Історія українського народу знала чимало трагічних подій, але те, що сталося в Україні в 1932–33 рр. не має аналогів в історії цивілізованого людства. Без війни, без стихійного лиха, без епідемій на своїй родючій землі загинули від голоду мільйони ні в чому не винних людей.

Давні джерела зберегли гіркі свідчення про голодні лихоліття, що не один раз спустошували цілі села та родини. Майже кожне століття позначене голодними роками. Вони були спричинені стихійними явищами природи: посухою, весняною повінню, нашестям сарани, різними епідеміями. До розорення і продовольчої скрути призводили часті війни. Голодували здебільшого селяни. Гнані голодом, вони залишали рідну домівку, землю свого феодала, шукаючи порятунку в містах. Цікаво, що за Литовським статутом 1529 року самочинний вихід селянина з маєтку свого пана вважався природним. Отже, з кріпацької неволі селян звільняла кістлява хода голодомору. Допомогу надавав і уряд. Відомо, що під час голоду 1891–1894 рр. уряд царської Росії не залишився байдужим до голодуючих селян. Було створено комітети порятунку, привернуто увагу суспільства до стихійного лиха. Гуртом здолали стихію, приборкали її наслідки. Важкими для селян України видались й 1921–1923 роки. Від голоду загинули сотні тисяч чоловік. Людські страждання викликали співчуття у міжнародної громадськості, яка відгукнулася на поклик голодуючих селян матеріальною допомогою. Уряд не приховував наслідки лихоліття, а навпаки сприяв їхньому подоланню[266].

Відомий дослідник Орест Субтельний задає цілком резонні запитання: «*Як же трапилося що впродовж чверті століття в Україні сталося аж три голодомори: 1921–1923, 1931–1933, 1946–1947 років. Звідки така усталена послідовність? Як могло статися, що аграрна республіка, яка до жовтневого перевороту 1917 року годувала власним хлібом народи Росії та вивозила його за кордон, люто голодувала. Що це дивна випадковість, чи можливо злочинна закономірність?*»[267]. Відповіді на ці запитання можна знайти в документах того часу, які лише недавно стали доступні дослідникам, та в спогадах живих свідків — очевидців подій.

Сьогодні вже загальновідомо, що голодомор 1932–33 рр. в Україні за своїми масштабами і сутністю перевищив навіть єврейський голокост.

[266] Юхимович В. Тридцять третій. Симфонія-реквієм // Освіта. 1993. № 1.

[267] Субтельний О. Вказана праця. С. 358.

Організований та здійснений більшовицькою тоталітарною владою, він є однією з найбільш жахливих трагедій українського народу. За сучасними науковими дослідженнями українська нація втратила від 4 до 10 млн своїх громадян, з них майже 1 млн.— на території Поділля[268]. Архівні джерела свідчать про штучний, явно виражений антиукраїнський характер здійсненого геноциду.

Найважливішим в трагедії голоду було те, що його можна було уникнути. Сам Сталін заявляв: «Ніхто не може заперечити того, що загальний урожай зерна в 1932 році, перевищував 1931 рік»[269]. Роберт Конквест у своїй праці вказує «врожай 1932 року лише на 12% був меншим середнього показника 1926–1930 років[270].

Таким чином, голодомор визрівав поступово, мав конкретні соціально-економічні та політичні передумови. Україна того часу була найбільшою житницею радянської імперії. Продаж хліба за кордон мав забезпечити їй фінансування модернізації промисловості, крім того, забезпечення новобудов дешевою та невибагливою робочою силою. Таким чином й влада намагалася помститися селянам за супротив у формі повстанського руху, який не припинявся в українському селі упродовж 1920-х рр. та особливо активізувався в період насильницької колективізації. Отже, курс на пограбування українського села та перетворення його населення в покірних рабів був взятий цілком свідомо. Знищуючи селянство, влада знищувала таким чином соціальну базу українського націоналізму. Тому не дивно, що після попередження українських комуністів про певні ознаки недороду в Україні, Сталін прийняв рішення про підняття плану хлібозаготівель для України. Його реалізація на місцях покладалася на радянські та партійні органи.

Звітуючи про проведену роботу по збору хлібозаготівель за 1930 рік, Немирівський РПК повідомляв про те, що при розгляді на своїх засіданнях питань хлібозаготівель були прийняті цілком конкретні рішення: 1) для проведення кампанії хлібозаготівель були мобілізовані всі партійні, комсомольські, професійні та громадські організації; 2. проведено районові наради та конференції сільактиву, бідноти та батрацтва, жінок колгоспниць — батрачок та біднячок; 3) за постановою РПК на село мобілізовані 30 комуністів, з розрахунку на кожну сільраду не менше одного партприкріпленого; 4) були здійснені

[268] Петренко В. Демографічні втрати населення Поділля від голодомору 1932–1933 рр. // Голодомор 1932–1933 рр.: втрати української нації. Київ, 2017. С. 72.

[269] Субтельний О. Вказана праця. С. 359.

[270] Конквест Р. Жнива скорботи. К., 1993. С. 282.

спроби організувати соцзмагання та ударництво за своєчасну 100% здачу хліба[271].

Експропріація селянської власності із застосуванням репресивних методів хлібозаготівель не обійшла стороною й село Мельниківці. Так, вже при здачі хлібозаготівель 15 жовтня 1931 р. із запланованих по селу 1218 цнт., було виконано лише 677 цнт. (55,5%)[272]. Невиконання плану хлібозаготівель стало підставою для вивчення господарського стану колгоспу районною комісією восени 1931 року. В результаті роботи комісії було виявлено, що засіяна колгоспом площа становила 405,40 гектарів, з яких було зібрано 1678,17 цнт. збіжжя (таким чином загальна врожайність складала лише 4 цнт. з гектара), з них здано на заготівлю 677,76 цнт. засіяно 210,17 цнт., роздано колгоспникам як аванс 250,57 цнт., на господарчі потреби — 210,4 цнт. Залишок на 15 жовтня складав 338,53 цнт., які залишилися для весняного посіву, корму і роздачі колгоспникам. Комісія зробила висновок, що колгосп отримав нереальний план хлібозаготівель з боку МТС. А керівництво МТС, переглянувши його, погодилось з таким рішенням[273]. Однак, жодних заходів для виправлення ситуації не було вжито.

Разом з тим, під час роботи комісії через агентуру було виявлено 20 центнерів прихованого зерна, і зроблено висновок про те, що магазинер колгоспу Іван К. займався «розбазарюванням» хлібних ресурсів. В протоколі відзначалось, що по колгоспу є один агент — середняк, колишній петлюрівець «Діловий» і два усвідомлювачі «Вільний» і «Мельник» — перший бідняк, а другий середняк. Зв'язок з ними регулярний, висвітлення подій в селі — задовільне. Відзначалось також, що трудова дисципліна і вихід на роботу не на висоті, а «партячейка майже в цілому складі п'янствувала і гуляла на весіллі у кулака разом з попом[274].

Непосильний план хлібозаготівель та вилучення продовольчих запасів у селян стали причиною масового голодання селян вже на весну 1932 року. З цього приводу в спецповідомленні начальника Вінницького обласного відділу ДПУ В. Левоцького секретарю Вінницького обкому КП(б)У М. Алєксєєву від 25 квітня 1932 р. повідомлялося про те, що «в селі Мельниківцях голодає біля 100 сімей»[275], що на той час складало

---

[271] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.92, арк.4.

[272] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.41.

[273] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.42.

[274] ДАВіО, ф.63, оп.1, спр.110, арк.43.

[275] Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні. Вінницька область. Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. С. 1110.

четверту частину від загальної кількості дворів. Вже 15 травня ці дані в доповідній записці з грифом «цілком таємно» під заголовком «Про продовольчі труднощі в області» були передані генеральному секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору[276].

Як наслідок, упродовж квітня-травня 1932 року відбувається масовий вихід селян з колгоспу через продовольчі труднощі. В доповідній записці ДПУ повідомлялось, що: «на 20 червня 1932 року в селі Мельниківцях вже померло від голоду 4 чоловіки, значна кількість опухлих і нездатних рухатись»[277]. Навіть на тих незначних площах, які були засіяні навесні, збирати урожай було нікому. Внаслідок цього, серпневе завдання із хлібозаготівель для колгоспу села Мельниківець, що складало 3240 цнт., було виконане лише на 20,6%[278].

В державному архіві Вінницької області збереглися унікальні документи — протоколи загальних зборів комуністів Мельниківського партосередку з 28 лютого до 21 листопада 1932 р. Їх прочитання дає можливість не лише простежити хід хлібозаготівель у цей період, але й виявити механізми геноциду проти мешканців села.

Готуючись до війни із селянством, партія намагалася передусім зміцнити свій вплив на селі через створення відповідних партійних осередків, члени яких мали виступити слухняними виконавцями її волі. Так, якщо на листопад 1929 р. в селі було лише три комуністи, які за соціальним статусом значилися як сільські батраки-колгоспники, то станом на 20 лютого 1932 р. в Мельниковецькому партійному осередку вже нараховувалося 15 осіб: Северин Степан Петрович, секретар партосередку, завідувач сільбудом; Солощенко Яким Прокопович, голова сільради; Семеняк Григорій Васильович, голова споживчої кооперації; Парамій Василь Андрійович, завгосп колгоспу; Черниш Олена Іванівна, прийомщиця молока в кооперації; Яровенко Фросина Ларіонівна, колгоспниця; Кужидим Віктор Іванович, голова колгоспу; Глух Андрій Дмитрович, завідувач ощадкаси; Костельнюк Іван Юхимович, діловод сільради; Костельнюк Іван Сергійович, садовод огородньої бригади; Костельнюк Марія Тодосіївна, колгоспниця; Плетінка Сава Гилькович, тракторист; Касіяненко Абрам Микитович, колгоспник; Лесніченко Сидір Михайлович, голова ощадного товариства; Тарнашинський Андрій Євдокимович, колгоспник.

---

[276] Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940. Збірник документів та матеріалів. Вінниця: ДП «ДКФ», 2007. С. 283.

[277] ДАВіО, ф.136, оп.3, спр.10, арк.35.

[278] ДАВіО, ф.136, оп.3, спр.10, арк.53.

Упродовж 1932 р. припинили своє членство в партії, в тому числі й убиті повстанцями: Солощенко Яким Прокопович; Семеняк Григорій Васильович; Лесніченко Сидір Михайлович. Натомість до партосередку долучилися: Сушицький Григір Іванович, новий голова сільради; Гріщенко Іван Матвійович, обліковець; Яровенко Іван Ісакович, колгоспник[279]. Характеризуючи склад партактиву села, неважко побачити, що переважна більшість із них — це молодь: найстаршому було 32 роки, наймолодшому — 22. За соціальний статусом майже всі вони були селяни-бідняки, які не мали власних господарств. Переважна більшість із них були прийняті до партії у 1930–1931 роках.

На партійних зборах 13 серпня 1932 р. перед партактивом було поставлене завдання по формуванню постійних бригад, які б стежили за збором зернових та цукрового буряка. Із партії було виключено Костельнюка Івана Юхимовича, як такого, що втік із курсів по агітаційній роботі, куди він був направлений[280]. Оскільки в 1932 році було вбито голову споживчого товариства, новим призначили Костельнюка Івана Сергійовича[281].

У зв'язку із загрозливим станом хлібозаготівель, на зборах Мельниківського партосередку від 19 листопада 1932 р. йшлося про вжиття надзвичайних заходів для виправлення ситуації. У рішенні партзборів зазначалося про необхідність утворення спеціальних бригад на кожну вулицю (куток) села. Відповідальність за виконання поставлених планів не пізніше 22 листопада покладалася на кандидатів та членів партії. Для контролю за посиленням хлібозаготівельної кампанії пропонувалося утворити комісію (трійку) з представника від партосередку Глуха А. Д., представника від сільської ради Сушицького Г. І. та представника від колгоспу Кужидима В. І. У своїй роботі комісія мала всіляко пропагувати «найактивніших хлібоздатчиків, які можуть послужити прикладом». В якості заохочення для тих господарств, власники яких добровільно віддавали залишки хліба, за рішенням комісії дозволялося залишити певну частку продовольства. Стосовно тих господарів, які «*упертo ставляться до виконання планів хлібозаготівель, або ж заховують хліб*», рекомендувалося «*відбирати усі залишки відповідно до постанови уряду*»[282]. До справи хлібозаготівель наказувалося залучити весь колгоспний та одноосібницький актив села.

[279] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.4,5.

[280] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.2.

[281] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.4.

[282] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.9.

Пасивних членів комуністично-комсомольського активу рекомендувалося виключати із членів організації[283].

Оскільки Немирівський район (у складі якого перебувало і с. Мельниківці) був одним із шести районів Вінницької області, які характеризувалися найнижчими показниками у виконанні плану хлібозаготівель, на закритих зборах Мельниківського партосередку 13 листопада 1932 р. було зачитано таємну телеграму Вінницького обкому партії за підписом В. Чернявського. В телеграмі йшлося про повне призупинення постачання селян Немирівського району промисловими товарами на суму 108 тис. крб. (бавовняних виробів — на 25 тис., шерстяних — 3 тис., хусток — 9 тис., взуття — 18 тис., фабричні плаття — 33 тис., галоші — 3 тис., тютюнових виробів — 17 тис. крб.). Крім того, із складів райсоюзу, сільських товариств та держторгівлі пропонувалося вилучити усі гостродефіцитні товари, перерозподіливши їх в райони, які виконали плани хлібозаготівель. У селі мали бути складені списки селян, які не виконали планів здачі хліба державі, для того, щоб всі інші селяни бачили, через кого вони позбавлені можливостей купувати промислові товари[284]. Старий як світ принцип «розподіляй та владарюй» знову став у нагоді.

Однак і такі заходи не спрацьовували, та й не могли спрацювати по простій причині: через голод, який розпочався із весни 1932 р. селяни майже не засіяли свої наділи, тому й збирати урожай не довелося. Навіть ті крихти зерна, які вдалося зберегти, мали їх врятувати від чергового голоду. Та влада, яка поставила за мету знищити сільських товаровиробників, не збиралася відступати. Починаючи з кінця листопада 1932 р. в селі активізували свою роботу так звані «буксирні бригади», що складалися як правило з одного члена виконкому сільської ради, або просто члена сільради, двох-трьох комсомольців, одного комуніста та одного вчителя школи. Їх головне завдання — знайти прихований у селян хліб, який мав врятувати сім'ю від голодної смерті. Мешканець села — очевидець цих подій Ірина Бородій згадувала: «*Шукали скрізь, у хаті, на горищі, в коморі, в повітці, обшукували стодолу, клуню, заглядали в піч, перевертали горшки. Для пошуку зерна вони вживали спеціально виготовлені стальні прути, якими штрикали в землю, стріху. Навіть, тим, хто вже пухнув із голоду, не дозволяли залишати зерна*». Особливою «активністю» запам'яталось жителям села баба Гаверчиха[285]. Інший мешканець села Голота

[283] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.9 зв.

[284] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.10.

[285] Спогади мешканця села Мельниківець Мельничук А. Ю.

Павло Іванович згадував: «*Я пам'ятаю, як тата змушували негайно відвезти на станцію мішок зерна. За непослух він міг бути покараний позбавленням волі на 10 років. Тато і мама плакали. Це було так страшно, адже нас у батьків було п'ятеро…*».

Іван Демидович Юрченко, якого після чергового ув'язнення було направлено у вересні 1932 р. на вчителювання до Мельниківської семирічної школи, згадував: «*Це був рік мук, сліз і стогону українського села. Кожного дня я йшов до школи і чув ті плачі і прокльони, бачив як «розшивали» дахи, клуні, били вікна, валили комини, чув голосіння напівголих і босих дітей. Після цих картин як же тяжко було братися до викладів шкільної програми, відчував, що надходять останні дні, коли цим милим дітям буде вже не до навчання*»[286]. Невдовзі його у складі комісії було відправлено обстежити дитячі садочки в навколишніх селах. Побачене там — шокувало: «*… застав там не садочок, а жниво голодної смерти: діти — брудні, обгиджені своїми екскрементами, бо харчували їх тільки меленим насінням цукрового буряка. Вигляд цих малих скелетиків з роздутими животами — це був жах. І він був по всіх сільських дитячих садочках. У друге село я навіть не їздив — там також картина була та самісінька — все вмирало. Боже, який цинізм! І це творилося в державі, де виписували гасла про «щасливе життя»! Кружляли чутки, що влада заборонила лікарям подавати сільському голодуючому населенню медичну допомогу. Його свідомо виморювали!*»[287].

Восени 1932 р. комісія В. Молотова вивезла з України майже всі хлібні запаси, додатково заготовивши 104,6 млн пудів зерна. За даними ДПУ вже на осінь 1932 року по Немирівському районі голодом були охоплені 17 населених пунктів, 1772 сімейств, померло від голоду 250 чоловік, з них 130 дітей. Опухли 850 чоловік, з них 450 дітей[288].

Є відомості (із записок ДПУ) про ціни на Немирівському ринку восени 1932 року[289]. Пуд житньої муки коштував 250 крб., десять картоплин — 6–8 крб., фунт волячого м'яса — 7 крб., гуска — 10 крб., десяток яєць — 15 крб., одна цибулина — 2 крб. На той час це були величезні

[286] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний, Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 204.

[287] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний, Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 205–206.

[288] ДАВіО, ф.136, оп.3, спр.69, арк.13.

[289] ДАВіО, ф.136, оп.3, спр.69, арк.6.

гроші, а якщо врахувати, що багато де працювали на трудодні, а не на гроші, то ціни були взагалі недоступні.

Голод, який поширювався упродовж 1932 року, «завдячуючи» репресивним методам хлібозаготівель, набув найстрашнішої сили на початку 1933 року. В доповідній записці ДПУ «Про політичний настрій мас» повідомлялось: «В цих селах ще живі люди поїдають все: собак, кішок, їдять соснові шишки, терту гречану, вівсяну полову, зерна різних бур'янів, жом і т.д. В кожному будинку є опухлі, які лежать цілими сім'ями, хворі від розпухання. За останній час почастішали випадки людоїдства.»[290] В довідці інформаційного сектору Вінницького обкому КП(б)У «Про голодування населення та смертність в районах Вінницької області» від 7 березня 1933 р. повідомлялося, що в Немирівському районі голодом охоплено 17 сіл, серед яких значилося і село Мельниківці[291]. Про важкий продовольчий стан та масову смертність населення районів Вінницької області йшлося і в доповідній записці Вінницького обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР від 11 березня 1933 року[292]. Загальну картину, що склалася з початку 1933 року в селах Вінницької області відображала таємна доповідна записка секретаря Вінницького обкому КП(б) У В. Чернявського секретарям ЦК КП(б)У С. Косіору та П. Постишеву: «*За останній час факти продовольчих труднощів недоїдання та голодування в селах, містечках і містах відомих ЦК — набули більш широких розмірів. Факти голодання, що почали реєструватися в січні місяці, набули значного характеру в лютому і значно збільшилися у березні місяці… На сьогодні, за неповними даними, розміри голодування представлені таким чином: голодуванням охоплені 27 районів із 180 населеними пунктами*». В їх числі значилося і село Мельниківці Немирівського району[293].

Проте, навіть в умовах масового голоду «буксирні бригади» не припиняли своєї роботи. Вчитель Мельниковецької семирічки Іван Юрченко згадував: «*Настав жахливий 1933 рік. Ще перед тим обласний прокурор скликав усіх вчителів і «актив» села Мельниківці і сказав, що всі ми мусимо розділитися по бригадах і йти стягати хліб для робітників фабрик і заводів. Він додав, що це конче треба зробити*

[290] ДАВіО, ф. 136, оп 3, од. зб. 80, арк. 147.

[291] Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940. Збірник документів та матеріалів. Вінниця: ДП «ДКФ», 2007. С. 375.

[292] Національна книга пам'яті жертва голодомору 1932–1933 років в Україні. Вінницька область. Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. С. 1205.

[293] Голод та голодомор на Поділлі 1920–1940. Збірник документів та матеріалів. Вінниця: ДП «ДКФ», 2007. С. 376–377.

всіма заходами, але, мовляв, ніхто не має права застосовувати «фізичних мір впливу». Якщо такі випадки будуть, то треба його повідомити про це. Мене призначають у бригаду на Голотівський куток. У хаті збирається «актив» і комсомольці з довгими гострими палицями, якими можна було легко руйнувати припічки, печі, комини і черіні. Два «ответчики» виконавці бігали по кутку й приводили господарів, які не виконали накладеного на них продподатку. Ось привели Петра Голоту, він каже:

— Мені вчора принесли папірець на пуд пшениці, а сьогодні вже вимагають не один, а два пуди. А де ж їх узяти? Я навіть не сіяв, бо не мав уже насіння....

Бригадир кричить:

— Ти не виправдуйся, а давай державі хліб! Бо інакше ми самі підемо шукати де ти хліб заховав! Чуєш?

— Шукайте,— похнюпившись каже Голота,— та й ви нічого не знайдете, бо нема....

— Як не знайдемо заховане, то конфіскуємо майно! — кричить бригадир.

— У мене вже нічого нема,— плаче тітка, що її привели до хати.— Навіть вузлик опіханої пшениці на кутю забрали, а діти сидять і лежать голодні.... Навіть черевички забрали — їх троє дітей взували по черзі.... Де ж ваше сумління?! Бога б ви побоялись так грабувати!...

Парттисячник Якута, присланий з міста, кричить до неї:

— Ти лучше, тьотка, іді домой да откопай пуда трі пшеніци, а Богом нас не пугай — наш Бог — Ленін! Улєпьотивай домой, а то ми с тебя снімем і сапогі, і трі юбкі, і трі тьоплих платка — у нас єсть кому надєліть! Провалівай!

Вбігає заплакана Тітка Настя і кричить на повний голос:

— А хто тут старший? Хто посмів так знущатися з мого старенького? Та ж послали його по воду в таку ожеледь аж до Заголотової криниці, коли ось тут перед носом є аж три криниці!

— А хто вкинув його у глибокий льох по 20-ти східцях, що він насилу видряпався, спасибі чужі люди помогли? Нелюди ви, отак потовкли мого старенького.... Хто тут старший? Тітка Настя кричала так голосно, що всі замовкли, навіть секретар сільради, Чекіст Григір Костельнюк, опустив голову, ніби щось читає потім озвався:

— Я тут старший. Чого ти розкричалася? Я твого старого у льох не спускав....

— А, то це ти, ледащо?! — безстрашно гукнула тітка Настя.— Я ж твоя хресна мати! Тобі ж залишилося три чисниці до смерти! Ніхто й не помолиться за твою грішну душу!. А ми ж із дідом і польової землі не мали, а тільки смужку городу, але ми не хочемо чужого…. То за це ви так потовкли мого старенького, нелюди?

Тітка Настя залилася сльозами, а парттисячник Якута визвірився на неї:

— Убірайся, тьотка, отсюда, нам некогда с тобой возітся, нечево тут молітся!… Виконавці вводять глухенького Онаня Люльку, якого з бідняків перевели у «підкулачники», мав нову хату.

Костельнюк до нього:

— Дядьку Онаню, скільки ви приготували пшениці для держави? Дядько Онань іронічно посміхнувся і не встиг відповісти.

Комсомолець Парамій до нього:

— Дядьку Онаню, вчора ми дали вам завдання — розшити клуню і перемолотити ті сніпки — чи ви це зробили?

Дядько Онань якось лукаво усміхнувся і каже:

— Хлопці, ці сніпки на клуні лежать вже років десять, аж почорніли. Якби в них було зерно, то мишва давно б перетерла їх на січку…. А головне, що вимагаєте пшениці, а хіба не знаєте, що хати й клуні пошивають житнім околотом….

Цей спокійний, іронічний тон Онаня виводить Костельнюка з рівноваги, він бігає між активістами, перемовляються і раптом гасне лампа. Онаня валять на підлогу, стягають чоботи, він не дається, ідуть в рух кулаки, закаблуки й обчаси…. Коли лампа знову засвітилася, в хаті була калюжа крови, кожух і клапті сорочки. Онань босий у білих штанях і сорочці побіг у село Остолопів, за півтора кілометра, до прокурора. Я прийшов додому і написав скаргу до прокурора, повідомляючи, що вже почали бити людей, навіть збивають до крові і знущаються. Прокурор передав цю заяву секретареві сільради Костельнюкові, а він помахав нею переді мною:

— Це ви писали?

— Так, я,— відповів йому.

— Ну, тепер побачимо, хто кого покарає,— загрозив мені»[294].

Наведений приклад демонструє лише один день діяльності однієї із бригад села. Змальовуючи загальну картину, що панувала

[294] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 207–209.

в українському селі, Іван Юрченко писав: «*По селах шалів терор. Вночі вивозили цілі родини, руйнували хати, забирали все «під мітьолку», навіть вузлики з освяченим маком, насінням, квасолею. «Реквізували» кролячі і котячі шкірки, одяг, взуття. Чекістська банда вигонить людей з хати, плачі й голосіння, відчайдушні крики і слізні моління лунають селами. НКВД дає наказ вистріляти всіх собак, щоб їхнє гавкання вночі не перешкоджало злодійській роботі. Стероризоване село німіє, а голод починає косити: збирати своє жахливе жниво*»[295].

Завдяки діяльності пошукової групи учнів Мельниківської середньої школи під керівництвом учительки історії Пархоменко Людмили Василівни вдалося зібрати спогади про голод очевидців — мешканців села: Волошенюк Олени Каленівни (1921 р.н), Бабак Ганни (1924 р.н.), Карпової Антоніни Григорівни (1924 р.н.), Побережник Параски Михайлівни (1920 р.н.) Ярмолюк Ганни Степанівни (1923 р.н.).

Карпова Антоніна Григорівна згадує: «*В 1932 р. ще їли молюски, равлики, жаби, обшморгували листя. А вже на початку 1933 р. тато і мама попухли і не могли зовсім ходити. Пузирі на їхньому тілі полопали і утворилися рани. Тоді ж помер мій брат Микита. Ніхто не міг за ним вийти, тільки під'їхала підвода, замотали тіло в рядно і кинули на віз. На возі було 2 хлопці — один Правдивий Семен, іншого не пам'ятаю. З воза по 7 душ кидали в одну яму. І ніхто за ними не йшов і не плакав.*

Навесні мені було вже 9 років і я обшморгувала листя, палила в печі, сушила його і варила куліш. І я якимось чудом вижила. Мене напевно спасло те, що я палила соломою, а звідти вилітало по одному зернятку, які я збирала і їла. Тому я не була така запухша. А весною, як цвіли акації я вже горя не знала, так багато її їла. А там були ще кузочки, то я їх не вибирала, а їла все підряд.

Коли я навчалася у школі, то на весну 1932 р. в нас було 2 класи — А і Б. В нашому класі Б було 32 учні, а в класі А — 33. То за один рік померло 33 дітей і залишився тільки один клас».

На весну 1933 року смертність стає масовою. Однак, це нітрохи не бентежило керівників центру, а навпаки радувало. Помічник Сталіна в Україні Мендель Хатаєвич, що керував компанією хлібозаготівель у 1933 році з гордістю заявляв: «*Між селянами і нашою*

[295] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 210.

владою точиться жорстока боротьба. Це боротьба на смерть. Цей рік став випробуванням нашої сили і їхньої витривалості. Голод довів їм, хто тут господар. Він коштував мільйони життів, але колгоспна система існуватиме завжди. Ми виграли війну».[296]

Моя бабуся — Мельничук Антоніна Юхимівна (1903 р.н.) про весну 1933 р. згадувала так: «*Кожен ранок підвода їхала по вулиці, і під'їхавши до двору запитували: «У вас сьогодні є?». Трупи померлих викидали на підводу, а потім на цвинтарі скидали в одну яму. «Своїм життям ми зобов'язані своїй годувальниці — корові,— говорить бабуся,— вона врятувала життя не тільки нам, але й багатьом людям*».

Лесько Микола Петрович з жахом згадує, як мешканка села Правдива Марія Іванівна сама носила своїх дітей в ряднині на кладовище, і «*було страшно дивитися, коли голова і ноги висіли поза рядниною*».

Голодомор 1932–1933 рр. назавжди закарбувався в дитячій пам'яті Маркелової (Яровенко) Антоніни Василівни (1922 р.н.): «*В 1933 р. померли від голоду мій батько — Яровенко Василь Ількович, сестра Ганна 1925 р.н., брат Коля 1928 р.н. Залишилася я одна (мати померла ще в 1928 р.). Оскільки боялася сама спати в хаті, то я вилазила на вишню, що росла біля хати, прив'язувалася ганчір'ям і так спала цілу ніч. Мабуть залишилася жива тому, що збирала гнилу картоплю, інколи дядько Іван (татів рідний брат) давав що-небудь їсти. Я плачу, коли згадую, як моя сестра і брат лежали опухлі і просили їсти. Не можу забути по цей час, коли йшла до своєї тітки Малярки, то по дорозі лежали мертві, а деякі були ще живими, але вже не могли рухатися*».

Про смерть свого батька в голодний 1933 р. у своїх спогадах описує Юрченко Іван Демидович: «*Не було вже кому ховати померлих, гробокопателі виволікали із хат та бур'янів трупи старих чоловіків та жінок, дітей і матерів, в'язали по двоє і тягнули конем на цвинтар до спільної ями. І хоч наш тато мав для себе готову домовину й дубовий хрест, але не було кому ті тягарі носити — поволокли і його з такою ж «шаною» як і всіх.... Заповнивши одну яму, копали другу, а там третю, четверту.... І не знати в якій могилі його закопано — повмирали й ті, які тоді тягали трупи померлих. Великі цвинтарища були й у кожному місті — обносили їх високою огорожею, а на брамах червоною фарбою писали: «Здесь пороховые*

[296] Субтельний О. Вказана праця. С. 360.

погреба». Такі огорожені «погреба» були у Вінниці, Брацлаві, Києві, Харкові, Сталіно — їх я бачив на власні очі. Коло них і озброєну сторожу ставили, щоб ніхто не докопувався до правди»[297].

Жахливий голод перетворював людей на божевільних істот, які вже не могли контролювати своїх дій. Станом на 30 квітня 1933 року тільки по Немирівському району було офіційно зареєстровано 9 випадків людоїдства та трупоїдства[298]. Зрозуміло, що це офіційні дані. Більшість же випадків залишились невідомими — просто пішла людина з дому і не повернулась, особливо ловили дітей, які в пошуках їжі відходили від дому. Голод заглушив в людському розумінні все людське, перетворивши їх на замордованих примар, в очах яких світився лише тваринний інстинкт. А влада продовжувала кощунствувати. При перевірці випадків людоїдства в деяких протоколах відзначалося: «Вбивство не на грунті голоду, а з ціллю спекуляції, з контреволюційною ціллю»[299].

В офіційних документах повідомлялося про те, що у сусідньому селі Ситківцях батько і мати зарізали своїх доньок 7 та 9 років, одну засмажили в печі на їжу, а також щоб поміняти на хліб. М'ясо іншої було порубано і засолено в діжці[300]. Незафіксовані випадки людоїдства і трупоїдства були і в селі Мельниківцях. Так, за спогадами односельців було вбито і з'їдено Штарко Марію (12 років), Костельнюк Марію Степанівну (10 років), а Ющенко Марію Филимонівну зарізали в селі Слобідка (скелет голови знайшли в полі під час збирання врожаю жита).

Про випадки людоїдства в селі згадує Карпова Антоніна Григорівна: «*У Олександри Костельнюк була дочка Марія (10 років), яка одного разу пішла в ясла і не повернулася. А невдовзі в рові знайшли її голову. Весь час говорили, що її зарізала Марія З. Але пройшли роки і в церкву пішла сповідатися донька Ксені Г. і стала просити в Олександри вибачення, бо каже: «Це я вашу дочку з'їла».*

У сім'ї Ликери М. померла дочка Марійка. Сестри бачили це і не знали, де вона ділася. Одного разу її сестра Ганя полізла в льох і встромила руку в гладущик, а там рука дитяча. Тоді вона пішла до тітки Насті і розказала їй. Коли Настя запитала Ликеру,

---

[297] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 218–219.

[298] ДАВіО, ф. 136, оп 3, од. зб. 80, арк. 84.

[299] ДАВіО, ф. 136, оп 3, од. зб. 4, арк. 21.

[300] ДАВіО, ф. 136, оп 3, од. зб. 80, арк. 86.

та підтвердила, що це так було. Тоді Настя забрала дітей до себе, поки появилося щось їсти, бо вони боялися свою маму».

Іван Юрченко, який перебував у березні 1933 р. у Вінницькій тюрмі у своїх спогадах писав: «*У вінницькій тюрмі довелося мені побачити «людоїдів», чи вірніше «трупоїдів» — опухлих із голоду мати і дочку, які відрізали були руку померлого свого діда і почали варити, коли наспіла до хати контроля і їх заарештували. Жили вони в селі Олександрівці, де я колись вчителював один рік. Я бачив їх у в'язниці, але впізнати не міг — це були напівбожевільні істоти. Про другий випадок оповідали мені — це була жінка з нашого села, на прізвище Мороз: вона відрізала руку свого мертвого сина і з'їла. Всіх цих нещасних, не при своєму розумі людей, постріляли. Такі «людоїдські випадки», траплялися рідко, але про них багато говорили, переказували і вони залишали жахливе враження*»[301].

Голодні роки назавжди залишилися в пам'яті очевидців тих подій. Та як виявилося не лише в пам'яті. Після розсекречення документів до Державного архіву Вінницької області потрапили книги запису актів громадянського стану села Мельниківець за 1924–1937 роки. В цих книгах зафіксовані факти народження, одруження та смерті мешканців села. Проаналізувавши статистику смертей упродовж 1929–1934 років, ми виявили, що в 1929 р. в селі було зареєстровано 25 смертельних випадків, в 1930 р. зареєстровано 44 померлих; в 1931–25 померлих; в 1932–67 померлих; в 1933–227 померлих; в 1934–18 померлих; в 1935–22 померлих; в 1936–11 померлих; в 1937–11 померлих. Підвищену кількість померлих у 1930 р. можна пояснити, передусім активною кампанією розкуркулення, під час якої у заможних селян відбирали всі продовольчі запаси, залишаючи їх без засобів до існування. В наступному, більш політично спокійному році смертність зменшується до 25 осіб. Однак, вже у 1932 р. кількість померлих сягнула 67 осіб. У графі «причина смерті» проти 18 осіб вперше з'явився надпис «від недоїдання». Перший запис від смерті від голоду був зафіксований 14 червня 1932 р., коли помер 40-річний Голота Клим Степанович. Із 18 померлих в цьому році із записом «від голоду» — 14 були діти.

[301] Бо ти любив, в душі беріг, як скарб коштовний Україну: життєпис українського патріота Івана Демидовича Юрченка / Упорядник та автор передмови О. Мельничук. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2015. С. 210.

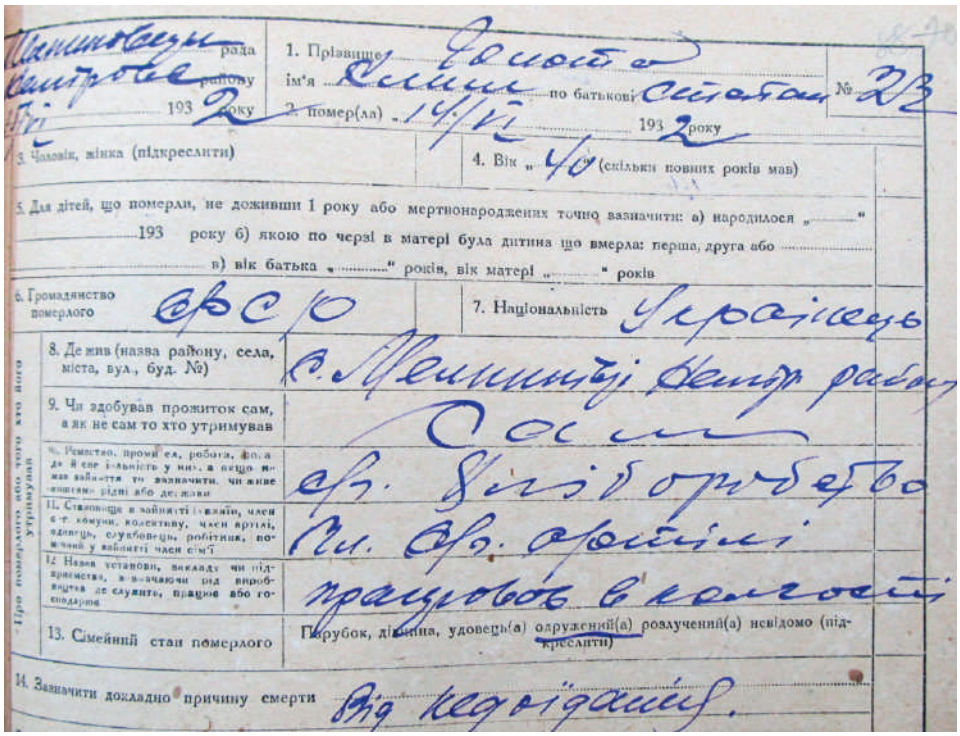

Значно жахливішою була картина в 1933 р. Із 227 зафіксованих смертей в цьому році навпроти прізвищ 199 односельців (з них — 95 дітей) фігурували надписи про смерть від голоду в різних інтерпретаціях (від недоїдання, від голоду, від кепської їжі, від поганого корму тощо).

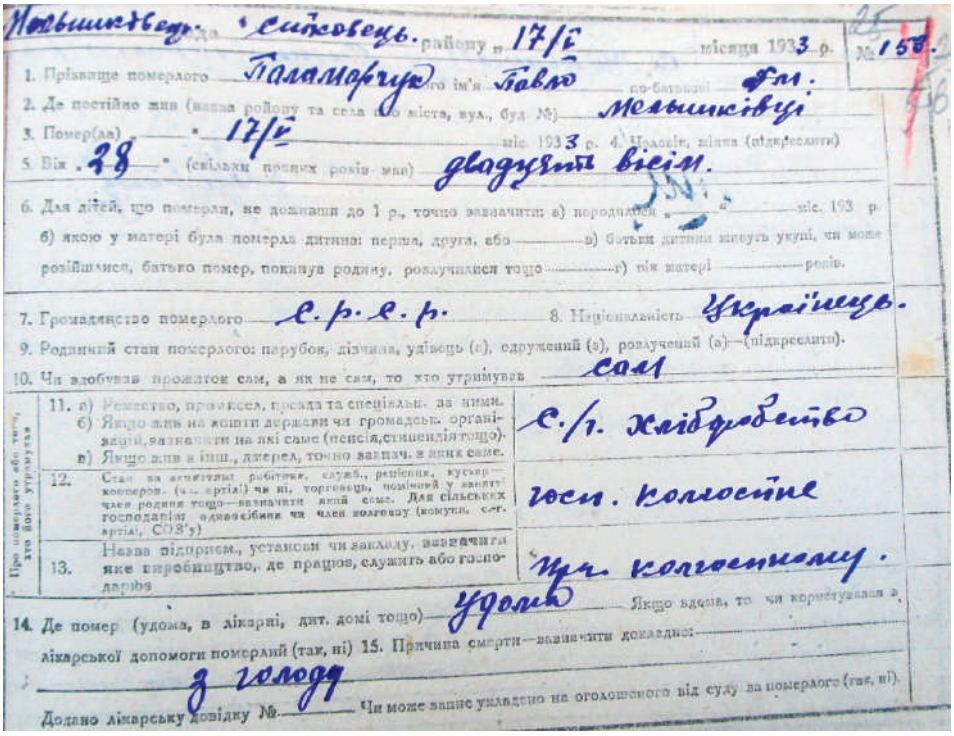

Із 217 зафіксованих випадків голодної смерті упродовж двох років 171 особа (78,8%) були за соціальним станом селянами-одноосібниками. З усіх померлих від голоду — 50% складали діти до 18 років. Остання смерть від голоду була зафіксована 20 листопада 1933 р., в цей день помер 3-річний Яровенко Володимир Васильович[302].

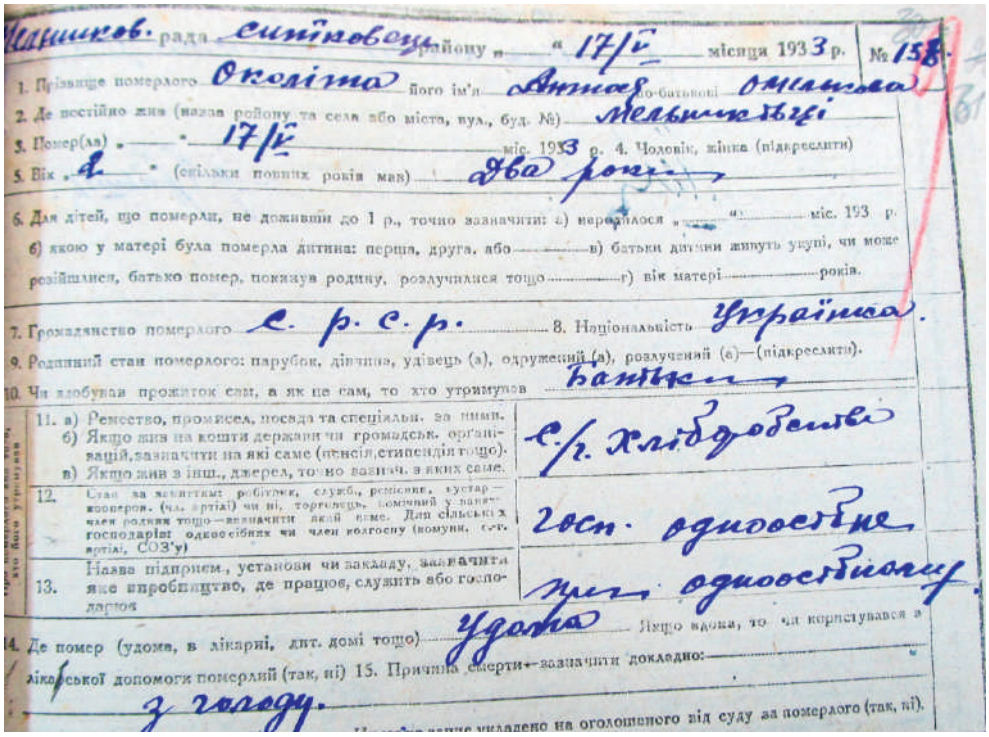

Ми свідомі того, що обсяг зареєстрованих смертей є далеко неповним. Масова смертність, а іноді й фізична нездатність зафіксувати факти смерті своїх рідних не давали змоги відтворити реальні масштаби трагедії. Не фіксували у книгах загсів і смертей так званих «позбавленців» (тобто позбавлених виборчих прав — О.М.). Автор так і не зумів знайти в книгах записи про смерть своїх прадіда та прабабусі — Мельничука Максима Івановича та Мельничук Одарки Матвіївни, хоча достеменно відомо, що вони померли від голоду відповідно у травні та вересні 1933 р. Цілком підтвердили такі міркування члени пошукової групи — учні Мельниківської середньої школи, які у 1992–1993 рр. під керівництвом учительки історії Пархоменко Людмили Василівни проводили опитування живих свідків голодомору та зуміли відтворити прізвища померлих за місцем їх проживання. Об'єднавши свідчення очевидців та дані книг запису актів громадянського стану ми зуміли встановити 415 прізвищ померлих у 1932–33 рр., переважна більшість

[302] ДАВіО, ф.6129, оп.8, спр. 80, арк. 70–136; спр. 86, арк. 1–219; спр.93, арк.91–108.

яких стали жертвами голодомору-геноциду. Ми свідомі того, що і ця цифра не є остаточною. Однак, навіть в такому обсязі кількість жертв штучного голодомору в мирний час в 4 рази перевищує кількість загиблих односельчан в роки Другої світової війни. Якщо взяти до уваги, що в 1925 р. в селі проживало 1769 осіб, то від голоду помер майже кожен п'ятий мешканець села[303].

Судячи з документів можна сказати однозначно, що голодомор 1932–1933 років був спричинений насильницькою колективізацією, горезвісними хлібозаготівлями, людиноненависницькою політикою розкуркулення, відвертим масовим терором тоталітарного режиму проти селян України. Він не був викликаний розбурханою стихією, а був, штучно спровокований широкомаштабними політичними, соціально-економічними антигуманними експериментами партійно-державного керівництва, геноцид проти селян-власників, які не бажали вступати до колгоспів.

Організатор та натхненник цієї жахливої трагедії Й. Сталін наказав ставитися до голодомору як до неіснуючого явища. Він заборонив будь-яку допомогу Україні з боку міжнародної та радянської громадськості. У промові на всесоюзному з'їзді колгоспників-ударників 19 лютого 1933 р. він цинічно заявив: «У будь-якому разі, порівняно із тими труднощами, що їх пережили робітники 10–15 років тому, ваші нинішні труднощі, товариші колгоспники, видаються дитячою іграшкою».

У пам'яті народу й нині живе прокляття тим, хто збиткував над його долею і життям. Ще й досі у сни наших бабусь та дідусів приходять ці похмурі тіні, ще й досі кровоточать роз'ятрені серця, болить душа, що звідала горя до краю. На сьогодні майже не залишилося очевидців голодомору, а ті, що залишилися не завжди мають сміливість і силу розказати сьогодні правду. Але це потрібно робити, щоб ми і наступні наші покоління знали, щоб більше ніколи не повторилося нічого подібного.

Одним із наслідків голодомору були сотні тисяч сиріт, які блукали по Україні та просили милостиню. Лесько Микола Петрович згадує про те, що в листопаді 1934 р. при колгоспі (в будинку Гріщенко Ганни Павлівни) був відкритий дитячий будинок (патронат), в який було зібрано всіх 14 сиріт села. Цю установу колгосп взяв на повне продовольче і матеріальне забезпечення. Господаркою було призначено одиноку жінку Загоруй Марію Данилівну. Діти були різного віку:

[303] Мельничук О. А., Мельничук Т. А. Голодомор 1932–33 рр. в селі Мельниківцях на Немирівщині // Вінниччина. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXVIII всеукраїнської Вінницької наукової історико-краєзнавчої конференції. Вінниця, 2017. С. 97.

Михальченко Трохим Софронович 1919 р.н.; Грищенко Ганна Павлівна 1920 р.н.; Яровенко Антоніна Василівна 1922 р.н.; Побережник Ганна Федорівна 1922 р.н.; Лебідь Анна Євлампіївна 1922 р.н.; Лесько Ликерія Петрівна 1922 р.н.; Лесько Любов Петрівна 1924 р.н.; Лесько Микола Петрович 1925 р.н.; Глух Олекса Семенович 1925 р.н.; Яровенко Микола Васильович 1925 р.н.; Степанко Анастасія Калістратівна 1926 р.н.; Юкальчук Ольга Йосипівна 1928 р.н.; Карпов Петро Іванович 1931 р.н.; Довженко Гнат Іванович 1932 р.н.

В травні 1936 р. дитбудинок перемістили в інше місце, а Гріщенко Ганна Павлівна залишилась на старому місці, в своєму будинку. За патронатом було закріплено дві присадибні ділянки, котрі діти обробляли своїми силами. Колгосп щорічно видавав двоє свиней для відгодівлі на харчових відходах.

Всі діти в період канікул приймали посильну участь в колгоспному виробництві: пололи буряки на полях, вибирали овочі, збирали ягоди, «качали» мед на двох колгоспних пасіках, доглядали курей, пасли овець, були погоничами коней на косовиці хліба в жнивну пору, погоничами волів при оранці парів тощо. Діти самі себе обслуговували. Допомагали господарці наводити належний порядок на житловій площі, котру самі отоплювали в холоду пору, проводили прання одежі і постільної білизни.

Про дітей-сиріт піклувались правління колгоспу, сільська рада, партійна і комсомольська організації, педагогічний колектив школи. Регулярно провідували члени правління колгоспу, молоді вчителі, комсомольці. Вони цікавилися умовами життя, допомагали у навчанні. В період літніх шкільних канікул по черзі дітей направляли в піонерські табори для оздоровлення. В період навчального року, дітей-сиріт забезпечували навчальними підручниками та іншими шкільними приладдями.

З роками діти дорослішали. Михальченка Трохима Софроновича призвали на дійсну військову службу. Після закінчення семирічної школи, Яровенко Антоніна Василівна і Лебідь Ганна Євлампіївна виїхали до родичів в м. Хабаровськ. Побережник Ганна Федорівна і Лесько Лукерія Петрівна влаштувались на роботу в м. Вінниця. Лесько Любов Петрівна була направлена від колгоспу на навчання в Гуменне Вороновицького району де і отримала кваліфікацію зоотехніка. Працювала дільничним зоотехніком в с. Лоївці, Рубіжне, В. Кропивна, Юрківці, Джуринці до початку війни. Глух Олекса Семенович поступив в Ростовське сільськогосподарське машинобудівне училище. Яровенко Микола Васильович поступив в Львівський юридичний технікум.

В 1938 р. Довженко Гнат Іванович через недогляд господарки Загоруй Марії Данилівни потонув у ставку. Загоруй М. Д. була звільнена з посади господарки, і на її місце було призначено Костельнюк Марію Тодосівну. В патронаті залишилось четверо дітей: Лесько Микола Петрович; Степанко Анастасія Калістратівна; Юкальчук Ольга Йосипівна; Карпов Петро Іванович. Крім них в патронаті були діти засудженої за невиконання податків Білкун Палажки Іванівни: сини Володимир та Анатолій.

Після голодомору 1932–33 рр. колгоспна система продовжувала існувати. В 1934 р. ТСОЗи села об'єднались в одне господарство — колгосп, ставши колгоспними бригадами, котрі існували до початку Другої світової війни. З грудня 1935 р. колгосп очолював Тарнашинський Андрій Явдокимович, мешканець села, 1906 р. народження, який показав себе здібним організатором колгоспного виробництва. За його головування колгосп в 1939–1940 рр. займав передові позиції в Ситковецькому районі.

В цей період був споруджений ставок в центрі села, водяний млин зазнав капітального ремонту, побудовано тваринницькі приміщення, будинок дитячого садка, будинок садово-городньої бригади і конюшню на три пари робочих коней, вівчарню. Колгосп мав ВРХ (корови, молодняк, робочі воли), конеферму, свиноферму, вівцеферму, птахоферму[304]. Відомими п'ятисотеницями при обробітку та зборі цукрових буряків були: Волошенюк Ганна, Черниш Марія, Кукла Хіврона, Черниш Ганна, Зоріна Марія, Рудь Наталка, Черниш Федора, Лесько Ганна.

На цей час урожайність зернових становила 18 центнерів з гектара, було більше 100 свиней, до 20 корів, 120 коней, 36 волів, 150 овець. Кращим чабаном села був Глух Юхим Петрович, за що в 1938 році він був премійований поїздкою в Москву на сільськогосподарську виставку[305]. На трудодень в 1940 році люди отримали: зерна — 2,2 кг., полови, соломи та збоїв — 1 кг. В розпорядженні колгоспу був гранітний кар'єр, та водяний млин, який в 1939 працював 90 днів в рік, перемелюючи в муку 24 центнери і переробляючи 593 центнери зерна[306].

---

[304] Усні спогади. . . Леська М. П.

[305] Усні спогади. . . Гріщенка І. Л., Костельнюка І. С.

[306] ДАВіО, ф. 3966, оп 1, од. зб. 12, арк. 73.

Репресії 1920–1930-х рр.

Однією з ознак, що характеризувала радянський політичний режим як тоталітарний — була безкомпромісна боротьба з інакомислячими. Будь-яке вільнодумство, сміливе висловлення своїх поглядів, що не збігалися з офіційною ідеологією, а тим більш критика дій радянської влади, були підставою для привернення уваги до таких осіб правоохоронних органів.

Як свідчать документи, репресії проти політичних опонентів в Україні, в тому числі й мешканців села Мельниківець було розпочато одразу після захоплення влади більшовиками. Так, яскравою непересічною особистістю, за якою клеймо «ворога радянської влади» було навішене з самого початку, був Іван Дементійович Юрченко, 1895 року народження. За власними свідченнями, він у 1915 р. був мобілізований до царської армії. В умовах воєнного часу був зарахований до школи прапорщиків, яку закінчив у 1916 р. з отриманням офіцерського звання. Демобілізований на початку 1918 р., однак вже через декілька місяців був мобілізований до військ Директорії УНР, де прослужив 3 місяці в чині сотника полку січових стрільців. Брав участь у битві з військами гетьмана Скоропадського під Мотовилівкою. Під час відступу військ Директорії захворів на тиф і був змушений повернутися до с. Мельниківець[307].

У травні 1919 р. брав активну участь в антибільшовицькому повстанні в с. Райгороді, керуючи діями організованої групи односельців у складі повстанського загону отамана Волинця. Після його придушення, за свідченнями односельців, перебував на керівних посадах в повстанських загонах Волинця, Зеленого, Якубовича, Голуба[308].

З приходом більшовиків у 1921 р. за приховування офіцерського звання та ухилення від мобілізації у Червону армію був засуджений на один рік ДОПРу (примусових робіт). 1922 р. як «неблагонадійний» був арештований Гайсинською надзвичайною комісією і відправлений у заслання в Полтавську губернію. Повернувшись у 1926 р. зупинився на проживання у с. Лиса Гора, а в 1927 р., повернувшись у рідне с. Мельниківці, зайняв посаду завідувача трудшколою, де і отримав виборче право[309].

Після цього, в 1930 р., щоб зберегти майно, маючи у власності 3,9 га землі, корову, хату та клуню І. Юрченко вступає до колгоспу.

---

[307] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.3078, арк. 35.

[308] Мельничук О. А. Політичні репресії радянської влади в Україні (на прикладі однієї родини) // Реабілітовані історією. Вінницька область. Т1. Вінниця: ДП «ДКФ», 2007. С. 816.

[309] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.3078, арк.5.

Однак і такий тактичний хід не врятував його від репресій. 17 березня 1931 р. постановою уповноваженого Немирівського райапарату ДПУ проти нього порушено справу за звинуваченням за ст. 54–10 Кримінального кодексу в антирадянській агітації, спрямованій на зрив проведених радянською владою заходів. Серед доказів звинувачення у справі фігурували: служба у царській армії та армії УНР; безпосередня участь у селянських повстанських загонах та переховування їх учасників; підтримання зв'язків із заможними селянами та консультації їх із політичних та економічних питань; одруження на дочці розкуркуленого селянина[310].

Юрченко І. Д. під час перебування під слідством

Враховуючи колоритне антирадянське минуле І. Д. Юрченка райуповноважений ДПУ в клопотанні до Особливої наради при колегії ДПУ УРСР просив покарати через ув'язнення у концтаборі терміном на шість років[311]. Висновок прокурора Немирівського району був дещо лояльнішим — заслання на Північ терміном на п'ять років. Як не дивно, але крапку у цій справі поставив уповноважений Вінницького оперсектора ДПУ, який своєю постановою від 18 червня 1931 р., через відсутність доказів, зобов'язав припинити справу і звільнити арештованого[312]. Однак, вже у 1933 р. він був засуджений на 5 років каторжних робіт, брав участь у заготівлі лісу та гасінні лісових пожеж в районі Архангельська. Звільнившись, І. Д. Юрченко

[310] Мельничук О. А. Політичні репресії радянської влади на життєвому шляху однієї подільської родини //Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Вінниця, 2005. С. 245–251.

[311] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.3078, арк.36.

[312] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.3078, арк.31.

завербувався на роботи до Донбасі, що дало можливість уникнути смерті в період масових репресій, на відміну від інших односельців — учасників національно-визвольних змагань в Україні.

Апогеєм політичних репресій 1920–1930-х років в СРСР, в тому числі й в Україні, був Великий терор 1937–38 рр. В цей період сталінські репресії були різко посилені та доведені до максимуму своєї інтенсивності. Лише упродовж короткого періоду за обвинуваченням в антирадянській діяльності було арештовано більш як півтора мільйона осіб, майже половина з яких були розстріляні. Це була масштабна кампанія масових репресій громадян, що була розгорнута з ініціативи керівництва СРСР та особисто Й. Сталіна з метою ліквідації реальних і потенційних політичних опонентів, залякування населення, зміни національної та соціальної структури суспільства.

Основну масу репресованих в Україні склали вцілілі під час колективізації й Голодомору представники заможного селянства, інтелігенція, духовенство, національні меншини, активні діячі національно-патріотичного руху. Нерідко жертвами Великого терору були не лише противники більшовицької влади, а й ті, хто захоплювався Сталіним, та звичайні громадяни, які взагалі були абсолютно далекими від політики. Архівні документи не перестають дивувати абсурдністю висунутих проти них звинувачень, тим не менш за кожним із них крилася доля конкретних людей, їх родин і навіть наступних поколінь.

В період Великого терору 1937–38 рр. «чорні воронки» забрали із села Мельниківці 7 чоловік, серед них: Ревус Пилип (Філя) Ілліч, Блажко Іван Федорович, Вовк Андрій Дмитрович, Мельничук Микола Олексійович, Пастух Іван Максимович, Карпов Євсей Тодосійович, Сук Іван Юхимович. Шестеро із них за постановою трійки УНКВС Вінницької області були розстріляні.

Доля перших трьох з них — Блажка Івана Федоровича, Вовка Андрія Дмитровича, Ревуса Пилипа (Філі) Ілліча була в чомусь подібною. Усі вони вихідці із Західної України і долею випадку опинилися в Мельниківцях. Прийшовши на Поділля із армією УНР вони захворіли на тиф і певний час лікувалися в госпіталі у Немирові. Після поразки української національної революції, вони залишилися в селі, тут створили свої сім'ї, одружившись із місцевими дівчатами. Детальніше про кожного із них дізнаємося із кримінальних справ[313].

[313] Мельничук О. А. Село Мельниківці на Немирівщині в період Великого терору 1937–1938 рр. // Матеріали XXIX Вінницької всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої

Першим 19 серпня 1937 р. було арештовано Блажка Івана Федоровича (1897 р.н.), уродженця села Золочівка Бережанського повіту теперішньої Тернопільської області. Учасник національних змагань 1917–1921-х рр. Після прибуття в село одружився із колишньою монашкою Катрань Євдокією Іванівною. В анкетах НКВС значився дияконом релігійного культу. Був звинувачений за ст. 54–10 КК УРСР «контрреволюційна пропаганда та агітація». За рішенням трійки НКВС та прокурора СРСР розстріляний 17 жовтня 1937 р. Реабілітований 28 квітня 1958 р[314].

Інший обвинувачений — Вовк Андрій Дмитрович родинними коріннями був пов'язаний із Блажком Іваном (одружений на сестрі його дружини Парамійчук Євдокії). Він народився у 1896 р. в колишньому селі Плавуча-Мала Бережанського повіту (Галиччина) в заможній селянській родині. Здобув початкову освіту. За мобілізацією 11 місяців служив в армії УНР. Залишившись у селі тривалий час залишався одноосібником. Працював конюхом, бригадиром польової бригади, магазинером, управляючим Мельниківським відділенням Ситковецького бурякорадгоспу, а напередодні арешту — головою колгоспу сусіднього села Червоне. За свідченнями односельців був людиною справедливою та трудолюбивою. Мав у господарстві 3 дес. землі, будинок, хлів, коня, корову та свиню. В 1931 р. вступив в партію. Мав неодноразові заохочення за сумлінну працю[315].

Однак, навіть такі заслуги перед радянською владою не врятували Андрія Дмитровича. 15 вересня 1937 року Ситковецьким райкомом ВКП(б)У він був виключений з партії, а 31 жовтня — арештований за ст. 54–10 КК УРСР (контрреволюційна пропаганда та агітація) та утримувався у Брацлавській тюрмі. На допитах вів себе гідно і не свідчив проти односельців. 13 листопада 1937 року — засуджений постановою трійки НКВС СРСР і прокурора СРСР до вищої міри покарання — розстрілу. Вирок виконано 28 листопада 1937 р[316].

За перевіркою 1962 р.— було визнано, що засуджений без причин. 31 січня 1963 року — судова колегія відмінила постанову НКВД і прокурора і припинила справу за недоказовістю[317]. 30 листопада 1989 р. Вовк Андрій Дмитрович був реабілітований посмертно[318].

конференції «Вінниччина: минуле та сьогодення», «Традиції самоврядування на теренах Поділля». Вінниця: «Твори», 2018. С. 183.

[314] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.8647, арк.1–25.

[315] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.13358, арк. 1–40.

[316] ДАВіО, ф.136, оп 87, спр.67, арк. 1–5.

[317] ДАВіО, ф.136, оп 87, спр.67, арк. 5, 8, 10.

[318] ДАВіО, ф.136, оп 87, спр.67, арк. 11.

Ще одним односельцем, що мав західноукраїнські корені був Ревус Пилип Ілліч (1898 р.н.). Він — уродженець м. Тарнаруда (Галиччина). Певний час перебував в армії УНР. Перед арештом працював бригадиром садово-городньої бригади. Був обвинувачений за зв'язок із односельцями І. Блажком та А. Вовком. За рішенням трійки НКВС та прокурора СРСР розстріляний 8 лютого 1938 р. Реабілітований посмертно 30 листопада 1989 р[319].

Обвинувачення для усіх трьох були загально типовими, ніби написаними під копірку: «… в 1919–1920 рр. служили в арміях УНР чи УГА, підтримували зв'язки з родичами, що проживали на території Польщі, і нібито разом зі своїми земляками — галичанами Матусевичем, Велюрою (не дожили до цього часу) в 1930–1931 роках мали бажання виїхати з СРСР в Польщу, а для цього командирували Івана Блажка до польського консула в Київ на оформлення документів. Виражали незадоволення обкладанням селян податками. Працюючи на своїх посадах, займалися шкідництвом»[320].

За контрреволюційну пропаганду та агітацію (ст. 54–10 КК УРСР) було притягнуто до відповідальності також мешканця села Сука Івана Юхимовича, 1895 р.н. В постанові на арешт від 19 березня 1938 р. зазначалося: «Селянин, в минулому куркуль, доброволець армії УНР, де служив чотовим, підтримував зв'язок із повстанцями, в 1930 р. брав активну участь в антиколгоспному русі, проводив контрреволюційну агітацію проти радянської влади. В 1935 р. пробрався в колгосп, де займався підривною діяльністю, незаконно зберігав вогнепальну зброю»[321].

Сук Іван Юхимович (зліва сидить)

[319] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.13358, арк.40.

[320] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.13358, арк.42.

[321] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.20382, арк.1.

За протоколами слідчої справи та свідченнями очевидців вдалося з'ясувати окремі епізоди його біографії. Сук І. Ю. дійсно в 1915 р. був мобілізований до царської армії, згодом 2 місяці перебував в лавах армії УНР. Повернувшись додому зайнявся сільським господарством. Мав у власності 4,5 га землі, хату, клуню, пару коней, сільськогосподарський реманент.

Після розкуркулення батьків в період суцільної колективізації змушений був вступити до колгоспу. Однак вже у березні 1930 р. одним із перших вийшов із колгоспу, переконуючи інших наслідувати його прикладу. В розмовах з односельцями підкреслював: «*Радянська влада насильно заганяє у колгоспи, щоб люди здали своє майно, а самі ходили і просили хліба*»[322]. Іван Юхимович вів індивідуальне господарство до 1934 р. Після обкладення великим податком, розуміючи, що не зможе зберегти своє майно, вступив до колгоспу. Як освічена людина і добрий господарник через деякий час був призначений на посаду завгоспа колективного господарства. Початок масових репресій через свій селянський світогляд обгрунтовував так: «*Напевно скоро буде війна і тому більшовики зачищають тили, щоб запобігти повстанням проти радянської влади*»[323].

Під час затримання і проведення обшуку в помешканні було знайдено 5 чистих бланків із печаткою місцевої сільгоспартілі «Червоний промінь» та гвинтівку, які додані до справи, як речові докази[324]. (За свідченнями родичів, бланки та гвинтівку було підкинуто перед обшуком — О.М.). Сук І. Ю. спочатку знаходився під вартою у Брацлавській тюрмі, згодом у КПЗ Гайсинського райвідділу міліції. На останньому допиті звинувачуваний змушений був «добровільно» зізнатися в участі у збройній боротьбі проти радянської влади. Як наслідок, постановою трійки УНКВС по Вінницькій області 5 квітня 1938 р. Сук І. Ю. був засуджений до найвищої міри покарання і розстріляний 25 квітня 1938 р. Реабілітований посмертно 27 червня 1989 р[325].

Більш серйозні звинувачення, а саме організація «збройної боротьби» проти радянської влади були висунуті іншим двом односельцям: Карпову Євсею Тодосійовичу та Пастуху Івану Максимовичу.

Перший із них — Карпов Євсей Тодосійович, 1885 р.н., був взятий на замітку органами ДПУ ще в 1923 р. В документах зазначалося:

---

[322] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.20382, арк.24.

[323] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.20382, арк.25.

[324] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.20382, арк.31.

[325] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.20382, арк.33.

«петлюрівський елемент, що підлягає знищенню, на теперішній момент завгосп колгоспу, в минулому міцний середняк (до революції мав 2,5 Га землі, після 4 Га), чиновник якоїсь царської установи (працівник пошти — О.М.), спостерігається різка безгосподарність в колгоспі (косарі цілий день лежали, говорили, що їм мало платять, затягувались роботи по вивозу цукрового буряка)»[326].

В 1932 р. Євсея Тодосійовича було засуджено за спекуляцію, однак за недоказовістю виправдано. Повторно арештовано 10 червня 1938 р. та звинувачено за статтями 54–2 (збройне повстання) та 54–11 (контрреволюційна організаційна діяльність) з обранням запобіжного заходу — утримання під вартою у Вінницькій тюрмі. В обвинувачувальному акті зазначалося, що працюючи секретарем сільської ради с. Райгород він «проводив шпигунську діяльність на користь польської розвідки, був учасником антирадянської націоналістичної повстанської організації, проводив контрреволюційну підривну роботу проти радянської влади». Під впливом фізичних тортур арештований був змушений визнати свою вину. Повідомив про те, що був завербований головою Мельниківської сільської ради Врублевським Стахом Антоновичем. За його завданням повідомляв про чисельність Гайсинського гарнізону, посадкові площі Жмеринського аеродрому, про недовольство селян та інші абсурдні звинувачення. Ухвалою трійки УНКВС по Вінницькій області від 21 вересня 1938 р. був засуджений до найвищої міри покарання. Реабілітований посмертно 19 жовтня 1989 р[327].

Пастуха Івана Максимовича, мешканця села, 1884 р.н. було арештовано 23 червня 1938 р. В анкеті зазначалося: «Українець, із селян, малописьменний, колгоспник, одружений, четверо дітей». Йому інкримінувалося одразу три статті Кримінального кодексу: 54–2 «збройне повстання»; 54–6 «шпигунство»; 54–11 «контрреволюційна організаційна діяльність». За постановою трійки НКВС Вінницької області від 28 вересня 1938 р. було засуджено до розстрілу. Розстріляний 7 жовтня 1938 р. Реабілітовано 13 серпня 1959 р[328].

Основним звинуваченням для останнього із жертв Великого терору Мельничука Миколи Олексійовича, 1899 р.н., було лише те, що він був сином розкуркуленого під час колективізації батька, служив в армії УНР. З 1922 по 1925 р. працював рахівником в кооперації, 1925–1927 рр.— завідувачем кооперації, 1927–1929 рр.— головою сільської ради.

[326] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.20382, арк.32.

[327] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.21704, арк.1–25.

[328] Реабілітовані історією. Вінницька область. Т. 4. Вінниця, 2012. С. 281.

В 1929 р. був знятий з посади за зв'язок із «куркулями» та позбавлений права голосу. В 1930 р., щоб уникнути висилки виїхав на Донбас, однак у 1936 р. повернувся та оселився у своїй хаті. Постановою трійки НКВС по Вінницькій області від 18 листопада 1937 р. був засуджений і висланий на 10 років в Бурятію (ст. Улан-Уде). Його дружиною Мельничук Євдокією було направлено листа на ім'я Верховного прокурора СРСР з проханням переглянути справу. В процесі перегляду прокуратурою було запропоновано зменшити термін покарання до 3 років, однак НКВС відмовив у задоволенні прохання. За вимогою сина Геннадія Миколайовича справу було переглянуто, а батька реабілітовано лише 20 грудня 1989 р. Однак його подальша доля залишилася невідомою[329].

Отже, аналізуючи архівні документи неважко помітити, що всі засуджені та знищені в період Великого терору мешканці села Мельниківці були в минулому активними учасниками національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., або ж вихідцями із Західної України, як заможні селяни протидіяли колективізації, тому й представляли пряму загрозу для радянського тоталітарного режиму[330].

Разом з тим, трагічні наслідки політичних репресій означеного періоду були набагато глобальнішими, оскільки спричинили глибоку депресію у людей, руйнували моральні засади суспільного організму, викликали соціальну апатію і зневіру у соціальну справедливість. Відкриті нові джерела, в тому числі й з архівів колишніх радянських спецслужб, дозволяють нинішнім поколінням осмислити й викрити людиноненависницьку теорію й практику побудови комуністичного суспільства, яку впроваджувала в життя тодішня політична еліта.

Дозвілля

Про дозвілля села у довоєнний період згадує мешканець села Лесько Микола Петрович. Він народився 28 грудня 1925 р. в селянській родині. Після смерті батька у 1932 р. та матері в 1935 р. залишився сиротою і до німецько-радянської війни виховувався в патронаті при колгоспі.

[329] ДАВіО, ф.Р — 6023, оп.4, спр.22745, арк.1–30.

[330] Мельничук О. А. Відлуння Великого терору 1937–1938 рр. в селі Мельниківцях на Вінниччині // Великий терор 1937–1938 років: жертви та виконавці. Збірник наукових статей. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 88–94.

Після звільнення села, у квітні 1944 р., був призваний до лав Радянської Армії. Брав участь в боях на території Польщі і Німеччини. Нагороджений орденами і медалями. Прослужив в армії з 26 квітня 1944 р. по 20 листопада 1950 р. Після звільнення в запас працював в колгоспі обліковцем, касиром, будівельником аж до виходу на пенсію. Нагороджений медаллю «Ветеран праці». Микола Петрович відзначався унікальною пам'ятю, тому завдяки йому ми маємо чимало свідчень з історії села.

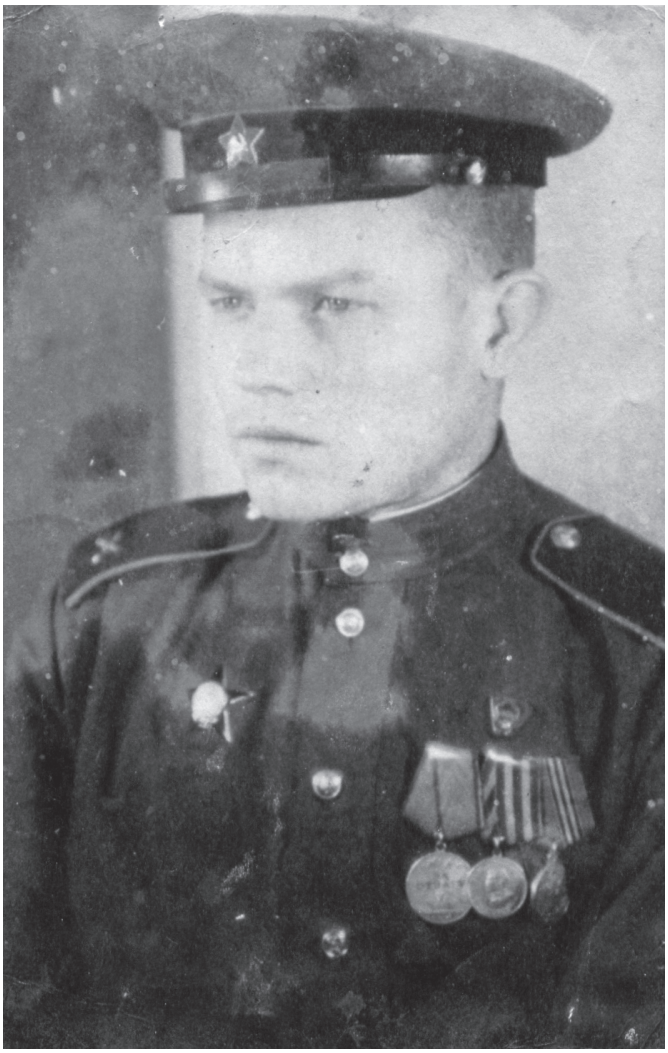

Леська Микола Петрович — ветеран війни та праці

За його спогадами, до 1935 р. в селі діяла початкова школа. Вчителями були: Слюсаренко — директор (згодом — Прилипа), Слюсаренко Аполінарія Миколаївна, Юрченко Іван Демидович, Юрченко (Мельничук) Параска Максимівна, Ваталінська Лідія Климівна, Дудко.

В 1935 р. в Мельниківцях відкрилася неповно-середня (семирічна) школа, директором якої був призначений Норик Тодос Макарович (викладав російську мову та літературу). Учителями 5–7 класів були: Гріщенко Хома Дем'янович, Муць Василь Григорович, Лабунський Микола Ілліч, Блажко Федір Романович, Топчій Іван Павлович, Гріщенко Інокентій Лукич. Учителями молодших класів були: Норик Ганна Кононівна, Гріщенко Клава Гнатівна, Петренко Надія Мартинівна, Газелюк Ганна Василівна, Ільніцький Федір Григорович.

Учні школи 1938–1940 рр.

Микола Петрович згадує про те, що у довоєнний період в школі діяли жовтеняцька, піонерська та комсомольська організації. Проводилася допризовна підготовка молоді. Вивчали та складали іспити із стрільби, хімічного захисту, фізкультури, стройової підготовки (заняття проводив Бабак Іван Тодосійович). Регулярно демонструвалися німі, а згодом і звукові фільми. В село із концертами приїжджали артисти, музиканти, циркачі. Нерідко концерти готувалися і силами самих селян. Неабиякі творчі здібності демонстрували односельці: Павлішен Іван Оксентійович, Пастух Хіврона Никифорівна, Яровенко Василь Пилипович, Газелюк Ганна Василівна.

Було відведене місце для масового відпочинку, обсаджене клумбами із квітами (на цьому місці після війни збудовано обеліск на честь загиблих воїнів). Навколо довговічної панської липи було обладнано танцювальний майданчик, висипаний піском та оточений лавками для сидіння. Біля ставка були встановлені лавки для відпочинку, а обладнане місце для купання було висипано піском.

Дерев'яний міст через річку в центрі села

Головою сільської ради в цей час був обраний Костельнюк Микита Степанович, секретарем сільської ради — Яровенко Василь Пилипович, головним бухгалтером — Голота Павло Іванович, бригадирами рільничих бригад Загоруй Самійло Филимонович та Мельничук Матвій Титович. Церква як культова споруда була зачинена, в ній зберігалося колгоспне зерно.

Таким чином, міжвоєнний період був одним із найважчих та найскладніших в житті односельців, так і в цілому селян України. Нова влада утверджувалась на крові та кістках українського народу. Злочинні експерименти в сільському господарстві та геноцид проти селянства поєднувалися із репресіями проти найбільш свідомих українців, що становили загрозу для більшовицького тоталітарного режиму. Однак попереду односельчан чекало не менш суворе випробування — захист своєї землі від нацистських загарбників.

СЕЛО МЕЛЬНИКІВЦІ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Суворим випробуванням для всього українського народу стала Друга світова війна. Розв'язана з ініціативи двох диктаторів Гітлера та Сталіна, які уклавши пакт Ріббентропа-Молотова домовилися між собою про територіальний розподіл земель Європи, вона принесла багато горя та нещастя народам радянської імперії, у тому числі й українському. Уже із самого її початку (з 17 вересня 1939 р.) українці, серед яких були і мельниківчани (строкову військову службу проходили в цей час 56 осіб) змушені були брати участь у військових операціях по загарбанню територій сусідніх Польщі, Румунії, країн Прибалтики, Фінляндії. Саме у радянсько-фінляндській війні, в якій СРСР виступив як агресор, за що був виключений із Ліги націй, і яка за словами радянського полководця О. М. Василевського «була для нас великим соромом… і створила про нашу армію негативне враження за рубежем і всередині країни» загинув наш односельчанин Яровенко Василь Іванович. Він був одним із понад 130 тис. радянських воїнів, які навіки залишилися лежати як загарбники на території чужої суверенної держави. Це були лише перші жертви Другої світової війни в ім'я збереження чужої для українців влади. Після двох десятків років жахливих експериментів імперського більшовицького режиму, українці знову мали стати «гарматним м'ясом» для влади, яка задля свого існування була згодна на будь-які жертви.

22 червня 1941 р. війська нацистської Німеччини вторглися на територію СРСР. В акті агресії з боку свого недавнього союзника не було нічого не прогнозованого, тим більш віроломного. Всьому світу було зрозуміло, що два агресори, які поділили Європу між собою, рано чи пізно розпочнуть боротьбу між собою за світове панування. Навіть якщо з боку однієї із них ці дії будуть прикриватися ідеєю світової пролетарської революції, а з боку іншої — прагненням до світового панування, мета як в одних так і в інших була однаковою. Просто в даному випадку Гітлер виявився спритнішим і зумів випередити Сталіна,

розуміючи, що у найближчому майбутньому він сам може стати жертвою нападу. Усвідомивши прорахунки «вождя народів» та намагаючись приховати його провину, радянська пропагандистська машина почала активно пропагувати тезу про «Велику вітчизняну війну», обґрунтовуючи її справедливий та визвольний характер. Цим самим вона прагнула змусити суспільство забути та викреслити із пам'яті попередній період, в якому СРСР виступив у ролі агресора та союзника нацистської Німеччини.

Спробуємо з'ясувати, чи була німецько-радянська війна «вітчизняною» для українців, в тому числі й для моїх односельчан. Адже більшість солдатів РСЧА, мобілізованих на фронт, були вихідцями із селян. З якими настроями та думками йшли вони в бій? Чи всі готові були ціною власного життя захищати радянську владу? Впевнений, що однозначної відповіді на ці запитання не існує. Адже зрозуміло, що для радянських активістів, комуністів та комсомольців, які свято вірили в ідеї комунізму (не рахуючи пристосуванців з корисливих мотивів) та в ім'я цього свідомо брали участь в антилюдських експериментах, фізично знищуючи всіх тих, хто стояв на шляху, ця війна була священною, оскільки для них це був інстинкт самозбереження — захист режиму, при якому вони займали панівні позиції. Вдячною радянській владі мала б бути й частина сільської бідноти, яка в період протистояння із селянами-власниками винагороджувалася часткою реквізованого майна та продуктів. Прихильно до правлячого режиму ставилася і частина молодшого покоління, вихована на принципах радянської пропаганди.

Однак, чимала частина українського суспільства, значну частку яких складали селяни, люто ненавиділа радянську владу, чекаючи зручного моменту для зведення рахунків. І ненависть ця не була безпідставною. Масовими репресіями проти «ворогів радянської влади» були охоплені широкі верстви селян-власників, які вже за своєю суттю вважалися потенційними ворогами правлячого режиму. За двадцять років радянської влади в людській пам'яті збереглося чимало таких спогадів. Окупувавши Україну, радянські та партійні активісти, за підтримки репресивних органів із самого початку повели боротьбу проти учасників українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. І ця боротьба тривала майже до початку Другої світової війни (на приєднаних територіях упродовж 1939–1941 рр.). Крім того, радянська колективізація, що розпочалася майже одразу після захоплення українських земель, спочатку на добровільних засадах, наприкінці 1920 — початку 1930 рр. переросла у справжню війну

більшовицького режиму проти українського селянства, примушуючи останніх масово вступати до колгоспів, застосовуючи репресії до тих, хто чинив опір. Розуміючи, що тільки позбавивши власності можна було змусити селян вступати до колективів, влада розпочала кампанію «розкуркулення», жертвами якого стали десятки та сотні тисяч найбільш дбайливих господарів. Усі ті, хто випадковим чином зумів вижити, були знищені в роки Великого терору 1937–38 років. Однак, наймасштабнішою трагедією та найбільшим злочином радянського режиму проти українців був завчасно спланований та штучно організований геноцид голодом у 1932–1933 р., який не оминув фактично кожну селянську родину.

Проведений вище історичний екскурс, значною мірою дозволяє дати відповіді на ряд запитань. Чому на початковому етапі війни, за різними оцінками від 4 до 6 млн радянських солдат, не бажаючи воювати — здавалися в полон? Чому нерідко окупаційні війська із хлібом та сіллю зустрічали в українських містах та селах? Чому значна кількість місцевих мешканців, охарактеризована згодом радянською владою як «колаборанти», йшла на співпрацю із нацистами?

Аналіз архівних матеріалів періоду окупації дає підстави стверджувати, що для значної частки українців прихід німців означав, передусім, заміну одного окупанта іншим. При цьому, якщо репресії більшовиків вони вже відчули на собі, то з приходом нацистів, пов'язували надії на краще життя, на можливість відновлення української незалежності, отримання у власність своєї землі, відібраної до колгоспу. Щоправда, уже в найближчому майбутньому, більшість українців переконаються, що їхні надії були марними.

Початок німецько-радянської війни так закарбувався у пам'яті мешканця села Леська Миколи Петровича: «*В день оголошення війни ми* (діти з патронату — О.М.) *повернулися додому з піонерського табору с. Юрківці, де перебували на відпочинку. Застали на колгоспному подвір'ї багаття; свиней різали і тут же обсмалювали. Іншу худобу відправили за р. Дніпро. Вдома застали свої вже зібрані пожитки: по 20 кзр. муки і 10 кзр. пшона, дитячий одяг і постіль. Так нам сиротам війна приготувала нові випробування і страждання*».

Архівні документи підтверджують той факт, що, напередодні зайняття села німцями, завгосп колгоспу Яровенко Євлампій Прокопович разом із Павлишиним Іваном Авксентійовичем евакуювали колгоспну худобу на схід і здали її радянським органам в Краснокутському районі Харківської області. Повернувшись у листопаді 1941 р. в село, були

одразу викликані в сільську управу, де отримали вказівку повернути худобу назад, однак було зрозуміло, що це фізично не можна було зробити[331].

Своїми враженнями від побаченого в селі у початковий період війни поділився Іван Демидович Юрченко, який після відбуття покарання вперше повернувся додому із Донбасу: «*…моє село, зустріло мене безлюддям, холодно й похмуро глянуло на мене — ні тинів, ні городів, ні садків, ні втоптаних стежок, а хати — якісь «кучі» незграбно вкриті соломою. Тільки один безголосий півень закукурікав, вітаючи мене. На вигляд тієї руїни не витримав я й умився сльозами.*

Огорожу православної церкви було розібрано, а каміння розкидано по шляхах. Йду до річки, бачу круглу вербову кладку, а коло неї переклад — так, як і було колись тільки шляхи геть забаюрені…[332]».

З перших днів німецько-радянської війни на фронт було мобілізовано 116 односельчан. Молодь допризивного віку (до 1924 р.н.) було евакуйовано за Дніпро, з яких залишилися служити 4 односельці (Юрченко Анатолій Іванович, Василишин Микола Максимович, Люлька Петро Ананійович, Чуйко Іван Анастасійович).

Вже рівно через місяць після її початку, 22[333] (за іншими даними — 23) липня 1941 року село Мельниківці було зайняте частинами 97 легкопіхотної дивізії німецької армії[334]. На полі бою за селом Червоним, біля аеродромної площадки було оточено та знищено 118 бійців Червоної армії, перепохованих після війни у братській могилі в смт. Ситківці[335]. Безпосередньо при захопленні села Мельниківець загинули: капітан Лавров Олександр Дмитрович, рядовий Левшін Микола Васильович, рядовий Тимофеєв Аркадій Васильович[336]. Важкопоранений в бою за с. Мельниківці боєць Червоної Армії Зорін Борис Михайлович залишився проживати у селі. В цей же час від попадання німецького снаряду загинули троє цивільних мешканців села: Коваль Филимон Матвійович, Коваль Станіслав Григорович, Коваль Марія Ониськівна.

---

[331] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.103.

[332] Бо ти любив…. С. 218.

[333] ЦДАВО, ф. 4620, оп.3, спр.349, арк. 99.

[334] ДАВіО, ф.4422, оп 1, спр.37, арк. 14.

[335] Черниш А. Й. Немирівщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945: спогади безпосередніх учасників, свідчення очевидців, документи, історико-публіцистичний коментар. Вінниця: Тов Консоль, 2006. С. 30.

[336] Черниш А. Й. Немирівщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945: спогади безпосередніх учасників, свідчення очевидців, документи, історико-публіцистичний коментар. Вінниця: Тов Консоль, 2006. С. 41.

Після оточення та полону в село повернулися частина односельців, призваних до Червоної армії, а також 7 військовополонених воїнів з інших місцевостей: Сачков Андрій, Кугатін Тимофій, Деміхов Михайло, Заварзін Іван, Ходянєв Михайло, Бондарев Микола, Третяков Денис[337]. Поєднавши свою долю із місцевими жінками, вони залишилися проживати у селі.

В селі Мельниківцях, як і в інших подільських селах, нова окупаційна влада приступила до організації роботи місцевих органів. На сільському сході мешканцями села був обраний староста сільської управи. Першим приступив до виконання обов'язків, обраний заочно, Люлько Ананій Ларіонович, який пробув на цій посаді лише 3 тижні. Згодом до жовтня 1941 р. обов'язки старости сільуправи виконував Гріщенко Петро Лукич, колишній головний бухгалтер колгоспу. Оскільки останній весь цей час продовжував виконувати за сумісництвом обов'язки бухгалтера общинного господарства, то у жовтні 1941 р. було прийняте рішення обрати на цю посаду Яровенка Федора Гнатовича, який продовжував виконувати обов'язки до закінчення періоду нацистської окупації[338]. Секретарем управи був Лесько Антон Ларіонович[339]. В жодному із випадків призначення не було добровільним бажанням претендентів. Сільська громада обирала найбільш достойних на свій погляд людей. У свою чергу обрані особи намагалися знайти приводи для того, щоб відмовитися. Так, наприклад, на виборах старости сільської управи у жовтні 1941 р. сільською громадою було запропоновано три кандидатури: Мельничука Матвія Титовича, Форостянко Йосипа та Яровенка Федора Гнатовича. Після кинутого жеребу посада досталася останньому. Жоден із представників місцевої адміністрації не вислуговувався перед окупантами, хоча й змушені були виконувати покладені на них обов'язки[340].

Для охорони громадського порядку було сформовано (через вибори на сільському сході) місцеву службу охорони (інколи в документах вживається термін «місцева поліція» — О.М.). До її складу у різні часи входили: Предан Лукаш Васильович; Цюпко Кіндрат Демидович; Сушицький Іван Іванович; Глух Макар Іванович; Пастух Гаврило Леонтійович; Степанко Арсень; Паламарчук Григорій[341]. Із серпня

[337] Усні спогади мешканця села Леська М. П.

[338] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.1.

[339] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.154.

[340] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.146.

[341] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.3099, арк.19.

1941 р. до початку 1942 р. начальником сільської служби охорони був Сушицький Іван, згодом, до приходу радянських військ Предан Лукаш. На всіх було видано 1 гвинтівку (знаходилася у керівника). Їм доручалося збирати трофейну зброю, боєприпаси, охороняти в нічний час господарство та контору сільуправи, стежити за сплатою податків, та організовувати виконання розпоряджень окупаційної влади. Місцевій службі охорони вдалося зібрати 20–30 гвинтівок, 2 станкових кулемети системи «максим», 4 ручних кулемети та декілька дисків для них, підводу снарядів та патронів[342]. Взимку 1941 р. ними було зібрано 2 вози теплих речей для потреб німецької армії[343]. Найбільш національно свідомі представники служби охорони — Сушицький Іван, Предан Лукаш та Цюпка Кіндрат носили на руках пов'язки, які свідчили про причетність їх до Організації українських націоналістів. Цим вони відкрито демонстрували односельцям, що вони є не прислужниками нацистів, а прибічниками побудови української держави[344].

З самого початку нацистський режим розпочав репресії проти радянських активістів, комуністично-комсомольського осередку та членів їх сімей. Насамперед сільською управою було визначено 7 заручників, на яких покладалася відповідальність за будь-які виступи проти окупаційної влади. До їх складу увійшли: Яровенко Євлампій Прокопович (член ВКП(б), у різні роки працював головою та завгоспом колгоспу, головою сільської ради); Загоруй Матвій Васильович (колишній голова комнезаму); Костельнюк Іван Юхимович (колишній голова сільпо); Ющенко Юхим Семенович (член ВКП(б), з 1926 до 1938 р. працював на оперативній роботі в органах НКВС), Ющенко Ілля Семенович (рідний брат попереднього); Мельничук Матвій Титович (радянський активіст); Павлишин Іван Авксентійович (радянський активіст)[345].

Вже 17 листопада 1941 р. німецькими жандармами був арештований член ВКП(б), колишній працівник органів НКВС Ющенко Юхим Семенович, якого разом із братом було доставлено до с. Райгород. Після жорстокого побиття, повернувшись із чергового допиту, брат виявив його мертвим із петлею на шиї у погребі, де вони утримувалися. Його тіло було забрано дружиною та захоронено в селі поблизу

[342] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.3099, арк.14.

[343] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.149.

[344] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.3099, арк.19.

[345] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.105.

кладовища. Брата Іллю було забрано на роботи до Німеччини, звідки той не повернувся[346].

2 лютого 1942 р. 17 радянських активістів (до вищевказаних були долучені Черниш Петро Іванович (колишній секретар сільської ради); Рудь Пилип Федорович; Могільніцький Іван Іванович; Костельнюк Ілля Володимирович та ін.) були арештовані та відправлені до районної управи с. Ситківці. Після допитів та катувань (били пруттями та гумовими палицями), на наступний день, всі, окрім Яровенка Євлампія (Алемпія) Прокоповича, повернулися додому. Останній ймовірно був розстріляний[347].

Весною 1942 р. були арештовані 2 радянських військовополонених льотчики Чайка Микола (колишній вчитель) та Шабалюк Андрій (колишній конюх колгоспу), які жили в Околіти Ульяни Іванівни із зими 1942 р. та працювали у місцевому колгоспі[348]. Після того, як ними було прийнято рішення втікати до партизанів, їх видав один з інших радянських військовополонених, що проживали в селі. Для їх арешту, вранці одного недільного дня із Ситковецької районної управи в село приїхали троє поліцейських та один німець. Арештовані були поміщені в одній із кімнат сільської управи. При спробі вбити поліцейського, який їх охороняв, вони були застрелені через вікно поліцаями (при цьому поранено й поліцейського). До вбивства були причетні: Бевз Танасій (з села Лоївець), Святчик Пилип (начальник Ситковецької райполіції, мешканець села Ситковець) і Салімон (заступник начальника Ситковецької рай поліції, мешканець села Ситковець)[349]. Тіла загиблих були відвезені до Ситковець[350].

У 1970–80-ті рр., завдяки пошуковій роботі учнів Мельниківської школи — членів загону «Слідопит» під керівництвом директора Юрченка Анатолія Івановича рр. вдалося з'ясувати відомості про одного із них. Ним виявився Чайка Микола Галактіонович (1909 р.н.) — уродженець села Богданівки Прилукського району Чернігівської області, політрук запасу, за спеціальністю вчитель. Син Миколи Лактіоновича приїжджав у травні 1971 р. в село Мельниківці і зустрічався членами загону.

---

[346] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.106.

[347] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.105.

[348] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.123.

[349] Усні спогади мешканців села Мельниківець Драбета В. Г., Костельнюка І. С.

[350] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.87

Засідання членів загону "Слідопит"

Починаючи з 1943 р. в лісах навколо села розпочалося формування партизанських загонів та підпільних груп. Із мешканців села зв'язок з партизанським рухом мали: Гріщенко І. Л., Муць Г. В., Киричок І. Л., Мельничук І. М., Яровенко І. П. Приймали на ночівлі, пересушували одяг, переховували від переслідування окупантами. Партизани намагалися зашкодити у зборі врожаю та передачі його німцям. Так, одного разу вони змусили старосту сільської управи Яровенка Федора Гнатовича спалити молотарку під час збору врожаю влітку 1943 р[351].

У серпні 1943 р. за зв'язок із партизанами (разом із сином Іваном носив у ліс хліб для партизанів) був арештований та розстріляний німцями в лісі біля хутора Титусівка Мельничук Матвій Титович. Його знівечене тіло (розбита голова, перебита рука, сколота штиками спина) було знайдено місцевими мешканцями)[352]. За період окупації було розстріляно також Михальченка Івана Захаровича, Гонієва Дем'яна Григоровича, єврея-шевця Йосипа, важко побито Гончарука Івана[353].

Усі селяни були обкладені податками на користь окупаційної влади. Щороку кожний селянин повинен був віддати: 1200 літрів молока; 800 штук яєць; 40 кг м'яса. Податки сплачувалися також за утримання собак. Задля виконання плану в окремих сімей радянських активістів було відібрано та здано на м'ясо корів (всього було забрано 7 корів), а також вилучено теплий одяг на потреби німецької армії. Усі без винятку мешканці були зобов'язані працювати. Так, в період окупації

[351] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.41.

[352] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.34, 88.

[353] ДАВіО, ф.425, оп.1, спр.347, арк.9,10.

мешканці села були задіяні на будівництві шосейної дороги, що проходила біля с. Червоного у напрямку Райгорода, будівництві аеродрому в с. Чуків, ритті протитанкових ровів на межі з селом Гутою та на криковецьких полях[354].

На примусові роботи в Німеччину із села протягом двох наборів було забрано 102 (за даними Леська М. П.— 99) односельців[355], з них не повернулось 12 (за даними Леська М. П.— 7). Із мобілізованих до Німеччини лише 13 осіб були дорослими, решта — молодь 16–18 років. Були сім'ї, з яких було мобілізовано по 2 особи: батько та син — Касіяненко Аврам Микитович і Касіяненко Василь Аврамович, Павлішен Іван Оксентійович і Павлішен Павло Іванович; сестра і брат — Коваленко Євгена Іванівна та Коваленко Василь Іванович, Гріщенко Марія Григорівна та Гріщенко Іван Григорович; дві сестри — Волошенюк Ганна Феоктистівна та Волошенюк Марія Феоктистівна; два брати — Ліщишин Петро Сидорович і Ліщишин Григорій Сидорович.

Остарбайтери із села Мельниківець у Німеччині (Франкфурт на Майні, 8 листопада 1942 р.)

Про долю одного із них, Івана Мельничука, дещо детальніше. Його «фільтраційна» справа зберігається у Державному архіві Вінницької області. Із неї дізнаємось, що Мельничук Іван Федорович, 1925 р.н. був насильно вивезений до Німеччини 8 липня 1942 р. у віці 16 років. Працював токарем на фабриці Генріха Вернера в місті Франкфурт на Майні аж до звільнення американськими військами 28 березня 1945 р. У розташування Червоної армії був переданий лише 1 червня і пробув там до 13 липня 1945 р. Повернувся додому 26 липня 1945 р. Перевірочно-фільтраційна комісія вивчала його особисту справу до 9 жовтня 1946 р. У справі збереглася його робітнича картка

[354] Усні спогади мешканця села Леська М. П.

[355] Черниш А. Й. Немирівщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945: спогади безпосередніх учасників, свідчення очевидців, документи, історико-публіцистичний коментар. Вінниця: Тов Консоль, 2006. С. 191.

(arbeitskarte), протоколи допитів. У родинному архіві сім'ї Мельничуків і досі зберігається світлина, прислана ним із Німеччини, на якій він разом із хлопцями-односельцями[356].

Під час німецької окупації проживали в селі і працювали в громаді вихованці патронату: Лесько Лукерія Петрівна, Лесько Микола Петрович, Юкальчук Ольга Йосипівна, Карпов Петро Іванович. Частину з них теж було відправлено на каторжні роботи до Німеччини: Побережник Ганну Федорівну, Лесько Любов Петрівну, Степанко Анастасію Калістратівну. Цікаво, що в Державному архіві Вінницької області зберігся лист написаний мешканкою села Ганною Федорівною Побережник з Німеччини до рідних, датований 28 серпня 1943 р. В ньому йшлося: «*...Добрий день, дорогі мої, рідні, любі, пишу вам, що я пока жива і здорова. Отримала від вас лист, даю відповідь. Дорогі мої, ви пишете, що закінчили вишивати мені сорочку, спасибі вам, як я повернуся, то буду носити, а якщо ні, то буде вам про мене згадка.... Пишете, що ви мені послали 9 посилок, я їх не отримала, буду вас просити, щоб ви не посилали. Зараз ми не зовсім голодні, бо літо.... Нам зимою така була скрута, чуть було не поздихали з голоду...*».

Окремо слід сказати про долю колективного господарства в період війни. З перших днів окупації колгосп було ліквідовано. Утворено десятихатки, яким було надано по парі коней, необмолочений хліб, але на роботу потрібно було ходити обов'язково і молодим і старим, і навіть дітям від 12 років. Старим та малолітнім довелося виконувати чималий обсяг робіт: возити снопи та скирдувати, молотити, возити зерно, буряки на цукровий завод. Змушували працювати навіть інвалідів та калік.

Десятихатки довго не проіснували і знову почався процес об'єднання в одне господарство, яке назвали не колгоспом, а общиною або громадою. Першим старостою общинного господарства був обраний Яровенко Федір Гнатович, а в жовтні 1941 р. його змінив на цій посаді Парамійчук Ананій Михайлович (до війни працював завгоспом колгоспу), який виконував свої обов'язки до звільнення села радянськими військами у березні 1944 р. Мешканці села згадують про гуманність останнього до своїх односельців. Неодноразово вони підтверджували факти, що староста сільської общини надавав допомогу односельцям у разі продовольчих труднощів[357].

В общині було чотири бригади. Бригадиром першої був Люлько Іван Мусійович, бригади № 2 — Костельнюк Іван Сергійович,

[356] ДАВіО, ф. Р.6023, оп 1, спр. 964, арк2–19.

[357] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.111.

бригади № 3 — Пастух Кирило Киріянович, бригади № 4 — Пастух Василь Іванович. Землю обробляли, в основному, кіньми, вилами і лопатами. Збирали урожай вручну серпами і косами, молотили ціпками. Після завершення збору врожаю святкували обжинки. Свідки тих часів стверджують, що за період нацистської окупації общинним господарством було зібрано 4 тис. цнт. зерна та здано на м'ясо 25 голів великої рогатої худоби.

В архівних документах збереглися відомості про організацію зустрічі односельчанами влітку 1942 р. Вінницького гебітскомісара, який приїжджав у село з приводу розподілу колишньої колгоспної землі. Для цього мешканці села були зібрані на виїзді з села у напрямку до Ситковець. Місцевим священником Ваталінським Трохимом Миколайовичем було організовано хресний хід із хоругвами. Прибув місцевий оркестр, який очолював Люлько Ананій. Останній згадує: «*При під'їзді гебітскомісара оркестр заграв марш. Згодом піп славив непереможне військо вражої держави, а хор заспівав «Многеє лєто». Співав і я, оскільки був за псаломщика. Для частування гостей на території школи у саду було накрито три столи. У своїй промові через перекладача гебітскомісар подякував за зустріч, на що присутні відповіли аплодисментами, а оркестр зіграв туш. Зустрічали так, як до революції в нашому селі зустрічали Кам'янець-Подільського губернатора*»[358]. Для приготування до зустрічі з комори сільськогосподарської общини було видано 30 кг м'яса, 50 кг муки, 16 кг меду, 10 кг цукру тощо[359].

Після завершення збору врожаю 1942 р. окупаційною владою теж було організовано святкування обжинок, що проводилося в саду біля місцевої школи. На масові гуляння бричкою приїхало декілька представників місцевого німецького начальства. Щоправда святкування не обійшлося без ексцесів. Після прибуття німців, до Івана Юрченка, який їх зустрічав, підійшов односельчанин Коваль Степан Филимонович, який був напідпитку та попросив закурити. Після відмови, він відійшов подалі і крикнув: «*Ти білий офіцер…ти з німцями…ви мого батька та братову вбили, мого племінника повісили…*»[360]. Після цих слів хтось штовхнув Степана Филимоновича у спину і він впав на німця, який при цьому вдарив його у груди. Останній не залишився у боргу і, схопивши німця за погони відірвав їх, а також вдарив в обличчя. Щоб уникнути трагічних наслідків, рідний брат Коваль Григорій, а також Тишківський Яків

[358] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.147.

[359] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.149 зв.

[360] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.111 зв.

та Тишківський Микита вивели Степана Филимоновича з місця події. Після цього він був змушений більше 2 тижнів переховуватися у сусідньому селі[361].

В часи німецької окупації функціонувала й школа. Влітку 1941 р. в день нападу нацистської Німеччини на СРСР Мельниківську семирічку закінчили 24 учні: 16 дівчат і 8 хлопців. Різною була їх доля. Частину з них було відправлено до Німеччини (Плетінка Ганна Петрівна, Чередник Марія Харитонівна, Юрченко Марія Лук'янівна, Побережник Ганна Христофорівна, Предан Любов Лук'янівна, Рай Марія Данилівна, Околіта Іван Омелянович, Лесько Григорій Васильович, Черниш Микола Іванович, Мельничук Іван Федорович). Іншим випускникам 1941 року, після визволення нашого села ще довелось брати участь в боях з німецькими окупантами (Сук Петро Іванович, Лесько Микола Петрович, Глух Іван Макарович, Сушицький Петро Іванович). З них в боях загинули Глух Іван Макарович і Сушицький Петро Іванович.

Перед заняттям села німцями директор школи Норик Тодос Макарович був евакуйований із сім'єю в тил, а вчителів-чоловіків було призвано на військову службу. Серед призваних до лав РСЧА були молоді чителі Блажко Федір Романович та Топчій Іван Павлович. В умовах окупації роботу трудової школи на деякий час було відновлено. Її організацією опікувався Іван Демидович Юрченко, який у грудні 1941 р. повернувся із Донбасу. В селі, як і на інших окупованих територіях активізувалася пропагандистська та просвітницька діяльність національного характеру. Створені українські органи влади, інші громадські патріотичні організації за допомогою похідних груп ОУН влаштовували культосвітні заходи серед населення, поширювали листівки та плакати, якими пробуджували почуття національної самосвідомості, вселяли надії на можливість побудови нового життя в Україні за допомогою Німеччини[362]. Вже восени в смт. Ситківцях було скликано нараду педагогічних працівників, на якій було запропоновано внести певні зміни до шкільних програм: замість російської мови та літератури, історії народів СРСР і Конституції СРСР — викладалися Закон Божий, історія України за Грушевським, західноєвропейська література. Оскільки нових підручників не було, користувалися старими, провівши певні коригування, шляхом закреслення в них окремих слів радянського змісту. Частина вчителів написали

[361] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.131.

[362] Зінько Ю. А., Григорчук П. С. Особливості функціонування навчальних закладів Вінниччини в період нацистського режиму (1941–1944) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Історія. Вип.7. С. 132.

заяви про вступ до Організації українських націоналістів. Однак, така активна діяльність освітян національного характеру не сподобалася окупантам, тому з початком 1942 р. Мельниківську неповно-середню школу, як і більшість інших українських навчальних закладів було закрито. Однак і після цього діячі українського національно-визвольного руху не припинили своєї діяльності. В архівних документах збереглися відомості про те, що в квітні 1942 р. в село прибула довірена особа колишнього полковника армії УНР Голуба на прізвище Стрєльцова (родом із Донбасу). В бесіді із сільськими активістами, що тривала більше двох годин, вона повідомила, що прибула за завданням Голуба, від імені Організації українських націоналістів. Засуджуючи нацистську політику терору проти єврейського та українського населення, вона радила організовувати підпільні організації, створювати власну армію для боротьби проти окупантів (як німецьких так і радянських військ). Невдовзі під час зустрічі із полковником Голубом в с. Ситківці вона була арештована німецькою жандармерією[363].

Село Мельниківці було звільнене від німецьких загарбників 15 березня 1944 року[364], про що під № 159 повідомило радянське інформбюро того ж дня[365]. Звільняли село частини 50 стрілецького корпусу 40-ї армії 2-го Українського фронту. При визволені села загинуло 2 мешканці села: Цюпко Дарка Іванівна та Мандрик Микола Антонович. Після звільнення села в діючу радянську армію було мобілізовано 97 мешканців 1894–1924 років народження. Згодом Ситковецьким райвійськкоматом було призвано ще 20 осіб 1925–1927 р.н.

Повернулось додому після завершення війни 149 чоловік (з них — 36 чоловік не залишилися проживати в селі), з яких 29 повернулися інвалідами (з них 2 — не проживали у селі)[366]. За проявлений героїзм в роки другої світової війни багато односельців були нагороджені орденами та медалями: Орденом Червоної зірки — Юрченко Анатолій Іванович (2 ордени), Гріщенко Інокентій Лукич (2 ордени), Лесько Микола Петрович, Гончарук Андрій Семенович, Глух Іван Григорович, Черниш Григір Іванович, Сук Василь Іванович, Карпов Федір Євсейович, Карпов Григорій Євсейович, Коваленко Григорій Пилипович, Галайда Андрій Іванович, Коваленко Дмитро Іванович, Перепелиця Михайло

[363] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.20589, арк.15.

[364] ДАВіО, ф. 4422, оп 1, спр. 31, арк. 6.

[365] Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни. Збірник документів і матеріалів. Одесса, 1971. С. 212.

[366] Поточний архів Мельниківської с/ради.

Пилипович, Коваленко Григорій Пилипович, Гончарук Ілля Юхимович, Рудь Пилип Миколайович; Орденом Вітчизняної війни II ступеня — Гончарук Андрій Семенович, Паламарчук Олексій Іванович; Орденом Червоного прапора — Парамійчук Іван Микитович, Василишин Іван Васильович, Карпов Григорій Євсейович; Орденом Слави III ступеня — Глух Іван Григорович, Карпов Федір Євсейович, Пашинський Філімон Філімонович, Перепелиця Іван Григорович.

За кількістю людських жертв це була найжорстокіша війна, яка забрала життя понад 27 мільйонів радянських людей. Окупанти знищили понад двісті українських сіл. За роки другої світової війни Україна втратила п'яту частину свого населення. Близько трьох мільйонів загинуло на фронті. Майже 14 тисяч загиблих мирних жителів та більше 7 тисяч забраних у Німеччину з Немирівщини. На фронтах війни, за неповними даними, загинули 8686 немирівчан.

Не було особливим у цьому відношенні і село Мельниківці. В роки Другої світової війни загинуло і пропало безвісті 105 односельчан. В тому числі: серед кадрових військовослужбовців з 56 односельчан загинуло 23; мобілізованих в 1941 році 116 односельчан — загинуло — 73; мобілізованих в 1944 році — 97 односельчан — загинуло — 31; серед призваних із інших місць — загинуло 18 осіб, з евакуйованих за Дніпро — 1 особа.

Були сім'ї, де загинуло в роки війни по декілька чоловік: *3 сім'ї — по 3 сини* (Сушицький Петро Іванович, Сушицький Устам Іванович, Сушицький Олекса Іванович; Пастух Ілля Кириянович, Пастух Олександр Кириянович, Пастух Кирило Кириянович; Плетінка Іван Зіновійович, Плетінка Дмитро Зіновійович, Плетінка Харитон Зіновійович); *10 сімей- по 2 сини* (Плетінка Іван Ілліч, Плетінка Сава Ілліч; Тарнашинський Андрій Євдокимович, Тарнашинський Семен Євдокимович; Бабак Дмитро Тодосійович, Бабак Іван Тодосійович; Волошенюк Дмитро Ониськович, Волошенюк Іван Ониськович; Мельничук Олекса Павлович, Мельничук Прокіп Павлович; Мельничук Танасій Семенович, Мельничук Федір Семенович; Загоруй Михайло Васильович, Загоруй Матвій Васильович; Черниш Петро Іванович, Черниш Ілля Іванович; Правдивий Ларіон Архипович, Правдивий Петро Архипович; Лесько Семен Якович, Лесько Павло Якович); *3 сім'ї — батько, син* (Лесько Гаврило Васильович, Лесько Іван Гаврилович; Глух Макарій Іванович, Глух Іван Макарович; Парамійчук Анань Микитович, Парамійчук Микола Ананьович), 1 сім'я — чоловік і брат (Костельнюк Василь Ониськович, Чуйко Іван Анастасійович).

Пам'ять про них увіковічив у своїх віршах мешканець села Карпов Анатолій Федорович.

Слава героям

Ось цими грузькими шляхами,
Що стрічкою в обрій вп'ялись
У безвість туди за полками
Пішли наші хлопці колись.

Туди, де гриміли гармати
Навіки пішли. В небуття.
Щоб смертю смерть подолати,
Ціною свого життя.

І часто виходила мати
Зустріти синів край села,
Та й так залишилась стояти
В безвтішній скорботі вона

Стоїть обеліск під зорею.
Тож встань і вклонись перед ним
Вам — слава, загиблим героям!
І низький уклін вам,— живим.

За свідченнями мешканця села М. П. Леська із 99 односельців забраних на примусові роботи до Німеччини не повернулися 7 осіб (Глух Марта Филимонівна, Плетінка Мирон Арехтейович, Яровенко Іван Антонович, Яровенко Олексій Іванович, Черниш Микола Іванович, Василишен Тодосій Іванович, Лесько Марія Ларіонівна, Ющенко Ілля Семенович). Серед прибулих 92 остарбайтерів з Німеччини, невдовзі через хворобу померли 3 особи: Бондар Григорій Юхимович, Мельничук Іван Васильович, Білкун Явдокія Іванівна[367].

Усі страхіття війни відчули на собі мешканці села — в'язні концентраційних таборів, які повернулися додому. Так, Кучеренко Федір тривалий час знаходився в Бухенвальдському, а Каленич Тодосій Васильович в Освенцінському концтаборах[368].

Вшановуючи ветеранів війни, ми в скорботі схиляємо голови перед світлою пам'яттю тих, хто ціною власного життя відстоював нашу землю від нацистів. Сердечні слова, подяки батькам і дідусям: запізнілі — тим, хто вже відійшов у вічність, а особливо ж тим, хто пройшов тяжкими фронтовими дорогами і не повернувся. Односельчанин

[367] Спогади, зібрані ученицею 8 класу, членом загону «Пошук» Філіповською Вікторією.

[368] Усні спогади мешканців села Мельниківець Драбета В. Г., Костельнюк І. С.

Анатолій Федорович Карпов свою вдячність фронтовикам висловив у віршах.

Пам'ять

Ми пам'ять пронесли в віки,
Яку б не вибрали дорогу.
Спасибі вам, фронтовики,
Що нам здобули перемогу.

Та в солов'їний день весни
Не всім за стіл судилось сісти
Жевріють в полум'ї війни
Закуті в бронзу обеліски.

Зустрінуться фронтовики —
В боях гартованеє братство,
Щоб ще раз пом'януть роки
В війні загублене юнацтво.

Нас не здолати — мир буде,
Хай супостат запам'ятає —
Хто до нас з мечем прийде,
Той від меча сконає.

По війні в селі Мельниківцях залишилося — 63 вдови. В кожної на руках — по декілька дітей (1 вдова — 7 дітей; 3 вдови — 6 дітей, 3 вдови — 5 дітей, 5 вдів — 4 дітей, 14 вдів — 3 дітей, 7 вдів — 2 дітей, 24 вдови — 1 дитина). П'ятеро вдів одружилися повторно. Наймолодшій Глух Олександрі Іванівні виповнився лише 21 рік. Василишиній Парасці Семенівні і Парамійчук Ганні Василівні 22 роки. Сиротами та напівсиротами внаслідок війни залишилися 140 дітей. З них на 14 березня 2000 року в селі проживало 39 осіб[369].

Усім жінкам-вдовам, що втратили на війні своїх чоловіків Галина Степанівна Сокотнюк присвятила вірш «Поклонімось журавці».

В ту весну, у тім далекім році,
Як запахла росами земля,
Чорний день у чорній похоронці
Відібрав у неї журавля.

Їй здалось, що все дотла згоріло.
У той день зійшлося два світи.
Білий згас. І навіть сонце сіло,
Щоб уже ніколи не зійти.

[369] Спогади зібрані учнями 8 класу, членами загону «Пошук»Довженко Надією та Цюпко Олесею.

Усмішку в куточках губ сховала,
Ласку для дітей приберегла.
Кажуть, що й співати перестала
Жінка, що чекала журавля.

Загойдала доля, закрутила,
Напоїла горем, як могла,
Та вона ще й досі не зломила
Жінку, що чекає журавля…

Хоч була збирала у долоні
Сльози, що не капали — текли
І літа їй вибілили скроні,
Волошкові очі відцвіли.

Поклонімось Матері-журавці,
Бо вона — любові два крила.
Поклонімось Жінці, вірній Мавці,
Що чекає свого журавля.

Колгоспу «Червоний промінь» за роки нацистської окупації була нанесена шкода на суму 8 мільйонів 486 тисяч 200 карбованців[370]. Мельниківській неповній середній школі — на суму 503 тисячі 288 карбованців[371]. Поселенню Титусівка завдано шкоди на суму 28 тисяч карбованців[372].

Репресії радянської влади проти осіб, які обіймали адміністративні посади в селі в період нацистської окупації було започатковано одразу після звільнення села. Так, ще у квітні 1944 р. було арештовано колишнього начальника Ситковецької районної поліції Святчика Пилипа Григоровича, який під час допитів назвав прізвища усіх осіб, які обіймали адміністративні посади по селах. 14 червня 1945 р. кримінальну справу за ст. 54–1 п. «Б» було порушено проти Сушицького Івана Івановича, 1906 р.н. З анкети дізнаємося, що Сушицький І. І. за майновим станом вважався середняком, мав освіти 4 класи, за професією — музикант. У червні 1941 р. був мобілізований на фронт, однак вже у серпні цього ж року попав в полон і повернувся на проживання у село. Як такий, що вміє користуватися зброєю, на місцевому сході був обраним начальником місцевої служби охорони і пробув на цій посаді до початку 1942 р., після чого до часу звільнення села Червоною армією працював завгоспом сільгоспобщини. В березні

[370] ДАВіО, ф. 1683, оп 1, спр. 22, арк. 116.

[371] ДАВіО, ф. 4897, оп 1, спр. 13, арк. 79.

[372] ДАВіО, ф. 4422, оп 1, спр. 31, арк. 7.

1944 р. був знову мобілізований на фронт, однак після важкого поранення (осколком в голову) був демобілізований та прибув в село.

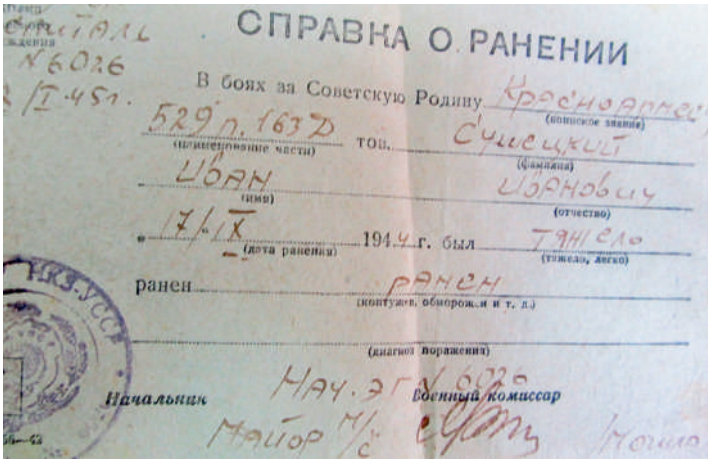
СПРАВКА О РАНЕНИИ

В боях за Советскую Родину Красноармеец (воинское звание)

529 п. 163 Д (наименование части) тов. Сушецкий (фамилия)

Иван (имя) Иванович (отчество)

17/IX (дата ранения) 1944 г. был тяжело (тяжело, легко)

ранен ранен (контужен, обморожен и т. д.)

(диагноз поражения)

Начальник Нач. эг. № 6026 Военный комиссар

УССР

МИНИСТЕРСТВО ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Не таємн

ДЕЛО №

По обвинению Сушицкого Ивана Ивановича

Начато 18. VI 1945 г. В одном томах

Окончено 19 г. Том №

За матеріалами справи його звинувачували у виконанні вказівок окупантів, підтриманні зв'язків з націоналістами (зокрема з Іваном Юрченком, на сестрі якого був одружений), проведенні націоналістичної пропаганди (читав для селян газету «Вінницькі вісті»), недоброзичливих висловлюваннях на адресу радянської влади. У своїх висловлюваннях відзначав: «*Слава богу, що нас звільнили від жидівсько-більшовицького ярма. Тепер нам дадуть землю. Колгоспи існувати не будуть. Ми на Україні будемо самостійні. Податків платити не будемо. Будемо вільно ходити до церкви*»[373]. Незважаючи на важке поранення, після якого ще не встиг підлікуватися, постановою Військового трибуналу Вінницького гарнізону від 29 серпня 1945 р. був засуджений до 10 років ВТТ із пораженням в правах на 5 років та конфіскацію майна. Після повернення додому звертався із проханням зарахувати працю у виправно-трудових таборах до трудового стажу, однак йому відмовили[374]. Таким чином, незаконно засуджуючи та використовуючи даремну працю, радянська влада не хотіла брати на себе жодних зобов'язань.

Фактично аналогічні звинувачення, однак вже за ст. 54–1 п. «А», у грудні 1945 р. були висунуті ще одному мешканцю села — Цюпко Кіндрату Дементійовичу, 1903 р.н. (уродженцю с. Ометинці). В анкеті зазначалося, що останній народився в сім'ї бідняків. За станом здоров'я не був мобілізований до ЧА. З початку окупації і до грудня 1942 р. працював в сільській службі охорони с. Мельниківець, згодом був призначений головою сільгоспобщини в с. Райгород.

[373] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.3099, арк.23.

[374] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.3099, арк.72.

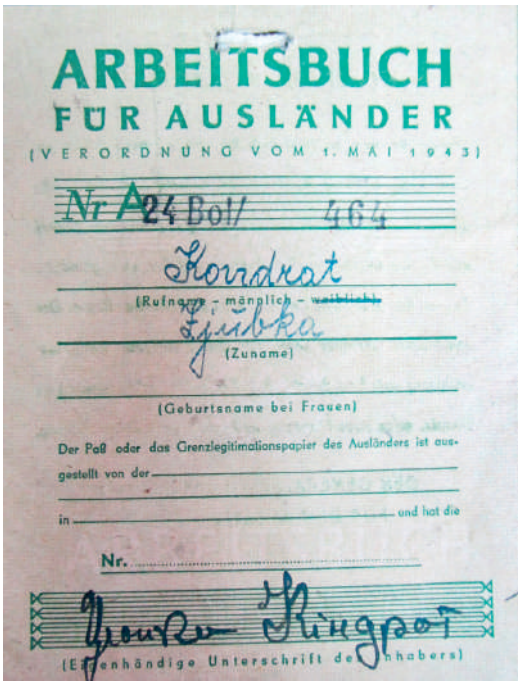
ARBEITSBUCH
FÜR AUSLÄNDER
(VERORDNUNG VOM 1. MAI 1943)
Nr A 24 Boll 464
Kondrat
(Rufname – männlich – ~~weiblich~~)
Iwiwka
(Zuname)
(Geburtsname bei Frauen)
Der Paß oder das Grenzlegitimationspapier des Ausländers ist ausgestellt von der
in und hat die
Nr.
(Eigenhändige Unterschrift des Inhabers)

Напередодні приходу радянських військ, усвідомлюючи небезпеку покарання за співпрацю з окупантами та націоналістичну діяльність був змушений відступати разом із німецькою армією. Його дружина (за нез'ясованих обставин) була розстріляна червоноармійцями, а сина Івана мобілізовано на фронт. Після поразки Німеччини, вже у липні 1945 р. повернувся в село і до кінця листопада нелегально проживав на хуторі Титусівка. Однак, 3 грудня був заарештований, а 29 січня 1946 р. військовим трибуналом військ НКВС Вінницької області був засуджений до 20 років позбавлення волі. Після численних скарг на ім'я Генерального прокурора СРСР, у травні 1956 р. справу було переглянуто і зменшено покарання до 10 років. Оскільки до цього часу арештований вже відбув зазначений термін, його було звільнено, поновлено в правах і визнано таким, що не має судимості[375].

Ще одну колективну справу проти мешканців села Мельниківець, що звинувачувалися у співпраці із німцями було порушено у 1949 р. Так, 14 лютого 1949 р. за підписом в.о. начальника Ситковецького РВ МГБ у Вінницькій області було видано постанову на арешт Яровенка Федора Гнатовича, який на той час проживав у Браїлові, працюючи на посаді завскладом місцевого фабрично-заводського училища. Із матеріалів справи дізнаємося, що Яровенко Федір Гнатович, 1897 р.н. був вихідцем із сім'ї селян-середняків, мав освіту 3 класи. У 1916 р. був мобілізований до царської армії. З 1917 по 1921 р. служив в лавах РСЧА.

[375] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.20589, арк.1–112.

Одружений, разом із дружиною виховував 4-х дітей. За те, що залишався одноосібником та не вступив до колгоспу, в 1935 р. його господарство було обкладено непосильним податком. Оскільки сплатити такий податок він не зміг, був засуджений до 4 років позбавлення волі. Був звільнений достроково у 1937 р. До німецької окупації працював на польових роботах у радгоспі с. Вища Кропивна[376].

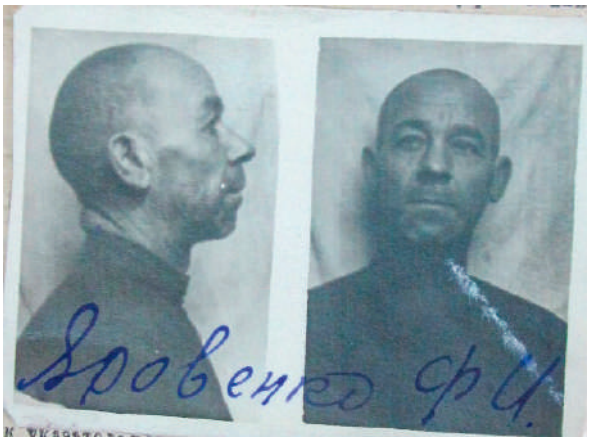

"УТВЕРЖДАЮ:" "АРЕСТ САНКЦИОНИРУЮ:"

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

/на арест/

1949 г., февраля " " дня. г. Винница

Я, и.о. Нач. Ситковецкого РО МГБ, Винницкой области - капитан РАТУШНЫЙ, рассмотрев поступившие в Ситковецкое РО МГБ материалы о преступной деятельности -

ЯРОВЕНКО Федора Игнатьевича, 1897 года рождения, уроженца с. Мельниковцы, Ситковецкого района, Винницкой области, проживающего в с.Брайлов, Жмеринского района, Винницкой области, происходящего из семьи крестьян-середняков, единоличника, судимого в 1937 году за невыполнение государственных налогов,-

В період окупації, із жовтня 1941 р. до березня 1944 р., працював на посаді старости сільської управи. Після звільнення села був мобілізований до радянської армії і до травня 1945 р. у званні рядового в складі військ 2-го Українського фронту брав участь у звільненні території європейських держав.

7 травня 1949 р. постанову на затримання та арешт було пред'явлено Парамійчуку Ананію Михайловичу, 1901 р.н. У матеріалах справи зазначено, що він походив із сім'ї селян-середняків. Одружений, разом із дружиною Антоніною виховували шестеро дітей. Вступив до колгоспу лише у 1934 р. З 1938 по 1941 р. працював завгоспом у місцевому колгоспі.

З самого початку німецько-радянської війни був мобілізований на фронт, однак вже в наприкінці серпня 1941 р. був оточений та потрапив у полон поблизу Кіровограда (нині — Кропивницький). 15 вересня разом із іншими українцями із окупованих територій був відпущений та повернувся в с. Мельниківці. В часи окупації, з жовтня 1941 р. до березня 1944 р., працював на посаді старости сільгоспобщини.

[376] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.3–17.

Із звільненням села був знову мобілізований на фронт, де служив до червня 1945 р. рядовим в робітничому батальйоні[377].

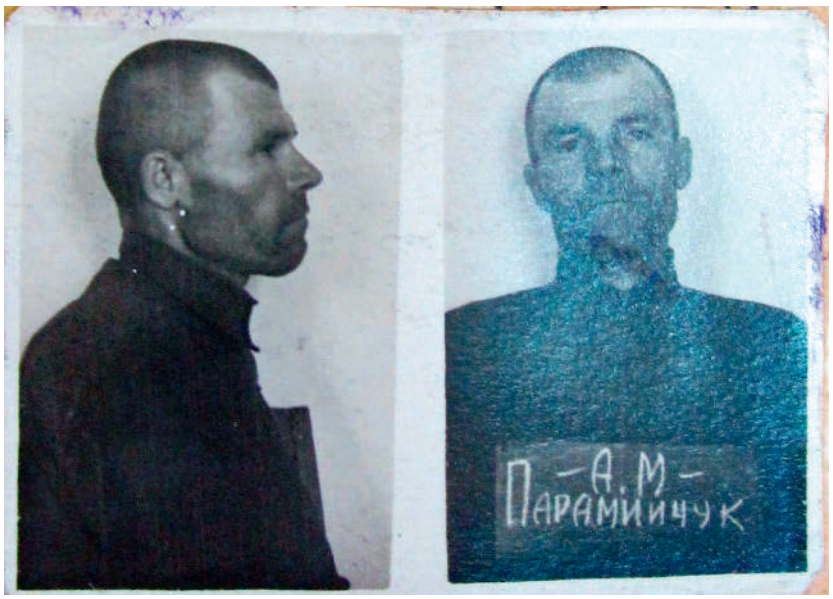

7 травня 1949 р. постанову на арешт було вручено ще одному мешканцеві с. Мельниківці Пастуху Гаврилу Леонтійовичу, 1907 р.н. Останній походив із селян-бідняків. Освіта 4 класи, за професією — швець. Разом із дружиною Явдокією Максимівною виховував трьох дітей. З початком німецько-радянської війни був мобілізований на фронт. Наприкінці липня 1941 р. під Уманню, разом із військовим підрозділом, потрапив у німецький полон і біля місяця утримувався у таборі для військовополонених у м. Вінниці. Після звільнення, з отриманням відповідної довідки німецькою мовою, наприкінці серпня 1941 р. прибув до села. Був обраний до складу сільської охорони, згодом до звільнення села працював сільським виконавцем. З березня 1944 р. по грудень 1945 р. служив телеграфістом у військах 2-го та 3-го Українських фронтів[378].

Серед висунутих звинувачень фігурували: співпраця із нацистами; участь в арештах сільських активістів та в організації відправки сільських мешканців на примусові роботи до Німеччини; віддання наказів про збір податків та теплого одягу для німецької армії тощо[379].

Рішенням військового трибуналу від 28 травня 1949 р. Яровенка Федора Гнатовича, Парамійчука Ананія Михайловича та Пастуха Гаврила Леонтійовича було засуджено до 25 років виправних робіт

[377] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.43–65.

[378] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.75–92.

[379] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.24–37.

та 5 років позбавлення у правах із конфіскацією майна. Крім того, вони мали відшкодувати судові витрати у розмірі 365 крб. та витрати на адвокатів — по 100 крб. з кожного. Яровенко Ф. Г. відбував покарання в с. Домінське Карагандинської області, Парамійчук А. М. працював на будівництві Куйбишівської ГЕС. Знаходячись у засланні, засуджені писали скарги в різні інстанції, а також прохання про помилування, підкріплені підписами односельців. У 1955 р. суд переглянувши справу та опитавши свідків, зменшив міру покарання до 10 років. Згодом, відповідно до Постанови Президії Верховної ради СРСР від 17 вересня 1955 р. про амністію, Парамійчук А. М. та Пастух Г. Л. були звільнені. Яровенко Ф. Г. прибув із ув'язнення 10 липня 1957 р[380].

Таким чином, після закінчення Другої світової війни, ліквідувавши зовнішню загрозу ціною життів мільйонів українців, радянська влада розпочала чергову хвилю репресій проти них, в тому числі і проти моїх односельчан. Радянське та партійне керівництво не бажало визнавати, що саме з його вини територія держави була зайнята окупантами. При цьому більшість місцевого населення була залишена напризволяще без будь-яких засобів для існування, оскільки Червона армія отримала наказ знищувати все при відступі, застосовуючи тактику спаленої землі. Тепер же, замість того щоб бути до кінця своїх днів вдячними учасникам бойових дій за збереження злочинного та ненависного для українців режиму, влада цинічно спрямовувала проти них всю міць репресивної системи.

Переглядаючи справи засуджених односельчан, вкотре переконуєшся у безглуздості висунутих звинувачень. Документи свідчать, що жоден односельчанин не проявив власної ініціативи в служінні окупаційному режиму. Всі вони були обрані на загальних зборах громади, іноді навіть за їх відсутності, тому й служили в першу чергу громаді. Водночас не можна заперечувати того, що ті репресії, яких зазнали більшість із них за часів радянської влади, не могли залишати їх байдужими по відношенню до радянсько-партійного активу села, руками яких ці репресії здійснювалися. Надто свіжими у їх пам'яті були спогади про насильну колективізацію, позбавлення майна та будь-яких засобів до існування, а нерідко й власної домівки під час так званої кампанії «розкуркулення», і звісно про найстрашніший злочин — геноцид голодом, який забрав життя кожного п'ятого мешканця села, половину з яких складали діти. Однак, маючи повне моральне право діяти відповідно в нових обставинах, з боку осіб, що обіймали адміністративні

[380] Архів Управління СБУ у Вінницькій області, спр.22040, арк.206–258.

посади в період окупації не було вчинено жодного серйозного злочину проти своїх односельців. Крім того, будучи мобілізованими до Червоної армії, ці особи ціною власного життя та здоров'я забезпечили перемогу радянського тоталітарного режиму над нацизмом. Однак, владу, яка вже привласнила собі всі лаври переможця це аж ніяк не обходило. Тепер вона могла дозволити собі все, включно аж до прийняття рішення про виселення українців, що пережили окупацію із своєї території. Лише через чисельність української нації цей злочинний намір не був реалізований.

ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК СЕЛА МЕЛЬНИКІВЦІ

Повсякденне життя колгоспного селянства

Після звільнення села Мельниківець від нацистів (15 березня 1944 р.) в ньому нараховувалося 334 двори, в яких проживали 994 мешканці, з них працездатних було лише 427 (60 чоловіків, 306 жінок, 61 підліток). Після завершення Другої світової війни із фронту повернулося ще 55 чоловіків. На плечі усіх працездатних ліг важкий тягар повоєнної відбудови. Окрім відродження власних господарств, зусилля мельниківчан були спрямовані на відновлення зруйнованого місцевого колективного господарства. На той час збитки, нанесені колгоспу «Червоний промінь» за роки війни визначалися сумою у 84 869 крб[381].

Вже 4 квітня 1944 р. (на 20-й день після звільнення села) за участю новопризначеного голови колгоспу Тишковського Микити та голови сільської ради Леська Григора відбулося перше засідання правління колгоспу, на якому було прийнято рішення про збір усього посівного матеріалу, розданого мешканцям на охорону й зберігання та ремонт вцілілого сільськогосподарського інвентаря. На наступний день було скликано загальні збори колгоспу (присутніми були лише 30 осіб), на яких голова сільради Лесько Григір та бригадир 2-ї бригади Лебідь Іван виступили із закликом до проведення весняної посівної кампанії[382].

На засіданні 21 квітня було розподілено обов'язки між членами правління. Костельнюк Марію Тодосіївну «як добру працівницю» було призначено «завскотофермою», а члена колгоспу Касіяненка Омелька — заступником голови колгоспу та «полеводом». Крім них, в члени правління були обрані: Гріщенко Хома, Лесько Григір, Драбет Ваніфат, Голота Іван. В члени колгоспу був прийнятий Форостянка Йосип (колишній сільський староста), Луцик Марія та Глух В. Н. За це їх родини отримали

[381] ДАВіО, ф.1683, оп.1, спр.22, арк.88.

[382] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.1–2.

в користування земельні ділянки розміром 0,32 Га. За відсутності у колгоспі кормів було вирішено роздати колгоспних коней в селянські господарства для відгодівлі. Окрім того, кожен член колгоспу зобов'язувався здати по 1,5 кг прядива для виготовлення упряжі. Усіх колгоспників змусили також законтрактувати свою худобу: телят, поросят та курей. У випадку спроби колгоспників самовільно спродати свою худобу — справу негайно передавали до суду. Колгоспників, які до 15 червня 1944 р. не виробили 35 трудоднів, змушували працювати примусово. Всього до кінця року кожен колгоспник мав відпрацювати у господарстві не менше 120 трудоднів. У разі невироблення встановленої норми, рішенням правління такий селянин втрачав право на присадибну ділянку. В той же час рішенням правління було відзначено колгоспників, які у 1944 р. виробили найбільшу кількість трудоднів: Цюпко Григорій (395), Баранчук Петро (374), Павлішена Павліна (336), Білкун Тодоска (310), Михальченко Дарка (220), Василишена Марія (215)[383].

До збору врожаю залучали всіх членів сімей колгоспників з 14 років. Діти з 12 до 14 років використовувалися для збирання колосків. За невихід на роботу в період жнив, до колгоспників застосовувалися різноманітні стягнення. Так, наприклад на 5 трудоднів (примусової праці) було оштрафовано Глух Марію, яка 25 липня не вийшла жати пшеницю[384].

Неспроможність організувати працю в колгоспі була причиною частої зміни голів колгоспу. Вже 9 травня 1944 р. замість Тишковського Микити головою був обраний Настюк Терен Мефодійович, якого у червні замінив Богуш Макар Матвійович. На місце останнього у вересні був призначений Червоняк Д.А[385].

На осінь 1944 р. матеріальна база колективного господарства виглядала не кращим чином, колгосп мав у розпорядженні: 55 голів ВРХ, 19 плугів, 20 борін, 8 сівалок та 3 культиватори. Річний надій молока на одну корову складав 358 літрів (1 літр в день), а урожайність зернових становила всього 2,8 цнт. з гектара. Відсутність насіннєвого фонду змушувала правління колгоспу прийняти рішення про натуральну оплату колгоспниками наданих їм послуг. Так, за запліднення свиноматки колгоспник мав здати у колгосп 22 кг картоплі та 50 кг буряків. Запліднення корови коштувало селянину 10 кг картоплі та 24 кг буряків. За поїздку до лісу колгоспники сплачували 16 кг буряків та 16 кг картоплі, поїздку до Райгорода

[383] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.20.

[384] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.3.

[385] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.8.

(сусіднього села) — 32 кг буряків та 32 кг картоплі, до Немирова (районного центру) — 50 кг буряків та 50 кг картоплі[386].

Головною проблемою при організації роботи в колгоспі була відсутність матеріальних стимулів до праці. Так, у 1945 р. на трудодень було нараховано 15 копійок та 300 гр хліба[387], з них колгоспники змогли отримати лише частину. Саме тому більшість членів колгоспу більше часу приділяли роботі в особистому селянському господарстві. У відповідь, владою були застосовані репресивні заходи. Так, лише за період з 1 січня по 15 червня 1945 р. за невироблення норми трудоднів до судової відповідальності було притягнуто 9 осіб, яких виключили з членів колгоспу та відібрали присадибні ділянки. 20 колгоспників було попереджено, а справи 7 колгоспників передано до прокуратури[388].

В незадовільному стані знаходилося тваринництво. Лише за два перші місяці 1945 р. в колгоспі загинуло 5 коней, 18 телят, 1 корова, 19 овець[389]. Осінню сівбу 1945 р. практично було зірвано, оскільки лише 50% колгоспників погодилися дали своїх корів для посіву. В результаті, на загальних зборах колгоспу 20 червня 1945 р., місцевого голову Червоняка Д. А. було звинувачено у зриві посіву та падежу худоби, звільнено з посади та передано до суду. При обговоренні питання колгоспники скаржилися на його «грубе ставлення до працівників»[390]. Новим головою колгоспу було призначено П. О. Яцюка, який до цього був представником райкому у колгоспі. Закликаючи на загальних зборах селян до збору врожаю, він зазначав: «*Не всі колгоспники усвідомили важливу кампанію, яка вже настала, а стараються ухилятися. Кожен колгоспник повинен знати, що коли в строк не зберемо врожай, то колгосп втрачає центнери хліба, а колгоспник втрачає кілограми, які він повинен отримати за свою працю. Нас партія вчить говорити правду, що ми в цьому році не посіяли повністю колгоспних ланів. Винні в цьому правління і колгоспники. Правління — у тому, що не застосовували законів до осіб, які ухиляються від праці, а колгоспники, що не виходили в поле з коровами*»[391].

Рішенням загальних зборів від 2 вересня 1945 р. було визначено колгоспникам виходити на роботу в 6 годин ранку та працювати до 9 годин

---

[386] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.9.

[387] ДАВіО, ф. 3375, оп 4, спр.1А, арк.162.

[388] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.18.

[389] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.1, арк.11.

[390] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.17.

[391] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.2 зв.

вечора з перервою на обід 2 години. Водночас вказувалося на необхідність вжити суворих заходів до одноосібників, які ухилялися від роботи[392]. Мельничук Павло Федорович, якому на той час було 16 років, згадував, як «отримав батогів» від голови колгоспу Яцюка за те, що під час оранки раніше випряг коней[393].

Весняна посівна кампанія 1946 р. була однією із найважчих. Окрім правління колгоспу, відповідальними за її проведення були визначені: агрономом колгоспу Яровенко Сергій Якович; бригадир садоогородньої бригади Глух Костянтин; зав. тваринництвом Павлішен Іван; бригадир будівельної бригади Коваль Григір. Для засіву колгоспних полів було створено 3 бригади під керівництвом Люльки Івана, Черниша Григорія та Каленича Тодосія[394]. За відсутності коней та волів було рекомендовано використати при засіві площ 26 колгоспних бичків та окремих корів. Для завершення сівби кожен колгоспник мав вивести в поле власну корову, у разі відмови — його виключали з членів колгоспу. Із техніки працював єдиний трактор «Універсал». Неймовірними зусиллями колгоспу вдалося засіяти 566 Га зернових, 8 га картоплі, 2 га буряка, 1,5 га помідорів, 0,38 га огірків, 2 га баштана[395].

Не менші складнощі виникли із збором врожаю. Багато колгоспників, не отримуючи в колгоспі зарплатні, для того, щоб врятувати свої сім'ї від голодної смерті, змушені були виїжджати на заробітки у Західну Україну. На роботу виходило лише 60% від загального складу колгоспників. Селянка Василик Марта відкрито заявила голові парторганізації: «*Червона армія звільнила нас від хліба, а в цьому році і від борщу*». Нерідко й самі бригадири відкрито виступали проти грабіжницької системи колгоспного ладу. Так, Черниш Г. говорив: «*Хліб віддамо весь державі, а для нас нічого не залишиться*». Інший бригадир — Глух К. під час збору врожаю виїхав на роботу в Західну Україну. Він запевняв односельців: «*Працюй не працюй, а хліба все-рівно не отримаєш, бо його вивезуть*»[396].

Лише в цьому році за самовільну поїздку в Західну Україну з членів колгоспу було виключено сім'ю Пастуха Гаврила, попереджено Гріщенка Мусія та Гріщенка Ригора. Оскільки подібні ситуації були в усіх колективних господарствах України, 19 вересня 1946 р. було

---

[392] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.30.

[393] Усні свідчення Мельничука П. Ф.

[394] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.2.

[395] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 2, арк. 12.

[396] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 2, арк. 20–25.

прийнято Постанову Ради Міністрів СРСР та ЦК ВКП(б) «Про заходи по ліквідації порушень статуту с/г артілі в колгоспах». В ній пропонувалося виключати з колгоспів та позбавляти присадибної ділянки тих колгоспників, які не виробили мінімальної кількості трудоднів[397]. Однак апогеєм застосування до колгоспників репресивних заходів, з метою примусити, майже за безцінь, працювати в одержавлених колгоспах було прийняття Указу Президії Верховної Ради СРСР від 21 лютого 1948 р. «Про виселення з Української РСР осіб, які злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві та ведуть антигромадський, паразитичний спосіб життя». Осіб, які не виробили встановленого мінімуму трудоднів чи не бажали працювати «чесно», «підривали трудову дисципліну в сільському господарстві», за рішенням загальних зборів колгоспу, пропонувалося висилати за межі УРСР терміном на 8 років[398].

На щастя ніхто із колгоспників села Мельниківець не відчув на собі дію указу. Водночас, правлінням колгоспу «Червоний промінь» було прийнято рішення про застосування штрафних санкцій: у разі першого невиходу на роботу штрафували на 5 трудоднів, при невиході вдруге — справу передавали до суду. Архівні документи засвідчують, що на кожних зборах правління колгоспу 1946–1948 рр. слухалося питання трудової дисципліни. За поданням бригадирів кожного разу штрафували, в середньому, 10 осіб[399]. Крім того, нещадно каралася і будь-яка спроба посягнути на колгоспну власність. Так, наприклад, була оштрафована із передачею справи до суду Побережник Марія, яка після роботи по збору цукрових буряків, «разом із донькою взяли у мішки гички для корови»[400].

Інколи, рішенням правління, до колгоспників застосовували і заохочувальні заходи. Щоправда такі «стимули» були надто мізерними. Так, наприклад, колгоспникам, які перевиконували план по оранці «зяблі», за кожен гектар нараховували 4 кг хліба. І все ж, прагнучи заробити зайвий кілограм хліба для своєї сім'ї колгоспники, нерідко, працювали на межі своїх можливостей. Так, Костельнюк Явдоха, постійно перевиконуючи норми, за час жнив 1946 р. викосила 17 га зернових[401].

---

[397] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.2 зв.

[398] ДАВіО, ф.П.136, оп.13, спр. 152, арк.1–2.

[399] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.12.

[400] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.133зв.

[401] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.47.

Кращими плугатарями на той час були визнані: Околіта Іван, Коцеруба Павло, Ткачук Федір, Киричок Іван[402]. Проте, лише окремим, фізично дужим колгоспникам вдавалося досягти успіхів та виконати план. Переважна ж більшість колгоспників, отримавши на трудодень 135 грам хліба (при середньому виробітку 200 трудоднів — це складало лише 27 кг зерна) не могли прогодувати свої сім'ї. Вони із відчаєм звертались до правління колгоспу видати хліб в рахунок майбутніх трудоднів. Так, на загальних зборах колгоспу 29 жовтня 1946 р. слухали заяви про видачу хліба, що надійшли від Рой Марії, Киричка Карпа, Леська Петра, Мельничук Антосі, Мандрик Олександри, Околіти Григора. Усім їм відмовили «через відсутність хліба»[403].

В той же час, у звіті колгоспу йшлося про те, що у 1946 р. колгоспу вдалося зібрати врожай зернових на площі 755 га. Валовий збір зерна, при врожайності 2,8 цнт з га склав 2037 цнт, з яких на трудодні було видано лише 121 цнт, тобто лише 5% від зібраного[404]. Через посуху та невчасний збір врожаю колгосп недобрав до виробничого плану 5450 цнт пшениці та 4480 цнт. цукрових буряків. В результаті із запланованих 214 108 крб. прибутку колгосп отримав 55 640[405]. «Незадовільна організація робіт по збору врожаю» була основною причиною звільнення з посади голови колгоспу П. О. Яцюка та призначення на його місце з 2 вересня 1946 р. І. І. Яровенка[406].

Яровенко І. І.— голова колгоспу (1946–1947 рр.)

[402] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.18 зв.
[403] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.56.
[404] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.17.
[405] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.3, арк.6 зв.
[406] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.31.

Не могла суттєво вплинути на стан справ і партійна організація колгоспу, яка на 1946 рік складалась з шести комуністів (директор школи — Яровенко А. Я., голова колгоспу Яцюк П. О., Василишин О. М., Мельничук Ф. О., Черниш Г. І., Костельнюк В. М.) та 5 кандидатів (Рибаченко А. Т.— голова сільської ради, Брагіна М. П., Яровенко І. І., Юрченко А. І., Геук К. Ю.) і намагалася будь-якими способами посилити трудову дисципліну. За неспроможність організувати роботу по збору урожаю, на одному із засідань Черниш Г. І. та Глух К. Є. були виключені з членів партії[407].

Справу намагалися врятувати через посилення агітаційно-масової роботи серед колгоспників. На партійних зборах 13 липня 1946 р. було прийнято рішення про направлення в колгоспні бригади вчителів: В. Буртника, А. Газелюк, В. Машиленко, В. Понурого, А. Суходольського, І. Топчія, А. Юрченка, М. Юрченко, А. Якутіна. Керівником колективу був призначений Юрченко Анатолій Іванович. Водночас, завідувачу клубу С. Ф. Ковалю вказувалося на необхідність покращити роботу установи, провівши ремонт до 20 вересня 1946 р. та включивши до складу ради клубу вчителів.

Однак агітація мало впливала на працівників, яким колгосп лише в 1946 р. заборгував 11 тис. крб. Не бажаючи цього розуміти, партійна організація на своєму засіданні 30 жовтня 1946 р. прийняла рішення просити райком вжити суворих заходів впливу на вчителів, які «свідомо та злісно ухиляються від політико-масової роботи на селі»[408]. Старшого агітатора Юрченка Анатолія Івановича зобов'язали «систематично (не менше 2 разів на тиждень) випускати в рільничій та тракторній бригаді «бойові листки» та не менше 2 разів на місяць загальноколгоспну газету»[409]. Однак і такі заходи мали незначний ефект.

Найважчою для селян-колгоспників була зима та весна 1947 р., коли мінімальні продуктові запаси закінчувалися. Вони використовували будь-які можливості для виживання та рятування своїх сімей від голодної смерті. Однак, за найменші спроби посягнути на колгоспне майно селян притягували до відповідальності. Так, на загальних зборах колгоспу 4 січня 1947 р. були прийняті рішення про притягнення до суду: Куклу С. М., який разом із своїм батьком «смикав солому із саней кормовозів, що везли її до колгоспу»; Тишковську Павліну Кузьмівну,

[407] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.1А, арк. 3, 4.

[408] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 2, арк. 30–35.

[409] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.2, арк. 22.

в якої знайдено «пшеничну колгоспну полову»; Буртника, який «зрубав на колгоспній землі береста, ясена та грушу»[410].

12 лютого 1947 р. на загальних зборах колгоспу розглядали заяви 42 колгоспних сімей, які звернулися за продовольчою допомогою. Було прийняте рішення годувати їх із колгоспної столової. Поварами в колгоспну їдальню були призначені Мельничук Марія та Латусенко Хима[411].

Під час весняної посівної кампанії 1947 р., за рішенням правління, колгоспники повинні були виходити на роботу о 5 год ранку і завершувати, коли смеркає. Талони на отримання продовольчого пайка одержували лише ті колгоспники, які виконали норму. Всього за 1947 р. не виробили мінімуму трудоднів 56 колгоспників. З цієї причини було виключено із членів колгоспу: Леська Петра, Костельнюка Гилька, Яровенка Миколу, Михальченка Захара разом із родинами[412]. В 1948 р. на посаду голови колгоспу знову було повернуто П. О. Яцюка, який пробув на цій посаді до 1950 р.

Господарські «досягнення» колгоспу та матеріальне становище селян-колгоспників другої половини 1940-х рр. відображено у поданій нижче таблиці[413].

	Роки					
	1945	*1946*	*1947*	*1948*	*1949*	*1950*
Надій молока на 1 корову в рік (кг)	358	426	634	1071	808	1068
Врожайність зернових (цнт/га)	6,5	2,8	8,7	6,8	7,1	11,0
Зарплата на 1 трудодень грішми (коп.)	15	20	40	40	45	120
Зарплата на 1 трудодень хлібом (гр.)	300	135	500	350	250	1300

Як бачимо, незважаючи на поступовий загальний ріст економічних показників колгоспу, на 1950 рік вони залишалися низькими і майже в 2 рази меншими, ніж у передвоєнні роки. Заборгованість колгоспу державі у 1950 р. становила 13028 крб.

Серед усіх цих показників особливо вирізняється 1946 рік, коли вагому роль зіграли несприятливі погодні умови і врожайність зернових

[410] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.3, арк.2.

[411] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.3, арк.14.

[412] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.3, арк.15 зв.

[413] ДАВіО, ф. 3375, оп 4, спр. 207, арк. 1622; Там само, спр. 415, арк. 7–14; Там само, спр. 592, арк. 74–81; Там само, спр. 917, арк. 180–190; Там само, спр. 1287, арк. 125–137.

становила лише 2,8 центнерів з гектара, а колгоспникам на трудодень видавали по 135 гр. хліба. Тоді люди знову відчули подих голоду, але він не набув таких розмахів, як у 1932–1933 рр. і вже врожай 1947 р. дещо виправив ситуацію. Незважаючи на те, що оплата грішми за трудодень складала 40 коп., на загальних зборах було прийняте рішення придбати для колгоспу духовий оркестр, для цього з каси колгоспу було видано 9200 крб[414]. Напевно керівництво розраховувало на те, що під музику колгоспникам буде працювати веселіше.

Не кращою була ситуація із соціально-побутовими умовами колгоспників. Через два роки після закінчення війни значна частина селян все ще продовжували жити в землянках. Так, на зборах правління колгоспу 3 жовтня 1946 р. було заслухано заяву Голоти Наталки (вдови із малими дітьми) з проханням «виписати їй соломи та 3 крокви для ремонту землянки»[415]. На цьому ж засіданні було прийнято рішення побудувати хати для колгоспників-передовиків: Тарнашинської Марії, Мельничук Лідії, Кужидима Віктора, Бабак Федори, Мельничук Марії, Глух Степаниди, Пастуха Никифора, Мельник Явдохи[416]. Однак, для частини колгоспників це рішення так і не було реалізоване.

Поряд із непосильною фізичною працею з відбудови народного господарства, селяни були обкладені великою кількістю різноманітних податків. Основним із них був сільськогосподарський, що сплачувався як грішми, так і в натуральній формі. Крім того, селяни були зобов'язані забезпечити обов'язкові поставки державі молока, м'яса, яєць, картоплі тощо. Своєрідним знущанням та насмішкою над населенням було запровадження холостяцького податку. Майже для кожної української родини, яка втратила під час війни своїх рідних та близьких, це виглядало як своєрідне покарання. Чималу суму грошей селяни змушені були платити у державний фонд цивільного страхування. Страхуванню підлягало фактично все, що можна було страхувати в селянському господарстві. Цілком зрозуміло, що єдиним страховиком була держава, тому страхові внески були додатковим поповненням державної казни. За несплату чи несвоєчасну сплату податків, фінагент мав право описувати будь-яке рухоме чи нерухоме майно, продаж якого мав компенсувати податковий борг селянського господарства.

---

[414] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.3, арк.46.

[415] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.17.

[416] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.31.

Здавалося б, з обсягу податків, що сплачували мешканці села, частину коштів держава зобов'язана була спрямовувати на фінансування розвитку соціальної інфраструктури, функціонування культурно-освітніх закладів тощо. Однак, зовсім іншої думки дотримувалося керівництво «робітничо-селянської» держави. Кошти для місцевих потреб пропонувалося додатково стягувати із тих же селян через проведення самообкладання за класовим принципом. Встановлюючи диференційовані розміри такого податку, держава, по суті, через місцеву владу продовжувала фінансовий терор проти тих селян, які, нерідко задля власного виживання, продовжували надавати перевагу приватній власності перед власністю державною або ж соціалістичною.

Так, зокрема, на загальних зборах мешканців села Мельниківець, які відбулися 31 січня 1948 р., при розгляді питання самообкладання було прийнято рішення про встановлення для селянських господарств таких розмірів податку: для господарств колгоспників, робітників і службовців, кооперативних кустарів і ремісників — 20 крб.; для одноосібників, що не мали посівів та робочої худоби — 40 крб.; для одноосібників, що мали у власності землю та робочу худобу — 75 крб.; для селян, що мали «нетрудові доходи» — 150 крб. Іншими словами, господарство селянина-власника було змушене сплачувати місцевий податок в 7,5 разів більший, ніж господарство селянина, який вступив до колгоспу. Із коштів, що надійдуть, планувалося використати: 40% — на ремонт школи; 40% — на ремонт клубу; 20% — на ремонт мостів. Податок у повному розмірі мав бути сплачений до 15 лютого поточного року[417]. Нерідко на одноосібні селянські господарства покладали додаткові обов'язки майнового характеру. Так, наприклад, на сесії Мельниківської сільської ради 29 квітня 1952 р. було прийнято рішення про проведення на кошти одноосібників ремонту усіх доріг в селі[418].

Як свідчать архівні документи, питання про стан сплати податків заслуховувалося майже на кожних загальних зборах села чи засіданні виконкому. Не дивно, що селянські господарства були фінансово неспроможні виконати встановлені зобов'язання у повному обсязі. Так, в протоколі засідання виконкому сільської ради від 20 лютого 1948 р. зазначалося про те, що: «із встановленого обсягу сільськогосподарського податку в 13 тис. крб. виконано лише 7,5 тис.; із 9 тис.

[417] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.4, арк.1–2.

[418] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.27, арк.14 зв.

крб. холостяцького податку — лише 2 тис. крб.; із 9 тис. крб. страхових внесків — надійшло майже 4 тис. крб.»[419]. Це при тому, що всіх «злісних» неплатників за рішенням сільської ради передавали до суду.

У більшості випадків, незабезпечення збору податків було підставою для зняття з посади голови сільської ради (посади, яка по суті мала б бути виборною). За неповними даними лише у 1944–1956-х рр. на посаді голови сільської ради у Мельниківцях побували: Лесько Григір, Чайка Юхим, Рибаченко А. Ф., Дідиченко І. Я., Коваль С. Ф., Яровенко І. І., Карпов Г. Є., Якутін О. Г., Каленич Т. В., Краєвський В. А., Білоконний Ф. К., Загребельний І. А., Коваль С. Т. Переважна більшість із них були звільнені із посади із формулюванням: «за невиконання натурпоставок» або ж «за невиконання роботи по збору податків»[420]. Періодично за невиконання встановленої норми податків догану оголошували місцевому фінагенту Білкуну Івану Яремовичу[421].

Розвиток культурно-освітньої сфери

Культурно-освітня сфера післявоєнного села була представлена місцевою семирічною школою та колективним будинком (в майбутньому сільським будинком культури). Незважаючи на пев ні труднощі, місцева школа розпочала свою роботу вже через 15 днів після визволення села від нацистів. Під керівництвом п'яти вчителів у школі навчався 151 учень (1–5 класів)[422]. Вартість відновлювальних робіт для приміщення школи склала 58 528 крб[423]. Бюджет неповно-середньої школи на 9 місяців 1944 р. виглядав наступним чином: заробітна плата — 1800 крб., канцтовари і господарські витрати — 3600 крб., учбові видатки — 945 крб., придбання книг — 252 крб., придбання і ремонт учбового приладдя — 1200 крб., придбання і ремонт інвентарю — 1000 крб., комунальні послуги — 900 крб[424].

---

[419] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.3, арк.12–13.

[420] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.3, арк.26; спр.12, арк.20, 44; спр.13, арк.6.

[421] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.27, арк.11.

[422] ДАВіО, ф. 4897, оп 1, спр.32, арк. 10

[423] ДАВіО, ф. 4897, оп 1, спр.13, арк. 79.

[424] ДАВіО, ф. 4897, оп 1, спр.13, арк. 79.

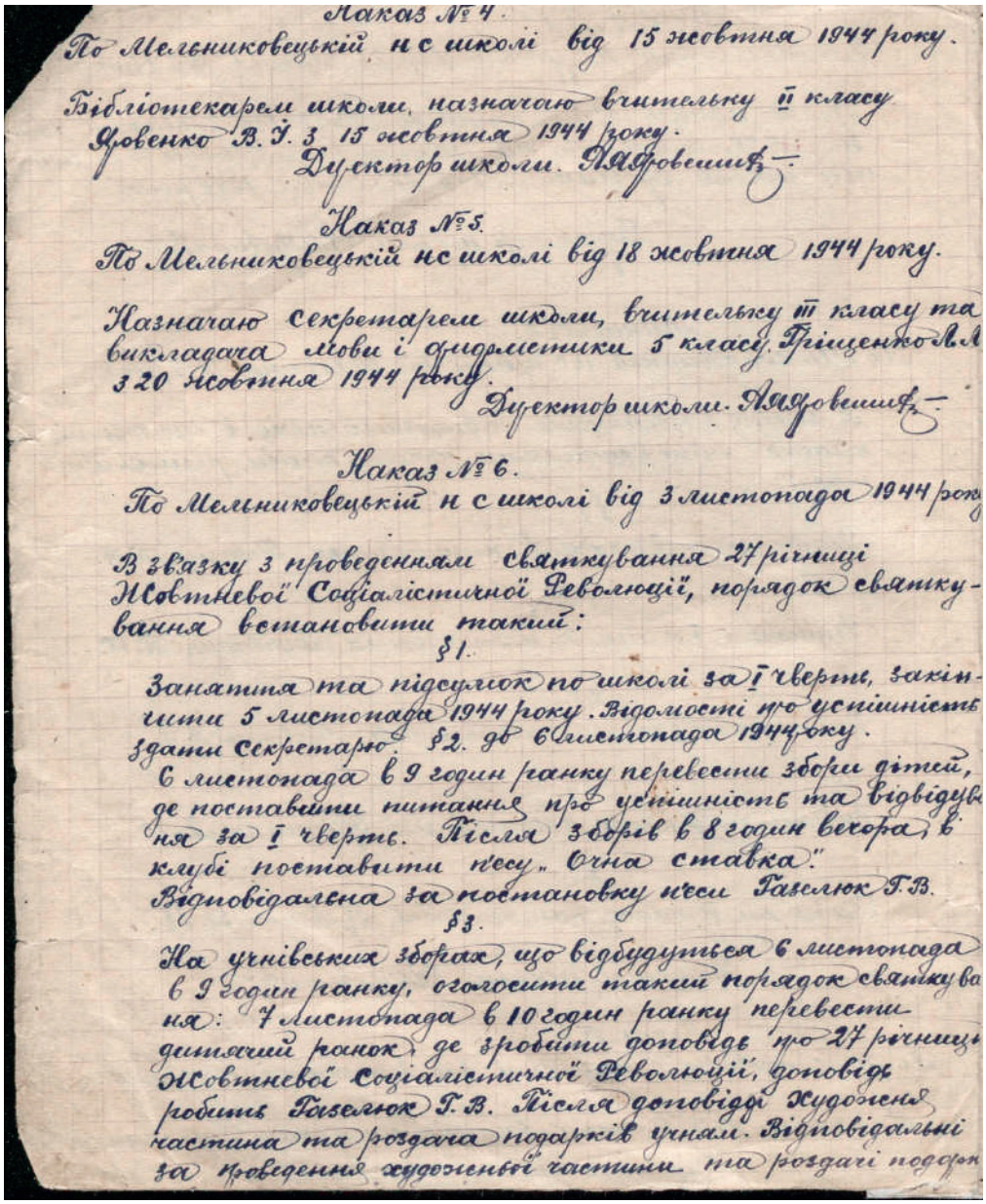

Наказ № 4.
По Мельниковецькій н с школі від 15 жовтня 1944 року.

Бібліотекарем школи, назначаю вчительку II класу Яровенко В. І. з 15 жовтня 1944 року.
Директор школи. Аяровеш

Наказ № 5.
По Мельниковецькій нс школі від 18 жовтня 1944 року.

Назначаю секретарем школи, вчительку III класу та викладача мови і фирметики 5 класу. Гріщенко Л.Л з 20 жовтня 1944 року.
Директор школи. Аяровеш

Наказ № 6.
По Мельниковецькій н с школі від 3 листопада 1944 року

В зв'язку з проведенням святкування 27 річниці Жовтневої Соціалістичної Революції, порядок святкування встановити такий:
§1.
Занятия та підсумок по школі за I чверть, закінчити 5 листопада 1944 року. Відомості про успішність здати секретарю. §2. до 6 листопада 1944 року.
6 листопада в 9 годин ранку перевести збори дітей, де поставити питання про успішність та відвідування за I чверть. Після зборів в 8 годин вечора, в клубі поставити п'єсу „Очна ставка".
Відповідальна за постановку п'єси Газелюк Г.В.
§3.
На учнівських зборах, що відбудуться 6 листопада в 9 годин ранку, оголосити такий порядок святкування: 7 листопада в 10 годин ранку перевести дитячий ранок, де зробити доповідь про 27 річниці Жовтневої Соціалістичної Революції, доповідь робить Газелюк Г.В. Після доповіді художня частина та роздача подарків учням. Відповідальні за проведення художньої частини та роздачі подарк

Накази по Мельниківській семирічній школі за 1944 р.

У 1944–1949 рр. директорами школи були Яровенко А. Я., Топчій І. П., Понурій В. Д., а з 1950 р.— Чумак А. А. Окрім проблем із фінансуванням, складнощі у навчальному процесі виникали через невідвідування частиною дітей школи. Так, виступаючи на загальних зборах колгоспу 28 квітня 1946 р. завідувач школи Топчій І. П. закликав колгоспників «не залишити ні одну дитину поза школою, не затримувати їх вдома і не використовувати на роботах, а дати можливість якісно закінчити навчальний рік»[425].

[425] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.2, арк.39 зв.

Облік відвідування та успішності

(пропуски занять, спізнення і оцінки (відмітки) успішності учнів (усні відповіді й письмові роботи))

учнів з алгебри — Викладач Топчій І. П.

Запис із шкільного журналу викладача алгебри Топчія І. П. (1944 р.)

Так, у лютому 1948 р. на засіданні виконкому Мельниківської сільської ради було прийнято рішення про накладення штрафу в розмірі 10 крб. на батьків, діти яких мали найбільше пропусків занять: Парамійчука Івана Микитовича; Касіяненка Андрія Микитовича; Коваля Григора Филимоновича[426].

Учні Мельниківської семирічної школи (кінець 1940-х рр.)

[426] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.4, арк.7.

Однак, навіть таке рішення не вплинуло на ситуацію із відвідуванням. На засіданні виконкому 11 вересня 1950 р. відзначалося, що «*… відвідування учнями школи складає 70,9%. Щоденно не відвідують школу 26–32 учні. Є такі учні, які ще не були в школі з початку навчального року*»[427]. Вже наступного року щодо батьків (Глуха Івана Григоровича, Плетінки Петра Арехтейовича, Плетінки Якова Зіньковича, Бабак Федори Степанівни, Костельнюк Явдохи Сергіївни), які «злісно не пускають своїх дітей до школи» було скеровано справи до народного суду «за зрив та невиконання закону всеобучу»[428].

Юрченко Анатолій Іванович з учнями школи (1950-ті рр.)

Юрченко Марія Андріївна із учнями початкових класів (1950-ті рр.)

[427] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.3, арк.60 зв.

[428] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.13, арк.22.

Через застосування адміністративних методів впливу вдалося дещо виправити ситуацію. У своєму виступі на засіданні виконкому сільської ради 3 березня 1950 р. директор школи Чумак Антоніна Андріївна констатувала факт, що із 211 учнів нерегулярно відвідують школу лише 7. При цьому на розгляд депутатів було внесено радикальну пропозицію про те, щоб «за неявку дітей до школи Парамійчука Івана Микитовича виселити за межі району»[429].

Учительський колектив та випускники
Мельниківської семирічної школи (1955 р.)

Основні функції з організації культурного дозвілля в повоєнному селі покладалися на колективний будинок, що знаходився в приміщенні колишньої церковно-приходської школи. У перші повоєнні роки завідувачами колективним будинком (завколбудом) працювали: Предан І. Ф., Яровенко В. Ф., Якутін О. Г., Клітна В. Г., Павлішин І. О. На початковому етапі культмасова робота в установі, переважно, полягала в організації танців для молоді. В протоколі засідання виконкому сільської ради від 20 березня 1949 р., на якому слухалося це питання, відзначалося: «*Молодь, яка відвідує колбудинок веде себе недисципліновано, часто заходять в клуб п'яні. Молодь займається лише танцями,*

[429] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.27, арк.12.

а культмасової роботи ніхто не проводить. В газети, які лежать на столі, ніхто не дивиться, тому більша частина їх йде на куриво»[430].

В окремих випадках завідувачі були змушені реагувати на порушення громадського порядку. Так, 16 січня 1948 р. завколклубом Преданом І. Ф. було складено акт про те, що під час святкування 300-річчя входження України до складу Росії громадянами села було організовано мітинг, участь в якому було кваліфіковано як хуліганські дії. В результаті Волошенюк Юлію було оштрафовано на 10 крб., а справу на Побережник Анну було передано прокурору для притягнення до відповідальності[431].

Інколи проводилися в селі й масові спортивні заходи. Так, наприклад, до організації святкування 1 травня та Дня фізкультурника (8 травня) 1949 р. були долучені: сільський хор (50 осіб), духовий оркестр (10 осіб), а також 110 осіб, що взяли участь у спортивних змаганнях із легкої та важкої атлетики, гімнастики, стрільби[432].

Медичні послуги населенню надавалися в медпункті, для якого орендували приватний селянський будинок. Його завідувач, Петренко Єлизавета Іванівна, доповідаючи на засіданні виконкому 10 січня 1952 року скаржилася на непристосованість приміщення для роботи[433].

Стан колгоспного будівництва та соціальної сфери села у 50–80-х рр. XX ст.

Початок 1950-х рр. характеризувався частою зміною голів колгоспу с. Мельниківець. Так в 1950 р. на цю посаду було призначено Юрченка Сергія Антоновича, якого у 1951 р. змінив Клітний Феодосій Федорович. Комісія, яка вивчала стан підготовки до посівної кампанії за час головування останнього, змушена була констатувати: «*Колгосп не готовий до посівної компанії. Гній ще не весь вивезений в поле. 15 коней і 9 волів зовсім вийшли з ладу. Є ще 18 виснажених корів. Возів немає. Із сільськогосподарського реманенту відремонтовано лише 3 сівалки*»[434].

---

[430] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.3, арк.12–12 зв.

[431] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.4, арк.6.

[432] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.3, арк.19 зв.

[433] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.27, арк.8.

[434] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.5, арк. 4.

Серед іншого реманенту вдалося відремонтувати: 12 плугів, 12 сівалок, 45 борін, 6 возів[435].

Негаразди виявилися і при зборі врожаю. В результаті, «за розтрати і службові зловживання» Клітного Ф. Ф. було засуджено до 10 років позбавлення волі, після чого головою було знову призначено Юрченка Сергія Антоновича. Однак від цього стан справ у господарстві не покращився. В протоколі місцевої парторганізації від 29 жовтня 1952 року зазначалося: «*Працівники контори ходять на обід по 4–5 годин. Робота запущена. Коні по три дні бувають не годовані. Корови знаходяться в запущеному стані. Молодняк стоїть під відкритим небом, на дощі і не заводять його в приміщення. Старі приміщення не відремонтовані, нові не закінчені, сквозняки. Колодязь, який викопаний працівниками ферми, не приведений в порядок і загрожує нестача води. Юрченко С. Я. не явився не сесію, зсилаючись на те, що рибу ловив*»[436]. В іншому протоколі відзначалося: «*Комірник колгоспу систематично п'янствує, голова колгоспу часто п'янствує з комірником. Сімейний розлад*»[437].

Звітуючи на загальних зборах колгоспу 26 лютого 1953 р., Юрченко С. А. констатував невиконання плану збору врожаю та планів тваринництва. Працездатні колгоспники через низьку врожайність отримали на трудодень не 2, а 1,5 кг зерна. Зафіксовано великий падіж худоби: 22 гол. ВРХ, 116 свиней, 3120 курей. В результаті, роботу голови колгоспу було визнано незадовільною, після чого його за пропозицією секретаря райкому Бондаренка було звільнено з роботи «за станом здоров'я»[438].

Звісно, що однією із причин падіння трудової дисципліни та небажання колгоспників працювати була відсутність матеріальної зацікавленості в результатах своєї праці. З цього приводу М. Є. Тарнашинський, якого було прикріплено агітатором в садо-городню бригаду відзначав: «*Я був два рази, але робота не клеїться. За що не почну бесіду, все до одного схиляється. Колгоспники кажуть: «А як працювати, яку зарплату ми отримуємо. А одноосібники в нас не притісняються, користуються привілеями, що не ходять на роботу, а ми навіть сіна корові не маємо часу покосити, тому що на роботі*»[439]. Були і виступи

---

[435] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.12, арк.8 зв.

[436] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.6, арк.72

[437] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.92, арк.19.

[438] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.25, арк.54.

[439] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.5, арк. 32.

іншого порядку: «*Тут виступали, що люди погано виходять на роботу, а того не знають, що більшість з них босі і не мають у що вдягнутись*»[440].

Незважаючи на неспроможність місцевої парторганізації покращити господарський стан колгоспу та матеріальне становище колгоспників, майже на кожному засіданні партосередку слухалися питання політичного життя країни та участь у ньому місцевих комуністів. Так, під час обговорення доповіді секретаря місцевої парторганізації П. І. Гернези «Про підлих шпигунів і вбивць під маскою професорів-лікарів», виступила директор школи Чумак Антоніна Андріївна (дружина доповідача, єдиний комуніст в парторганізації, яка мала незакінчену вищу освіту)[441]. «*… Такі люди (*тобто вороги — О.М.*) є скрізь і наше завдання бути завжди напоготові. Зараз іде підготовка до весняної польової компанії, і хто не готовиться, той ворог колгоспного ладу. А котрі готуються до релігійних свят — це також ворожі настрої. Діти співають нехороші пісні, можна почути, коли говорять про образливі моменти соціалістичного будівництва. Багато ходять людей, а також і діти в церкву, але чому так, що в церкві ніхто поганого не скаже, а в клубі можна сказати що хочеш? Я вважаю, що до тих ворогів відносяться жінки, які ніде не працюють…*»[442].

Проте переважна більшість місцевих комуністів жили звичайним сільським життям, нічим не відрізняючись від інших. Відповідаючи на звинувачення, голова сільської ради, комуніст Загребельний зазначав: «*На партійні збори* (присвячені дню народження Й. Сталіна — О.М.) *я прийшов не п'яний, а лише випивший, бо був на весіллі в жінчиного брата, і не валяюсь, а при свідомості, а що трохи заснув на зборах, бо хочеться спати. А секретар парторганізації Гернеза на мене нападається*»[443].

Основним «конкурентом» комуністичної ідеології була релігія. Тому на партійних зборів періодично розглядалися питання антирелігійної пропаганди. Зокрема в постанові зборів від 6 червня 1948 р. перед місцевими комуністами ставилися завдання: «*1) Провести рішучу ідейну боротьбу проти релігійних тлумачень і обрядів, як в своїй сім'ї так і серед населення; 2) Не менше 1–2 рази на місяць читати лекції на антирелігійні теми, долучивши до цього вчителів села;*

[440] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.7, арк. 16.

[441] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.7, арк. 5.

[442] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.7, арк. 5.

[443] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.5, арк. 9.

3) На семінарах агітаторів проводити лекції на антирелігійні теми, в стінгазетах та бойових листках розміщувати замітки по антирелігійній пропаганді; 4) Зобов'язати секретаря партійного осередку перевіряти хід антирелігійної пропаганди як в сім'ї комуністів, так і серед населення»[444].

Однак віра в Бога виявлялася сильнішою від нав'язаної комуністичної пропаганди. Виступаючи на партійних зборах, місцевий комуніст О. Василишин зазначав: «*Мене совість мучить, але зробити нічого не можу. Жінка і до церкви не ходить, а зняти ікони не хоче. Мені в цьому потрібна допомога*». Про допомогу просили також комуністи В. Костельнюк, М. Тарнашинський та С. Поперечний[445].

Певна активізація розвитку колективного господарства в Мельниківцях розпочалася з моменту призначення головою колгоспу в лютому 1953 року Собідка Федора Васильовича. Він уродженець сусіднього села Червоного. Будучи призваним до лав Червоної армії, вже із 1941 р. брав участь у бойових діях проти нацистів. В цей час став членом партії. Після закінчення війни очолив партійну організацію Ситковецької МТС. Згодом був призначений головою колгоспу «Червоний промінь» с. Джуринці. Вже там показав себе справжнім господарем.

Собідко Ф. В.— голова колгоспу (1953–1960 рр.)

На першому ж засіданні в члени колгоспу було зараховано 54 неповнолітніх 1936–37 років народження, прийнято в члени колгоспу інших одноосібників, в результаті чого кількість працездатних колгоспників зросла від 396 до 569 осіб[446]. Складне фінансове становище колективного господарства обговорювалося на загальних зборах колгоспу 28 квітня. Виступаючи із доповіддю, голова колгоспу повідомив присутніх, що через заборгованість перед фінвідділом (9 тис. крб.) арештовано розрахунковий рахунок господарства в Держбанку.Оскільки для

[444] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 2, арк. 22 зв.

[445] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.6, арк. 57.

[446] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.25, арк.63.

реалізації на ринку була лише картопля, було прийняте рішення продати 5 т. картоплі на ринках Одеси, а на виручені гроші закупити насіння соняшника для переробки на олій та продажу на ринку у Вінниці. Так були виручені кошти для завершення весняної посівної кампанії[447].

Звітуючи перед колгоспниками про свою роботу вже через півроку Собідко Ф. В. повідомив про перевиконання на 80 Га площі весняного посіву зернових. За домовленістю із цукровим заводом колгоспники, які обробляли цукровий буряк вперше отримали аванс цукром. Вчасно і без втрат було проведено збір врожаю, в результаті чого колгоспники отримали по 3 кг зерна на вироблений трудодень. Під час збору врожаю для колгоспників було організовано громадське харчування. Прийнято рішення про виплату заборгованості по заробітній платі за попередні роки. В рахунок авансу колгоспникам було видано білу муку та гроші[448].

Енергійна діяльність нового голови та матеріальна зацікавленість колгоспників в результатах своєї праці дали свої позитивні результати. Підводячи підсумки збору господарського року, вперше відзначалося про зростання врожайності зернових до 14,4 цнт з Га. Наявність готівки дала змогу колгоспу створити у ситковецькому відділенні Держбанку рахунок для авансування зарплати членів колгоспу та робітників тваринницьких ферм[449].

Іншим завданням, яке успішно реалізовувалося, було розширення тваринницької галузі. На будівництво тваринницьких приміщень та закупівлю племінної худоби було заплановано витратити 50 680 крб. (в т.ч. 13 тис. позики)[450]. Вже через рік в колгоспі функціонувало 8 тваринницьких приміщень, в яких розміщувалися 258 голів ВРХ, 110 коней, 402 свині, 235 овець, 398 курей. Колгоспна пасіка нараховувала 99 бджолосімей. Вже за перший рік прибуток від тваринництва склав 200 тис. грн[451].

Наявність вільних коштів дала змогу витратити їх на придбання техніки. Механізацію виробництва вже забезпечували 2 трактори, 1 комбайн та 2 автомашини[452].

---

[447] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.25, арк.35 зв.

[448] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.25, арк.63.

[449] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.25, арк.72.

[450] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.25, арк.67 зв.

[451] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.43, арк.22 зв.

[452] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.8, арк. 11.

Новий очільник зумів підняти колгосп на новий рівень розвитку. Завдяки відкриттю двох гранітних кар'єрів розпочалось широке будівництво тваринницьких приміщень, комор для зберігання зерна, збудовано водопровід для господарських потреб. Значну увагу приділено розвитку скотарства: розведення поголів'я корів симентальської породи, свиней — миргородської породи, овець — асканійської породи. Було збудовано конеферму, в якій вирощували коней для радянської армії. Потомство забезпечували 12 рисаків. В 1956 р. колгосп вийшов на перш місце в районі по надою молока на одну фуражну корову. Кращими доярками були визнані Люлько Юлія (2764 кг), Луцик Антоніна (2704 кг), Плетінка Ксеня (2615 кг)[453]. Голова колгоспу і свинарка Бондар (Гончарук) Любов Юхимівна за високі показники в трудовій діяльності були запрошені до Москви на сільськогосподарську виставку. Дещо зросла заробітна плата колгоспників, що дозволило активізувати приватне житлове будівництво.

Досягнення у сфері колгоспного будівництва аж ніяк не позначилися на розвитку культурно-освітньої сфери села. Обсяг коштів, що виділялися із місцевого бюджету, був мізерним. Не завжди керівники освітніх установ знаходили розуміння та підтримку членів правління колгоспу. Яскравим підтвердженням є полеміка з цього приводу, зафіксована у протоколах загальних зборів села та виконкому сільської ради післявоєнного періоду. Так, починаючи із 1944 р. у планах роботи сільської ради на кожен рік ставилося завдання відремонтувати дах місцевого клубу, незадовільний стан якого призводив до остаточного руйнування приміщення установи. Часто змінювані керівники сільської ради брали на себе також зобов'язання відремонтувати грубки в приміщенні клубу, щоб приміщення можна було опалювати у зимовий час.

Упродовж 1955–1956 рр. на сесіях сільської ради тривали суперечки між головою колгоспу Ф. В. Собідком та головою сільської ради С. Т. Ковалем стосовно того, хто має докласти більше зусиль до ремонту місцевого клубу. Голова с/ради скаржився на те, що 12 тис. крб., зібраних із населення в порядку самообкладання лежать на рахунку місцевого колгоспу «Червоний промінь» і він не може цими коштами скористатися[454].

Звітуючи 18 липня 1957 р. про проведену роботу на сесії сільської ради, завідувач клубом Ф. І. Блажко змушений був констатувати: «*... в бібліотеці стеля вже впала, найближчим часом це очікується*

[453] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.42, арк.12.

[454] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.60, арк.8.

і в клубі»[455]. Не більш втішним був і звіт його наступника — Мельничука Анатолія Давидовича (працював на посаді з 12 листопада 1953 р. по 1 березня 1965 р., з перервою у 1956–1957 рр.) у вересні 1958 р.: «*В цьому клубі працювати неможливо, … криша тече, грубки не відремонтовані*»[456]. Щоправда, після останнього виступу, напередодні зими, дах клубу було було частково відремонтовано (покрито толлю)[457].

В 1958 р. в селі вже діяла 8-річна школа (перед цим була семирічка — О.М.), яку очолювала Гернеза (Чумак) Антоніна Андріївна, а вчителями були: Юрченко Анатолій Іванович, Будкевич Надія Якимівна, Костюк Галина Яківна, Мельничук Любов Миколаївна, Кирилюк Олександра Артемівна, Волошенюк Веніна Максимівна, Мельничук Тамара Арсенівна.

Колектив Мельниківської школи на початку 1960-х рр.

[455] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.18.

[456] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.26 зв.

[457] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.32.

Через значну кількість учнів, навчання проводилося у двох приміщеннях: молодші класи в «Ісаковій школі» (колишній будинок розкуркуленого селянина), старші — у приміщенні колишньої земської школи (т.зв. «червона школа»).

Мельничук Тамара Арсенівна та Лисак Галина Григорівна з учнями початкових класів (1960-ті рр.)

Через нестачу класних кімнат, школа продовжувала функціонувати у дві зміни. У виступі директора школи на сесії сільської ради у листопаді 1958 р. відзначалося «*... школа могла б перейти на одну зміну, якби правління колгоспу дозволило зайняти одну із кімнат дитячих ясел* (ясла знаходилися в одному приміщенні із школою — О.М.)»[458].

[458] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.28.

В 1960 р. для переходу до однозмінного навчання вже не вистачало трьох класів[459].

В 1966 р. в селі було організовано вечірню школу. Її учнями були: Мороз Галина Кіндратівна (доярка), Люлька Петро Іванович (старший електрик), Семененко Василь Іванович (економіст), Мельничук Анатолій Федорович (бухгалтер), Каленич Євген Тодосійович (бригадир тракторної бригади), Предан Іван Феоктистович (комірник), Карпов Григорій Євсейович (ветеринарний фельшер), Тарнашинський Михайло Явдокимович (продавець), Голота Михайло Іванович (бригадир), Парамійчук Микола Іванович (голова сільської ради), Сук Микола Васильович (продавець), Ющенко Іван Юхимович (конюх), Лесько Микола Петрович (голова ревізійної комісії), Паламарчук Марія Іванівна.

Одним із важливих напрямків роботи загальноосвітньої школи було ідеологічне виховання учнів в рамках комуністичної ідеології. З цією метою у школі активно відзначали ювілейні дати радянської держави: річниці «жовтневої революції», утворення піонерської організації тощо. Цим «святам» присвячувалися різні змагання по збору металобрухту та макулатури, ганчір'я, насіння клену, жолудів, каштанів. Піонерські свята супроводжувалися урочистими лінійками з обов'язковим атрибутом — піонерським вогнищем. Традиційними були огляди художньої самодіяльності, піонерські зльоти, фестивалі.

На демонстрації в честь 40-річчя піонерської організації села (1964 р.)

[459] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.105, арк.15.

Так, на честь польоту в космос першого космонавта Ю. О. Гагаріна у квітні 1961 р. під керівництвом райкому комсомолу у Червонянському лісі було організовано зліт, під час якого піонерські організації виборювали право носити ім'я першого космонавта. Захований прапор знайшов учень Мельниківської восьмирічної школи Іван Костельнюк. З цього часу піонерській організації села було присвоєно ім'я Юрія Гагаріна. Першою піонервожатою нової організації з 1 жовтня 1961 по 1663 р. була, прислана Брацлавським райкомом комсомолу Заварзіна Галина Марківна. Її наступниками були Могиль Т. Ф. (1963–1965), Климчак З. І. (1965–1967), Гріщенко Е. І. (1967–1977). Секретарем комсомольської організації колгоспу з 1961 р. був Мельничук Анатолій Федорович.

Секретар комсомольської організації вручає учням школи патефон (1962р.)

Після війни відновив свою роботу фельшерсько-акушерський пункт. Спочатку спеціального приміщення не було і він знаходився у звичайній селянській хаті. Певний час тут же приймали і породіль. У 1950-х роках фельдшером працювала Петренко Єлизавета Іванівна. З 23 липня 1956 р., після закінчення Гайсинського медучилища, за погодженням із Ситковецьким райздороввідділом, на посаді акушерки мельниківського медпункту розпочала свою трудову діяльність Кучеренко Марія Григорівна. В лютому 1958 р. вона вийшла заміж за Каленича Євгенія Тодосійовича, який щойно повернувся в село після служби у лавах збройних сил. 26 грудня 1960 р. в подружжя народився первісток — син Павло.

Каленич М. Г.

Каленич Є. Т.

Не завжди депутати сільської ради були задоволені станом надання медичних послуг мешканцям села. Так, голова колгоспу Собідко Ф. В. у своєму виступі на сесії сільської ради в листопаді 1958 р. відзначав: «*Медпункт у звітному періоді працював незадовільно, тому хворі змушені звертатися за допомогою в інші медпункти*». Обгрунтовуючи такий стан неналежним виконанням своїх обов'язків завідуючою медпунктом Петренко Є. І., він пропонував поставити перед райвиконкомом питання про заміну такого працівника[460]. Питання про незадовільну роботу медичного пункту слухалося і на засіданні виконкому у січні 1959 р. У виступах, зафіксованих у протоколі засідання, зазначалося: «*Мешканці села Мельниківець, зважаючи на погане ставлення до них з боку фельдшера Петренко Є. І., перестали звертатися до неї за медичною допомогою, натомість йдуть в інші медпункти, особливо в с. Червоне*» або ж «*Петренко не завжди дає потрібні медикаменти. Часто сама не йде на виклики, а дає медикаменти заочно, не знаючи хвороби людини, на що громадяни села неодноразово скаржилися до сільської ради*». За незадовільну роботу медпункту із обслуговування населення на засіданні було прийняте рішення про звільнення Петренко Є. І. з посади. При цьому позитивно були оціненні

[460] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.29.

намагання акушерки Кучеренко М. І. налагодити роботу роддому[461]. Завідувач медпунктом в якості оправдання вказувала на недостатнє фінансування, внаслідок чого для аптеки не було закуплено необхідних медикаментів та на непристосованість приміщення[462].

В 1960 р. завідувачем фельшерсько-акушерським пунктом було призначено Дуржинську Неонілу Андріївну. На той час медпункт обслуговував 397 дворів із 1181 мешканцем. Медпункт розташовувався в одній кімнаті з неналежним освітленням. Нова завідувач скаржилася, що виділених сільською радою коштів не вистачає навіть на опалення[463].

Фельшер Петренко Є. І. та акушерка Каленич М. Г.

21 січня 1959 р., у зв'язку із ліквідацією Ситковецького району, село перейшло у відання Брацлавського району і знаходилося в його юрисдикції до 30 грудня 1962 р. Після розформування району село було включено до складу Немирівського району[464]. 29 грудня 1959 р. в приміщенні клубу села Червоне відбулися спільні (по 150 делегатів) збори делегатів колгоспу «Червоний промінь» села Мельниківець і колгоспу імені Сталіна с. Червоне, на яких було прийнято рішення про об'єднання колективних господарств (перед цим у 1954 р. були об'єднані Мельниківська та Червонянська сільські ради), з центральною садибою в с. Мельниківцях. За пропозицією начальника районної інспекції по сільському господарству Слизькоухого об'єднаному колективному господарству було присвоєно ім'я вченого біолога і селекціонера І. В. Мічуріна[465].

---

[461] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.95, арк.8 зв.— 9.

[462] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.71, арк.33 зв.

[463] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.116, арк.3.

[464] Вінницький облдержархів. Путівник. Вінниця, 1960. С. 243.

[465] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу «Червоний промінь», спр.49, арк.69.

Об'єднаний колгосп зберігав передові місця в районі і продовжував демонструвати відносно «високі» показники від своєї господарської діяльності[466]. Збільшення доходів об'єднаного колгоспу, дало змогу започаткувати видобуток каменю у власному кар'єрі, з якого у цьому ж році було завершено будівництво свинарника та корівника, збудовано новий міст на центральній дорозі[467].

Судячи з показників не тільки кількісних, але й якісних, по мізерній наявності техніки в колгоспі (див таблицю)[468], мабуть на той час таке об'єднання було виправданим, однак в майбутньому воно не завжди буде відігравати позитивну роль.

Галузевий ріст	*1953*	*1963*
Землі (Га)	1733	2670
ВРХ, та інше поголів'я (шт.)	580	4315
Тваринницькі приміщення	8	11
Середній надій молока на 1 корову	1134	1423
Урожайність зернових (цнт/Гектар)	14,5	20,1
Тракторів	2	10
Комбайнів	1	4
Автомашин	2	6
Вартість трудодня грішми (коп.)	10	40
Вартість трудодня хлібом (кг)	3	2

Об'єднання колгоспу і, як наслідок, конфліктні стосунки з окремими колгоспниками с. Червоне були однією із підстав для написання Ф. В. Собідком заяви про переведення його на інше місце роботи. На загальних зборах колгоспу 4 січня 1961 р., за участю першого секретаря Брацлавського райкому КП(б)У О. Ф. Деця, було прийнято рішення про звільнення його від обов'язків голови колгоспу та обрання нового очільника Кирилюка Михайла Семеновича, який до цього очолював колгосп в селі Джуринцях. При звільненні Собідку Ф. В. було видано 150 крб. для придбання путівки на санаторно-курортне лікування. Згодом він очолив колгосп с. Чуків, який став одним із найкращих колективних господарств району[469].

---

[466] Спогади мешканця села Леська М. П.

[467] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.105, арк.15.

[468] ДАВіО, ф. 3375, оп 4, спр. 2071, арк. 1622.

[469] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.84, арк.95.

Михайло Семенович Кирилюк, який після цього упродовж наступних 20-ти років очолював об'єднане господарство, теж виявився вправним господарем. Він підтримав, започатковану Ф. В. Собідком, систему матеріальних заохочень колгоспників. Вже на загальних зборах 6 березня 1961 р. було прийняте рішення про додаткову оплату праці (преміювання) тих колгоспників, які досягли успіхів в роботі. Було запропоновано видати позики для будівництва житлових будинків колгоспникам: Костюк Т. Я. (200 крб.), Каленич В. Т. (150 крб.), Каленичу Є. Т. (150 крб.)[470]. Крім того, загальними зборами колгоспу було прийняте рішення про виділення 5000 крб. для будівництва Райгородської участкової лікарні, 9600 крб. на будівництво продуктових магазинів в Червоному та Мельниківцях[471].

Кирилюк М. С.— голова колгоспу (1961–1982 рр.)

Усе це стало можливим завдяки покращенню результатів господарської діяльності колгоспу. Так, у 1965 р. середня урожайність зернових становила 24,7 цнт. з Га (найкращий показник за всі попередні роки), цукрових буряків — 208 цнт. з Га, надій молока — більше 2 тис. літрів на одну фуражну корову[472]. З вересня 1966 р. колгосп перейшов на гарантовану

[470] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.84, арк.20.

[471] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.97, арк.93 зв.

[472] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.126, арк.117.

оплату праці, загальний фонд оплати праці на друге півріччя склав 173 тис. крб[473].

Позитивно позначилося на розбудові інфраструктури села обрання у 1965 р. головою сільської ради Тарнашинського Михайла Євдокимовича. На сесії сільської ради було прийнято рішення про будівництво у Мельниківцях нової школи, яке покладалося на будівельну організацію ПМК-6. На загальних зборах 14 квітня 1965 р. головою колгоспу було запропоновано також силами будівельної організації колгоспу побудувати новий клуб. Оскільки, через заплановане будівництво школи, в колгоспі невистачало грошей, було вирішено відрахувати на будівництво клубу з кожного колгоспника по 3 крб. Крім того, для колгоспників, які працювали на будівництві клубу встановлювалася додаткова оплата праці — по 20 коп. на кожен зароблений карбованець[474]. Здача в експлуатацію об'єктів була приурочена 50-річчю радянської влади.

Однак, на практиці будівництво школи у 1965 р. так і не було розпочато. Виступаючи на сесії сільської ради у лютому 1966 р. М. Є. Тарнашинський змушений був визнати: «*Якщо ПМК-6 буде будувати школу, то цього будівництва вистачить на п'ятирічку. Клуб же будує бригада будівельників колгоспу під керівництвом Яровенка І. І., то до 50-річчя ми будемо мати новий красивий клуб*»[475].

Будівництво Мельниківської середньої школи

[473] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.152, арк.12.

[474] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.126, арк.109.

[475] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.160, арк.11.

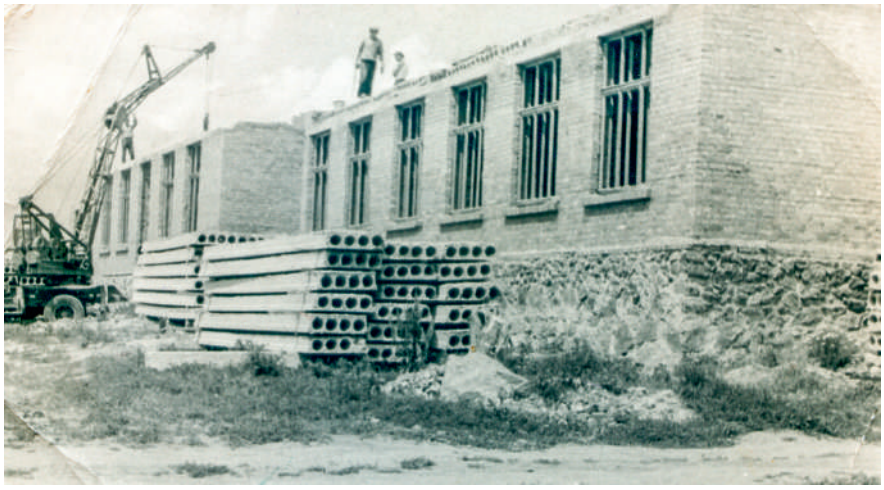

Будівництво Мельниківської середньої школи

Дісно, в наступному 1967 р. новий будинок культури на 400 місць, збудований на місці зруйнованого панського маєтку, був зданий в експлуатацію. Поряд був розмішений обеліск односельчанам, які загинули в роки Другої світової війни. Виконавцями будівельних робіт, яким і понині вдячні мешканці села Мельниківець були: Парамійчук Петро, Яровенко Яків, Гріщенко Іван, Цюпка Іван, Люлька Олексій та інші[476]. Першими завідувачами клубу в новому приміщенні працювали (Козюр Петро Романович, Мельничук Петро Іванович, Загоруй Анатолій Антонович, Куриленко Катерина).

Сільський будинок культури

[476] Спогади мешканця села Леська М. П.

В цей же рік в нове приміщення у новозбудованому будинку культури була переведена сільська бібліотека. Заснована вона була як хата-читальня при сільському клубі у 1952 р., невдовзі її книжковий фонд вже нараховував 1100 примірників. В 1954 р. для бібліотеки було виділено окреме приміщення при сільраді. В 1956 р. книжковий фонд складав 2400 примірників. Поступово книжковий фонд бібліотеки зріс до 12000 примірників. Щорічно виписувалося 20 періодичних видань. На 1967 р. у бібліотеці було зареєстровано 630 читачів. Усіх читачів гостинно зустрічала Черниш Клавдія Григорівна, яка з 1956 р. працювала завідуючою бібліотеки.

Черниш К.Г. — завідуюча Мельниківською сільською бібліотекою (1956–1996 рр.)

Клавдія Григорівна після закінчення Білгород-Дністровського культосвітнього технікуму, 28 березня 1956 р. була направлена на роботу в село Мельниківці. У бібліотеці, за ініціативи завідуючої періодично проводилися масові заходи: літературні вечори, книжкові виставки, читацькі конференції та інші заходи. На цій посаді Черниш К.Г. працювала майже 40 років аж до виходу на пенсію.

8 листопада 1967 р., до запланованого ювілею відбулося відкриття і новозбудованої двоповерхової школи. Немало зусиль до її вчасного введення в експлуатацію доклала директор школи Гернеза (Чумак) Антоніна Андріївна. Завдяки випускникам восьмих класів сіл Мельниківець, Червоного, Ометинець та Вищої Кропивни вже у перший рік було набрано два дев'ятих класи. Всього у перший рік у школі навчалося 250 дітей. На зимовий період учні з інших шкіл забезпечувалися гуртожитком та трьохразовим харчуванням. Вже в лютому 1969 р. на сесії сільської ради було прийнято рішення про звільнення учнів багатодітних сімей та малозабезпечених родин від плати за харчування в групах продовженого дня[477]. Після переведення учнів в новозбудовану двоповерхову школу, частину колишніх її приміщень (2 кімнати) «червоної школи» було віддано під медпункт[478].

[477] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.192, арк.13.

[478] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.182, арк.28.

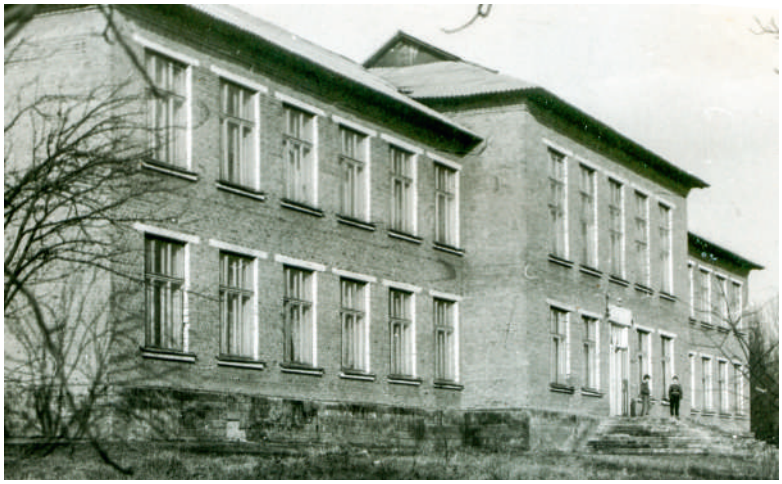

Мельниківська середня школа

Розширився й склад педагогічного колективу школи, до якого увійшли: Гернеза (Чумак) Антоніна Андріївна (директор), Гернеза Павло Іванович, Юрченко Анатолій Іванович, Юрченко Марія Андріївна, Топчій Іван Павлович, Будкевич Надія Якимівна, Костюк Галина Яківна, Мельничук Любов Миколаївна, Кирилюк Олександра Артемівна, Волошенюк Веніна Максимівна, Ткач Олександр Михайлович, Ткач Тетяна Гаврилівна, Огризько Василь Михайлович, Посталака Василь Іванович, Посталака Павліна Григорівна, Лисак Галина Григорівна, Ус Олена Андріївна, Мельничук Тамара Арсенівна, Джуринська Аделя Йосипівна, Поліщук Ніна Теофанівна. З 1968 р. педагогічний колектив школи очолив Огризько Василь Михайлович.

На засіданні правління колгоспу від 11 жовтня 1967 р. було прийняте рішення зняти з балансу колгоспу та передати на баланс районного відділу освіти Мельниківську школу (вартість 172 тис. крб.), за умови передачі колгоспу 2 старих приміщення школи. Клуб, вартістю 100 тис. крб. був переданий на баланс сільської ради. Прийнято також рішення про виділення 400 крб. для закупівлі обладнання для фізкабінету[479].

У другій половині 1960-х рр. було активізовано й інші роботи із розбудови інфраструктури та благоустрою села. В 1967 р. було побудовано 2 камінних містки (на Титусівку та Хутір), висипано жерствою дорогу, розпочато будівництво продмагу[480] та сільської лазні[481]. Упродовж 1967–68 років в селі було збудовано 38 нових будинків колгоспників. Перекрито жестю та шифером 142 будинки. Мешканці села мали у власності на той час 62 телевізори, 32 мотоцикли. Майже у кожній хаті — швейна машинка, велосипед, радіоприймач. Середньомісячна заробітна плата колгоспника складала 60 крб[482]. В комбінаті побутового обслуговування було відкрито швейну та взуттєву майстерні, перукарню. Серед інших новобудов цього періоду: автогараж з майстернями, адміністративний[483] будинок, в якому розмістилась сільська рада і поштове відділення, корівник з повною механізацією робіт, тракторний стан, ставок.

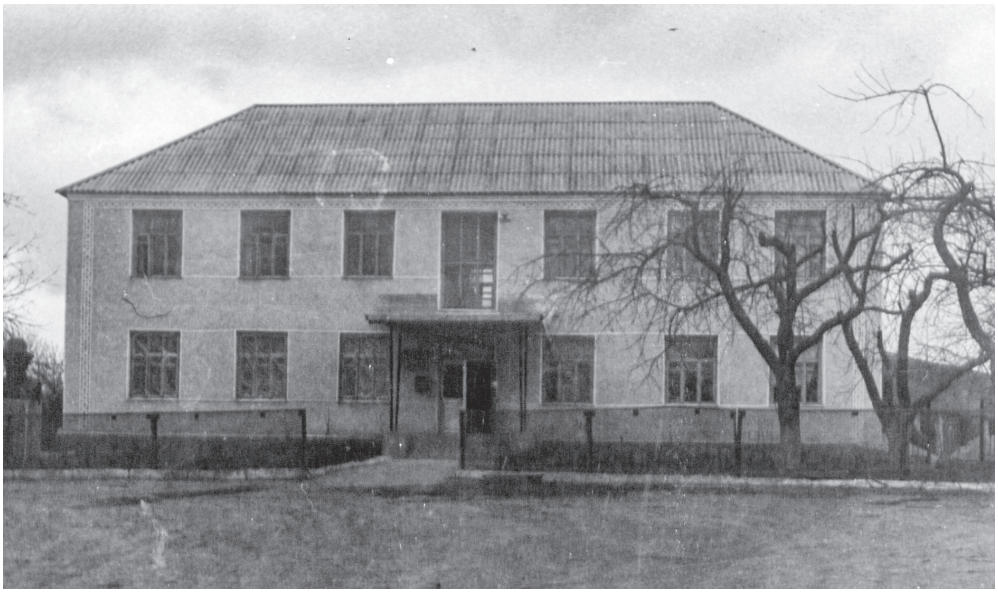

Контора колгоспу імені Мічуріна

[479] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.167, арк.35.

[480] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.132, арк.9.

[481] Колгоспні вісті. 1967. 31 жовтня.

[482] ДАВіО, ф.П-136, оп.6, спр.270, арк.148.

[483] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.202, арк.12.

Розпочалася електрифікація села. На 1 січня 1970 р. вже було електрифіковано 11 хат[484]. На території населеного пункту було висаджено більше 10 тис. дерев. Висаджено деревами дороги Мельниківці-Криківці[485], Червоне-Мельниківці та алеї біля школи[486]. В рамках соцзмагання по благоустрою села, в честь 100-річчя з дня народження В. І. Леніна, на березень 1969 р. було збудовано 1,5 км. дороги із твердим покриттям (бруківки). Камінь при цьому добували у власних кар'єрах[487]. Бруковану дорогу протяжністю 6 км, яка проходила через с. Червоне та з'єднала обидва населені пункти із шосейною автострадою було завершено у 1972 р. Колгосп брав також участь у будівництві будинку для пристарілих в смт. Вороновиця, комбікормового заводу в с. Кароліна, відгодівельного пункту в с. Ситківцях, дільничної лікарні у с. Райгород, міжколгоспної водолікарні в смт. Немирів.

У травні 1969 р. рішенням виконкому були присвоєні назви вулицям села: Першотравнева (до школи), Вчительська (від школи), Зелена (Хутір), імені Гагаріна (Голотівський), Новоселицька (Верхня Суківська), імені Пушкіна (Нижня Суківська), Пролетарська (Зацерковна), Зарічна (Катранівська).

На повсякденне життя мельниківчан неабиякий вплив мали організовані партійними та радянськими органами різноманітні «кампанії». Серед них центральне місце займала кампанія, спрямована проти «осіб, які ухиляються від суспільної праці і ведуть антисуспільний паразитичний спосіб життя»[488]. Не менш резонансною була кампанія боротьби із самогоноварінням. З метою профілактики медичні працівники читали лекції колгоспникам. «П'яниці» та «самогонщики» піддавалися гострій критиці на сторінках колгоспного «Перця», а також перед показом кіносеансів в сільському клубі[489].

15 травня 1969 р. вперше на засіданні виконкому слухалося питання «Про посилення заходів боротьби із колорадським жуком», який завдавав неабиякої шкоди посадженим картопляним плантаціям. У рішенні з цього питання зазначалося: «*Створити надзвичайну комісію по боротьбі із колорадським жуком. За кожним членом комісії закріпити певний участок присадибних ділянок, на яких забезпечити організацію щодекадних оглядів посівів картоплі і при виявленні шкідника організовувати своєчасно проведення боротьби з ним*»[490].

---

[484] Колгоспні вісті. 1970. 1 січня.

[485] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.163, арк.15.

[486] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.190, арк.14.

[487] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.190, арк.14.

[488] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.132, арк.11.

[489] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.132, арк.9.

[490] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.201, арк.27.

Незважаючи на те, що колгоспники сумлінно працювали в колгоспі «в ім'я світлого майбутнього», держава не завжди на належному рівні забезпечувала їх продуктами та товарами першої необхідності. Так, на сесії сільської ради у листопаді 1963 р. повідомлялося про нерегулярність завозу хліба та незавезення у кооперацію промислових товарів[491]. У звіті завмага с. Мельниківець К. Т. Тихонюк на сесії виконкому в 1964 р. йшлося про відсутність в кооперації товарів широкого вжитку, особливо таких, як гас та мило[492].

Не змінилася суттєво ситуація і в першій половині 1970-х рр. У звіті голови колгоспу М. С. Кирилюка на сесії сільської ради в 1975 р. відзначалося, що «*слабо працює в селі продмаг. Завідувач магазином мало турбується, щоб були різноманітні продукти в магазині. Бувають дні, що і хліба в магазині немає*»[493]. Зрозуміло, що очільник колгоспу, будучи членом партії не міг сказати про те, що промислові товари, і навіть багато видів продуктових товарів в радянські часи були дефіцитом. Забезпечення селян відбувалося за залишковим принципом, незважаючи на те, що саме селяни, працюючи в одержавлених колгоспах, забезпечували населення країни продовольством. Єдиним аргументом, який мав переконати селян у турботливому ставленні до них з боку держави були невисокі ціни на хліб: буханець чорного хліба коштував 14 коп., сірого — 16 коп., білого — 18 коп[494]. Однак хліб у сільський магазин завозили в певні дні та часи, після чого вилаштовувалася черга і завезений хліб одразу ж розбирали по домах.

Продовольчий та промисловий магазини в центрі села

[491] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.132, арк.7.

[492] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.144, арк.5.

[493] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.252, арк.32.

[494] Усні спогади Леська М. П.

У пошуках кращих умов життя та роботи окремі колгоспники намагалися виїхати з села, але за відсутності паспортів це їм не завжди вдавалося. Так, наприклад, на засіданні правління 6 січня 1971 р. розглядалася заява Мельничука Миколи Васильовича з проханням видати йому довідку для отримання паспорта з метою виїзду з села. Однак прохання не було задоволене з причини нестачі робочої сили у колгоспі[495]. Таким чином селяни фактично були прикріплені до землі.

Низькою залишалася й ефективність сільськогосподарського виробництва. Наприклад у 1968 р. врожайність зернових склала 13,9 цнт.з Га, що негативно позначилося на оплаті праці колгоспників зерном та на продуктивності тваринництва. Невисокими були врожаї овочевих і фруктових культур. Незважаючи ні на що, ціни на сільськогосподарську продукцію залишалися сталими: за 1 кг пшениці держава платила колгоспу 10,5 коп.

Напевно розцінивши таке становище як «комуністичний рай» для колгоспників, держава вирішила посилити їх експлуатацію. На засіданні сесії сільської ради 26 лютого 1970 р. було затверджено нову редакцію статуту колгоспу, в якому суттєво зменшувався фонд оплати праці колгоспників. Якщо раніше він складав майже 80% валового доходу колгоспу, то тепер не міг перевищувати 60%. Розмір присадибних ділянок колгоспників, залежно від участі членів сім'ї в громадському виробництві, складав від 25 до 50 сотих. За умови, якщо один або декілька працездатних членів сім'ї самовільно залишали роботу в колгоспі, або без поважних причин не виробили встановленого в колгоспі мінімуму трудової участі — присадибні ділянки зменшувалися до граничної норми[496]. Приміром на 1971 р.: чоловіки у віці від 18 до 55 років мали відпрацювати 180 календарних днів, старші 55 років — 135 днів; жінки у віці 18–50 років повинні були виробити 135 днів, а старші 50 років — 110 календарних днів. Для надання щорічної відпустки кожен колгоспник повинен був відпрацювати 11 місяців та виробити не менше 270 календарних днів[497].

Однак, саме у праці трудолюбиві мельниківчани бачили своє самовираження. У звіті парторганізації за 1973 р. відзначалися 3 комбайнери колгоспу, які найбільше зібрали зерна: В. С. Білкун — 4889 цнт., П. Ф. Рукомеда — 4156 цнт., В. Г. Цюпка — 2850 цнт. Відзначено також

[495] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.203, арк.8.

[496] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.202, арк.11.

[497] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.204, арк.7.

сумлінну працю трактористів — І. Г. Черниша, М. С. Баланюка, Д. І. Гаврилка, К. Р. Мороза та доярок — Я. І. Люлько, М. П. Плетінко, Я. С. Костельнюк, Г. Я. Паламарчук, М. Г. Черниш[498].

Будівлі колгоспу імені Мічуріна (1970–80-ті рр.)

[498] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.46, арк.63–65.

Каленич П. Є.

Відносно врожайними для місцевого колгоспу були 1974–75 рр. Так, у 1974 році державі було продано 21 483 цнт. хліба, 11 658 цнт. молока, 1 269 цнт м'яса, 3 062 цнт. овочів. У 1975 р. врожайність зернових складала 25,9 цнт з Га, цукрового буряка — 301 цнт. з Га, соняшника — 12,5 цнт. з Га, овочів — 91 цнт. з Га[499]. За 1977 р. колгосп отримав 289 567 крб. чистого прибутку, з яких витрачено на будівництво — 141 099 крб., придбання техніки — 53 691 крб. Загальна рентабельність колгоспу склала 25,2%[500]. Прикладом «комуністичного ставлення до праці» та зразком для наслідування за підсумками 1976 р. були названі: Є. Т. Каленич, А. І. Юрченко, В. Г. Цюпка, В. С. Білкун, П. Ф. Рукомеда. Винесено подяку учням, які працювали на всіх ділянках колгоспного виробництва: їздові — Мороз Анатолій Кіндратович та Коваль Василь Олександрович, помічник комбайнера — Каленич Павло Євгенійович[501].

За свою сумлінну працю в колгоспі мешканці села були відзначені державними нагородами. Так, голову колгоспу Кирилюка М. С. за досягнуті успіхи було нагороджено орденом Леніна[502]. Високими урядовими нагородами були відзначені колгоспники с. Мельниківець: Білкун Володимир Спиридонович (комбайнер) — Орденом Жовтневої революції та орденом Знак Пошани; Цюпко Василь Григорович (комбайнер) — орденом Знак Пошани; Мельничук Анатолій Федорович (завідувач фермою) — орденом Трудової Слави ІІІ ступеня; Каленич Євгеній Тодосійович (бригадир тракторної бригади) та Цюпко Григорій Танасійович (коваль) — орденами Трудового Червоного Прапора.

---

[499] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.228, арк.2.

[500] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.242, арк.18.

[501] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 57, арк. 48, 58.

[502] Історія міст і сіл. Вінницька область. К., 1972. С. 382.

Колгоспники — учасники жнив 1980 р.

Імпровізований концерт на колгоспному полі

Керівництво парторганізації колгоспу закликало оточити найбільшою увагою працюючих ветеранів війни: О. М. Василишина, М. С. Кирилюка, В. М. Костельнюка, К. Р. Мороза, В. В. Пацюка, М. П. Перепелицю, А. І. Юрченка, І. І. Яровенка, С. І. Яровенка, В. І. Пасталака.

Ветерани та вдови

В рішенні з цього питання йшлося: «*Пам'ятайте, рідко хто з тих, що воював, не поранений і майже всі вони лежали в промерзлих окопах, багато днів не знали гарячих страв, багато ночей не спали. Це були часи їх молодості. Тоді видавалося все дрібницею. А сьогодні старі рани заговорили, здоров'я похитнулося. Не ображаючи їх гордості,*

ставтеся до них чуйно, з повагою. Це зовсім незначна плата за все, що вони зробили для вас в роки лихоліття»[503].

В цілому успіхи колгоспу у 1970-х рр. характеризувалися наступними показниками:

	1974[504]	*1976*[505]	*1977*[506]	*1978*[507]	*1979*[508]	*1980*[509]
Врож. зернових (цнт. з га)	25,9		28,8	33,6	21,9	21
Врож.ц/буряка (цнт. з га)	301		254		373	212
Зібр.зернових (цнт)		41697		52765		31619
Здано зерна державі (цнт)	21483	23434	20206	21499	15256	11442
Здано молока державі (цнт)	11658	13685		12861		
Здано м'яса державі (цнт)	1269					1628

З вересня 1972 р. Мельниківську середню школу очолив Юрченко Анатолій Іванович. На цей час в школі навчалося 367 учнів. Групи продовженого дня відвідували 107 учнів. В старших класах організованої заочної школи навчалося 12 осіб[510].

Робота шкільного гуртка

[503] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 46, арк. 86.

[504] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.228, арк.2.

[505] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.237, арк38.

[506] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.242, арк.5.

[507] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.248, арк.12.

[508] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.255, арк.4.

[509] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.261, арк.85.

[510] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.204, арк.20.

Анатолій Іванович — легендарний фронтовик, він закінчив війну командиром взводу в четвертому гвардійському танковому Кантемирівському корпусі у званні капітана. За проявлений героїзм в роки війни був нагороджений двома орденами Червоної Зірки, медаллю «За відвагу». Свій бойовий шлях розпочав, коли йому виповнилося 18 років[511].

Юрченко А. І. директор школи (1972–1982 рр.)

Під його керівництвом, як вчителя історії у школі, в другій половині 60-х — 1970-х роках працював загін «Слідопит». Окрім популяризації історії, організації екскурсій визначними історичними місцями, члени гуртка проводили пошук рідних та близьких воїнів Червоної армії, які загинули на території Поділля, відкривали невідомі сторінки з історії села (зібрані ними матеріали частково були використані при написанні нарису — О.М.). А. І. Юрченко продовжував опікуватися краєзнавчою роботою і перебуваючи на посаді директора школи до 1982 р.

[511] Спогади зібрано ученицею 9 класу, членом загону «Пошук» Андрійченко Катею

*Зустріч із сином Миколи Лактіоновича Чайки,
який загинув в роки війни на території села*

Заходи до дня перемоги (1977 р)

Вечір пам'яті у школі (1982 р)

Учнівський загін військово-патріотичної гри «Зірниця»

У 1970-х — першій половині 1980-х рр. у складі педагогічного колективу школи працювали: Заварзіна Галина Марківна, Мельничук Тамара Арсенівна, Сінчук Світлана Сергіївна, Березюк Емма Інокентіївна, Коваль Григорій Филимонович, Коваль Галина Степанівна, Василишина Неоніла Олександрівна, Ходянєва Ганна Михайлівна, Пархоменко Євген Іванович, Пархоменко Людмила Василівна, Прибила Віктор Степанович, Антохов Михайло Францович, Антохова Валентина Степанівна, Титко Дмитро Іванович, Титко Надія Федорівна, Парамейчук Володимир Миколайович, Буткевич Надія Якимівна, Мельничук Любов Миколаївна та інші.

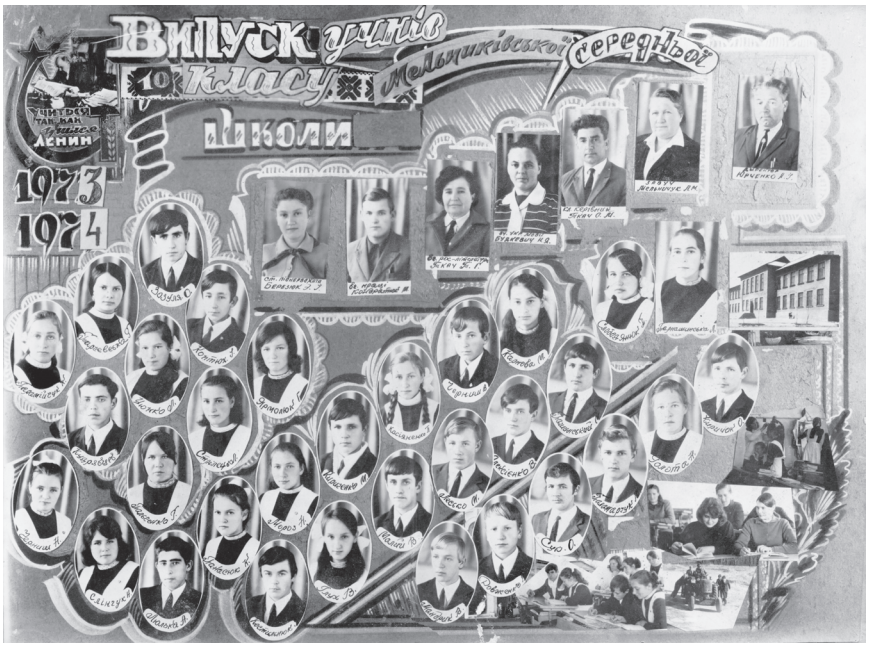

Колектив Мельниківської школи (1970-ті рр.)

Рішенням виконкому Вінницької обласної ради та Президії обласної ради профспілок від 25 січня 1973 р. та рішенням виконкому районної ради депутатів трудящих від 13 березня 1973 р. селу Мельниківці було присвоєно звання високої культури та зразкового громадського порядку[512].

Невідомо чи входила в це поняття культура обслуговування населення. Оскільки у звіті про роботу виконкому Мельниківської сілької ради за 1973 р. зазначалося: «*... незадовільно працює швейна майстерня і перукарня, щомісячно не виконують доведені до них плани*»[513]. Негативну оцінку побутовому обслуговуванню населення було дано і на сесії сільської ради у 1974 р.: «*Погане становище з побутовою точкою в селі Мельниківцях, криша якої вся тече, а побуткомбінат не звертає на це ніякої уваги. Це приміщення скоро розвалиться, тому що вже два роки не мащене знадвору і обсипалося кругом...*»[514].

Щоправда, значно покращилася робота фельшерсько-акушерського пункту. 10 жовтня 1973 р. на посаду завідувача прибув 21-річний Іщенко Петро Васильович. Можна з впевненістю сказати, що упродовж більш як 20 років (Петро Васильович працював на посаді до 6 листопада 1996 р.— О.М.) життя та здоров'я мешканців села було в надійних руках. Петро Васильович народився у 1952 р. в с. Данилки Немирівського району. У 1971 р. закінчив Вінницьке медичне училище. Після цього служба у лавах збройних сил. Повернувшись зі служби, саме в Мельниківцях розпочав свою трудову біографію, взявши відповідальність за життя майже тисячі (на 18 грудня 1973 р. в селі

Іщенко П.В. — завідувач сільським ФАПом (1973–1996 рр.)

[512] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 46, арк. 66.

[513] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.234, арк.19.

[514] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.248, арк.4.

проживало 963 особи) мешканців села. Тут і знайшов він своє сімейне щастя, одружившись із місцевою дівчиною Катериною Петрівною.

Нелегкою виявилася взята ноша для молодого фельдшера. Іщенко П. В. згадує, що коли приступив до роботи, до населеного пункту ще не було дороги із твердим покриттям, тому дуже часто працівники швидкої допомоги відмовлялися їхати на виклик. В таких випадках доводилося просити допомоги в голови місцевого колгоспу та вмовляти місцевих водіїв доставити хворого до лікарні на колгоспному транспорті. Майже не було такої ночі, коли б місцевий фельдшер не йшов на виклик, іноді таких викликів було декілька. Це при тому, що в умовах весняного чи осіннього бездоріжжя по селі неможливо було пройти вдень, не те що вночі, при неосвітлених вулицях[515].

Своїм сумлінним ставленням до праці та кваліфікованістю в медичній сфері молодий фельдшер одразу заслужив довіру і повагу мельниківчан. Мешканцям села завжди імпонували його інтелігентність, чуйність, увага до людей похилого віку, готовність прийти на допомогу у скрутну хвилину. Маючи унікальну пам'ять, він без медичної картки знав хвороби усіх своїх пацієнтів. Якою б екстреною не була ситуація, Петро Васильович ніколи розгублювався. Своїм спокійним виглядом, посмішкою та кваліфікованими діями завжди вселяв впевненість у хворих. Разом із Марією Григорівною (працювала у медпункті до 1989 р.) вони з честю виконували поставлені на них завдання.

Чимало сил доклав завідувач ФАПом для підтримання в населеному пункті належного санітарного стану. Так, виступаючи у 1975 р. на сесії сільської ради з цього приводу, він змушений був констатувати: «*Вода в криницях при перевірці виявилася грязною, відсутня баня, немає вуличного освітлення*»[516]. За його ініціативи в 1987 р. в приміщенні фельшерсько-акушерського пункту було обладнано водяне опалення. Завантаженість в роботі не заважала Петру Васильовичу у складі чоловічого музикального ансамблю брати участь у художній самодіяльності.

Суттєво пожвавилася в цей період і робота сільського клубу. Основною причиною стало те, що із 1975 р. на посаду директора сільського будинку культури була призначена Бондар Зінаїда Василівна.

---

[515] Зі спогадів Іщенка П. В.

[516] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.252, арк.26.

Сільський духовий оркестр

Чоловічий ансамбль

Закінчивши Тульчинське училище культури, Зінаїда Василівна упродовж 17 років працювала на цій посаді. З її ініціативи при клубі був заснований краєзнавчий музей, який мав 6 відділів. Серед перших експонатів: кулемет системи «Максим», ткацький верстат, праска, самовар, український одяг, військова каска, боєприпаси часів війни, монети

різних часів, нагороди тощо. Після функціонування музею упродовж 3 років музейні експонати було передано до школи.

В цей час при клубі був організований місцевий драматичний гурток. Активними його членами були: Бондар І. Ю., Бондар З. В., Волошенюк В. М., Каленич Є. Т., Мельничук М. Д., Мельничук А. Ф., Пашенко М.І, Рудь М. В. та інші.

Сільський драматичний гурток

Широті репертуару міг позаздрити навіть обласний театр. Глядачі мали змогу дивитися вистави: «Назар Стодоля», «Наймичка», «За двома зайцями», «Кайдашева сім'я», «Ніч перед різдвом», «Мартин Боруля», «Сватання», «Емігрант», «Жартівниця», «Фараони» та інші. Своєю грою актори приносили задоволення не тільки односельчанам, але й виїжджали з концертами в сусідні села[517].

[517] Бондар З. На сільській сцені (Про роботу драматичного колективу Мельниковецького будинку культури // Колгоспні вісті. 1982. 9 лютого.

Активною була агітбригада під керівництвом Ярмощука Володимира Трохимовича. Жіночим та чоловічим ансамблями, а також сільським хором опікувалася Запорожець (Котко) Надія Володимирівна. Усі урочисті події не відбувалися без участі сільського духового оркестру.

У своєму звіті на засіданні партбюро у грудні 1977 р. З. В. Бондар відзначала: «*Робота клубу оживає, вже є хоровий гурток, почав працювати драматичний гурток, буде концерт на Новий рік. Люди йдуть у клуб із задоволенням*»[518].

Колектив художньої самодіяльності в школі під керівництвом Ярмощука В. Т.

Сільський хор під керівництвом Запорожець Н. В.

[518] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, од. зб. 46, арк. 87.

Відділ культури Немирівського райвиконкому та райком профспілки неодноразово відзначали роботу місцевого клубу та її директорку. Так, у 1983 р. сільський будинок культури був нагороджений почесною грамотою за зайняте третє місце в соціалістичному змаганні серед клубних установ району з організації ідейно-виховної роботи та культурного обслуговування трудящих.

Мельничук А. Ф.— голова профспілки колгоспу (1979–1992 рр.)

13 лютого 1979 року в селі була створена самостійна профспілкова організація, і першим звільненим головою профкому став Мельничук Анатолій Федорович.

Обгрунтовуючи причину створення профспілкових організацій в сільському господарстві, Анатолій Федорович розповідає історію про те, що, під час однієї із поїздок за кордон Генерального секретаря КПРС Л. Брежнєва, іноземні кореспонденти завдали йому просте запитання: «Які організації захищають права колгоспників в СРСР». Він не зміг тоді дати відповідь на запитання. Тому, приїхавши у Москву, розпорядився про залучення колгоспного селянства до членства у профспілках».

Звісно, ми не можемо стверджувати, що саме цей випадок вплинув на прийняття рішення, однак з початку 1979 р., після вказівок районного керівництва розпочалася роз'яснювальна робота на місцях. Мельничук А. Ф. згадує: «*Не всі колгоспники одразу повірили в дієвість професійної організації, але коли побачили, що профспілки захищають їх права — вступили до організації*». Внески членів профспілки зберігалися на окремому рахунку в Немирівській ощадкасі і використовувалися за потребами. Так, за профспілкові кошти закуповували новорічні подарунки для дітей, оплачували період тимчасової непрацездатності, надавали матеріальні допомоги та путівки на санаторно-курортне лікування для колгоспників. Нерідко профспілка фінансувала придбання меблів та обладнання для сільського будинку культури, або ж побутової техніки для колгоспної їдальні.

Реалізовуючи головне своє завдання — покращувати умови праці та відпочинку колгоспників, профспілкова організація кожного року укладала угоду із правлінням колгоспу, в якій фіксувалися зобов'язання сторін. Про їх виконання звітували перед колгоспниками на щорічних звітно-виборних профспілкових конференціях. На конференціях затверджувалися також матеріальні та моральні стимули оплати праці колгоспників, визначалися розміри винагороди для переможців соціалістичного змагання. Кращих виробничників нагороджували грамотами, цінними подарунками, туристичними путівками тощо. Самостійна профспілкова організація проіснувала до 1 червня 1992 р., поки не були роз'єднані колективні господарства сіл Мельниківець та Червоного[519].

17 березня 1981 р. завершився період 20-ти річного управління колгоспом Кирилюка Михайла Семеновича. На загальних зборах колгоспників була розглянута його заява про звільнення за власним бажанням. За пропозицією Немирівського райкому новим очільником місцевого господарства було обрано Костельнюка Івана Васильовича, який до цього працював агрономом колгоспу. Враховуючи заслуги, загальні збори колгоспників прийняли рішення про те, щоб колишньому голові колгоспу щорічно продавати по державній ціні 3 цнт. пшениці, 1 цнт. цукру і довічно виплачувати з колгоспу 40 крб. до його персональної пенсії.

На цих же зборах, відповідно до загальносоюзних нормативних актів було внесено зміни і доповнення до Статуту колективного господарства. Вони стосувалися: «комуністичного виховання колгоспників», зміцнення трудової дисципліни і розвитку соціалістичного змагання. Землі колгоспу визнавалися державною власністю і не могли бути предметом купівлі-продажу, оренди чи інших операцій. Власністю колгоспу визнавалося все його майно. Члени колгоспу, винні в загибелі, нестачі, порчі або витратах колгоспного майна чи самовільного його використання, при завданні збитків — зобов'язані були відшкодувати їх колгоспу. Жінки-колгоспниці вперше отримували право на відпустку у зв'язку із вагітністю та пологами. В колгоспі створювалася комісія по розгляду трудових спорів, економічна рада або бюро економічного аналізу, культурно-побутова та інші комісії, а також каса взаємодопомоги[520].

Новий очільник колгоспу намагався вживати заходів щодо покращення економічного стану господарства. У зв'язку із зменшенням кількості мешканців, було прийнято рішення розподілити вивільнені землі в селі і приєднати до колгоспних масивів селянські наділи,

[519] Усні спогади жителя села Мельниківець Мельничука А. Ф.

[520] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.261, арк.108.

які з ними межували, збільшивши таким чином посівні площі. До виконання невідкладних сезонних господарських робіт (зокрема просапки цукрових буряків) було вирішено залучати також пенсіонерів, при цьому оплачуючи їх роботу з 50%-ю надбавкою[521]. Однак означені заходи вже не могли врятувати ситуацію. У 1981 р. колгосп зумів виконати лише завдання по продажу державі картоплі, яєць та м'яса. На січневих 1982 р. зборах колгоспників було запропоновано розширити спектр моральних та матеріальних заохочень[522].

Виконуючи завдання продовольчої програми, затвердженої урядом на 1982 р., колгосп зобов'язувався здати державі: 20 400 цнт. зерна; 12 680 цнт. цукрового буряка, 348 цнт. овочів, 175 цнт. м'яса, 1494 цнт. молока[523]. Проте, як виявиться згодом, і такі норми для колективного господарства були недосяжними.

Виступаючи на сесії сільської ради 19 березня 1982 р. зоотехнік Г. Є. Карпов відзначав: «*Тваринництво в колгоспі на дуже низькому рівні. Низька продуктивність тваринницької продукції, малий вихід молодняка великої рогатої худоби, великий падіж молодняка свиней*»[524].

Представник райкому І. М. Андрієнко на січневій сесії 1984 р. характеризуючи стан колгоспу сказав: «*Великі біди у колгоспі. Дуже на низькому рівні економічна робота. Всі керівники середньої ланки отримують непогані зарплати, а доходів в колгоспі немає. Кожного року господарство збиткове*»[525].

Однак робота І. В. Костельнюка на посаді голови колгоспу не була тривалою. 4 червня 1984 р. на закритих партійних зборах Мельниківської парторганізації було обговорено постанову бюро Немирівського райкому «Про безвідповідальне ставлення до виконання службових обов'язків члена КПРС, голови колгоспу імені Мічуріна І. В. Костельнюка». Під час обговорення з'ясувалося, що напередодні (5 квітня) голова колгоспу вже отримав партійне стягнення за низькі темпи весняних польових робіт. Підставою для повторного розгляду питання було виявлення комісією парткому необроблених посівів цукрових буряків на площі 38 Га. Бюро райкому пропонувало зняти І. В. Костельнюка із посади та виключити із членів КПРС. Однак під час обговорення

[521] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.261, арк.111.

[522] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.267, арк.7.

[523] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.353, арк.17.

[524] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.353, арк.6.

[525] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.280, арк.4.

на зборах, за участю представника райкому А. Г. Соця, було прийнято рішення: «*За безвідповідальне ставлення до виконання службових обов'язків, що призвело до серйозних недоліків розвитку колгоспного будівництва, Костельнюка Івана Васильовича від обов'язків голови правління звільнити, доручивши виконання його обов'язків секретарю парторганізації Шміголю Віктору Калениковичу*»[526]. Завдяки підтримці колгоспників вдалося зберегти його членство в партії[527].

Брус М. А.— голова колгоспу (1984–2000 рр.)

6 липня 1984 р. на загальних зборах головою правління колгоспу було затверджено Бруса Михайла Анатолійовича, вчителя за фахом, колишнього секретаря партійної організації с. Гунька. Колгосп деякий час продовжував триматись посередині серед колгоспів Немирівського району.

Показники економічного росту колгоспу 1966–1985 років доцільно подати в цифрах п'ятирічних досягнень[528].

Галузевий ріст	*1966*	*1971*	*1976*	*1980*
Середня річна врожайність зернових	18	23,2	27	23,6
Середній річний надій молока на 1 корову	2258	2489	2573	1769

За показником останньої п'ятирічки було зрозуміло, що не все в колгоспі гаразд, потрібно було щось змінювати в застарілій системі господарювання. Так, у 1985 р. врожайність зернових в колгоспі становила лише 23,6 цнт. з гектара, цукрових буряків — 205 цнт. В цілому, план останньої п'ятирічки був виконаний лише по збору соняшника. Відповідно до плану, колгосп недодав державі 7 тис. цнт. зерна та 94 тис. цнт. цукрового буряка. За підсумками 11 п'ятирічки було визнано збитковість

[526] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.277, арк.18 зв.

[527] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 78, арк. 37.

[528] Поточний архів Мельниківської с/ради.

галузі рослинництва (–19,9%) та тваринництва (–15,2%)[529]. У звіті голови колгоспу з цього приводу відзначалося: «*Наведені факти свідчать, що у нас дуже запущена культура землеробства, ми не використовуємо наявних ресурсів і можливостей. Можна сказати, що до землі ми відносимося халатно, без любові, не по господарському*»[530]. В обговоренні доповіді виступив колишній голова колгоспу М. С. Кирилюк, який сказав: «*Вислухавши доповідь голови правління та виступаючих, можна зробити висновок, що керівники середньої ланки не відповідають своїм вимогам і недобросовісно ставляться до виконання своїх службових обов'язків*»[531].

Проте, як виявилося справа не лише у культурі землеробства. Лише за 10 місяців 1985 р. поголів'я ВРХ зменшилося на 83 шт., свиней — 82, птиці — 164, овець — 94. Було вироблено лише 57% грубих кормів: сіна — 37%, сінажу — 35%, силосу — 95%, кормових буряків — 50%[532]. Не змінилася ситуація і надалі. В листопаді 1987 р. головний економіст колгоспу В. В. Жовтий у своєму виступі констатував: «*Колгосп не виконує державних планів за основними показниками, за виключенням молока, фруктів та соняшника. Майже всі галузі виробництва збиткові, на рахунках немає зовсім грошей. Навіть на зарплату доводиться брати позику*»[533].

З метою залучення до колгоспного будівництва молоді, загальними зборами було прийняте рішення: «*Звільненим в запас з лав Радянської армії, які залишалися працювати у колгоспі — виплачувати по 1 тис. крб. та 3 цнт. зерна*»[534]. У зв'язку з нестачею робочої сили, колгоспники погодилися залучати для виконання робіт найманих працівників з інших регіонів України[535]. Однак, вказані заходи не вплинули суттєво на ситуацію. За 1991 р. колгосп вперше не виконав жодного із 9 основних показників.

Таки стан справ аж ніяк не можна було пояснити незадовільною працею колгоспників. У звітах як і раніше відзначалося сумлінне ставлення до праці механізаторів П. Ф. Рукомеди, Є. Т. Каленича, В. Г. Цюпки, П. А. Панасюка. Слова подяки було висловлено комбайнеру Володимиру Довженку, водієві бурякозбирального агрегату Анатолію Бабаку,

---

[529] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.278, арк.4.

[530] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр.82, арк. 104.

[531] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.278, арк.128.

[532] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 82, арк. 107.

[533] ДАВіО, ф. 2666, оп 1, спр. 90, арк. 17.

[534] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.94, арк.27.

[535] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.78, арк.16.

шоферам колгоспу — комсомольцям Анатолію Костельнюку та Анатолію Білкуну. Насправді нежиттєздатною виявилася сама система господарювання.

За період перебудови ситуація лише ускладнювалася. В протоколі загальних зборів колгоспу від 25 лютого 1991 р. зазначалося: «*Минулий рік був для народів нашої країн в т.ч. і для нас, несприятливим роком. Внаслідок політичної нестабільності, виникнення різного роду партій і ворожих угрупувань, неприйняття конкретних заходів з боку уряду СРСР привело до послаблення в більшості і розриву економічних і соціокультурних зв'язків між республіками. Все це негативно відбилося на поставках в народне господарство матеріальних ресурсів, запасних частин, техніки, одягу, взуття, продуктів харчування, що і призвело до різкого зростання цін, до спекуляції*»[536].

Не дивно, що на загальних зборах колгоспників, які відбувалися напередодні референдуму 17 березня 1991 р. виступаючі агітували голосувати за «суверенітет України в складі Радянського Союзу. Союз повинен бути єдиним»[537].

Період перебудови запам'ятався мешканцям села антиалкогольною кампанією. З самого початку окремих колгоспників було оштрафовано на 30 крб. В продовольчі магазини подано списки осіб, яким заборонено продавати алкогольні напої. Колгоспниками було здано 200 самогонних апаратів[538].

14 березня 1990 р. розпочала свою роботу 1 сесія 21 скликання, Відкрив її найстаріший депутат Червонянського виборчого округу № 13 М. С. Кирилюк. На цьому засіданні головою виконавчого комітету було затверджено обраного напередодні Храновського Бориса В'ячеславовича[539].

Храновський Б. В.— голова сільської ради (1990–1998 рр.)

[536] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.228, арк.2.

[537] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.94, арк.13

[538] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.288, арк.35.

[539] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.340, арк.35.

Новообраному голові сільської ради на той час виповнилося лише 23 роки. В той час, в умовах радянської держави, органи місцевого самоврядування відігравали, здебільш декоративну роль. У своїй діяльності вони повністю залежали від керівництва колективного господарства, яке забезпечувало, переважно фінансування усіх місцевих потреб. Не змінилася суттєво ситуація і з розпадом Радянського Союзу. В період глибокої соціально-економічної кризи самоврядні органи молодої Української держави проходили один із найскладніших етапів свого становлення. Одним із важливих завдань, яке довелося вирішувати, була організація та проведення на території громади Всеукраїнського референдуму, на якому односельчани майже одностайно висловилися за незалежну суверенну Україну. Таким чином вони висловили підтримку Акту проголошення незалежності України, проголошеного 24 серпня 1991 р.

Не маючи на той час фінансових ресурсів для розвитку соціальної інфраструктури, сільською радою було зроблено ряд важливих кроків для збереження колективної історичної пам'яті односельчан. Так, зокрема, у 1993 р., до 60-ї річниці Голодомору, на кладовищах сіл Червоного та Мельниківець були встановлені пам'ятні знаки для вшанування жертв страшного геноциду, організованого більшовицькою владою проти українського селянства. Окрім того, було відновлено братську могилу на околиці с. Червоного, де були поховані 111 бійців Радянської армії, які загинули в липні 1941 р. За період другої каденції сільської ради було проведено підготовчі роботи із приватизації землі селянами[540].

Пам'ятний хрест жертвам Голодомору в с. Мельниківці

[540] Із спогадів Храновського Б.В,

Афганістан: героїзм крізь біль і сум

25 грудня 1979 р. почалася одна з найбезглуздіших і нелогічних воєн в сучасній історії — війна СРСР з Афганістаном, яка закінчилася ганьбою і стала однією з причин розвалу Радянського Союзу. По суті це була повномасштабна збройна агресія Радянського Союзу проти суверенного Афганістану під приводом боротьби з моджахедами, у якому брали участь урядові війська Афганістану і Радянського Союзу проти повстанських груп моджахедів. Вона розпочалась у грудні 1979 р. нападом спецпідрозділів КДБ СРСР на президентський палац у Кабулі і вбивством президента країни Хафізулли Аміна і його оточення та заміни його маріонетковим урядом більш керованого Кармаля Бабрака. До Афганістану було перекинуто «обмежений контингент» радянської армії. Війна за офіційними радянськими даними тривала до виведення основної маси радянських військ 15 лютого 1989 року. Унаслідок цієї війни загинуло (за міжнародними даними, прийнятими також і СРСР) близько 1,5 млн або 10% з числа тодішнього населення країни. Радянські втрати, за офіційними даними СРСР, становили близько 15 тисяч військовослужбовців. За уточненими даними, всього у війні Радянська Армія втратила 14 427 чоловік, КДБ — 576 чоловік, МВС — 28 чоловік загиблими і зниклими безвісти. Поранення і контузії отримали більше 53 тисяч чоловік. Медична допомога була надана 463 тисячам військовослужбовців.

Через горнило радянсько-афганської війни пройшло більше 160 000 українців — близько 25% від загального числа радянських військовослужбовців. З них 2 378 загинули, 60 вважаються зниклими безвісти або тими, що потрапили в полон. Поранення отримали більше 8 000 українців, з них 4 687 повернулися додому інвалідами. За рішенням радянського керівництва, в подіях радянсько-афганської війні, поза власним бажанням, взяли участь і наші односельці: Черниш Іван Анатолійович; Гладюк Сергій Миколайович; Черниш Олег Іванович, Люлько Тарас Миколайович.

Першими учасниками бойових дій в Афганістані були Черниш Іван Анатолійович та Гладюк Сергій Миколайович.

Черниш Іван Анатолійович після закінчення школи працював водієм у місцевому колгоспі. У квітні 1984 р. був призваний до лав збройних сил СРСР. Військову підготовку (карантин) проходив в навчальній частині, розташованій в містечку Аягуз, поблизу Семипалатинська. Згодом у складі групи радянських військ був переправлений на територію Афганістану, в район Південного Кундуза.

Черниш І.А. в період військової служби

Спочатку автомобілем ГАЗ-66, згодом КАМАЗом перевозив крутими схилами гірських доріг продукти, зброю, будівельні матеріали та все необхідне для забезпечення військ. Іван Анатолійович згадував: «*Така робота не завжди була безпечною: смертельну загрозу становили як круті серпантинні гірські дороги, з яких було неважко зірватися у прірву, так і ворожі засідки, ціною яких нерідко було людське життя*»[541]. Після завершення служби і до виходу на пенсію Іван Анатолійович працював в органах державної автоінспекції.

Одночасно з Чернишем І. А. на військову службу Немирівським військкоматом був призваний Гладюк Сергій Миколайович. Спочатку військову службу проходив теж в містечку Аягуз, однак вже в червні 1984 р. шляхи однокласників розійшлися. Сергій Миколайович продовжив службу в батальйоні зв'язку, що дислокувався в районі Північного Кундузу. Основним завданням було забезпечення зв'язку між різними військовими підрозділами за допомогою автомобільних короткохвильових радіостанцій середньої потужності Р-125, Р-140. Нерідко для виконання наказу доводилося виходити в гори із переносними радіостанціями Р-107. Про небезпеку для життя постійно нагадували мінометні обстріли на марші чи під час розгортання на позиції. Після закінчення служби, здобувши юридичну освіту, Сергій Миколайович весь час працював у правоохоронних органах.

[541] Кутова В, Дороги життя // Прибузькі новини.— 2013.— 14 лютого.

Гладюк С. М. під час військової строкової служби (1985 р.)

У 1986 р. учасником бойових дій в Афганістані став ще один наш односельчанин Черниш Олег Іванович. Будучи призваним на строкову військову службу, спочатку пройшов навчання на снайпера у військовій частині в місті Фергана (Узбекистан), згодом був переправлений на територію Афганістану в місто Баграм в угрупування «Анава», що дислокувалося в районі Панджшерської ущелини. Там, на висоті 3000 метрів пройшла його військова служба упродовж 18 місяців (1986–1988 рр.). Його військовий підрозділ забезпечував безпеку проходження радянських автомобільних колон. Олег Іванович згадує: «*Для місцевого населення ми, за великим рахунком, були окупантами. Про це не завжди говорили нам в очі, але очевидно, що раді нам були не всі. Це можна було зрозуміти. В Афганістані від рук радянських воїнів загинуло чимало мирних жителів. Ми молоді хлопці з різних куточків Союзу, були всього лиш гвинтиками однієї великої машини під назвою СРСР. Ідеологія тоді працювала так, що ми були змушені робити те, що нам наказують і ми робили. В той же момент ми просто виконували наказ та свій солдатський обов'язок. У 2005 р. кінорежисером Федором Бондарчуком був знятий фільм «Дев'ята рота» про події в Афганістані. Так от, події фільму якраз відображають час моєї служби. Багато втрат і розпачу ми бачили, проте ніколи не здавались. «Афган» — це пам'ять про те, що неможливо викреслити з історії нашої країни, з історії наших сердець і мого життя…*». Після служби Черниш О. І. повернувся в рідне село Мельниківці, де його чекали батьки. Будучи за фахом слюсарем-ремонтником, влаштувався на завод «Кристал» у місті Вінниця, де працює огранувальником діамантів і по теперішній час. За виконання військового обов'язку в Афганістані був нагороджений медаллями «Воїнів інтернаціоналістів» та «Від вдячного афганського народу», а також грамотою Президії Верховної Ради СРСР.

Черниш О. І. в період військової служби

Останнім із односельців, хто відчув на собі всі складнощі військової служби в умовах воєнного часу був Люлька Тарас Миколайович. На військову службу був призваний 13 квітня 1987 р. Трьохмісячну підготовку в якості стрілка-автоматника мотострілкового батальйону проходив в місті Термез (колишня Узбецька РСР). Навчальні заняття із стрільби проводилися більшою мірою вночі, оскільки взвод вважався нічним. Найважче було звикнути до високої температури (місто Термез — найпівденніша точка Узбекистану). Після завершення терміну навчання військову частину перекинули на територію Демократичної республіки Афганістан. Тарас Миколайович згадував: «*7 серпня нашу команду літаком було перевезено в сонячне місто Кандагар. При виході із літака відчули, що температура повітря надворі була ще вищою, ніж в Узбекистані. Так я попав в Кандагарську 70-ту окрему гвардійську, двічі червонопрапорну, орденів Михайла Кутузова та Богдана Хмельницького мотострілкову бригаду. Усі новоприбулі були зібрані в одну роту для проведення трьохтижневих тренувальних занять. Після цього був розподілений у другий батальйон бригади, який дислокувався в місті Лашкаргас провінції Гілменд. В цьому ж місті проходили службу бійці бригади спецназу ГРУ та знаходився військовий аеродром. Ми забезпечували цілодобову охорону військових частин та об'єктів на одній із семи застав, що знаходилася на межі із пустелею Регістан. На озброєнні в нас були три БТР-70 та три гранатомети СПГ-9. Рівно через рік служби в Афганістані, з початком виведення радянських військ, 8 серпня нашу бригаду одну із перших було передислоковано із ДРА через Герат та Шиндант до м. Кушка (Туркменської РСР). Після здачі зброї та техніки військовими літаками з міста Мари були відправлені дослужувати в різні куточки Радянського Союзу». Свою місію в Афганістані*

Люлько Тарас Миколайович із товаришами по службі (1987 р.)

Тарас Миколайович оцінює надзвичайно лаконічно: «Ми були прості солдати, які виконували військові накази. Служили на совість, рівняючись на наших батьків та дідів, бо такими нас виховали...»[542].

Чорнобильська трагедія

В ніч на 26 квітня 1986 року сталася найбільша в світі техногенна катастрофа — аварія на четвертому блоці Чорнобильської атомної електростанції. Внаслідок серії теплових вибухів, спричинених некваліфікованим втручанням персоналу електростанції під час проведення експерименту, був зруйнований реактор і за розрахунками експертів в навколишнє середовище потрапили матеріали сумарною радіоактивністю в 50 млн кюрі, що рівнозначно вибухові 30–40 таких атомних бомб, як скинуті американськими льотчиками в 1945 році на японські міста Хіросіма і Нагасакі. Тихе поліське місто Чорнобиль за одну мить стало відомим всьому світові.

Світ ще не усвідомив всієї серйозності того, що сталося неподалік столиці України, а сотні пожежників і працівників станції, правоохоронців, медиків вступили в смертельний двобій з розбурханим монстром. Майже 600 тисяч громадян з усіх республік колишнього Радянського Союзу не тільки за призовом військкоматів, а й добровільно, за велінням совісті, виявляючи масовий героїзм у надзвичайних умовах, пройшли пекельний вогонь Чорнобиля.

Першими, хто прийняв бій з підступним і невидимим ворогом, були люди в погонах: пожежники, правоохоронці, військові. Саме вони, не маючи спеціальних засобів і захисного одягу, в перші години боротьби з зловісною стихією, отримали неймовірну дозу радіації, яка для багатьох стала смертельною. Разом з ними до ліквідації наслідків аварії приступили бійці формувань цивільної оборони, загони медичних працівників, зв'язківців, автомобілістів, будівельників.

Всі вони працювали безпосередньо на об'єктах електростанції, гасили пожежу в лісах і на торф'яниках, проводили дезактиваційні роботи на самій станції і прилеглих територіях, збирали і вивозили в могильники заражену техніку, знімали бульдозерами забруднений ґрунт, відкачували воду з-під реактора та споруджували багатокілометрові

[542] Усні спогади Люльки Т. М.

дамби для захисту річок Прип'ять і Дніпро від попадання забруднених стічних вод.

В цілому, в ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС брало участь понад 6 тисяч вінничан, серед яких було понад 300 жінок. Понад 3000 осіб були призвані військкоматами області. Всі вони трудились як на об'єктах самої станції, так і в радіусі 30 кілометрів навколо неї, в так званій 30-кілометровій зоні, а також на забруднених територіях Київської і Житомирської областей.

16 квітня 1987 р., для виконання робіт по ліквідації наслідків на Чорнобильській ЧАЕС, Немирівським РВК України у Вінницькій області був призваний мешканець нашого села Ходянєв Анатолій Михайлович, 1949 р.н.

Про свою роботу Анатолій Михайлович згадує так: «*Жили за 30 км від Чорнобиля. На роботу їздили упродовж дня у визначений час. Після цього кожен раз міряли рівень радіації, який ми отримали під час виконання роботи*». Згадкою про ті непрості часи є запис у військовому білеті Ходянєва А. М.: «*В період з 16.05. по 05.08.1987 р. виконував обов'язки по ліквідації наслідків аварії в 30-ти кілометровій зоні сектора № 2 Чорнобильської АЕС. Отримав дозу радіоактивного опромінення — 9, 155. У відповідності з постановою РМ СРСР № 665/195 від 15.06.1987 р. даний період зараховується до трудового стажу*». За високий професіоналізм та активну громадську позицію, гуманізм, мужність, честь держава відзначила Анатолія Михайловича: медаллю «До 25 річчя аварії на ЧАЕС», медаллю «За заслуги. Чорнобиль»[543].

Ходянєв А. М.— учасник ліквідації аварії на ЧАЕС

[543] Усні спогади Ходянєва А. М.

СЕЛО МЕЛЬНИКІВЦІ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Прийняттям Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет (16 липня 1990 р.) та Акту проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) розпочався новий період в історії нашої Вітчизни. Звільнившись від імперських пут, український народ приступив до розбудови власної незалежної суверенної держави. Однак, після більш як 70-ти років бездержавності це виявилося нелегкою справою. У політичному житті суспільства вагому роль продовжували відігравати прихильники комуністичної ідеології, які, маскуючись під личиною прибічників незалежності, продовжували свою деструктивну діяльність, блокуючи будь-які спроби демократичних сил впровадити в життя українську національну ідею. Проте ще складнішою була ситуація в економічній сфері. Розпад Радянського Союзу, який позначився передусім розривом налагоджених економічних зв'язків, призвів до економічного колапсу. Жертвами такого становища, в першу чергу стали місцеві колективні господарства, які і раніше були переважно дотаційними.

В цій ситуації не був винятком і колгосп імені Мічуріна с. Мельниківець. Зростання цін на пальне, запчастини, промислові товари, відсутність фіксованих цін на сільськогосподарську продукцію, державних дотацій та дешевих кредитів остаточно перетворювали його на збиткове підприємтсво. Відповідно знизився добробут і колгоспників. Навіть окремі продовольчі товари, в тому числі і хліб стали дефіцитом. Виступаючи на сесії сільської ради у квітні 1992 р. бригадир тракторної бригади Є. Т. Каленич із відчаєм зазначав: «*Із виступу голови виконкому сільської ради ми чуємо, та й самі бачимо, що магазини пусті, а якщо щось і колись привезуть, то на всіх розділити не можна*»[544].

В умовах лібералізації цін, введення купонів, хронічної невиплати заробітної плати єдиним шансом для виживання залишалися присадибні ділянки. 26 грудня 1992 р. Кабінет Міністрів прийняв декрет

[544] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.351, арк.17.

«Про приватизацію земельних ділянок», шляхом їх безоплатної передачі селянам для ведення особистого підсобного господарства (до 0,6 Га), будівництва і обслуговування житлового будинку і господарських будівель (до 0,25 Га), садівництва, індивідуального дачного і гаражного будівництва. Важливою для мешканців була й допомога, яку надавало місцеве колективне сільськогосподарське підприємство у вигляді сільськогосподарських продуктів.

Відсутність матеріальних стимулів до праці в колгоспі змушувала селян більше уваги приділяти власному господарству, або ж шукати інших шляхів для заробітку. Це негативно позначилося на дисципліні праці. В протоколі засідання виконкому сільської ради читаємо: «*Дисципліна впала і не вживаються жодні заходи. Почастішали випадки розкрадання кормів. Благоустрій сіл не на належному рівні, дороги не грейдеруються, в негоду колгоспна техніка їздить де хоче і коли хоче, а тому дороги розбиті. Поробили дороги посівами і ніхто за це не наказаний. В селі Мельниківцях за всі роки не було збудовано лазні. Мабуть ми вже і не будемо її мати*»[545].

Складна економічна ситуація в колективному господарстві стала підставою для ініціювання питання про його поділ. 28 лютого 1992 р. на загальних зборах було прийнято рішення про роз'єднання колгоспу на два колективні господарства сіл Червоного та Мельниківець. Перед роз'єднанням колгосп заборгував державі 8 млн 927 тисяч карбованців[546]. Мельниковецький колгосп, який після роз'єднання зберігав назву імені Мічуріна нараховував 187 колгоспників[547]. У червні 1992 р. колгосп було реорганізовано в колективне сільськогосподарське підприємство. Створено комісію із розподілу паїв[548].

Все майно колгоспу ім. Мічуріна було розподілено відповідно до площі земель колгоспу, що відійшли до роз'єднаних господарств. Однак, не було враховано те, що основні колгоспні будівлі були збудовані в с. Червоне, в тому числі і за кошти, зароблені мельниківчанами. Саме тому першочерговим завданням роз'єднаного мельниковецького господарства була необхідність будівництва господарських споруд на території с. Мельниківці: критого току, зерноочисної споруди, критих навісів для техніки, комор, зберігальних ям для кормів, вагової, що вимагало великих фінансових затрат. За короткий проміжок часу (1992–1993 рр.),

[545] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.357, арк.24.

[546] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[547] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.93, арк.13.

[548] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.93, арк.17.

з допомогою будівельних бригад із Закарпаття було побудовано: критий асфальтований тік, зав. для очистки зерна, зерносховище, вагову, кагати для кормів, жомову яму, пущено в хід нову пилораму, побудовано електричну підстанцію, крупорушку, млин-ДКУ, сіно-склад, зроблено накриття для техніки всього більше 20 об'єктів сільськогосподарського призначення, на що витрачено 300 млн крб[549].

Одразу ж після роз'єднання колгоспів спостерігалось деяке пожвавлення. Почалося, свого роду, неофіційне змагання між господарствами. Мельниківчани довели, що не збираються пасти задніх. Про це свідчать показники збору урожаю за 1993 рік. Звичайно, площа засіву зменшилася, всього було засіяно 1245 гектарів. Але врожай зібраний був багатий, щедрий. Так пшениці при плані 18380 центнерів, було зібрано 21326 центнера. (урожайність становила 40 центнерів з гектара.)[550].

При зборі зернових відзначився екіпаж «степового корабля» Грищенка В. П. та Рудя М. А. які при плані 4284 центнерів, намолотили 6804 центнерів зерна, друге місце посіли Мельничук М. А. та Волошенюк О. В., які при плані 4284 центнери — зібрали 6652[551]. Цукрового буряка було викопано на площі 190 гектарів, з яких зібрано 44414 центнерів (урожайність 234 центнери з гектара). Відзначились Бабак А. Д. та Кудрянцев А. М., які зібрали буряк на площі відповідно 108 та 82 гектари. За це колгосп отримав 170 центнерів цукру[552]. У звіті колгоспу відзначено також сумлінну працю: водіїв Черниша М. П., Огінського М. В., Цюпки В. П., Білкуна В. В.; доярок Яровенко О. І., Люлько А. І., Коцеруби М. П.; телятниць Рудь Л. В., Білкун Л. І.; кормовозів Околіти Д. Д., Люльки М. О., Михальченка М. З., Глуха Л.К[553].

Успіхи дали змогу і колгоспникам отримати за свою працю хліб. Із загальної кількості зерна — 7400 центнерів було роздано людям. Так, на вироблений карбованець отримали хліба: механізатори важких тракторів та доярки — по 4,5 кг., механізатори колісних тракторів, ковалі, шофери, тваринники різних категорій, члени бурякової ланки, головні спеціалісти та керівники — по 3,5 кг., працівники адміністрації, столової, дитячих ясел, будівники — по 3 кг. Всі, що працювали на кінно-ручній роботі — по 2 кг. Інваліди та всі пенсіонери отримали по 1 центнеру пшениці безкоштовно[554].

---

[549] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.93, арк.4.

[550] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[551] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[552] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[553] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.102, арк.3.

[554] Поточний архів Мельниківської с/ради.

В цілому ж, перспективи колективного господарства залишалися не райдужні. Виступаючи на загальних зборах колгоспників 24 лютого 1994 р. Брус М. А. відзначав: «*За здачу продукції держава не розраховується. За молоко нам заборгували 120 млн крб., за м'ясо — 200 млн за зерно — 26 млн зат цукровий буряк — 26 млн. Через відсутність коштів члени КСП не отримують заробітну плату. Наближається весна, а ми не можемо закупити насіння, не забезпечені необхідною кількістю паливно-мастильних матеріалів, немає запчастин, щоб завершити ремонт техніки. Все це можна дістати лише за цукор, олію, зерно, а скільки його є. Як вижити в цій непростій обстановці». Як наслідок очільник колгоспу констатував: «Невпинне зростання цін на товари широкого вжитку, невідповідність їх з цінами на сільськогосподарську продукцію породжують у нас з вами невпевненість, розчарування, недовіру до держави. Це призводить до зниження трудової активності та погіршення трудової дисципліни»*[555].

Після роз'єднання колгосп мав в своєму розпорядженні 19 тракторів (8 гусеничних, 11 колісних), 14 грузових автомашин, 2 легкових, 4 зернових комбайни, 43 коней, 155 свиней, 560 голів ВРХ[556]. Хоч і слово «колгосп» з цього часу звучало по-новому, як «колективне сільськогосподарське підприємство», але суть залишася одна і та ж. Не змінилась корінним чином ситуація і після виходу законів про приватизацію, про підприємництво, оренду. Люди, які вже майже 80 років, були відчужені від засобів виробництва, не готові були стати повновладними господарями землі. Якщо під колгоспними посівами на той час було 1245 гектарів, то площа оброблюваної землі селян — 130 гектарів (тобто 1/10 колгоспної землі)[557]. Не вселяв оптимізму та негативно позначався на дисципліні праці загальний економічний стан справ у державі. Виступаючи на сесії сільської ради у 1993 р. депутат В. К. Шміголь зазначив: «*... всі стали байдужими до всього, Ситуація в країні позначилася на всьому, у тому числі і на дисципліні праці, якої немає навіть серед наших депутатів. На вчорашню сесію не з'явилися більше половини депутатів сільської ради, навіть не попередивши про причини відсутності. Тому не дивно, що немає дисципліни і на виробництві. Хто хоче йде на роботу, а хто сидить дома і ніхто його не турбує*»[558]. Що надалі, все більш ставало зрозумілим, що існуючі

[555] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.100, арк.5.

[556] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[557] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[558] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.363, арк.27.

колективні господарства залишалися перехідною формою господарювання на шляху до ринкових відносин.

Будівля правління колгоспу ім. Мічуріна (згодом СВК «Нива») та Мельниківської сільської ради

Якщо колективне господарство за перший рік після роз'єднання суттєво розбудувалося, то роботи по благоустрою села здійснювалися надто повільно. Було лише висипано щебенем дорогу до Будинку культури та до школи. В іншій частини села ранньою весною та дощовою осінню можна було добратися лише в гумових чоботях. Село залишалося не газифікованим, хоча проекти на газифікацію вже були подані до Києва на затвердження. Водопровід було проведено лише по двох вулицях. Деякі сім'ї обладнали водяне опалення, інші палили в печах та грубках, оскільки зріджений газ надходив із перебоями (виділяли лише 1–2 балони на рік). Функціонувала радіомережа, але телефони були лише у 5 господарствах. В переважній більшості сімей були телевізори, холодильники, пральні машини.

На 1 січня 1994 р. в селі проживали 592 мешканці, з яких лише 140 осіб працювали в колгоспі[559]. Серед людей, які потребували соціального захисту були 216 пенсіонерів (в т.ч.— 20 солдатських вдів, 6 інвалідів Другої світової війни, 7 інвалідів дитинства, 9 інвалідів праці, 15 одиноких престарілих, 22 учасники Другої світової війни)[560]. Довгожителями

[559] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[560] Поточний архів Мельниківської с/ради.

села були: Пастух Олена Федорівна (1899 р.н.), Глух Галина Василівна (1900 р.н.), Мельничук Василь Титович (1903 р.н.), Мельничук Антоніна Юхимівна (1903 р.н.), Гріщенко Олена Миколаївна (1903 р.н.).

Економічна криза позначилася і на демографічній ситуації. В селі, що нараховувало 250 дворів проживало 592 особи, при цьому діти були лише в 70 дворах. Багатодітних сімей було 10, з них 7 сімей по троє дітей, та 3 сім'ї по п'ять дітей. В Мельниківській середній школі навчалося всього 76 дітей. В початкових класах — нараховувалося від 5 до 10 дітей[561]. За 1993 р. в селі народилось 4, а померло 10 осіб[562]. Таким чином, село фактично було приречене на вимирання. З кожним роком молоді в селі залишалося все менше, окрім молодих спеціалістів, шоферів та механізаторів, які працювали у колгоспі. Причини відходу: потреба в здобутті спеціальності, незабезпеченість роботою, відсутність належних умов праці, соціально-культурних потреб.

Мешканцем села Леським Миколою Петровичем були простежені зміни демографічної ситуації в селі в період з січня 1951 року і до серпня 2002 року. Так, упродовж означеного періоду закрилися погосподарські номери 203 господарств, в яких проживало 597 осіб. Натомість за цей період відкрилося 44 господарських номера. На серпень 2002 року в 203 дворах проживало 463 особи, в тому числі: по одній особі — 78 дворів, по 2 особи — 61 двір, по 3 особи — 20 дворів, по 4 особи — 23 двори, по 5 осіб — 17 дворів, по 6 осіб — 2 двори, по 7 осіб — 0 дворів, по 8 осіб — 2 двори.

За національним складом в селі переважна більшість українців. Значна частина населення — віруючі. Це здебільш старше покоління, оскільки до молоді можна було зарахувати лише кожного шостого мешканця. Переважна більшість з них сповідували християнську православну віру. Так як церкви в селі не було (згоріла ще у 1962 році), то на свята релігійні люди йшли у найближчі села: Лоївці або Райгород.

Період другої половини 1980-х — 1990-х рр. був одним із найскладніших у розвитку та діяльності культосвітніх установ села. В селі, як і раніше, продовжувала функціонувати середня школа. Упродовж 1982–1987 рр. директоркою школи була Гріщенко Емма Інокентіївна. Вона розпочала свою трудову діяльність в школі з 1967 по 1977 р. на посаді старшої піонервожатої школи. В перебуванні її на цій посаді був навіть символічний зміст, адже її батько Інокентій Лукич був біля витоків створення піонерської організації села і в 1928 р. був її першим піонервожатим.

[561] Поточний архів Мельниківської с/ради.

[562] Поточний архів Мельниківської с/ради.

Працюючи в школі, Емма Інокентіївна заочно закінчила Вінницький державний педагогічний інститут. Після здобуття вищої освіти з 1977 по 1981 р. працювала учителькою російської мови та літератури, а з вересня 1981 р. на посаді організатора позакласної роботи. З 1 січня 1982 р. Гріщенко Емма Інокентіївна була призначена директором школи і працювала на цій посаді до 1987 р. Після цього до виходу на пенсію ще п'ять років працювала учителькою.

Гріщенко Е. І.— директор Мельниківської СШ (1982–1987 рр.)

Час директорства вчителям та учням школи запам'ятався активізацією туристично-екскурсійної діяльності. Кращі учні школи, активні учасники художньої самодіяльності, переможці шкільних змагань по збору макулатури та металолому нагороджувалися туристичними путівками і мали змогу відвідати пам'ятні місця не лише України, але й колишнього Радянського Союзу.

Екскурсія в Хатинь (Білорусь) (1985 р.)

Проведено роботи із благоустрою шкільної території. Біля школи з'явилися додаткові клумби із квітами. Для господарчих потреб збудовано новий погріб.

Заварзіна Галина Марківна з учнями молодших класів (1988 р.)

Два періоди (1987–1990 рр.) та (1993–1996 рр.) директором Мельниківської середньої школи працював Антохов Михайло Францович.

Як географ за спеціальністю, значну увагу приділяв розвитку туризму. За часів його директорства та вчителювання при школі активно діяв туристичний гурток. Для його функціонування було закуплено велику кількість туристичного спорядження. Упродовж весняних, літніх та осінніх канікул учасники гуртка долали багатокілометрові маршрути як територією України, так і за її межами. З цього часу учні школи були постійними

Антохов М. Ф.— директор Мельниківської СШ.

учасниками районних та обласних туристичних змагань. Планувалося навіть проведення обласних туристичних змагань на базі Мельниківської школи.

Учасники туристичного походу

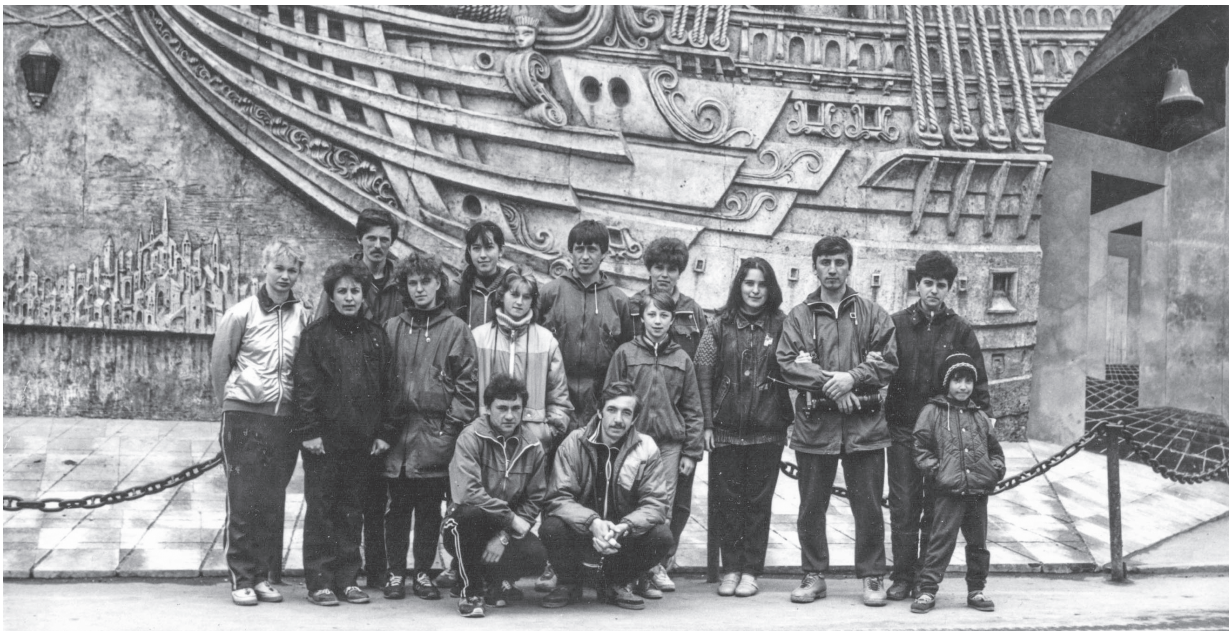

Члени туристичного гуртка (Феодосія, 1989 р.)

За його керівництва та безпосередньої участі були проведені значні роботи із ландшафтного дизайну на території школи. Насамперед було розібрано старе приміщення складу перед школою та вирізано старі дерева. Натомість насаджено багато декоративних дерев та кущів, алеї до школи обсаджено квітами, на території городу створено дендрарій

та спроектовано декілька клумб із квітами. Стару дерев'яну огорожу навколо школи було замінено на металеву, встановлено двоє металевих воріт, виготовлених на замовлення в Брацлаві, та вимуровано кам'яні бордюри біля них. Реконструйовано сходи перед алеєю та вхід до навчального закладу (перероблено сходи та зроблено над ними накриття).

Проведено капітальні роботи і в шкільному приміщенні. Зокрема, за рахунок перенесення учнівської роздягальні, було розширено вестибюль. З цього часу його прикрасою були малюнки на стінах, зроблені професійними художниками, зелений куточок та акваріум з рибками. Такий же зелений куточок з акваріумом було розміщено і на другому поверсі. Проведено реконструкцію опалювальної системи із заміною котла, батарей та труб. Збудовано новий туалет, перекрито шифером дах школи.

Цілком очевидно, що реалізовуючи свої ідеї, директорові школи неодноразово доводилося мати справу із бюрократичними перепонами. Найчастіше це стосувалося питань із фінансуванням школи. Кошти, які надходили в кінці року на рахунок сільської ради було складно використати. В таких умовах, уже в другий термін директорства Михайло Францович добився запровадження у школі посади бухгалтера, що значно спростило реалізацію шкільних закупівель.

Приміщення Мельниківської СШ (1990-ті рр.)

Чимало зусиль директора було докладено до модернізації навчально-виховного процесу. В школі з'явилося більше спеціалізованих кабінетів. Зразком для наслідування був кабінет географії, створений руками Михайла Францовича як директора та вчителя географії. Мельниківська школа була однією із небагатьох в районі, в якій розпочали впроваджувати комп'ютеризацію навчального процесу. Так, в 1994 р. в школу було закуплено перший комп'ютер та матричний принтер. Крім того, за особистою домовленістю із народним депутатом України Володимирем Стретовичем, школі було подаровано ще один персональний комп'ютер з програмним забезпеченням, привезеним із Канади. Планувалося створення комп'ютерного класу. Окрім придбання технічних засобів, директор потурбувався й про підготовку кадрів. З цією метою недавнього випускника школи Д. Б. Філіповського було направлено на курси підвищення вчителів інформатики для вивчення IBM PC сумісних комп'ютерів. Спільними зусиллями з учителем інформатики, завучем школи М. Б. Мандрольком та директором школи вдалося опанувати непросту справу. Згодом комп'ютер було використано і для ведення шкільної бухгалтерії. А учні школи із задоволенням відвідували комп'ютерний гурток. З ініціативи директора було закуплено велику кількість якісного фотообладнання та створено сучасну лабораторію. Це дало змогу монтувати якісні фільми про туристичні походи. Згодом на базі фотолабораторії запрацював фотогурток.

В реалізації своїх планів Михайло Францович завжди опирався на свою команду, яку цінував та заохочував матеріально та морально. Дмитро Борисович Філіповський, який з осені 1988 р. почав працювати в Мельниківській середній школі спочатку робітником по обслуговуванню, згодом лаборантом, водієм шкільного вантажного авто, керівником фотогуртка та ін. про проведену роботу в школі та особистість її керівника згадував так: «*Він* (Михайло Францович) *був неспокійною людиною — постійно хотів щось змінити, зробити, покращити, мав масу різних ідей, драйвер різних зачинань. Більшість ідей втілено в життя його власними руками та силами працівників школи. Коли потрібно, він ставав муляром, брав в руку кельму та клав камінь, брав захисний щиток та електродотримач — ставав зварювальником. Разом з ним технічний персонал та учителі (чоловіки) теж перетворювались на людей різних професій, інколи в нас виникало питання — чого ж ти не заспокоїшся? Прямо невгамовний якийсь. Це питання зникало, коли ми бачили результати змін, і це радувало. Він був людиною передових поглядів, хотів, щоб директор школи*

мав більше фінансової незалежності — це б давало змогу краще планувати навчальний процес та покращувати побут у школі. Він завжди дослуховувався до людей, які пропонували раціональні ідеї. Це був директор-енерджайзер-бізнесмен. В такі непрості часи стільки було зроблено! А скільки ще можна було б зробити за умови кращого фінансування?».

Упродовж короткого часу очільниками середньої школи були: Конончук Наталія Лаврентіївна (1996–1997) та Дзюбенко Юрій Євгенович (1997–2000).

Десять років, з1990 по 1993 рр. та з 2000 по 2007 рр. директором Мельниківської середньої школи була Сокотнюк Галина Степанівна.

Як досвідчений педагог-організатор та творча особистість Галина Степанівна велике значення надавала виховній роботі учнів, у тому числі й під час проведення позакласних заходів.

Сокотнюк Г. С.— директор Мельниківської СШ

Виховний захід у школі 2000-і роки

Як уродженка села, Галина Степанівна розуміла важливість історичної пам'яті для наступних поколінь. В цей час учнями школи під керівництвом вчителя історії Пархоменко Людмили Василівни, в рамках роботи загону «Пошук» було зібрано багато цінної інформації для історії села: спогади очевидців Голодомору 1932–33 рр., учасників бойових дій та вдів тощо. Усі ці матеріали використані автором при написанні нарису.

Пархоменко Л. В. із членами загону «Пошук»

Останні ветерани

Фотомиттєвості життя школи в 2000-і роки

Із культосвітніх установ в селі діяли Будинок культури та бібліотека. Із 1991 до 2008 року незмінним директором будинку культури був Білієнко Анатолій Михайлович. В цей час продовжували функціонувати: драматичний гурток, сільський хор, чоловічий ансамбль, гурток гумору та сатири, духовий оркестр.

Жіночий ансамбль

Духовий оркестр (керівник — Біліенко А.М)

Народження нової сім'ї

Серед інших розважальних заходів: демонстрування фільмів, проведення дискотек у вихідні дні, організація силами драмгуртка та учнів школи концертів у святкові дні. З 2008 р. директором сільського клубу працювала Зозуля Зоя Петрівна. 7 липня 2018 року посаду директора Мельниківського будинку культури обійняв Степанко Олексій Юрійович, 1992 р.н., випускник Мельниківської ЗОШ та Немирівської музичної школи, поет та композитор, соліст групи T-Fly. Він є автором збірок: «Букет із чорнобілих нот» (2012), «Сто причин» (2013), «Світло в моєму вікні» (2015), «Так плачуть небеса» (2016). Серед його віршів є й ті, що присвячені рідному селі.

На початку 1990-х рр. в селі було три магазини, які зустрічали покупців напівпустими полицями. Врятовувало те, що продукція власних господарств селян була орієнтована в основному на власне споживання, лише в окремих випадках — на ринок. Державні заготівельні ціни на м'ясо, молоко були низькі, в той час, як ціни на промислові товари просто казкові. В цей скрутний час розширювала свої підсобні господарства і сільська інтелігенція, але умови для цього у них були дещо гірші, ніж в колгоспників. Постійна зайнятість на роботі, по домашньому господарстві, позбавляли селян належного відпочинку. Рідко хто відпочивав в оздоровчих комплексах, будинках відпочинку, санаторіях, хоч інколи виділяли путівки. В селі діяв акушерський пункт, але лікарських препаратів не вистачало. Колгоспна ж лазня, ще не вступила в дію, як відразу через халатність згоріла.

У другій половині 1990-х рр. місцеве сільськогосподарське підприємство поступово втрачало свої позиції. Так посівна кампанія 1996 р. відбувалася вже без внесення мінеральних добрив. Через відсутність паливно-мастильних матеріалів під час оранки не було внесено і жодної тони органічних добрив. На балансі колгоспу рахувалося всього 6 гусеничних та 7 колісних тракторів, 70% з яких не могли виїхати в поле через відсутність запчастин. За попередній рік колгоспом не було закуплено жодного агрегата. Занепадало і тваринництво. В колгоспі залишалося 185 дійних корів. На кінець 1996 р. борги колгоспу перед постачальниками складали 12 677 грн., перед переробними підприємствами — 80 700 грн. Господарство заборгувало 176 працюючим оплату праці на суму 131 500 тис. крб. На утримання колгоспу з оплатою 50% з/п були переведені працівники клубу та бібліотеки[563].

Серед колгоспників, які своєю працею добились поваги і шани громадян, і були занесені на дошку пошани: Люлько Явдоха Іванівна (доярка),

[563] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.106, арк.20.

Яровенко Ольга Іванівна (доярка), Білкун Люба Іванівна (телятниця), Цюпко Василь Григорович (тракторист), Гріщенко Валерій Павлович (комбайнер), Огінський Микола Володимирович (шофер), Вусик Іван Антонович (бригадир будівельної бригади).

На загальних зборах сільгосппідприємства від 14 березня 1997 р. було заслухане питання про роздержавлення землі та затвердження списків на її розпаювання. Попередньо були складені списки членів КСП, які на 1 січня 1994 р. працювали в колгоспі, а також пенсіонерів-колгоспників, які проживали в селі. Загалом до списків увійшли 393 особи, на кожного з яких було розпайовано, в середньому 2,62 Га землі. З державних земель були виділені 268 Га земель запасу та 155 Га резервного фонду. Із земель запасу мали бути задоволені заяви 68 осіб, які після роботи в колгоспі пішли працювати в інші сфери господарства, але тепер проживали у селі[564].

Відносно кращим виявився врожай сільськогосподарських культур у 1997 р. При середній врожайності пшениці 37 цнт з Га, валовий збір зерна склав 23 600 цнт. Це дало змогу розрахуватися з боргами перед колгоспниками та обслуговуючими організаціями за попередній рік. Було виплачено зарплати членам КСП на суму 50 тис крб., однак оплату здійснено зерном, цукром, олією, крупами, мукою, ВРХ тощо. Було виконано державний контракт на поставку зерна, однак всі гроші, що надійшли, були використані для погашення отриманих авансів, в тому числі й за паливно-мастильні матеріали. Тваринництво стало повністю збитковою галуззю через незадовільну роботу спеціалістів, грубі порушення в догляді та годівлі тварин тощо. На цьому фоні песимістично прозвучали слова голови КСП: «*Від держави немає ніякої перспективи, бо навіть державного контракту на зерно не укладено. Пропонують укладати договір під заставу майна, майбутнього врожаю, а може навіть і на землю*»[565].

В наступному 1998 р. КСП вдалося зібрати лише 17 294 цнт. зернових, тобто майже на 7 тис. цнт менше, ніж у попередньому. Не засіяними залишилися 350 Га. Голова райради О. Ю. Гнатенко, який виступав на зборах повідомив, що всього по району не засіяно 43% орних земель. Заборгованість по оплаті праці за рік склала 200 тис. крб. та 193 тис крб. за попередні роки[566].

Під час весняної посівної кампанії 1999 р. на зборах 2 квітня було прийняте рішення про списання з балансу колгоспу 17 корів, які були

[564] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.105, арк.11

[565] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.107, арк.15.

[566] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.107, арк.23.

реалізовані для придбання пального та запасних частин. Правління отримало дозвіл реалізовувати корів з подальшим затвердженням загальними зборами. Фактично цим рішенням було взято курс на знищення тваринництва. На зборах 3 липня для придбання палива було реалізовано ще 18 корів. Загальної звітності про результати тендерних закупівель в колгоспі того часу не збереглося. На загальних зборах 30 грудня 1999 р. не розглядалося питання про підсумки господарювання за попередній рік. Натомість слухалося питання «Про організаційно-економічну перебудову господарства відповідно до Указу Президента «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки». Реструктуризацію пропонувалося здійснювати через отримання державних актів на право приватної власності на землю, яку можна виділити в натурі, а також певного паю майна підприємства. Після цього селянам пропонувалося або створювати ТОВ або ж здавати землю в оренду. На зборах було обрано комісію з реорганізації КСП у складі: Бруса Михайла Анатолійовича, Присяжнюка Леоніда Петровича, Шміголя Віктора Калениковича, Огінського Віктора Миколайовича та Брус Зінаїди Хомівни. Було затверджено положення про пайовий фонд майна КСП та прийнято рішення про укладення договору з інститутом Укрземпроекту для виготовлення державних актів на землю[567].

Останні загальні збори КСП відбулися 26 лютого 2000 р., на яких було повідомлено про розпаювання майна на суму 6 251 тис. крб., а також про видачу селянам 367 державних актів на землю. В тому числі право на земельні паї отримали спадкоємці 40 осіб, які померли з 1995 р. 153 Га резервного фонду були передані сільській раді для видачі паїв працівникам соціальної сфери. М. А. Брус, вже колишній голова КСП, виступаючи перед селянами висловив думку про те, що найкращим способом для пенсіонерів та всіх працівників реалізувати своє право власності на землю буде створення сільськогосподарського виробничого кооперативу, якому селяни здадуть свої землі в оренду[568].

Однак, частина селян, що бачила на власні очі результати колективного господарювання, вирішила, що в умовах катастрофічної ситуації в економіці держави можна покладатися лише на себе. Саме тому на черговій сесії сільської ради вже було задоволено 80 заяв мешканців села про надання земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства[569]. Було покладено початок і створенню селянських

[567] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.108, арк.50 зв.

[568] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд колгоспу ім. Мічуріна, спр.109, арк.2

[569] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.416, арк.8.

фермерських господарств. З цією метою рішенням сесії від 3.08.2000 р. було виділено земельну ділянку В. Д. Костельнюку, а 27 квітня 2001 р. іншим мешканцям села: В. М. Огінському, З. Х. Брус, Н. В. Каленич, М. Л. Глуху, В. П. Чернаті. На сесії 14 вересня 2001 р. було прийняте рішення про надання в оренду ставків у селі: «Федькове» 4,7 Га — М. І. Цюпці; «Тартак» 2 Га — В. В. Любецькому, В. І. Сліпчуку, Д. А. Чаплінському; «Лозове» 1 Га — М. Ф. Березюку[570]. На сесії 30 січня 2002 р. було прийняте рішення про надання земельних ділянок у приватну власність працівникам соціальної сфери (42 особи отримали по 1 гектару)[571].

Парамейчук В. М. — сільський голова (1998–2006 рр.)

Рішенням Мельниковецької територіальної виборчої комісії від 29 березня 1998 р. сільським головою було обрано мешканця села Мельниківець, Парамейчука Володимира Миколайовича. Володимир Миколайович народився у 1956 році. Після закінчення школи, а згодом Вінницького державного педагогічного університету, працював учителем фізкультури та військової підготовки в Мельниківській СЗОШ I–III ступенів.

Упродовж двох каденцій перебування на посаді (до 11 квітня 2006 р.) було проведено розпаювання земель та роздано сертифікати мешканцям села, виділено земельні ділянки для: фермерських господарств, працівникам соціальної сфери, розширення присадибних ділянок, для пасовищ тощо. Проведено більшу частину робіт із газифікації села Червоного, виготовлено проектну документацію та розпочато роботи із газифікації села Мельниківець. В обох селах було переобладнано сільські будинки під церковні споруди[572].

А тим часом в державі, хоча й повільно продовжувалися реформи в сільському господарстві. Колгоспи переросли у сільськогосподарські

[570] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.328, арк.17.

[571] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.433, арк.16–17.

[572] Із усних спогадів мешканця села Парамейчука В. М.

виробничі кооперативи (СВК). У 2002 р колективне сільськогосподарське підприємство ім. Мічуріна села Мельниківець теж було перейменовано у СВК «Нива». Колгоспникам виділили землі, якими продовжувало користуватися господарство, однак, упродовж 2-х років на земельні паї селянам нічого не видавалось ні грішми, ні врожаєм. Високо піднялись ціни на пальне і запчастини. Для накопичення необхідних сум розпочався процес продажі худоби, але виявилось, що вона хвора на туберкульоз. За безцінь, на забій були здані навіть тільні корови і новонароджений молодняк. Залишилось 40 голів молодняку на дорощувані, в котрих з часом також виявили туберкульоз. За частину коштів було закуплено 38 голів племінних корів і 2 бугаї, 20 свиноматок і 2 кнура, з метою оновлення тваринництва. Довгий період працівники не отримували зарплатні, господарство не мало ніяких надходжень від тваринницького комплексу, врожаїв зернових ледве вистачало для розрахунку за пальне і поставок державі, яка не хотіла давати кредитів нестабільним господарствам. Такий стан речей приводив до занепаду, колись процвітаючого господарства. Станом на 2002 р. в новоствореному кооперативі працювало лише 93 особи (в 1992 р.— 202). Для обробітку землі використовували 16 автомашин, 11 тракторів, 3 комбайни. На фермах залишилося 37 голів ВРХ, 22 свиней та 20 коней.

Для забезпечення мешканців села продовольчими, а також окремими промисловими товарами, дозвіл на розміщення в селі торгової точки отримав житель села Озеро М. О. Осаула[573]. Товари першої необхідності селяни мали змогу придбати у почтовому відділенні. З 2008 р. дозвіл на зайняття торгівельною діяльністю в с. Мельниківцях отримала Т. І. Костельнюк[574].

З метою здійснення газифікації села на сесії 17 червня 2004 р. було прийняте рішення створити кооператив «Вогник», який розпочав роботу із виготовлення проектної документації. Для підведення газопроводу від газорозподільної станції с. Вища Кропивна до села Мельниківець (5 км) було використано кошти СВК «Нива» в сумі 20 тис. крб[575]. Однак завершувати газифікацію села мешканцям довелося за власні кошти.

26 березня 2006 р. сільським головою було обрано М. А. Рудя. Звітуючи про перший рік своєї роботи він був змушений визнати про неможливість виконання бюджету сільської ради, оскільки СВК «Нива»

[573] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.416, арк.26–38.

[574] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.487, арк.13.

[575] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.455, арк.16.

упродовж року не здійснював господарської діяльності, а отже і не платив податків. Внаслідок цього працівники сільської ради упродовж 4 місяців не отримували заробітної плати[576].

Однак вже наступного року сільський голова звітувався про виконання бюджету сільської ради на 101% (замість 296 тис. крб. надійшло 298). У повному обсязі бюджет сільської ради було виконано і в наступні роки. Це дало змогу виконати окремі недороговартісні роботи по благоустрою села. У 2010 р. М. А. Рудь був переобраний сільським головою на наступний термін[577].

Рудь М. А.— сільський голова (2006–2014 рр.)

В умовах української незалежності усі сили громадян спрямовувалися на розбудову державних інституцій, підвищення добробуту та життєвого рівня, інтеграцію України в Європейське співтовариство.

Однак такий сценарій розвитку української державності явно не влаштовував Кремль. Намагаючись відродити статус серйозного гравця на міжнародній арені, Росія намагалася докласти всіх зусиль до відродження імперії у складі колишніх радянських республік. Маскуючи свої агресивні плани за лозунгом «захисту інтересів російськомовного населення», російськими спецслужбами та загонами російських найманців було спровоковано військові конфлікти на території Республіки Молдова та Грузії. Подібні плани розроблялися і стосовно України. Потрібно було лише чекати сприятливого моменту для реалізації своїх імперських планів. Невдовзі привід для цього було знайдено.

Під тиском Москви чинний президент України Віктор Янукович у листопаді 2013 р. оголосив про відмову України від взятого курсу на Європейську та Євроатлантичну інтеграцію, чим викликав невдоволення основної частини українського суспільства. Мирний протест українських студентів на вимогу влади був розігнаний силовиками.

[576] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.479, арк.1.

[577] Архівний відділ Немирівської РДА. Фонд виконкому с/ради, спр.502, арк.1.

В Україні відбулася Революція Гідності, в результаті якої Віктор Янукович в лютому 2014 р. був відсторонений від влади і змушений був втікати з країни. Такий сценарій розвитку подій означав, що Україна остаточно виходить з-під російського впливу. Перед Росією постала дилема: змиритися з крахом свого імперського проекту чи вдатися до військової агресії. Вибір керманичів РФ був зроблений на користь агресивних дій проти нової України.

Поворотним моментом стало 27 лютого 2014 р., коли російські військовики без розпізнавальних знаків, скориставшись слабкістю та розгубленістю української влади та світового співтовариства, розпочали анексію Криму. Захопивши Крим, Москва ще більше ускладнила досягнення своєї стратегічної мети — не допустити євроінтеграції України та повернути її в русло своїх євразійських проектів. Окрім того, російське політичне керівництво, значно перебільшивши впливовість технології «русского мира» на населення Півдня та Сходу України, з початку березня 2014 р. з допомогою спецслужб та спеціально підготовлених загонів російських найманців було розпочато організацію виступів проти української влади в містах Донецьку та Луганську. На захоплених адміністративних будівлях були підняті російські прапори. Пролунали заклики до Росії ввести війська. Цього разу в них взяли участь не лише місцеві проросійські агенти впливу та політичні маргінали (включаючи тих, хто організовував антиукраїнські заходи в Криму), а й російські громадяни, у т.ч. співробітники російських спецслужб[578].

Кінцева мета, як це було заявлено російськими можновладцями, полягала у федералізації України, що мала б загальмувати чи навіть зупинити її європейську та євроатлантичну інтеграцію. За таких умов 14 квітня 2014 р.в.о. Президента України О. Турчинов оголосив проведення антитерористичної операції (АТО) на Донбасі. Окрім добровольців, до участі в АТО були залучені й військовозобов'язані запасу. За розпорядженням військоматів до участі в антитерористичній операції на Сході України були призвані й мешканці села Мельниківець.

Одним із перших уродженців села Мельниківець, хто взяв участь у бойових діях, був Коцеруба Руслан Анатолійович. Як колишній військовослужбовець Державної прикордонної служби, він був призваний вже 31 березня 2014 р. Хоча тверде переконання про необхідність

[578] Енциклопедія історії України. Том: Україна — Українці. Книга 2. Київ: Наукова думка, 2019. С. 420–421.

захисту своєї Батьківщини від агресора з'явилося у нього набагато раніше. Визначальним моментом для прийняття рішення було вбивство на Майдані під час Революції Гідності його товариша Максима Шимка. Спільно із добровольчими підрозділами, у складі розвідувально-диверсійної групи Руслан Анатолійович спочатку виконував особливі завдання в районі Волновахи, Гранітного, Талаківки, а після закінчення терміну призову 3 вересня 2015 р., уклав контракт до «закінчення особливого періоду» та до осені 2016 р. виконував поставлені військові завдання в районі населених пунктів Попасна, Горлівка, Авдіївка. Основними труднощами початкового періоду війни Руслан Анатолійович називає: відсутність військового досвіду; зраду окремих військовослужбовців, у тому числі і серед командного складу; не завжди доброзичливе ставлення місцевого населення; недостатній рівень матеріального забезпечення та слабке військове оснащення[579].

2 лютого 2015 р. на військову службу у складі сил АТО були призвані Огінський Анатолій Миколайович, Цюпка Олександр Миколайович та Прокопчук Андрій Миколайович.

Огінський Анатолій та Цюпка Олександр проходили службу в складі 13 окремого десантно-штурмового батальйону 95 окремої Житомирської десантної (з 2016 р.— десантно-штурмової) бригади. Будучи водіями автомобілів вони забезпечували перевезення особового складу, боєприпасів та військової техніки. Цей військовий підрозділ в числі перших був піднятий для відбиття російської агресії. Після звільнення міста Слов'янська він став місцем тимчасової дислокації бригади. Однак бійці підрозділу були задіяні у військових діях на різних ділянках фронту. Демобілізовані наші односельці (нині проживають в с. Червоне) 5 квітня 2016 року[580].

Прокопчук Андрій Миколайович брав участь в операції об'єднаних сил у складі 25-ї окремої Дніпропетровської повітрянодесантної бригади (місце основної дислокації — смт. Гвардійське Дніпропетровської області). Андрій Миколайович виконував військові завдання в якості навідника-оператора БТР-3Е в районі Мар'їнки, Гаврилівки. Демобілізований у травні 2016 р. Восени 2016 р. проходив двотижневу перепідготовку на базі 79 Миколаївської десантної бригади[581].

16 липня 2015 р. було мобілізовано ще одного уродженця села Мельниківець Мельничука Михайла Дмитровича. Військову службу проходив

[579] Усні спогади Коцеруби Р. А.

[580] Усні спогади Огінського А. М.

[581] Усні спогади Прокопчука А. М.

у складі військової частини 3008 Національної гвардії України (місце основної дислокації м. Вінниця). Підрозділ виконував військові завдання в районі населених пунктів Попасна, Біловодськ. Демобілізований у жовтні 2016 р[582].

Як військовослужбовець за контрактом, з 1 квітня 2016 р. по 16 жовтня 2016 р. брала участь в антитерористичній операції Любецька Майя Олександрівна. В її обов'язки входило забезпечення харчуванням військових підрозділів в районі населених пунктів Попасна Донецької області та Солідар Луганської області[583].

Наші односельчани брали участь у військових діях на Сході України і як кадрові військові. Так, в якості військового медика (після закінчення Вінницького національного медичного університету та Військової медичної академії — О.М.), тричі у зоні АТО побувала Довженко Надія Володимирівна. Перші два рази (з 6 по 29 серпня 2014 р. та з 28 жовтня по 23 листопада 2014 р.), у період найгарячішої фази російсько-українського конфлікту, вона у складі мобільних медичних бригад здійснювала евакуацію поранених в районі населених пунктів Тоненьке та Миколаївка Донецької області. Третій раз (з 17 лютого по 17 травня 2015 р.) — виконувала обов'язки ординатора терапевтичного відділу 65 військового медичного госпіталю поблизу селища Часів Яр Донецької області. На теперішній час Надія Володимирівна у чині майора є начальником медичної служби Головного інформаційно-телекомунікаційного вузла Генерального штабу Збройних Сил України. За відмінну службу неодноразово нагороджувалася державними відзнаками.

Слід відзначити і особливий випадок, коли військову службу, в тому числі й на Сході України, несуть усі чоловіки однієї родини. Йдеться про сім'ю Зозулі Бориса Васильовича. Голова родини по мобілізації із 12 лютого по 16 травня 2015 р. проходив службу в 128 окремій гірничо-штурмовій бригаді, яка охороняла східні рубежі нашої держави в районі населеного пункту станиця Луганська Луганської області, згодом селища Піски, поблизу Донецького аеропорту. Після демобілізації, з 30 листопада 2015 р. і до сьогоднішнього дня він служить за контрактом в 59-й Гайсинській окремій мотопіхотній бригаді, якій з 6 травня 2020 р. присвоєно ім'я Якова Гандзюка. По шляху батька пішов син Вадим, який після мобілізації в 2015 р. уклав контракт і проходить службу в 58-й Сумській окремій мотопіхотній бригаді.

[582] Усні спогади Мельничука М. Д.

[583] Усні спогади Любецької М. О.

З 2016 р. на контрактній основі в 59-й Гайсинській окремій мотопіхотній бригаді проходить службу ще один син — Віталій. Таким чином в сім'ї культивують і свято бережуть військові традиції.

Сучасне відродження села

Після остаточного розпаду колективного господарства село Мельниківці почало ще більше занепадати. Роботи не було, молодь виїжджала в пошуках кращої долі. На 1 січня 2015 р. в селі нараховувалося всього 220 дворів, в яких проживало 345 осіб. У школі, де раніше навчалося до 300 дітей, залишилося менше 30. В господарствах односельчан нараховувалося: 81 одиниця великої рогатої худоби, з яких 60 дійних корів, 110 свиней, 11 кіз, 17 коней, 169 бджолосімей. Можливо, й на це мальовниче село чекала доля інших, які вже зникли з мапи Вінниччини.

Поворотним моментом у відродженні населеного пункту було те, що ще 5 жовтня 2011 року в селі Мельниківцях було зареєстровано фермерське господарство «Роксана-К», основною формою діяльності якого було вирощування зернових та технічних культур. Директором підприємства став уродженець села Каленич Павло Євгенійович.

Його мати — Марія Григорівна до виходу на пенсію 40 років відпрацювала акушеркою в амбулаторно-фельшерському пункті, батько — Євген Тодосійович понад 30 років був бригадиром тракторної бригади у місцевому колгоспі.

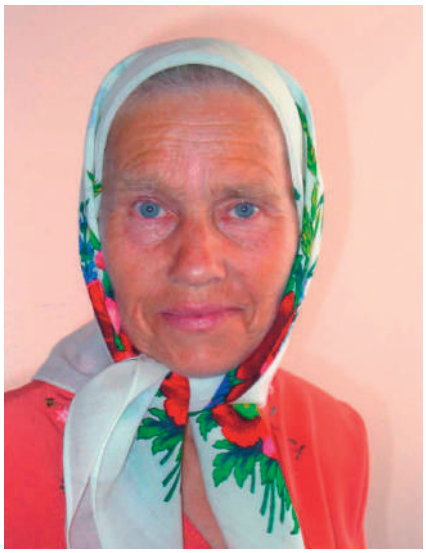

Каленич Павло Євгенійович народився 26 грудня 1960 р. (юридично — 2 січня 1961 р.) в селі Мельниківці. З самого дитинства батьки прищепили своїм дітям: сину Павлу та доньці Ніни любов до праці. Тому ще навчаючись в школі, Павло працював в місцевому колгоспі. Після закінчення в 1970 р. із золотою медаллю Мельниківської середньої школи він вступив до Уманського сільськогосподарського інституту ім. О. М. Горького, який закінчив у 1984 р., здобувши фах агронома. Після цього пройшов усі щаблі кар'єрної драбини в сільському господарстві: з 1984 по 1987 рік — Заступник голови правління колгоспу «Росія»; 1987–1990 рр.— Інструктор, заступник завідуючого оргвідділом Чечельницького райкому Компартії України; 1990–1996 рр.— Голова правління КСП ім. Леніна; 1996–1997 рр.— заступник директора НВФ «Полімерсервіс»; 1997–2000 рр.— голова правління КСП «Україна».

Каленич Павло Євгенійович — директор АФ «Ольгопіль», голова ФГ «Роксана-К»

З 2000 р. Павло Євгенійович — директор ТОВ «Агрофірма «Ольгопіль». З метою набуття знань та досвіду Павло Євгенійович стажувався у ФРН та Голландії. Усе побачене за кордоном він ефективно застосовував

для розвитку господарства, впроваджуючи передові технології по захисту рослин та збільшенню врожайності.

Держава гідно оцінила внесок Павла Євгенійовича у розвиток аграрного сектору України. Він є повним кавалером орденів «За заслуги» трьох ступенів, нагороджений трудовою відзнакою «Знак пошани». Павло Євгенійович є членом ради Агарарного союзу України, неодноразово його обирали депутатом Вінницької обласної ради та Чечельницької районної ради.

Упродовж 2004–2007, 2009 рр Чечельницька райдержадміністрація та райрада нагороджували Павла Євгенійовича грамотою переможця Всеукраїнського конкурсу на звання «Кращий роботодавець року». У 2008, 2010, 2014 рр.— Каленичу П. Є. були вручені Свідоцтва про занесення на обласну дошку Пошани «Праця і звитяга вінничан».

Неодноразово управлінням культури і туризму Вінницької облдміністрації він був нагороджений дипломами із присвоєнням звання «Покровитель культури». У серпні 2013р. Павло Євгенійович стає переможцем конкурсу на звання «Людина року» в номінації «Сільськогосподарський товаровиробник», а за вагомий особистий внесок у розвиток соціальної інфраструктури Вінниччини визнаний переможцем конкурсу «Благодійник року». Крім того, Указом Президента України від 8 грудня 2015 року йому присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки за роботу «Формування збалансованих агроекосистем виробництва національного насіння пшениці озимої».

Характеризуючи роботу агрофірми, Каленич П. Є. зазначає: «*Наша команда — це амбіційні, націлені на результат професіонали, які разом працюють заради досягнення спільної мети. Для нас не існує поняття: «не можемо», «складно», «не здійсненно». Ми ставимо мету і йдемо до неї командним духом та єдністю думок.*

… Україна — держава, де ми виросли, вивчилися, отримали роботу. Україна — країна, в якій живуть наші сім'ї. Ми працюємо на сьогодення і майбутнє України, сплачуючи податки, робимо великий внесок у підвищення рівня і якості життя українців».

Напевно складно змалювати внутрішній світ нашого земляка краще, ніж це зробив справжній митець слова — журналіст Іван Волошенюк, взявши свого часу інтерв'ю у Павла Євгенійовича: «*І вродиться ж така людина — за будь-яких обставин, за будь-якої найчорнішої колотнечі не втрачає цілковитого самовладання. Бачить у кожній калюжі не гнилі обочини, а перевернуте голубе небо; в кожному проваллі — не стрімкі рівні стіни, а рівні площини узбіч, які дають змогу прокладати мости. Оптиміст із оптимістів. …*

Слухати Павла Євгенійовича — велика насолода. Надзвичайно цікавий співбесідник, розумник із мисленням державного діяча й філософа. А ще — не балакун, а подвижник, який уміє рухати справу, перетворюючи безнадійно занепале ніщо в енергетичну іпостась, додаючи йому живої води Каленичевого характеру. Ніби народжений чоловік для такої доби, як оце зараз, коли суспільству, охопленому відчаєм і зневірою, вкрай потрібні винахідливі лицарі-ентузіасти з романтичним вогнем оптимізму в серцях.

Артистичний. Грає на гармошці, трубі й барабані. Одначе — не актор. У нього інша «сцена». Скінчив агрономічний факультет Уманського сільгоспінституту — хлібороб до корінчиків волосся, людина села, вписана в антураж природного довкілля, як пшениця або трава. Кращий із господарських керівників Чечельницького району.

12 років тому, коли його обрали директором агрофірми «Ольгопіль», господарство вже «лежало». Тільки подумати: на знаменитих тутешніх чорноземах — 12 із половиною центнерів пшениці і 76 центнерів буряків з гектара. Обирали його 21 лютого, і на цю пору в агрофірмі 70 відсотків землі стояли неорані. Бензину нема, солярки нема, мастил нема — доба бартеру, кінець світу. Хоч відмовляйся від тракторів і починай розводити коней.

— Але в будь-якій безвиході,— каже Павло Євгенійович,— треба запалювати свічку і дивитись, куди хилиться язичок полум'я. Звідти може прийти порятунок. Порятунком завше були люди. Це моя свіча. Люблю серед них тусуватись, люблю шукати тих, хто захоче повірити, що моя корисливість — не приватного походження, що думаю, передусім, не про власне, а про громадське. Знайшовся у той

момент чоловік, який дав мені під чесне слово 80 тонн петльованого борошна вищого класу. Весна, бракує посівного матеріалу, всі шукають пальне, мастила, добрива, а він мені — 80 тонн такого супердефіциту! Та ще, зауважте, чоловік не зі свого району і навіть не зі своєї області, а з Гайворона. Отже, кіровоградський. Йому там було непереливки за цю «нерозважливість». Зате, сьогодні ми з ним, та, певне, доки й житимемо — як батько і син. Добро має властивість множитись. Здається, і небо почуло мої молитви — вродив хліб. Ольгопіль повіз його на переробку до Гайворона більше, ніж весь Гайворонський район. Сьогодні, коли ми вже звикли бути першими з урожайності полів, приймаємо гостей з усіх усюд, на найдорожчому і найпочеснішому місці — Михайло Семенович Рябокучма, колишній директор Гайворонського хлібоприймального пункту, затим — багатолітній мер Гайворона. Дружба наша триває.

…Дістався у спадок руїну, я радів тільки з одного — слава Богу, що не встигли розволокти майнове господарство, що є ще господарські будівлі і машинно-тракторний парк. Упросив людей не ділити нічого, крім землі, не виходити з колективу, бо тоді дійде до машин і тракторів, усім припаде по шайбі, гайці і ще якомусь залізку, та не буде чим орати, сіяти і їздити. До комісії з розпайовування землі ми запросили найавторитетніших людей Ольгополя, і вони ділили землю так, щоб родич — біля родича, приятель — біля приятеля, щоб часом не засусідили давні недруги, щоб поряд був пай людини, з якою тобі приємно і комфортно. Комісія засідала три тижні, створила карту, яку ми вивісили для загального огляду, критики, зауважень і після цього вже підігнали так, щоб комар носа не підточив. Тим дядькам, що все-таки вийшли з нашої фірми і захотіли господарювати самостійно, виділили землю окремо. Відтоді у нас повний порядок: демократія, коли щось обговорюється, і диктатура дисципліни, коли рішення прийняте.

Те саме і в полі. Тут Бог — передові технології і максимально можливе задоволення потреби землі. Не соромлюся зізнатись, що з мене вийшов непоганий агроном. Я люблю і розумію поле, а, щоб цю любов і свої знання підперти європейським досвідом, їздив на практику до німців. Три місяці в їхньому колгоспі і три місяці у фермера: доглядав 600 свиней, конеферму і 65 гектарів землі. Тепер маю друга, який визнав мене «гут арбайтером» і залишав на «брудера Пауля» своє господарство, щоб провідати в Європі родину і показати їй нарешті трійко дітей, з якими не міг нікуди вирватись.

Для того, аби щось мати, Німеччина невтомно працює. На цьому тлі ми теж не зганьбили одвічної честі українців. У суботу і неділю я мав вихідні і наймався до інших господарів заробляти. Одного дня довелося за 100 євро складати в скирти тюковану солому. Кожен тюк вагою 16 кілограмів. Мої напарники — серб і поляк. Я приймаю тюки, а вони на іншому кінці конвеєра складають їх. Конвеєр не зупиняється й на мить. Мої напарники витримали до обіду, і їх мусили замінити. Я вистояв цілісінький день, прийняв 180 тонн соломи, і господар сказав, що за таку роботу платить мені 200 євро. Німці дуже економні, але добру працю вміють шанувати. У мене — такий же підхід. Та, власне, в усіх ольгопільців. Недарма ж із глибини віків на гербі Ольгополя були поле, коса й лопата. Ми цей герб перенесли на прапор фірми, а мене друзі жартома охрестили отаманом ольгопільського коша «Коси і лопати».

...З легкої руки Михайла Семеновича Рябокучми Павло Каленич вибрався зі злиднів, почав нарощувати економічні біцепси господарства. А основну ставку, особливий наголос зробив на вирощуванні цукрових буряків, довівши їхню площу до тисячі ста гектарів, що для одного господарства було суперобсягом, бо видавав стільки сировини, як деякі райони силами всіх господарств. Адже урожай перевищував 480 центнерів з гектара. Це була техніка найвищого пілотажу,— вдоволено розповідає Павло Євгенійович далі.

...Коли запитують, як вдається триматись на цьому рівні, то Павло Євгенійович не говорить про свою особисту бурхливу діяльність, яка носить його селами, районами, містами, дорогами зарубіжжя — це ніби щось само собою зрозуміле. Особливо наголошує на питаннях дружби і взаємостосунків із партнерами.

— Мені часом немовби дорікають тісними, приятельськими зв'язками з керівниками банків, які дають гроші, фірмами, які постачають насіння, добрива, отрутохімікати, фірмою, яка займається зерновими і переробкою олійних культур. А я запитую: чому ці зв'язки міцні? І сам же відповідаю: «Тому, що в мене золотий принцип неухильного дотримання: позичив — віддай у строк або й на день раніше. Тоді тобі позичатимуть з охотою. Якщо ж не виходить — розпишись у власній слабкості і не бери. Я у своїй слабкості не розписуюсь ніколи і не міняю орієнтирів. Друзі — це назавше».

...За часів «застою і будівництва комунізму» Павла Каленича обов'язково «відмінювали б» за відхилення від ліній і норм. Любить чоловік працювати весело, з вигадкою, витівкою і жартом. На Тузлі «підводний флот» — декілька хлопців у моряцьких тільняшках

грають і співають для гостей, сидячи на імпровізованих підводах. Це під час обов'язкових обжинків після жнив, коли збираються всі механізатори. Якогось року Павло Євгенійович запросив на острів і темношкірих студентів з Вінницького медінституту, а перед тим показував їм поля і фотографував із сапами та косами, яких майбутні медики, певне, ніколи не бачили і в руках не тримали. Тепер Каленич має окремого альбома, показує знімки, і коли запитують: «Що це?», то відповідає: –Африканські негри на плантаціях агрофірми «Ольгопіль»,— і весело регоче.Цим сміхом Каленич лікує себе і людей від чорної нудьги сьогодення, якої забагато».

Отож, маючи здібності та досвід, Павло Євгенійович погодився допомогти своїм землякам. Із притаманною йому завзятістю взявся за роботу. Перш за все в Мельниківцях почали обробляти землю, людям дали роботу. Вже через 2 роки господарство забезпечувало робочими місцями 15 працівників. Створили привабливі умови для молодих спеціалістів, розпочато будівництво для них житла[584].

Загальна площа земель села Мельниківець на 1 січня 2016 р.складала 2049,2 га. З них: рілля –1249,2 га; багаторічні насадження –16,2 га; сіножаті –10,1 га; пасовища –138,1 га; землі у володінні громадян –131,5 га; лісові площі — 392,7 га; дерево-чагарникові насадження — 21,96 га; під водою — 12,9 га; під дорогами — 19,1 га; під вулицями — 17.84 га; під господ, дворами і будівлями — 20,3 га; інші землі — 19.3 га. З усіх орних земель, площею 1249,2 га, використовувалося громадянами на праві приватної власності 259,6 га, рештою на правах оренди володіли: ФГ «Роксана-К» — 682 га; ФГ «Мельниківське» (керівник — Костельнюк Володимир Дмитрович) — 160 га; ФГ «Огінське» (керівник — Огінський Віталій Миколайович) — 20,95 га; ФГ «Росинка-2» (керівник — Черната Віталій Петрович) — 20,95 га; ФГ Брус Зіни Хомівни — 20,95 га; ФГ Каленич Ніни Володимирівни — 20,95 га; ФГ Глух Миколи Леонідовича — 15 га; ФГ Гріщенка Валерія Павловича — 8,8 га; ФГ Дядюка Петра Олександровича — 40 га.

Незважаючи на значний перелік землеволодільців села, його соціальною сферою опікувався лише Павло Євгенійович Каленич. Як людина, яка постійно дивиться у майбутнє, він прекрасно усвідомлював, що основою майбутнього розвитку села є молодь. Саме тому з розумінням відгукнувся на прохання директора школи Цюпко Тетяни Василівни про модернізацію приміщення освітнього закладу.

[584] http://vodtrk.com.ua/newsvinpolitic/25743-holova-oblderzhadministratsii-vidvidav-selo-melnykivtsi-nemyrivskoho-raionu

Основна аргументація підтримки була висловлена словами «*Це моя школа, я її закінчував, вона мені багато дала в житті. Тут і досі працюють вчителі які мене навчали*». Першочергово для відмінників навчання та переможців олімпіад були впроваджені іменні стипендії. З цього приводу Павло Євгенійович зазначав: «*Лише морально і фізично здорові діти — то є наше майбутнє, то є багатство держави*»[585].

А коли у 2013 р. над Мельниківською середньою школою нависла загроза закриття (на той час у школі навчалося всього 29 учнів), Павло Євгенійович вдався до неординарних кроків. Він особисто їздив віддаленими селами Вінниччини, агітуючи багатодітні родини до переїзду. Для родин переселенців він купував будинки, виплачував по 1 тис. грн. за кожну дитину, давав по парі поросят та зерно для їх відгодівлі. Така приваблива пропозиція знайшла відгук і вже на початок навчального року у школі нараховувалося 45 учнів. Завдяки цьому районною владою було прийняте рішення про підвезення до школи дітей середніх та старших класів із сусіднього села Червоного. В результаті демографічна ситуація в селі дещо змінилася. Тепер в Мельниківській ЗОШ І–ІІІ ступенів навчалося 70 учнів, крім того проживало 24 дошкільнят.

Упродовж 2011–2016 рр. за рахунок спонсорських коштів ФГ «Роксана-К» було виконано величезний обсяг робіт із реконструкції навчального закладу, зміцнення її матеріально-технічної бази.

Так, було відновлено внутрішні вбиральні та встановлено гідробокс для учнів.

[585] Цюпка Т. Турбота про дітей — турбота про майбутнє // Прибузькі новини.— 2011.— 14 вересня.

Встановлено мультимедійні комплекси в кабінетах математики, фізики, хімії та початкових класах. Проведено капітальний ремонт в цих класах та закуплено відповідні меблі.

Проведено капітальний ремонт кабінету хімії з придбанням відповідних меблів та проведення комунікацій.

Проведено капітальні ремонти кабінетів історії та правознавства, української мови та літератури, придбано відповідні меблі.

Проведено капітальний ремонт кабінету початкових класів, бібліотеки та міжповерхових кліток.

Проведено капітальний ремонт кабінету директора та учительської.

Окрім капітального ремонту внутрішніх приміщень навчального закладу, закупівлі меблів та навчальних приладь, були проведені дороговартісні роботи із покращення зовнішнього фасаду школи та прибудинкової території. В першу чергу було замінено в будівлі школи всі вікна (64 шт.), та двері (20 шт) на енергозберігаючі. Винесено котельню з підвального приміщення. Заасфальтовано центральний в'їзд до школи та обмостку.

На останній дзвоник в червні 2013 р. до школи було прокладено нову асфальтовану дорогу — першу в селі. «*Це подарунок учням до свята,— нова дорога — це шлях у майбутнє: майбутнє школи, майбутнє села. Адже навіть у такий непростий час вони мають право на існування,— говорив сільський меценат*»[586].

Готуючись до 50-річного ювілею Мельниківської середньої школи, за фінансової підтримки Павла Євгенійовича, було: проведено капітальний ремонт першого поверху школи та вестибюлю; замінено покрівлю; викладено доріжку та площадку перед школою кольоровою тротуарною плиткою. В планах — капітальний ремонт спортивної зали та утеплення фасаду шкільного приміщення[587]. «*Це наш золотий учень,— говорять про Павла Євгенійовича місцеві вчителі. І не тільки тому, що з золотою медаллю у свій час закінчив Мельниківську школу, а тому що має золоте серце*»[588].

Кореспондент всеукраїнської газети «Урядовий кур'єр» Олег Чебан, прибувши до школи напередодні святкування, так описав свої враження від побаченого: «*До храму знань веде доріжка із кольорової*

[586] Цюпка Т. Перша асфальтна дорога в Мельниківцях — дорога до школи // Прибузькі новини. 2013. 9 червня.

[587] Кривоніс О. «Каленич врятував школу, а з нею і все село»,— каже директор Мельниківської СЗОШ I–III ступенів Тетяна Цюпка // Вінниччина. 2017. 28 червня.

[588] Котик Т. Подарунок матері і селу // Прибузькі новини. 2015. 4 червня. С. 1,4.

тротуарної плитки, з обох боків якої ростуть троянди. Приміщення має респектабельний капелюх з металочерепиці й дивиться у світ енергоощадними вікнами. Уся територія доглянута, освітлюється економними ліхтарями. У школі нові меблі й штори, підвісна стеля, із сучасних матеріалів зроблено підлогу і стіни. Є внутрішні туалети. У класах тепло: котельню вивели із підвального приміщення, встановили в ній сучасне обладнання, що дозволяє отримати тепло із пелет і дров. Навчальні кабінети укомплектовані усім необхідним, зокрема є комп'ютерний клас і чотири інтерактивні дошки (кожна із ноутбуком і проектором»[589].

Саме такою, красивою та ошатною Мельниківська школа святкувала свій 50-річний ювілей 30 вересня 2017 року. Місцевим жителям та численним випускникам, що з'їхалися на свято зі всієї України і навіть із-за її меж, не було соромно перед гостями. Урочистого настрою присутнім додавав військовий оркестр штабу військово-повітряних сил України, що прибув із Вінниці. На території школи було розташовано світлиці, в яких можна було нашвидкуруч перекусити чи придбати щось на пам'ять. Але особливе захоплення у присутніх викликала Алея пам'яті, де місцеві освітяни зібрали світлини та інформацію про випускників та ветеранів вчительської праці.

[589] Чебан О. Згуртувалися і будують свою дорогу до добробуту // Урядовий кур'єр. 2017. 26 жовтня.

Девізом сучасного освітнього закладу є слова: «*Школа славиться не кількістю учнів, а їх досягненнями*». А гордитися Мельниківській школі є чим. В чергу — це випускники, які за відмінні успіхи в навчанні були нагороджені золотими та срібними медалями: Гаврильчик Надія Дмитрівна (с. Ометинці); Мельничук Наталія Анатоліївна; Каленич Павло Євгенійович; Постолак Тетяна Василівна; Люлько Зоя Петрівна; Каленич Ніна Євгеніївна; Мельничук Тетяна Анатоліївна; Брус Галина Михайлівна; Дубковська Інна Миколаївна (с. Вища Кропивна); Пархоменко Роман Євгенійович; Титко Лариса Дмитрівна; Іщенко Михайло Петрович.

Серед 1037 випускників школи: генерали, керівники підприємств і фермерських господарств, представники наукової та науково-педагогічної галузі, лікарі, фармацевти, представники робітничих професій та працівники сільського господарства. Кожен третій випускник нагороджений грамотами державного, обласного та інших рівнів. Найвищими державними нагородами були удостоєні: підприємець і меценат Павло Каленич (кавалер ордену «За заслуги» усіх трьох ступенів); заслужений журналіст України Наталія Пасічко (орден «Святої покрови»), Микола Яровенко та Олексій Ворочок (медаль «За заслуги»).

На початку урочистої частини із величезної, змонтованої напередодні сцени усі учасники дійства мали змогу почути слова найкращих побажань від заступника голови обласної ради Михайла Кременюка, депутатів обласної ради Павла Каленича та Дмитра Рижманя, заступників голови Немирівської районної ради та держадміністрації Аркадія Собченка та Петра Бугакова, голови Мельниківської ОТГ Олександра Леська і, звісно, директора школи-ювілярки Тетяни Цюпки.

Звісно не обійшлося без відзнак, почесних грамот та подарунків. Меценат Павло Каленич отримав на згадку від педагогічного колективу макет школи, якою він так опікується.

Колектив школи отримав в подарунок автобус україно-японського виробництва «Атаман» вартістю 1 млн 750 тис. крб. Почесними грамотами були нагороджені: вчителі, що працювали у школі з часу її заснування (Волошенюк Веніна Максимівна, Мельничук Тамара Арсенівна, Заварзіна Галина Марківна); ветерани педагогічної праці, окремі з яких продовжують працювати в школі (Євгеній Іванович та Людмила Василівна Пархоменки, Дмитро Іванович та Надія Федорівна Титки, Неоніла Олександрівна Василишина, Ганна Михайлівна Ходянєва, Володимир Миколайович Парамейчук); директори школи Емма Інокентіївна Гріщенко, Галина Степанівна Сокотнюк, Тетяна Василівна Цюпка).

Після привітань відбувся святковий концерт, у фінальній частині якого взяв участь народний артист України Богдан Сташків, котрий прибув до Мельниківець на запрошення Павла Каленича.

На правах господаря увечері Павло Євгенійович частував своїх гостей у приміщенні шкільної їдальні та клубу.

«...А тим часом свято тривало. Лунали пісні та музика. Сивочубі випускники не витримували і, відкинувши всю набуту статечність та поважність, пригадували молодість і запрошували до танцю своїх колишніх однокласниць та вчителів. Від них не відставали люди середнього віку та молодь.

І над усім цим дійством височіла школа-ювілярка: мудра, всезнаюча і добра. Немов шановна господиня, яка скликатиме всіх своїх дітей на гостину на наступних ювілеях»[590].

Свою вдячність меценату за постійну турботу та підтримку педагогічний колектив Мельниківської СЗОШ I–III ступенів виражає щоденною самовідданою працею, спрямованою на навчання та виховання підростаючого покоління.

Загальну концепцію розвитку навчально-виховного закладу, планування його роботи здійснює керівництво.

Так, вже тринадцять років (з 2007) поспіль на посаді директора школи працює Цюпко Тетяна Василівна. Вона народилася у 1970 році в селі Мельниківцях. Після закінчення середньої школи Тетяна Василівна обрала для себе фах учителя. Вона закінчила Віницький педагогічний інститут імені Миколи Островського за спеціальністю «початкова освіта», а також кафедру управління та адміністрування. Є спеціалістом вищої категорії. Загальний стаж роботи складає 33 роки.

Заступником директора з навчально-виховної роботи є Огінська Галина Василівна, 1978 року народження. Вона закінчила Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського за спеціальністю «філологія». Галина Василівна є спеціалістом вищої категорії. На сьогодні стаж її роботи складає 18 років, з них — 5 на посаді заступника директора.

Педагогічний колектив закладу нараховує 15 осіб, серед яких: Цюпко Тетяна Василівна (директор школи); Огінська Галина Василівна (директор з навчально-виховної роботи, учитель зарубіжної літератури); Павленко Світлана Василівна (учителька початкових класів); Костельнюк Оксана Василівна (учителька початкових класів); Храновська Галина Миколаївна (учителька початкових класів); Бойчук Галина Василівна (учителька початкових класів); Евтушенко Микола Іванович (учитель історії та правознавства); Пашенко Олена Петрівна

[590] Кривоніс О. Із днем народження, рідна школо // Вінниччина.— 2017.— 6 жовтня.

(учителька української мови та літератури); Цюпка Богдан Михайлович (учитель фізичної культури та курсу «Захисту Вітчизни»); Запорожець Надія Володимирівна (учителька музичного мистецтва); Волошенюк Наталія Володимирівна (педагог-організатор, учителька інформатики, образотворчого мистецтва та трудового навчання); Голота Мар'яна Федорівна (учителька англійської мови); Ходянєва Ганна Михайлівна (учителька математики); Броневицька Ірина Володимирівна (учителька хімії та біології); Титко Дмитро Іванович (учитель фізики).

Педагогічний колектив Мельниківської СЗОШ

Усі педагогічні працівники є фахівцями своєї справи, вони люблять свою професію та віддають дітям частинку свого життя.

На сьогодні у Мельниківській середній школі навчається 73 учні, з них: в молодшій школі — 25; середній школі — 31; старшій школі — 17. Окрім класів для початкової школи, навчання здійснюється у спеціалізованих кабінетах: української мови та літератури; зарубіжної літератури; іноземної мови; історії та географії; фізики; математики; художньої культури та мистецтва. У розпорядженні учнів комп'ютерний клас, бібліотека, спортивна зала.

У своїй діяльності педагогічний колектив тісно взаємодіє з органом шкільного учнівського самоврядування на чолі із президентом школи, який обирається. Основним завданням такого органу є формування творчої та ініціативної особистості, здатної приймати нестандартні рішення. Ефективність роботи забезпечується сприянням згуртуванню шкільного колективу, розвитком громадської думки, входженням в доросле життя.

Для забезпечення активної участі учнів, батьків і громадськості в процесах прийняття рішень з питань освіти та управління навчальним закладом у школі створені і діють такі структури: загальні збори; рада школи; піклувальна рада; педагогічна рада; учнівське самоврядування; управлінська команда.

Система збереження здоров'я учнів реалізується в рамках програми «Репродуктивне здоров'я нації» через: забезпечення щорічного обов'язкового медичного огляду; проведення щоденної ранкової зарядки та уроків фізкультури; пропаганди здорового способу життя (на батьківських зборах, лекторіях, бесідах з учителями, лікарями, тижнях здоров'я); впровадження різних форм навчання безпечної поведінки.

Організація харчування учнів здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджету, а також коштів батьків. В результаті усі учні школи забезпечені гарячим харчуванням. Для його здешевлення використовуються овочі та фрукти зібрані на пришкільній ділянці.

Навчально-виховний процес в Мельниківській середній школі відзначається передусім своєю професійністю, креативністю та різноплановістю. Окрім проведення навчальних занять, значну увагу приділено організації та проведенню виховних заходів.

Так, в урочисто-святковій атмосфері у школі завжди проводиться Свято першого дзвоника. В той же час, його відзначення не завжди здійснюється у традиційній формі, зберігаючи для учнів та вчителів певну інтригу.

Традиційно у школі відзначають:

День вчителя

День миру

День закоханих

Родинне свято

З нетерпінням учні чекають зустрічі Нового року. У передсвяткові дні для школярів різних вікових груп проводяться цікаві виховні заходи. Так, приміром, у 2018 р. для учнів початкової школи був проведений відкритий виховний захід: «Святий Миколай, до нас завітай» та свято казки за участю учнів старших класів. Для учнів 5–6-х класів проведену гру-квест «Запалюємо зорі». Усі учні отримали солодкі подарунки від спонсорів.

18 грудня 2019 р. в Мельниківській школі відбулося свято «Ходить світом Миколай». Участь у підготовці та проведені взяли учні 1–6 класів, класоводи та класні керівники. За те, що учні були послушними весь рік Святий Миколай вручив їм пакуночки із солодощами. Спонсорами Миколая були Мельниківська сільська рада та ФГ «Роксана-К».

Для учнів старших класів завдяки організаторським здібностям педагога-організатора та музичного керівника було проведено Новорічний карнавал в стилі ретро під назвою «Стиляги». З великим задоволенням наші «артисти» перенесли усі присутніх у далекі дев'яності. Глядачі перебували в атмосфері моди, музики, стилю тих років.

Для учнів початкових класів назавжди запам'ятається «Свято Букваря», адже будучи другом, саме він навчив першокласників добре і швидко читати, любити свою прекрасну землю, цінувати та шанувати її працьовитих людей, берегти святині нашого народу: мову, пісню, криницю, хліб, вербу, калину.

Вінцем важкої, цікавої, творчої щорічної праці усіх членів колективу школи є свято останнього дзвоника. Про це свідчать подяки та грамоти отриманні учнями, учителями та спонсорами. Адже протягом року було показано достойні результати своєї роботи на рівні району та області. Свято завершується великим флешмобом дружби, в якому беруть участь усі бажаючі. Ознакою вдячності своїх вихованців є величезна кількість квітів, подарованих своїм вчителям.

Головною метою значної частини виховних заходів є поглиблене вивчення та отримання додаткових знань із циклу навчальних предметів. Так, щороку, 9 листопада у Мельниківській ЗОШ І–ІІІ ст., як по всій країні відзначають День української писемності та мови. Традиційно в цей день учні та учителі школи мають змогу перевірити свої знання орфографії, пунктуації та інших правил української мови, взявши участь у Всеукраїнському диктанті національної єдності. Для учнів школи проводяться різноманітні турніри, конкурси, квести.

З метою поглиблення знань із зарубіжної літератури Галина Василівна Огінська часто проводить у школі різноманітні інтелектуальні ігри-вікторини: «Чи знаєте ви казки»; «Знавці міфології Давньої Греції» тощо.

17 лютого 2019 р. Галина Василівна організувала й провела на базі Мельниківської ЗОШ І–ІІІ ступенів районний семінар для вчителів зарубіжної літератури на тему: «Розвиток творчих здібностей дітей на уроках зарубіжної літератури та в позаурочний час: форми, методи, перспективи».

Головною метою заходу було виховання в учнів найкращих якостей: добра, милосердя, любові до ближнього, почуття дружби, кохання, розуміння цінностей, до яких прагне кожна людина.

У віртуальну подорож присутніх провели ведучі Галина Огінська та Богдан Цюпка. Побували гості на балу в казці Ш. Перро «Попелюшка», зустрілись з героями твору М. Гоголя «Ніч перед Різдвом» Оксаною та Вакулою, стали свідками трагічного кохання Ромео та Джульєтти»

В. Шекспіра. На свято «завітали» Ліна Костенко та Леся Українка, Франческо Петрарка та Вільям Шекспір. Як підсумок заходу, учасниками було створено лепбук, а дерево кохання засяяло сердечками, на яких свої думки про це високе почуття висловили діти під час читання власних есе.

Креативний підхід до викладання англійської мови, що викликає неабиякий інтерес в учнів до вивчення предмету, застосовує Мар'яна Федорівна Голота. Завдяки проведенню тижня англійської мови, учні мають можливість розкрити власні інтелектуальні, мовленнєві та творчі здібності, проявити себе у різних сттуаціях та ролях, дізнатися багато нового, зацікавитися, а можливо й визначити свою подальшу долю, дізнавшись про власні вподобання, та усвідомлення необхідності вивчати предмет.

Невід'ємною складовою виховного процесу в школі є національно-патріотичне виховання підростаючого покоління. Щорічно силами педагогічного колективу школи відзначається свято Покрови та День захисника України, на якому вшановують учасників бойових дій на сході України та інших «гарячих точках», ліквідаторів аварії на Чорнобильській атомній електростанції.

Окрім сільського будинку культури відповідні заходи проводяться і в школі.

Вихованню в учнів та односельців почуття патріотизму, національної гідності, любові та поваги до історії Батьківщини та рідного

краю присвячений, проведений в Мельниківському будинку культури за участю педагогічного колективу в травні 1919 р. виховний захід «Я пишаюсь тим, що я Українець». Після закінчення урочистостей та концерту учні та глядачі поклали квіти до підніжжя сільського обеліску Слави.

З метою надання моральної та матеріальної підтримки українським воїнам, які на сході України захищають нашу державу від сусідньої держави-агресора, учителі, працівники та учні Мельниківської загальноосвітньої школи об'єдналися і провели благодійну акцію «Допоможи воїну». Було зібрано і передано 53 пари теплих шкарпеток, солодощі, крупи, чай, засоби гігієни, а найголовніше — дитячі малюнки та листи. Те, чому українські захисники радіють найбільше. Колектив школи переконаний, що така допомога та підтримка є надзвичайно важливою для українських військових, які відстоюють суверенітет та цілісність нашої держави.

Прагнучи виховати в учнівської молоді почуття патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу, формувати здоровий спосіб життя та зміцнювати духовне і фізичне здоров'я школярів, педагогічний колектив Мельникої ЗОШ щороку проводить шкільний етап Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). В заході беруть участь учні 5–11 класів, які випробовують себе на силу, витривалість, організаторські здібності.

Також, щороку у травні, учні школи беруть участь у ІІ етапі дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). Команда Мельниківської ЗОШ І–ІІІ ступенів «Золотий Рій» завжди виборює призові місця в районі у козацьких змаганнях та розвагах, демонструючи при цьому командний дух, силу, витримку та розум. Адміністрація школи щиро вдячна як учасникам команди, так і спонсорам, які допомагають фінансово в організації та проведенні змагань: Каленичу Павлу Євгенійовичу; Глуху Миколі Леонідовичу; Костельнюку Володимиру Дмитровичу; Огінському Анатолію Миколайовичу; Цюпці Михайлу Івановичу.

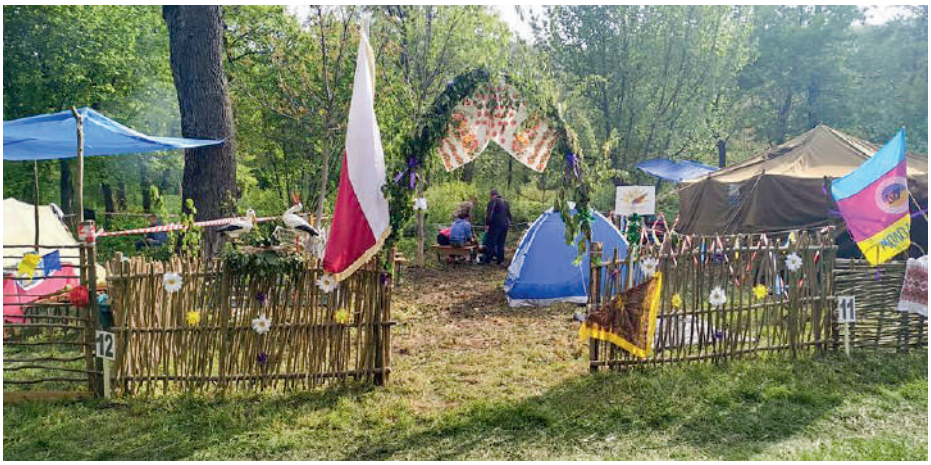

Почуттям патріотизму, любові до рідної мови та Шевченкового Слова пронизані заходи, приурочені Шевченківським дням. Завдяки матеріалам, підготовленим учителькою української мови та літератури Оленою Петрівною Пашенко, учні дізналися про багато історичних фактів із життя Великого Кобзаря.

Важливим для виховання національно-свідомих громадян України є ознайомлення їх із звичаями та традиціями українського народу.

Споконвіку українці свято шанували одяг, а особливо вишиту сорочку. Наші пращури вірили, що вона захищає людину не лише від негоди, а й від ворожих стріл. Вважалося, що сорочка, яка прилягає до тіла, є провідником прихованої у людини магічної сили, і водночас — це й оберіг. Його вшануванню у Мельниківській школі присвячений виховний захід «Вишиванка — символ Батьківщини, дзеркало народної душі».

Відроджуючи та пропагуючи українські традиції колектив Мельниківської школи активно долучається до флешмобу «Українська хустка».

Щороку школа гостинно відчиняє двері, запрошуючи на зустріч своїх колишніх випускників. Адже зустріч з дитинством, зі своїми шкільними друзями, вчителями — це приємні спогади для кожного випускника!

Нерідко для учнів школи організовують різноманітні екскурсії.

Проте, найцікавішою з них є візит учнівського та вчительського колективу Мельниківської школи до свого патрона та мецената Павла Євгенійовича Каленича в Ольгопіль.

Та не лише про молодь думає Павло Євгенійович. В центрі його турботи і люди похилого віку, які потребують отримання якісних медичних послуг. Саме тому за його ініціативи та фінансування 26 травня 2015 р. у с. Мельниківцях, Немирівського району було відкрито сучасний фельдшерський пункт. У відкритті взяли участь голова Вінницької обласної державної адміністрації В. Коровій, голова Немирівської районної державної адміністрації Ю. Погорелюк, голова Немирівської районної ради В. Дзевелюк.

Відкриття фельшерсько-акушерського пункту (2016 р.)

До цього фельдшерський пункт с. Мельниківці, що обслуговував 350 жителів, був розташований в пристосованому приміщенні (колишня будівля земського училища) — будинку, якому вже більше 100 років.

За ініціативи та безпосередньому сприянні генерального директора «СТОВ АФ Ольгопіль», депутата обласної ради Каленича Павла Євгенійовича, було прийнято рішення перевести ФП в інше приміщення. Проведено повний капітальний ремонт з облаштуванням котельні, системи опалення, забезпечення холодним та гарячим водопостачанням, виконанням енергозберігаючих технологій. В приміщенні розташовані: зал очікування, кабінет прийому пацієнтів, щеплювальний кабінет, оглядовий кабінет, процедурний кабінет, санвузол із душовою кабіною, денний стаціонар, кабінет лікаря — стоматолога.

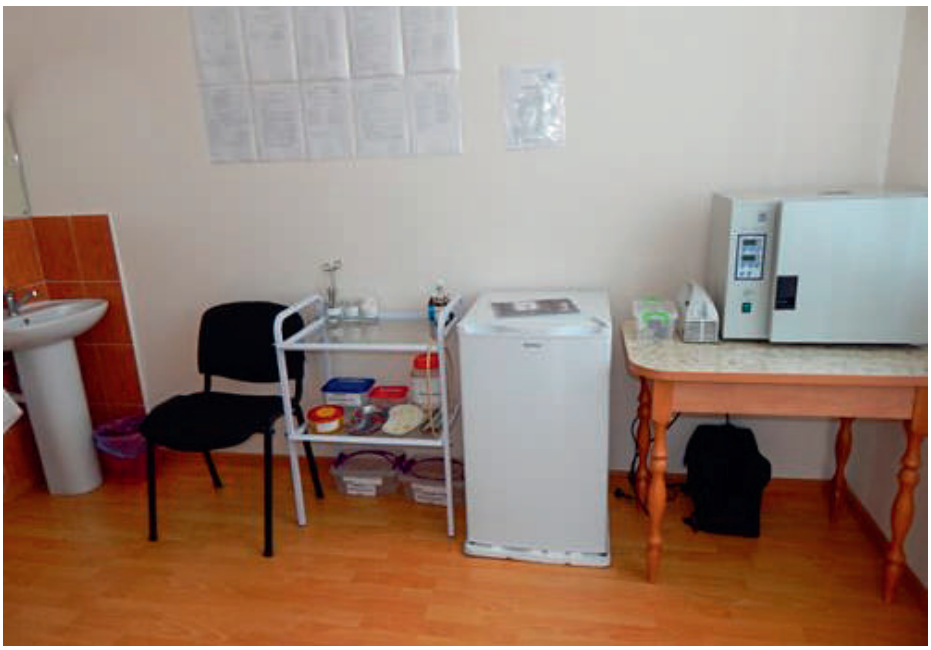

Павло Євгенійович добре пам'ятає, в яких складних умовах, у свій час, довелося працювати у Мельниківцях його матері Марії Григорівні, сільському медичному працівникові. Тому за його сприяння кабінети було обладнано меблями, медичною апаратурою, устаткуванням, зроблено все, щоб робочі місця персоналу відповідали сучасним технологіям.

В приміщенні проводиться прийом пацієнтів, виконуються маніпуляції, функціонує денний стаціонар, виконується ЕКГ дослідження, визначається рівень цукру в крові пацієнта, проводиться гінекологічний огляд, надаються стоматологічні послуги. В планах відкрити рентгенологічний кабінет. Особливо раді цьому люди похилого віку. Не кожен із стареньких, щоб поставити крапельницю їздитиме в район у лікарню. У стоматологічному кабінеті приймав пацієнтів лікар-стоматолог із Немирова Андрій Костянтинович Сметанський.

Завідувала ФАПом після його відкриття молодий фахівець Тетяна Володимирівна Петрова, що прибула сюди за направленням[591]. Наступним очільником установи був Владислав Гундяк, що закінчив медичний коледж та заочно навчався в медичному університеті. Він родом із сусіднього села, тому сільська рада винаймала для нього квартиру. Владислав запевнив, що має все необхідне для надання медичної допомоги. «*Мої пацієнти — переважно пенсіонери,*

[591] У Мельниківському ФАПі працює стоматологічний кабінет // Прибузькі новини. 2016. 8 квітня.

а в них тиск стрибає, серце поколює. Іноді привозять хворого машиною до мене, а здебільшого я вирушаю до літніх людей, яким дійти в центр села важко. Використовую мотоцикл, бо якщо пішки ходити, то й дня не вистачить»,— каже він».

Зі слів сільського голови, державну медичну субвенцію громада перераховує у райцентр. Її на все не вистачає, тому з бюджету ОТГ надають додаткові кошти на потреби первинного і вторинного рівнів охорони здоров'я. Зокрема, на зарплату, придбання медикаментів, харчування й енергоносії[592].

Із проведенням реформи децентралізації та утворенням Мельниківської сільської громади, відповідно до плану реорганізації закладів первинної медичної допомоги, наближення медичної допомоги до сільського населення, фельшерський пункт реорганізовано в амбулаторію сімейної медицини з обслуговування жителів сіл Червоне та Ометинці. На проведення будівельних робіт, придбання меблів, медичного обладнання, устаткування було використано більше 900 тис. грн., коштів ФГ «Роксана К»[593].

Виступаючи на відкритті фельшерського пункту голова Вінницької обласної держадміністрації Валерій Коровій відзначив: «*Те, що ми бачимо сьогодні, засвідчує: якщо ми разом, коли ми об'єднуємося, то можемо робити великі справи. Зараз є чимало дискусій стосовно того, як, та в якому напрямку розвивати село, як розвивати в сільській території систему охорони здоров'я та освіту. Сьогодні є окремий закон про добровільне об'єднання територіальних громад. І мені надзвичайно приємно, коли на прикладі нинішньої події ми ведемо мову про те, що навколишні села об'єднують свої зусилля для вирішення абсолютно конкретних проблем*»[594].

Спонсор проведених робіт, керівник місцевого господарства та депутат обласної ради Павло Каленич, у свою чергу, зауважив, що в час, коли йде війна та в державі нестабільність, саме представники бізнесу повинні консолідувати людей навколо гарних соціальних справ. «*Приємно для своїх земляків зробити подарунок, бо це місце необхідне для села*» — зазначив Павло Каленич. Відтак запевнив, що оновлений

[592] Чебан О. Згуртувалися і будують свою дорогу до добробуту // Урядовий кур'єр. 2017. 26 жовтня.

[593] Відкрито сучасний фельдшерський пункт у с. Мельниківці // Режим доступу: http://old.nemyriv-rda.gov.ua/index.php/806-vidkryto-suchasnyi-feldsherskyi-punkt-u-s-melnykivtsi

[594] У Немирівському районі після капітального ремонту відкрили фельдшерський пункт // http://195.248.235.141/ua/news/region/34939.html

фельдшерський пункт — не єдиний і не останній соціальний проект, реалізований за його сприяння у Мельниківцях.

Переконався у цьому голова обласної державної адміністрації Валерій Коровій, коли відвідавши підприємство, завітав до місцевої школи, де поспілкувався з педагогами та оглянув хід ремонтних робіт, що здійснювалися коштом ФГ «Роксана-К». Коментуючи свій візит до Мельниківець, керівник області відзначив, що це саме той приклад, коли люди, об'єднуючись та маючи загальну мету, можуть досягти значних результатів. «*Дуже важливо, що тут є поєднання і фермерського господарства, і місцевої влади, і безпосередньо громади. Це дає ті результати, яких, принаймні ще два роки тому, ніхто не міг сподіватися. І важливо сьогодні давати людям надію, розуміння того, що ми можемо щось робити, рухатися вперед*»,— підкреслив Валерій Коровій.

Як досвідчений менеджер, Павло Євгенійович розумів, що розвиток села значною мірою залежить від якісного транспортного сполучення. Зусиллями господарників фермерського господарства розпочалися роботи з облаштування дороги між селами Мельниківці та Вища Кропивна. Згодом такі ж заходи були проведенні щодо відновлення шляху із сусідніми Ометинцями, де розчищати вже зарослу польову дорогу взялися й самі мешканці сіл. Згодом за фінансування ФГ «Роксана К» 6 км дороги до с. Ометинці було всипано жерствою.

Покращено дорогу й до сусіднього села Вищої Кропивни.

А в листопаді 2015 р. за кошт фермерського господарства було асфальтовано 4 км дороги від Мельниківець до села Червоного[595].

[595] Асфальтування доріг до с. Мельниківці // http://www.zp.vn.ua/451-asfaltuvannia-dorih-do-s-melnykivtsi.html

Усі проведені роботи дали змогу переконати обласне та районне начальство у можливості створення в майбутньому окремої самостійної територіальної громади із центром у с. Мельниківці. Постановою центральної виборчої комісії України від 23 вересня 2016 року № 396 на 11 грудня 2016 року були призначені перші вибори депутатів сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад і відповідних сільських, селищних, міських голів в Україні, в тому числі і в селі Мельниківцях. Більшістю голосів головою Мельниківської сільської об'єднаної територіальної громади було обрано Леська Олександра Івановича, довіреною особою якого виступив Павло Євгенійович Каленич[596].

Лесько О.І. — голова Мельниківської сільської об'єднаної територіальної громади

Лесько Олександр Іванович, 1955 року народження. У 1982 році закінчив Вінницький педагогічний інститут ім. Островського за спеціальністю «викладач історії та суспільствознавства», у 1995 році Вінницький сільськогосподарський інститут за спеціальністю «економіка управління в АПК». У 1982–1984 рр.— заступник директора, учитель історії і суспільствознавства Ситковецької середньої школи Немирівського р-ну; 1984–1985 рр.— викладач суспільних дисциплін Брацлавського сільськогосподарського технікуму; 1985–1996 рр.— провідний спеціаліст по підсобних промислах управління сільського господарства, завідувач відділами райдержадміністрації; 1996–2005 рр.— заступник голови райдержадміністрації; 2005–2010 рр.— заступник директора Немирівського будівельного технікуму; 2010–2015 рр.— заступник голови райдержадміністрації.

Проголосувавши за О. І. Леська, жителі Мельниківець висловили свою шану Каленичу Павлу Євгенійовичу за всі його добрі справи з відродження села. На 1 січня 2017 р. новоутворена громада об'єднала

[596] Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0396359–16.

1516 мешканців 3 сіл: Червоного (510 осіб); Мельниківець (390 осіб); Ометинець (616 осіб)[597].

Приміщення Мельниківської об'єднаної територіальної громади

Символічно, що новообраний голова за своїми родинними коріннями та сторінками власної біографії поєднав усі населені пункти територіальної громади: батько Олександра Івановича родом із с. Ометинці, сам він народився в с. Червоне, а школу закінчував у с. Мельниківці. Мабуть це одна із причин того, що маючи роботу в м. Немирів, Олександр Іванович погодився використати набутий організаційний досвід (свого часу працював заступником голови райдержадміністрації) з користю для об'єднаної громади. «*Коли ми йшли на вибори, то вивчили думку краян. Люди ставили такі першочергові завдання: навчання і виховання дітей; прокладення водогону; ремонт доріг і освітлення вулиць; використання на користь громади місцевих природних ресурсів. На основі цього ми розробили стратегічний план розвитку громади до 2020 року*»,— зазначив він[598].

Реалізовуючи заплановане, об'єднана територіальна громада перевиконує бюджет за власними надходженнями та має чіткі плани.

---

[597] Режим доступу: http://melnykivska.gromada.org.ua/pasport-gromadi-15–12–00–25–04–2017/

[598] Чебан О. Згуртувалися і будують свою дорогу до добробуту // Урядовий кур'єр.— 2017.— 26 жовтня.

Вже виготовлено проектно-кошторисну документацію на будівництво доріг, вуличне освітлення, водогін. До кінця 2017 р. були освітлені всі вулиці села Мельниківець. Очікувана вартість реконструкції мережі зовнішнього освітлення в с. Мельниківці, здійсненої ТОВ «Промоавтоматика Вінниця» згідно системи публічних закупівель Prozorro склала 480 тис. грн[599]. Для покращення обслуговування пацієнтів на дому за кошти об'єднаної громади на початку 2020 р. придбано велоскутер в Мельниківську ЛА ЗПСМ.

Старша сімейна медична сестра Шміголь Наталія Миколаївна та сімейна медична сестра Басенко Марія Василівна із подарунком

На 2019–2020 роки за кошти бюджету громади передбачено реконструкцію системи водопостачання, кошторисною вартістю 1 373 943 грн[600].

Активно долучається до осучаснення інфраструктури села ФГ «Роксолана К». За кошти господарства в 2018 р. було побудовано прекрасну дитячу площадку біля приміщення Мельниківської сільської об'єднаної територіальної громади.

[599] Режим доступу: https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2017–10–17–000523-c

[600] Режим доступу: http://melnykivska.gromada.org.ua/news/1576657930/

В 2019 фактично було завершене будівництво та облаштування невеликого готелю та кафе на 120 місць.

У планах на найближчий період створення зони для туризму і відпочинку на мельниківському ставку, який сільська рада здала в оренду. «*Хочемо, щоб до нас приїжджали насолодитися гарними пейзажами, відпочити. Розвиток туризму дасть робочі місця краянам, що дуже важливо*»,— констатує головний бухгалтер ФГ «Роксана К» Ніна Ковальова[601].

Ковальова Н.Є. – головний бухгалтер ФГ «Роксана і К»

Знаючи вдачу та ділові якості Павла Євгенійовича Каленича, переконаний, що село має гарну перспективу на майбутнє. Тим більш, що вже незабаром, у 2022 році, село буде святкувати свій славний ювілей — 400-річчя від першої згадки про населений пункт під назвою «Мельниківці». З вірою дивлюся у майбутнє України та своєї малої Батьківщини....

[601] Режим доступу: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/zgurtuvalisya-i-buduyut-svoyu-dorogu-do-dobrobutu/

ДОДАТКИ

Чисельний склад населення села Мельниківець

№ п/п	*Рік*	*Кількість дворів*	*Чисельність населення*
1	1885	132	809[602]
2	1893	—	996[603]
3	1901	—	1235[604]
4	1905	213	1277[605]
5	1909	—	1355[606]
6	1917	220	1450[607]
7	1918	220	1361[608]
8	1919	320	1377[609]
9	1922	382	1532[610]
10	1923	419[611]	1669[612]
11	1925	422[613]	1769[614]
12	1944	334	994[615]
13	1971		1071[616]
14	1993	250	593[617]
15	2001		500[618]
16	2003	203	463[619]
17	2017		390[620]

[602] Slownik Geografizny Krolestwa Polskigo i innych krayow Slowianskich. Warszawa, 1885. С.348.

[603] Труды Подольского … комитета. Вып.6. С.211.

[604] Труды Подольского … комитета. Вып.9. С.298.

[605] Крилов А. Назв. праця. С.287.

[606] Начальное образование в Подольской губернии. – Каменец-Подольский., 1910. С.138.

[607] ЦДАВО України, ф.1390, оп.1, спр.42, арк.23.

[608] ДАВіО, ф.936, оп.1.спр.18, арк.4.

[609] ЦДАВО України, ф.1419, оп.1, спр.37, арк.284.

[610] ДАВіО, ф.40, оп.1.спр.595, арк.14; ф.836, оп.1.спр.48, арк.307.

[611] 9 лютого 1923 р. до Мельниківець приєднано поселення Титусівка (37 дворів, в яких проживало 137 осіб).

[612] ДАВіО, ф.836, оп.1, спр.148, арк.359.

[613] Окрім Титусівки з 37 дворами (143 особи), до села увійшли: урочище Липняк (1 господарство, 7 осіб), урочище «Матящина» (1 господарство, 7 осіб), урочище «Рудива» (1 господарство, 3 особи).

[614] Населені місця Поділля. Вінниця: Держдрукарня ім. т. Леніна, 1925. С.114-115.

[615] ДАВіО, ф. 3375, оп 4, спр. 1А, арк. 162.

[616] Історія міст і сіл. Вінницька область. К., 1972.

[617] Архів Мельниківської сільської ради.

[618] Перепис 2001 р.

[619] Спогади Леська М.П.

[620] Режим доступу: http://melnykivska.gromada.org.ua/pasport-gromadi-15-12-00-25-04-2017/

Рішення сільського сходу села Мельниківець від 22 серпня 1914 р.

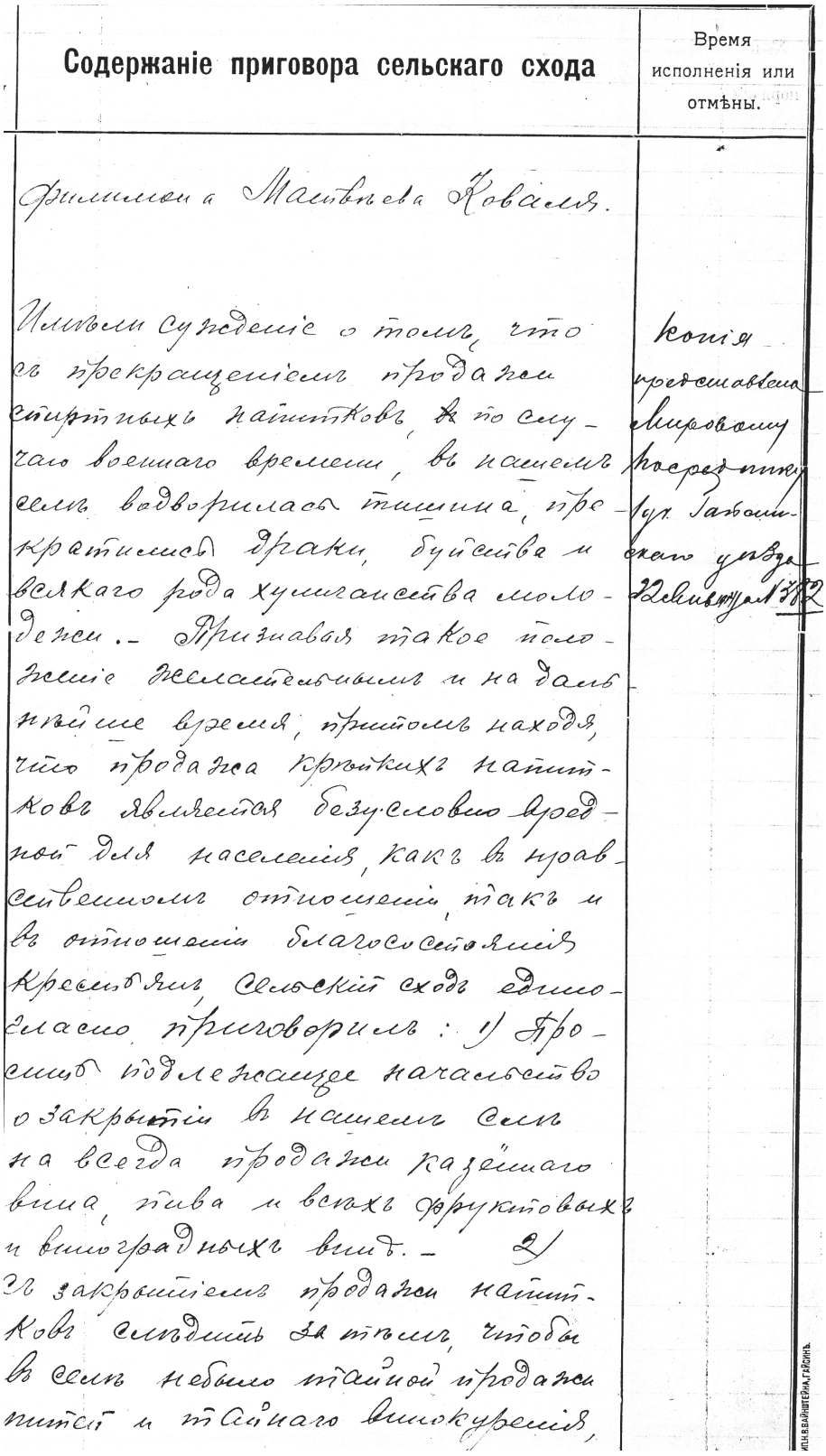

Содержаніе приговора сельскаго схода	Время исполненія или отмѣны.
Филимона Матвѣева Коваля.	
Имѣли сужденіе о томъ, что съ прекращеніемъ продажи спиртныхъ напитковъ, въ по случаю военнаго времени, въ нашемъ селѣ водворилась тишина, прекратились драки, буйства и всякаго рода хулиганства молодежи.– Признавая такое положеніе желательнымъ и на дальнѣйше время, притомъ находя, что продажа крѣпкихъ напитковъ является безусловно вредной для населенія, какъ въ нравственномъ отношеніи, такъ и въ отношеніи благосостоянія крестьянъ, сельскій сходъ единогласно приговорилъ: 1) Просить подлежащее начальство о закрытіи въ нашемъ селѣ на всегда продажи казённаго вина, пива и всѣхъ фруктовыхъ и виноградныхъ винъ.– 2) Съ закрытіемъ продажи напитковъ слѣдить за тѣмъ, чтобы въ селѣ небыло тайной продажи питей и тайнаго винокуренія,	Копія представлена Мировому посреднику 1 уч. Гайсинскаго уѣзда 22 Сентября № 1382

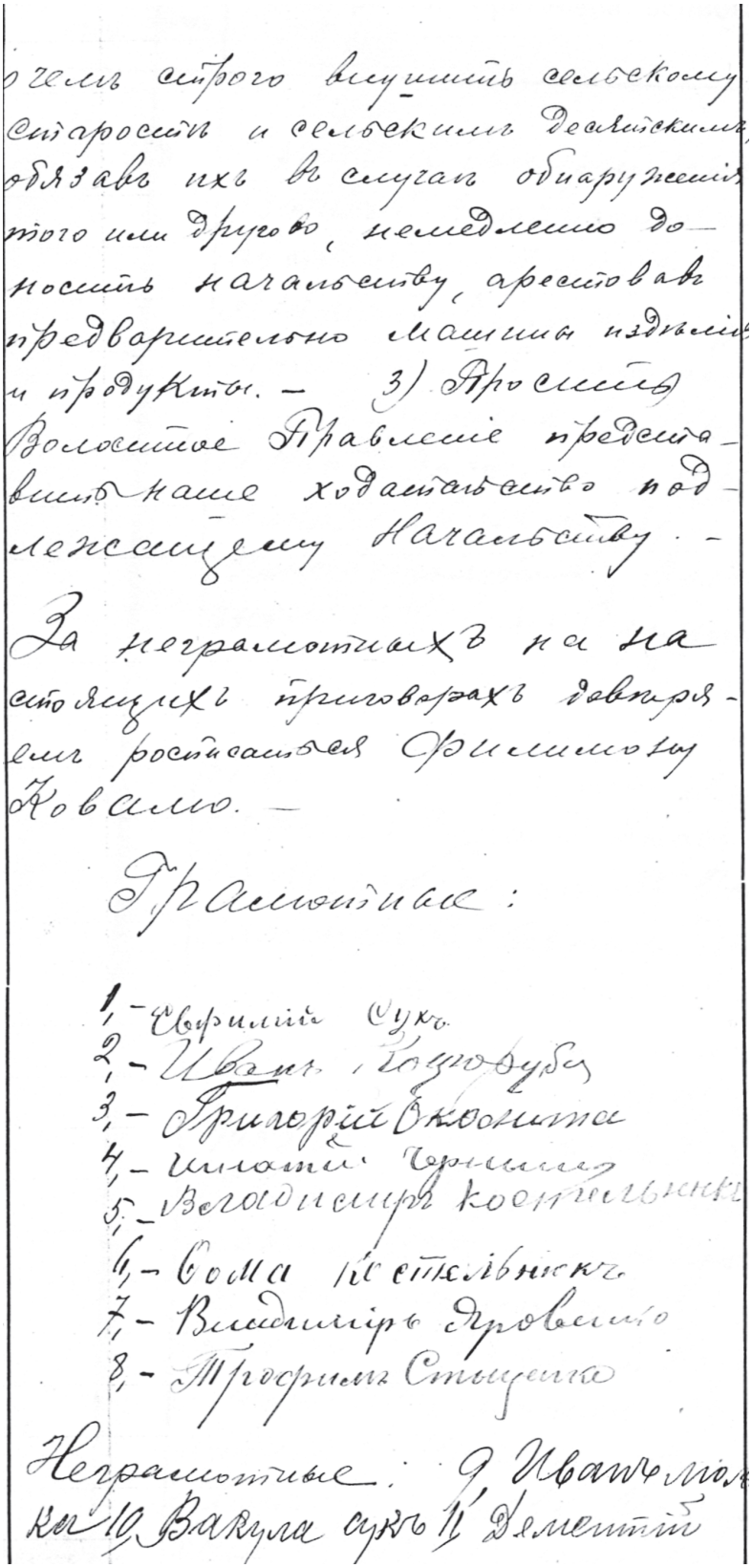

очемъ строго внушить сельскому старостѣ и сельскимъ десятскимъ, обязавъ ихъ въ случаѣ обнаруженія того или другого, немедленно доносить начальству, арестовавъ предварительно машины издѣлія и продукты. — 3) Просить Волостное Правленіе представить наше ходатайство подлежащему Начальству. —

За неграмотныхъ на настоящихъ приговорахъ довѣряемъ росписаться Филимону Ковалю. —

Грамотные:

1, — Евфимій Сукъ
2, — Иванъ Козюрубъ
3, — Григорій Оконита
4, — Игнатій Чернина
5, — Владиміръ Костельникъ
6, — Сома Костельникъ
7, — Владиміръ Яровенко
8, — Трофимъ Стыценко

Неграмотные: 9, Иванъ Молка 10, Вакула Сукъ 11, Дементій

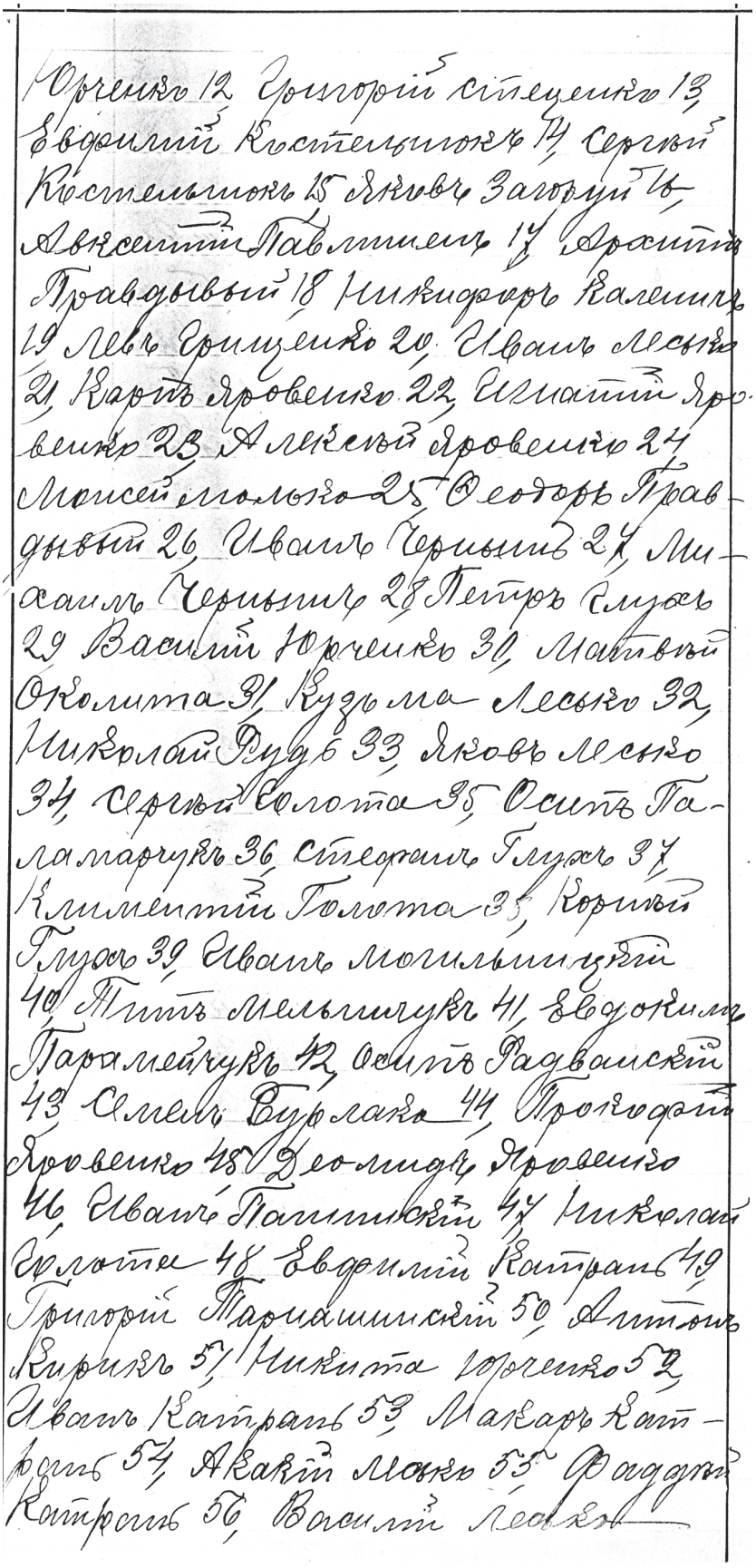

Юрченко 12 Григорій Стеценко 13,
Евфимій Костельнюкъ 14, Сергѣй
Костельнюкъ 15 Яковъ Загоруй 16,
Авксентій Павлишенъ 17 Архипъ
Правдывый 18 Никифоръ Каленичъ
19 Левъ Грищенко 20, Иванъ Лесько
21, Карпъ Яровенко 22, Игнатій Яро-
венко 23 Алексѣй Яровенко 24
Моисей Молько 25 Ѳеодоръ Прав-
дывый 26, Иванъ Чернышъ 27, Ми-
хаилъ Чернышъ 28 Петръ Глухъ
29 Василій Юрченко 30, Матвѣй
Околита 31, Кузьма Лесько 32,
Николай Рудь 33, Яковъ Лесько
34, Сергѣй Голота 35, Осипъ Па-
ламарчукъ 36, Стефанъ Глухъ 37,
Климентій Голота 38, Корнѣй
Глухъ 39, Иванъ Могильницкій
40, Титъ Мельничукъ 41, Евдокимъ
Парамейчукъ 42, Осипъ Радванскій
43 Семенъ Бурлака 44, Прокофій
Яровенко 45 Деомидъ Яровенко
46, Иванъ Пашинскій 47 Николай
Голота 48 Евфимій Катранъ 49
Григорій Тарнашинскій 50, Антонъ
Кирикъ 51, Никита Юрченко 52,
Иванъ Катранъ 53, Макаръ Кат-
ранъ 54, Акакій Лесько 55 Фаддѣй
Катранъ 56, Василій Лесько

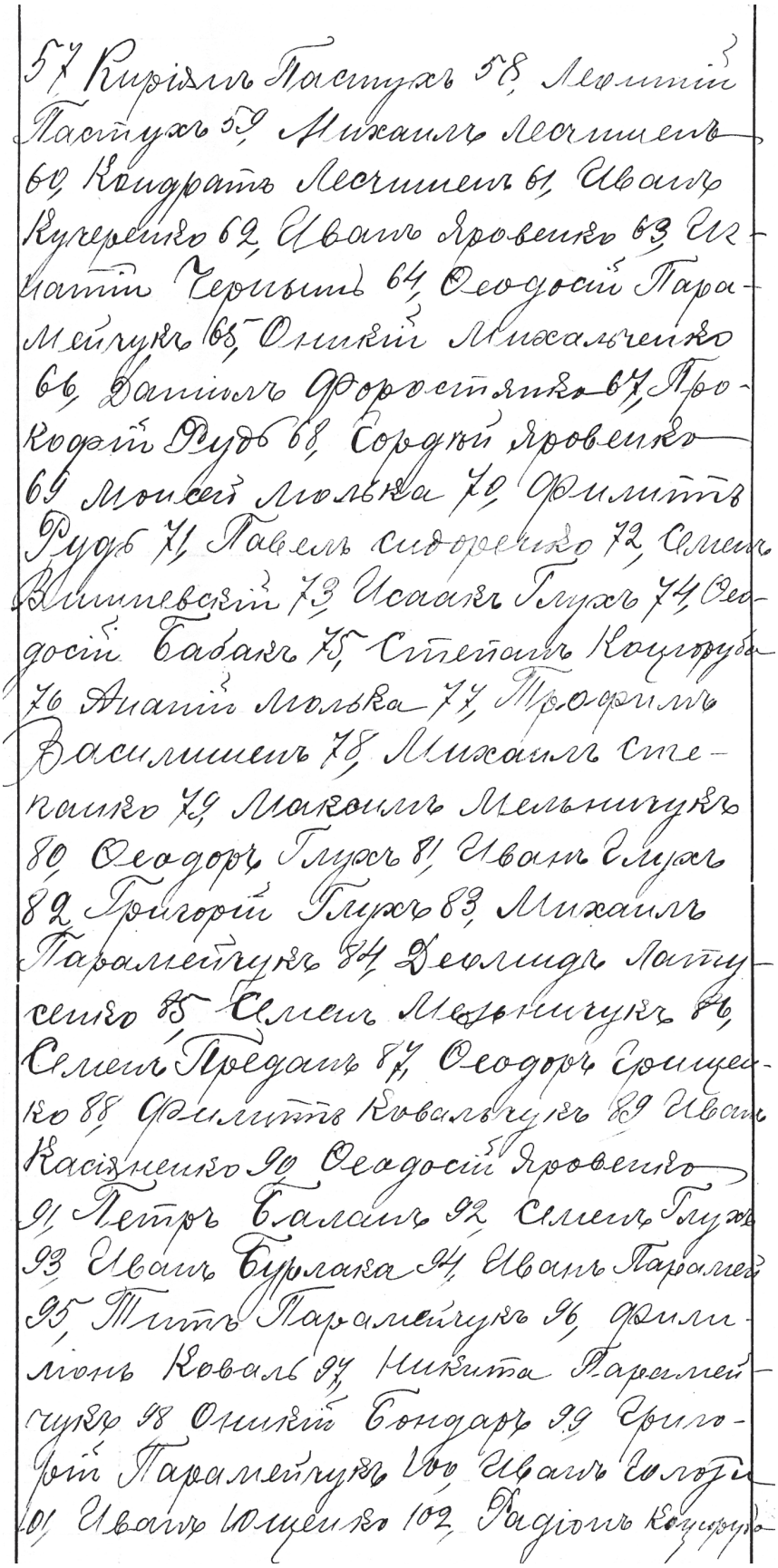

57 Кирiянъ Пастухъ 58, Леонтiй
Пастухъ 59, Михаилъ Лесчишенъ
60, Кондратъ Лесчишенъ 61, Иванъ
Кучеренко 62, Иванъ Яровенко 63, Иг-
натiй Чернышъ 64, Өеодосiй Пара-
мейчукъ 65, Оникiй Михальченко
66, Данiилъ Форостянко 67, Про-
кофiй Рудь 68, Гордѣй Яровенко
69 Моисей Молька 70, Филиппъ
Рудь 71, Павелъ Сидоренко 72, Семенъ
Вишневскiй 73, Исаакъ Глухъ 74, Өео-
досiй Бабакъ 75, Степанъ Коцюруба
76 Ананiй Молька 77, Трофимъ
Василишенъ 78, Михаилъ Сте-
панко 79, Максимъ Мельничукъ
80, Өеодоръ Глухъ 81, Иванъ Глухъ
82 Григорiй Глухъ 83, Михаилъ
Парамейчукъ 84, Деомидъ Лату-
сенко 85, Семенъ Мельничукъ 86,
Семенъ Преданъ 87, Өеодоръ Грищен-
ко 88 Филиппъ Ковальчукъ 89 Иванъ
Касiяненко 90 Өеодосiй Яровенко
91, Петръ Баланъ 92, Семенъ Глухъ
93 Иванъ Бурлака 94, Иванъ Парамей
95, Титъ Парамейчукъ 96, Фили-
мiонъ Коваль 97, Никита Парамей-
чукъ 98 Оникiй Бондаръ 99 Григо-
рiй Парамейчукъ 100, Иванъ Голоти
101, Иванъ Ющенко 102, Радiонъ Коцюруба

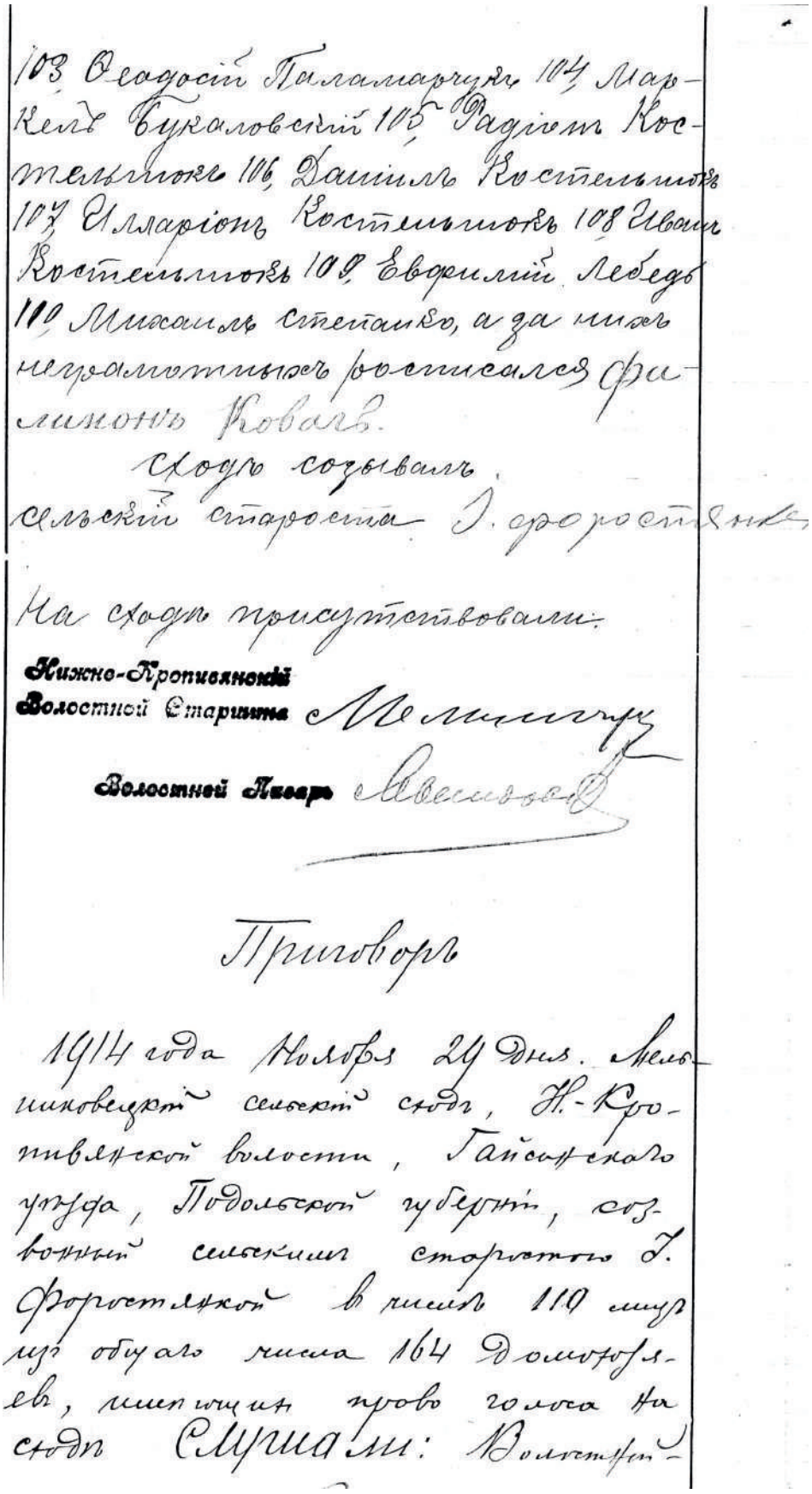

103 Θеодосій Паламарчукъ 104 Маркелъ Букаловскій 105 Радіонъ Костельнюкъ 106 Даніилъ Костельнюкъ 107 Илларіонъ Костельнюкъ 108 Иванъ Костельнюкъ 109 Евфимій Лебедь 110 Михаилъ Степанко, а за нихъ неграмотныхъ росписался Филимонъ Ковачъ.

Сходъ созывалъ сельскій староста І. Форостянко

На сходѣ присутствовали:

Нижне-Кропивянскій Волостной Старшина Мельничук

Волостной Писарь [illegible]

Приговоръ

1914 года Ноября 29 дня. Мельниковецкій сельскій сходъ, Н.-Кропивянской волости, Гайсинскаго уѣзда, Подольской губерніи, созванный сельскимъ старостою І. Форостянкой въ числѣ 110 лицъ изъ общаго числа 164 домохозяевъ, имѣющихъ право голоса на сходѣ Слушали: Волостной-

Мешканці села Мельниківець, які представляли 164 домогосподарства і мали право голосу на сільському сході у 1914 році

Письменні:

1. Сук Юхим
2. Коцюруба Іван
3. Околіта Григорій
4. Черниш Гнат
5. Костельнюк Володимир
6. Костельнюк Хома
7. Яровенко Володимир
8. Стеценко Трохим

Неписьменні:

9. Люлька Іван
10. Сук Вакула
11. Юрченко Демид
12. Стеценко Григорій
13. Костельнюк Юхим
14. Костельнюк Сергій
15. Загоруй Яків
16. Павлишен Арсен
17. Правдивий Архип
18. Каленич Никифір
19. Гріщенко Лев
20. Лесько Іван
21. Яровенко Карпо
22. Яровенко Гнат
23. Яровенко Олексій
24. Люлько Мойсей
25. Правдивий Теодор
26. Черниш Іван
27. Черниш Михайло
28. Глух Петро
29. Юрченко Василь
30. Околіта Матвій
31. Лесько Кузьма
32. Рудь Микола
33. Лесько Яків
34. Голота Сергій
35. Паламарчук Йосип
36. Глух Степан
37. Голота Клемент
38. Глух Корній
39. Могильніцький Іван
40. Мельничук Тит
41. Парамійчук Євдоким
42. Радванський Йосип
43. Бурлака Семен
44. Яровенко Прокіп
45. Яровенко Демид
46. Пашинський Іван
47. Микола Голота
48. Катрань Юхим
49. Тарнашинський Григорій
50. Кирик Антон
51. Юрченко Микита
52. Катрань Іван
53. Катрань Макар
54. Лесько Акакій
55. Катрань Федір
56. Лесько Василь
57. Пастух Кирило
58. Пастух Леонтій
59. Ліщишен Михайло
60. Ліщишен Кіндрат
61. Кучеренко Іван
62. Яровенко Іван
63. Черниш Гнат
64. Парамійчук Феодосій
65. Михальченко Оникій
66. Форостянка Данило
67. Рудь Прокіп
68. Яровенко Гордій
69. Люлька Мойсей
70. Рудь Пилип
71. Сидоренко Павло
72. Вишневський Семен
73. Глух Ісак
74. Бабак Феодосій

75. Коцюруба Степан
76. Люлька Ананій
77. Василишен Трохим
78. Степанко Михайло
79. Мельничук Максим
80. Глух Теодор
81. Глух Іван
82. Глух Григорій
83. Парамійчук Михайло
84. Латусенко Демид
85. Мельничук Семен
86. Предан Семен
87. Грищенко Теодор
88. Ковальчук Пилип
89. Касіяненко Іван
90. Яровенко Феодосій
91. Балан Петро
92. Глух Семен
93. Бурлака Іван
94. Парамей Іван
95. Парамейчук Тит
96. Коваль Филимон
97. Парамейчук Микита
98. Бондар Оникій
99. Парамейчук Григорій
100. Голота Іван
101. Ющенко Іван
102. Коцюруба Радіон
103. Паламарчук Феодосій
104. Букаловський Маркель
105. Костельнюк Родіон
106. Костельнюк Данило
107. Костельнюк Іларіон
108. Костельнюк Іван
109. Лебідь Юхим
110. Степанко Михайло

Сільський староста — Іван Форостянка
Нижнє-Кропив'янський волосний старшина — Мельничук

** Порядкові номери — це податкові номери господарств, адже лише ті, хто сплачував податки мали право голосу.*

Склад партійного осередку села Мельниківець станом на 20 лютого 1932 р.[621]

	Прізвище, ім'я, по батькові	*Рік народження*	*Партійність*	*Рік вступу до партії*	*Посада*
1	Северин Степан Петрович	1900	член партії	1926	Секретар партосередку; зав. сільбудом
2	Солощенко Яким Прокопович	1902	член партії	1929	Голова сільради
3	Семеняк Григорій Васильович	1910	член партії	1931	Голова споживчої кооперації
4	Парамій Василь Андрійович	1905	член партії	1930	Зав господарством
5	Черниш Олена Іванівна	1901	член партії	1931	Прийомщиця молока у кооперації
6	Яровенко Фросина Марківна	1901	член партії	1931	Колгоспниця
7	Кужидим Віктор Іванович	1906	кандидат	1929	Голова колгоспу
8	Глух Андрій Дмитрович	1905	кандидат	1930	Зав ощадкаси
9	Костельнюк Іван Юхимович	1902	кандидат	1930	Діловод сільради
10	Костельнюк Іван Сергійович	1902	кандидат	1929	Садовод огороднього бригади
11	Костельнюк Марія Тодосіївна	1900	кандидат	1930	Колгоспниця
12	Плетінка Сава Гилькович	1903	кандидат	1931	тракторист
13	Касіяненко Абрам Микитович	1901	кандидат	1931	колгоспник
14	Лесніченко Сидір Михайлович	189?	кандидат		Голова ощад. товариства
15	Тарнашинський Андрій Євдокимович	1906	кандидат	1931	колгоспник

[621] ДАВіО, ф.2666, оп.1, спр.1, арк.4,5.

Неповні списки людських жертв голодомору 1932–33 рр. в с. Мельниківцях*

1. Баба Воронючка
2. Баба Параска (Бараниха)
3. Бабак Дуня
4. *Білкун Марія Іванівна*
5. *Білкун Марія Яремівна*
6. Білоус Сава **(дружина та 6 дітей)**
7. Бурлака Корній
8. *Бурлака Міхал*
9. Бурлака Параска
10. Бурлака Семен
11. *Василишина Ксенія*
12. *Василишен Іван Іванович*
13. Василишин Максим
14. Василишин Пилип Максимович
15. Василишин Тодосій Максимович
16. Василишин Федір Максимович
17. *Василишина Параска*
18. *Велюра Марія Прохорівна*
19. *Велюра Микола Максимович*
20. Волошенюк Ксеня
21. Воронюк Ганна
22. Воронюк Тетяна
23. *Галайда Іван Андрійович*
24. *Галайда Іван Пилипович*
25. Галайда Іван Трохимович
26. Галайда Федір Іванович
27. Ганюк **(2 особи)**
28. Ганюк Ганна
29. Ганюк Тарас
30. Ганюк Юхим
31. Глух Аверій Степанович
32. *Глух Анань Васильович*
33. *Глух Анань Васильович*
34. *Глух Настя Фотіївна*
35. *Глух Василь Якович*
36. *Глух Володимир Васильович*
37. Глух Ганна Аверкіївна
38. Глух Ганна Василівна
39. Глух Ганна Іванівна
40. Глух Григорій
41. Глух Григорій Дмитрович
42. Глух Григорій Петрович
43. Глух Євдокія Хомівна
44. Глух Іван Іванович
45. *Глух Іван Васильович*
46. Глух Іван Никифорович
47. Глух Іван Семенович
48. *Глух Ірина Пантелеймонівна*
49. Глух Корній
50. Глух Ксеня + **(3 дітей)**
51. Глух Марина Хомівна
52. Глух Марія Василівна
53. *Глух Марія Семенівна*
54. *Глух Марія*
55. Глух Марія Яківна
56. Глух Марта Юхимівна
57. Глух Михайло Юхимович
58. *Глух Мокрина Феодосіївна*
59. Глух Оверко Степанович
60. *Глух Олександра Макарівна*
61. *Глух Олександра Петрівна*
62. *Глух Оляна Пантелеймонівна*
63. *Глух Оляна Филимонівна*
64. Глух Олексій Іванович
65. Глух Параска Кузьмівна
66. *Глух Павло Андрійович*
67. Глух Петро Аверкійович;
68. Глух Петро Іванович;
69. *Глух Петро Пантелеймонович*
70. Глух Петро Степанович
71. Глух Семен
72. *Глух Тодоска Михайлівна*
73. *Глух Тимофій Юхимович*
74. *Глух Федора Ісаківна*
75. Глух Юхим Степанович
76. Глух Явдокія Хомівна
77. *Голота Ганна Климівна*
78. *Голота Євгенія Оникіївна*
79. *Голота Іван Климович*
80. *Голота Іван Семенович*

81. *Голота Клим Степанович*
82. *Голота Марія Антонівна*
83. *Голота Марія Семенівна*
84. *Голота Марія Максимівна*
85. *Голота Марта Гаврилівна*
86. *Голота Микола Арехтович*
87. Голота Петро
88. Голота Сергій
89. *Гончарук Анастасія Григорівна*
90. *Гончарук Євдокія Оникіївна*
91. Гончарук Ірина
92. Гончарук Марія Степанівна
93. Гончарук Олексій Іванович
94. Гончарук Онисько Іванович
95. *Гончарук Семен Романович*
96. Гріщенко Анастасія
97. *Гріщенко Василина Павлівна*
98. Гріщенко Василь Климович
99. *Гріщенко Іван Костянтинович*
100. Гріщенко Клим Іванович
101. Гріщенко Марія Климівна
102. *Гріщенко Марія Левківна*
103. *Гріщенко Марія Павлівна*
104. *Гріщенко Павло Іванович*
105. Гріщенко Петро
106. Гріщенко Сава Климович
107. *Гріщенко Федора Степанівна*
108. *Загоруй Анастасія Антонівна*
109. *Загоруй Антоніна Іванівна*
110. Загоруй Данило
111. *Загоруй Євгенія Василівна*
112. *Загоруй Іван Васильович*
113. *Загоруй Марія Іванівна*
114. Загоруй Парасковія **(та її 9 дітей)**
115. *Загоруй Петро Антонович*
116. *Загоруй Петро Антонович*
117. *Загоруй Петро Якович*
118. *Загоруй Явдоха Григорівна*
119. *Кабалець Володимир Маркович*
120. Каленик Ганна Дем'янівна
121. *Каленик Степан Дем'янович*
122. *Каленич Ганна Іванівна*
123. *Каленич Ксеня Хомівна*
124. *Каленич Марія Л.*
125. Каленич Марія Євдокимівна
126. *Каленич Семен Іванович*
127. *Каплінська Явдоха М.*
128. *Касіяненко Григір Федорович*
129. *Карпов Олекса Симеонович*
130. *Катрань Варка Юхимівна*
131. *Катрань Марія Петрівна*
132. *Катрань Явдоха Феоктистівна*
133. *Каштан Харитина Каленівна*
134. *Коваленко Іван Сидорович*
135. Ковальчук Андрій
136. Ковальчук Василь Андрійович
137. *Ковальчук Ганна*
138. *Костельнюк Андрій Іванович*
139. *Костельнюк Василь Іванович*
140. Костельнюк Василь Андрійович
141. *Костельнюк Віра Григорівна*
142. *Костельнюк Григір Якович*
143. *Костельнюк Марія Григорівна*
144. *Костельнюк Марія Якимівна*
145. *Костельнюк Марина Тодосіївна*
146. *Костельнюк Неля Михайлівна*
147. *Костельнюк Одарка Андріївна*
148. Костельнюк Олексій Андрійович
149. *Костельнюк Олексій Степанович*
150. Костельнюк Олена Матвіївна
151. *Костельнюк Параска Данилівна*
152. *Костельнюк Параска Якимівна*
153. *Костельнюк Параска Яківна*
154. Коцеруба Євдокія
155. *Коцеруба Марія Іванівна*
156. Коцеруба Тетяна
157. *Коцеруба Іван Федорович*
158. *Коцеруба Федір Петрович*
159. *Кучеренко Андрій Іванович*
160. *Кучеренко Марія Федорівна*
161. *Лабунський Едуард Миколайович*
162. *Лебідь Ганна Алемпіївна*
163. *Лебідь Володимир Алемпійович*
164. *Лебідь Іван Алемпійович*
165. *Лебідь Явдоха Алемпіївна*
166. Лесько Агафія Акакіївна
167. *Лесько Акакій Наумович*
168. *Лесько Ганна Григорівна*

169. Лесько ДмитроКарпович
170. *Лесько Іван Андрійович*
171. Лесько Кузьма Карпович
172. Лесько Марія Григорівна
173. *Лесько Петро Ісакович*
174. Лесько Петро Карпович
175. Лесько Семен Григорович
176. Лесько Степан Григорович
177. Лесько Тетяна Кузьмівна
178. *Ліщишин Антропій Васильович*
179. *Ліщишена Валентина Михайлівна*
180. *Ліщишен Дементій Михайлович*
181. *Ліщишен Іван Михайлович*
182. *Ліщишен Іван Олексійович*
183. *Ліщишена Ганна Семенівна*
184. *Ліщишен Ксеня Семенівна*
185. *Ліщишена Параска*
186. *Ліщишен Петро Семенович*
187. Лотоцька Марія
188. *Люлька Іван Іванович*
189. Люлька Ілларіон Тимофійович
190. *Люлька Ксенія Захарівна*
191. *Люлька Одарка Данилівна*
192. Люлька Лукерія
193. *Люлька Федір Тимофійович*
194. *Маковський Іван*
195. *Маковська Надія*
196. *Мельник Тимофій Гнатович*
197. *Мельничук Клавдія Платонівна*
198. *Мельничук Марія Тимофіївна*
199. *Мельничук Олександра*
200. Мельничук Олексій Давидович
201. *Мельничук Петро Олексійович*
202. Михальченко Анастасія Софронівна
203. Михальченко Григорій Софронович
204. Михальченко Софрон
205. Михальченко Юстина
206. Могильницький Дмитро Іванович
207. Могильницький Іван
208. *Могильніцький Микита Іванович*
209. Мороз Григорій Степанович
210. Мороз Марія Степанівна
211. Мороз Степан
212. *Околіта Антоніна Омельківна*
213. *Околіта Ганна Кіндратівна*
214. *Околіта Григорій Карпович*
215. Околіта Микита
216. *Околіта Сергій Денисович*
217. Околіта Фросина Микитівна
218. *Паламарчук Василь Дмитрович*
219. *Паламарчук Василь*
220. Паламарчук Володимир Петрович
221. Паламарчук Ганна
222. *Паламарчук Григорій Олексійович*
223. Паламарчук Григорій Тимофійович
224. *Паламарчук Іван Павлович*
225. *Паламарчук Дмитро Тодосійович*
226. *Паламарчук Ксенія Каленівна*
227. *Паламарчук Любов Мефодіївна*
228. Паламарчук Марія Мефодіївна
229. *Паламарчук Микола Юхимович*
230. *Паламарчук Павло Дмитрович*
231. Паламарчук Петро Дмитрович
232. Паламарчук Петро Мефодійович
233. Паламарчук Петро Олексійович
234. *Паламарчук Софія Амбросіївна*
235. Паламарчук Юхим Дмитрович
236. *Парамей Ірина Іванівна*
237. *Парамей Петро Якович*
238. Парамійчук Артем
239. *Парамійчук Михайло Прокопович*
240. *Парамійчук Мотря*
241. Парамійчук Явдокія
242. *Пашинська Віра Филимонівна*
243. *Пашинська Марія Олександрівна*
244. *Пашинська Марія*
245. Пашинська Меланія
246. Пашинський Василь Олександрович
247. Пашинський Дмитро Олександрович
248. *Пашинський Іван Олександрович*
249. Пашинський Петро Олександрович
250. *Пашинський Пантелеймон Артемович*
251. *Перепелиця Микита Григорович*
252. *Плетінко Іван Арехтійович*
253. Плетінко Текля
254. Плетінко Федора
255. Побережник Анастасія Михайлівна

256. Побережник Антоніна Михайлівна
257. Побережник Ганна Михайлівна
258. Побережник Ганна Савівна
259. Побережник Григорій Савович
260. *Побережник Ксенія Савівна*
261. Побережник Марія Савівна
262. Побережник Сава Іванович
263. Побережник Федір Данилович
264. Побережник Феодосія
265. *Побережник Тодоска* + **(6 дітей)**
266. *Побережник Юхимія*
267. Побережник Ярина
268. Правдива Ганна Арсенівна
269. Правдива Марія Арсенівна
270. Правдива Марія Архипівна
271. *Правдивий Михайло Арсенійович*
272. *Правдива Павліна Архипівна*
273. Правдива Парасковія Арсенівна **(та 4 дітей)**
274. *Правдива Фросина Арсенівна*
275. Правдива Харитина Платонівна
276. Правдивий Архип Іванович
277. *Правдивий Іван Архипович*
278. *Правдива Фросина Архипівна*
279. Присяжнюк Ганна
280. *Присяжнюк Павло Прокопович*
281. *Присяжнюк Степан Павлович*
282. *Романова Анастасія Іванівна*
283. Рудь Андрій
284. Рудь Ганна
285. *Рудь Іван Андрійович*
286. Рудь Іван Миколайович
287. Рудь Іван Пилипович
288. Рудь Лук'ян
289. *Рудь Любов Федорівна*
290. *Рудь Марія Іванівна*
291. Рудь Марія Прохорівна
292. *Глух Марта Юхимівна*
293. Рудь Микола
294. Рудь Олексій Андрійович
295. *Рудь Павліна Іванівна*
296. *Рудь Петро Пилипович*
297. *Сидоренко Антоніна Іванівна*
298. Сидоренко Антоніна Павлівна
299. Сидоренко Іван Петрович
300. *Сидоренко Іван Павлович*
301. Сидоренко Павло Дмитрович
302. *Сидоренко Тетяна*
303. *Сотниченко Олекса Іванович*
304. *Степанко Дмитро Яремович*
305. *Степанко Марія Каліcтратівна*
306. *Степанко Параска*
307. *Степанко Тодоска Іванівна*
308. Стеценко Катерина
309. *Стеценко Іван Трохимович*
310. Стеценко Семен Трохимович
311. *Стеценко Трохим Дмитрович*
312. *Сук Василь Григорович*
313. *Сук Дімна*
314. *Сук Тарас Карпович*
315. Тарнашинська Валентина
316. Тарнашинська Марія
317. Тарнашинський Акакій
318. Тарнашинський Ананій
319. *Тишковська Любов Іванівна*
320. *Тишковський Станіслав Васильович*
321. Тишковська Марія
322. *Ткачук Марія Іванівна*
323. Чаплінський Феоктист
324. *Чередник Іпатій Левкович*
325. *Чередник Марія Федорівна*
326. *Чередник Микита Федорович*
327. *Чередник Тодоска*
328. *Чередник Явдоха Зіньківна*
329. *Черниш Антоніна Григорівна*
330. *Черниш Іван Кирилович*
331. *Черниш Марія Савівна*
332. Черниш Михайло
333. Черниш Параска
334. Юкальчук Йосип Климович
335. Юкальчук Явдокія
336. *Юрченко Дементій Оникійович*
337. Юрченко Василь
338. *Юрченко Марія Іванівна*
339. *Ющенко Григорій Ониськович*
340. *Ющенко Іван Филимонович*
341. Ющенко Леонід Трохимович
342. Ющенко Марія Филимонівна

343. Ющенко Марта Ониськівна
344. *Ющенко Марта Фотіївна*
345. Ющенко Онисько
346. Ющенко Семен
347. Ющенко Федора Ониськівна
348. *Ющенко Филимон Ониськович;*
349. Яворський Микола
350. Ярмолюк Степан
351. Ярмолюк Марія
352. Ярмолюк Федір
353. Ярмолюк Григорій
354. *Яровенко Антон Гордійович*
355. Яровенко Андрій
356. Яровенко Варвара
357. Яровенко Василь Григорович
358. Яровенко Василь Ількович
359. *Яровенко Василь Захарович*
360. *Яровенко Василь Семенович*
361. *Яровенко Володимир Васильович*
362. *Яровенко Ганна Василівна*
363. Яровенко Ганна Семенівна
364. *Яровенко Григір Васильович*
365. Яровенко Євдокія
366. Яровенко Іван Прокопович
367. *Яровенко Ірина Семенівна*
368. Яровенко Карпо
369. *Яровенко Катерина Семенівна*
370. Яровенко Ксенія Семенівна
371. *Яровенко Лукерія Іванівна*
372. *Яровенко Марія Михайлівна*
373. *Яровенко Марія Семенівна*
374. *Яровенко Марія*
375. Яровенко Марко
376. Яровенко Мефодій
377. Яровенко Микола Васильович
378. *Яровенко Одарка Калістратівна*
379. *Яровенко Параска*
380. *Яровенко Параска Якимівна*
381. *Яровенко Пилип Васильович*
382. *Яровенко Соломія Карпівна*
383. Яровенко Терентій
384. *Яровенко Тодоска*
385. Яровенко Федір Антонович
386. *Яровенко Федір Прокопович*

**Курсивом подані прізвища померлих, зазначені в книгах запису актів громадянського стану як померлі від голоду.*

Списки жертв голодомору складено на основі: ДАВіО, ф.6129, оп.8, спр. 80, арк. 70–136; Спр. 86, арк. 1–219; Спр.93, арк.91–108; Національна книга пам'яті жертв голодомору в Україні. Вінницька область. С. 611–613; Усні спогади мешканця села Лесько Миколи Петровича; Матеріали пошукової групи учнів Мельниківської СЗОШ.

Динаміка смерті мешканців села Мельниківець у 1932–33 рр. (за книгами запису актів громадянського стану)[622*]

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
1932 р.					
1	Юкальчук Марія Касимівна	1	колгоспники	4.01.1932	дефтерик
2	Каленич Анатолій Тодосійович	1 день	колгоспники	4.01.1932	при родах
3	Глух Ксеня Яківна	23	колгоспники	9.01.1932	при родах
4	Лесько Іван Тихонович	5	одноосібники	14.01.1932	параліч мозку
5	Яровенко Володимир Іванович	4	колгоспники	20.01.1932	гарячка
6	Лебідь Олемпій Єфремович	48	одноосібники	28.01.1932	зап. шлунку
7	Пастух Дмитро Кирилович	1 день	одноосібники	1.02.1932	кепськ. догляд
8	Лебідь Юхим Никифорович	71	одноосібники	6.02.1932	старість
9	Михальченко Сафрон Максимович	62	колгоспники	18.02.1932	параліч
10	Мельничук Ганнна	92	колгоспники	20.03.1932	головна біль
11	Мельничук Олекса Сергійович	8	одноосібники	25.04.1932	дефтерик
12	Мельничук Іван Петрович	42	одноосібники	24.04.1932	кат. шлунку
13	Костельнюк Сергій Оникійович	62	колгоспники	3.05.1932	старість
14	Цюпка Калень Михайлович	37	одноосібники	4.05.1932	язва шлунку
15	Парамійчук Григір Максимович	71	одноосібники	6.05.1932	старість
16	Коваль Ганна Григорівна	1 день	колгоспники	13.05.1932	при родах

[622] * Таблицю складено за: ДАВіО, ф.6129, оп.8, спр. 80, арк. 70–136; Спр. 86, арк. 1–219.

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
17	Загоруй Яків Якович	55	одноосібники	14.06.1932	старість
18	Юкальчук Йосип Касіянович	27	колгоспники	12.06.1932	туберкульоз
19	**Голота Клим Степанович**	**40**	**колгоспники**	**14.06.1932**	**недоїдання**
20	Глух Петро Степанович	40	одноосібники	19.06.1932	туберкульоз
21	Глух Матвій Іванович	1	одноосібники	17.06.1932	простуда
22	Лебідь Григір Семенович	5	колгоспники	4.05.1932	параліч
23	Плетінко Ганна Максимівна	58	одноосібники	22.06.1932	задуха
24	Василишен Гаврило Бартоломейович	75	одноосібники	23.06.1932	старість
25	**Загоруй Антоніна Іванівна**	**13**	**одноосібники**	**25.06.1932**	**недоїдання**
26	Голота Марія Гаврилівна	20	одноосібники	25.06.1932	простуда
27	Яровенко Явдоха Гільківна	75	одноосібники	23.06.1932	старість
28	**Глух Володимир Васильович**	**1**	**колгоспники**	**30.06.1932**	**недоїдання**
29	**Костельнюк Андрій Іванович**	**48**	**колгоспники**	**30.06.1932**	**недоїдання**
30	**Лесько Петро Ісакович**	**42**	**одноосібники**	**30.06.1932**	**недоїдання**
31	**Костельнюк Григір Якович**	**12**	**колгоспники**	**30.06.1932**	**недоїдання**
32	Сідоренко Дмитро Семенович	27	одноосібник	1.07.1932	туберкульоз
33	Сушицька Марія Іванівна	16	одноосібники	3.07.1932	кровотеча
34	**Яровенко Григір Васильович**	**1,3**	**одноосібники**	**4.07.1932**	**недоїдання**
35	**Касіяненко Григір Федорович**	**6**	**одноосібники**	**8.07.1932**	**поганий корм**
36	Бухановський Маркула Тимкович	68	одноосібники	8.07.1932	старість

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
37	**Голота Іван Семенович**	**1,5**	**одноосібники**	**13.07.1932**	**недоїдання**
38	Реус Анатолій Феліксович	18	колгоспники	20.07.1932	застуда
39	**Кабалець Володимир Маркович**	**17**	**одноосібники**	**20.07.1932**	**недоїдання**
40	**Чередник Марія Федорівна**	**3**	**колгоспники**	**25.07.1932**	**кепська їжа**
41	Степанко Семен Калістратович	17	одноосібники	30.06.1932	туберкульоз
42	**Ліщишен Ксеня Семенівна**	**15**	**колгоспники**	**30.06.1932**	**недоїдання**
43	Сідоренко Йовла Демедівна	62	одноосібники	31.07.1932	старість
44	Побережець Сава Ларіонович	62	колгоспники	31.07.1932	старість
45	Яровенко Гнат Зінькович	85	одноосібники	31.07.1932	старість
46	**Присяжнюк Павло Прокопович**	**48**	**одноосібники**	**10.08.1932**	**зав. кишок**
47	**Стеценко Семен Трохимович**	**1**	**одноосібники**	**12.08.1932**	**кепська їжа**
48	Драбет Марія Макарівна	86	одноосібники	14.08.1932	старість
49	**Чередник Явдоха Зіньківна**	**46**	**одноосібники**	**18.08.1932**	**недоїдання**
50	**Чередник Іпатій Левкович**	**47**	**одноосібники**	**14.08.1932**	**недоїдання**
51	Яровенко Гордій Зінькович	77	одноосібники	18.08.1932	старість
52	**Глух Олександра Макарівна**	**1**	**одноосібники**	**27.08.1932**	**кепська їжа**
53	Лабунська Марія Михайлівна	19	колгоспники	3.09.1932	від родів
54	Мельничук Григір	80	колгоспники	12.09.1932	старість
55	**Лабунський Едуард Миколайович**	**9 днів**	**учителі**	**12.09.1932**	**недоїдання**
56	**Пашинська Марія Олександрівна**	**6 днів**	**колгоспники**	**12.10.1932**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
57	Парамей Ірина Павлівна	68	колгоспники	12.10.1932	старість
58	Глух Катерина Федорівна	22	колгоспники	11.11.1932	туберкульоз
59	Околіта Марія Андріївна	28	одноосібники	12.11.1932	туберкульоз
60	Катрань Марія Іванівна	27	колгоспники	17.11.1932	туберкульоз
61	Бондар Зіна Спиридонівна	72	одноосібники	17.11.1932	старість
62	Мостун Фроїм Янкілевич	42	службовець	15.11.1932	вбитий
63	**Костельнюк Марія Якимівна**	**2**	**колгоспники**	**29.11.1932**	**недоїдання**
64	Околіта Юзка Гількова	56	колгоспники	1.12.1932	туберкульоз
65	Голота Марія Климівна	3	колгоспники	4.12.1932	простуда
66	Ющенко Олекса Трохимович	36	колгоспники	1.12.1932	коклюш
67	Лесько Кузьма	70	одноосібники	26.12.1932	простуда
1933 р.					
68	Перепилиця Тодосій Григорович	3	одноосібники	1.01.1933	діхтерик
69	Глух Петро Васильович	2	міс колгоспники	21.01.1933	діфтерик
70	Тарнашинський Андрій Костянтинович	72	колгоспники	21.01.1933	старість
71	Парамійчук Марта Юхимівна	66	одноосібники	22.01.1933	старість
72	Околіта Анатолій Григорович	6 міс.	колгоспники	23.01.1933	дифтерик
73	Околіта Ганна Юхимівна	2	одноосібники	23.01.1933	дифтерик
74	Загоруй Марія Яківна	6 міс.	одноосібники	31.01.1933	коклюш
75	Степанко Віра Яремівна	3 міс.	одноосібники	16.02.1933	—

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
76	Гальченко Олександр Іванович	9	службовець	26.02.1933	малокрів
77	**Лесько Іван Андрійович**	**1,6**	**одноосібники**	**10.03.1933**	**недоїдання**
78	**Катрань Явдоха Тивоктистівна**	**49**	**колгоспники**	**9.03.1933**	**недоїдання**
79	**Голота Іван Климович**	**8**	**колгоспники**	**10.03.1933**	**недоїдання**
80	**Яровенко Ганна Василівна**	**8**	**одноосібники**	**10.03.1933**	**недоїдання**
81	**Сотниченко Олекса Іванович**	**31**	**батрак**	**10.03.1933**	**недоїдання**
82	Плетінко Зінько Артемович	65	колгоспники	14.03.1933	туберкульоз
83	Околіта Юхим Корнійович	26	колгоспники	14.03.1933	туберкульоз
84	Ганюк Іван Гаврилович	66	одноосібники	15.03.1933	старості
85	**Загоруй Євгенія Василівна**	**6**	**одноосібники**	**16.03.1933**	**недоїдання**
86	Парамійчук Микита Максимович	64	одноосібники	18.03.1933	старість
87	Парамійчук Іван Тодосійович	3 міс.	одноосібники	19.03.1933	коклюш
88	Яровенко Тодосій Лук	80	колгоспники	20.03.1933	старість
89	**Голота Ганна Климівна**	**5**	**колгоспники**	**24.03.1933**	**недоїдання**
90	**Загоруй Марія Іванівна**	**7**	**одноосібники**	**24.03.1933**	**недоїдання**
91	**Костельнюк Віра Григорівна**	**2**	**колгоспники**	**25.03.1933**	**недоїдання**
92	**Ліщишена Валентина Михайлівна**	**25**	**колгоспники**	**27.03.1933**	**недоїдання**
93	Околіта Євгенія Олександрівна	5 міс.	колгоспники	28.03.1933	простуда
94	**Плетінка Марія Іванівна**	**2**	**колгоспники**	**28.03.1933**	**недоїдання**
95	Побережник Ірина Савівна	3	колгоспники	1.04.1933	простуда

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
96	Побережник Ганна Максимівна	5	одноосібники	2.04.1933	простуда
97	Загоруй Іван Іванович	9	одноосібники	4.04.1933	простуда
98	Пастух Павло Никифорович	19	колгоспники	4.04.1933	простуда
99	**Каленич Семен Іванович**	**17**	**одноосібники**	**4.04.1933**	**недоїдання**
100	**Околіта Ганна Кіндратівна**	**38**	**колгоспники**	**5.04.1933**	**недоїдання**
101	Павлишена Мотря Вакулівна	58	одноосібники	7.05.1933	старість
102	**Катрань Варка Юхимівна**	**44**	**одноосібники**	**7.05.1933**	**недоїдання**
103	**Катрань Марія Петрівна**	**2**	**одноосібники**	**7.05.1933**	**недоїдання**
104	**Каленич Ганна Іванівна**	**11**	**одноосібники**	**7.05.1933**	**недоїдання**
105	**Грищенко Марія Павлівна**	**6**	**одноосібники**	**7.05.1933**	**недоїдання**
106	**Паламарчук Софія Амбросіївна**	**25**	**одноосібники**	**9.05.1933**	**недоїдання**
107	**Глух Василь Якович**	**10**	**одноосібники**	**9.05.1933**	**недоїдання**
108	**Сук Василь Григорович**	**26**	**одноосібники**	**10.05.1933**	**недоїдання**
109	**Паламарчук Ксеня Каленівна**	**20**	**одноосібники**	**11.05.1933**	**недоїдання**
110	**Стеценко Іван Трохимович**	**6**	**одноосібники**	**11.05.1933**	**недоїдання**
111	**Карпов Олекса Симеонович**	**20**	**одноосібники**	**12.05.1933**	**недоїдання**
112	**Глух Тимофій Юхимович**	**16**	**одноосібники**	**12.05.1933**	**недоїдання**
113	**Лесько Ганна Григорівна**	**9**	**одноосібники**	**14.05.1933**	**недоїдання**
114	**Костельнюк Параска Якимівна**	**51**	**колгоспники**	**15.05.1933**	**недоїдання**
115	**Загоруй Іван Васильович**	**36**	**одноосібники**	**15.05.1933**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
116	**Голота Микола Арехтович**	**70**	**одноосібники**	**15.05.1933**	**недоїдання**
117	**Гончарук Семен Романович**	**45**	**одноосібники**	**15.05.1933**	**недоїдання**
118	**Голота Марія Семенівна**	**3**	**одноосібники**	**15.05.1933**	**з голоду**
119	Люлька Матвій Якович	70	одноосібники	16.05.1933	по хворобі
120	**Кучеренко Марія Федорівна**	**56**	**одноосібники**	**16.05.1933**	**з голоду**
121	**Голота Євгенія Оникіївна**	**52**	**одноосібники**	**17.05.1933**	**з голоду**
122	**Паламарчук Павло Дмитрович**	**28**	**колгоспники**	**17.05.1933**	**з голоду**
123	**Мельничук Марія Тимофіївна**	**6 міс.**	**колгоспники**	**17.05.1933**	**з голоду**
124	**Паламарчук Дмитро Тодосійович**	**44**	**одноосібники**	**17.05.1933**	**з голоду**
125	**Черниш Іван Кирилович**	**62**	**колгоспники**	**17.05.1933**	**з голоду**
126	**Околіта Антоніна Омельківна**	**2**	**одноосібники**	**17.05.1933**	**з голоду**
127	**Стеценко Трохим Дмитрович**	**47**	**одноосібники**	**17.05.1933**	**з голоду**
128	**Яровенко Федір Прокопович**	**34**	**одноосібники**	**17.05.1933**	**з голоду**
129	**Присяжнюк Степан Павлович**	**10**	**одноосібники**	**18.05.1933**	**з голоду**
130	**Лебідь Іван Алемпійович**	**12**	**колгоспники**	**18.05.1933**	**з голоду**
131	**Глух Марія Семенівна**	**27**	**одноосібники**	**20.05.1933**	**з голоду**
132	**Пашинська Марія**	**38**	**одноосібники**	**20.05.1933**	**з голоду**
133	**Ющенко Филимон Ониськович**	**13**	**одноосібники**	**20.05.1933**	**з голоду**
134	**Ющенко Іван Филимонович**	**48**	**колгоспники**	**20.05.1933**	**з голоду**
135	**Василишина Ксенія**	**71**	**одноосібники**	**22.05.1933**	**з голоду**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
136	**Пашинський Іван Олександрович**	**7**	**колгоспники**	**23.05.1933**	**з голоду**
137	**Яровенко Ірина Семенівна**	**3**	**одноосібники**	**23.05.1933**	**з голоду**
138	**Сідоренко Антоніна Іванівна**	**3**	**одноосібники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
139	**Гончарук Анастасія Григорівна**	**57**	**одноосібники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
140	**Ковальчук Ганна**	**71**	**одноосібники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
141	**Костельнюк Одарка Андріївна**	**32**	**одноосібники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
142	**Каленич Ксеня Хомівна**	**48**	**одноосібники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
143	**Степанко Марія Каністратівна**	**22**	**одноосібники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
144	**Ліщишин Дементій Михайлович**	**—**	**колгоспники**	**24.05.1933**	**недоїдання**
145	**Люлька Федір Тимофійович**	**18**	**колгоспники**	**26.05.1933**	**недоїдання**
146	**Велюра Микола Максимович**	**8**	**колгоспники**	**26.05.1933**	**недоїдання**
147	**Коцеруба Федір Петрович**	**9**	**одноосібники**	**26.05.1933**	**недоїдання**
148	**Голота Марія Максимівна**	**42**	**одноосібники**	**26.05.1933**	**недоїдання**
149	**Глух Анань Васильович**	**10**	**одноосібники**	**29.05.1933**	**недоїдання**
150	**Костельнюк Параска Яківна**	**8**	**одноосібники**	**29.05.1933**	**недоїдання**
151	**Яровенко Василь Захарович**	**68**	**одноосібники**	**29.05.1933**	**недоїдання**
152	**Яровенко Параска Якимівна**	**8**	**колгоспники**	**29.05.1933**	**недоїдання**
153	**Сидоренко Іван Павлович**	**27**	**колгоспники**	**30.05.1933**	**недоїдання**
154	**Костельнюк Параска Данилівна**	**27**	**колгоспники**	**30.05.1933**	**з голоду**
155	**Сидоренко Тетяна**	**71**	**колгоспники**	**30.05.1933**	**з голоду**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
156	**Яровенко Одарка Калістратівна**	**55**	**одноосібники**	**30.05.1933**	**з голоду**
157	**Василишен Іван Іванович**	**20**	**одноосібники**	**30.05.1933**	**з голоду**
158	**Коцеруба Іван Федорович**	**59**	**одноосібники**	**30.05.1933**	**недоїдання**
159	**Яровенко Марія Семенівна**	**9**	**одноосібники**	**31.05.1933**	**недоїдання**
160	**Степанко Тодоска Іванівна**	**—**	**одноосібники**	**31.05.1933**	**недоїдання**
161	**Глух Анань Васильович**	**9**	**одноосібники**	**1.06.1933**	**недоїдання**
162	**Глух Тодоска Михайлівна**	**17**	**одноосібники**	**1.06.1933**	**недоїдання**
163	**Загоруй Петро Антонович**	**3**	**одноосібники**	**1.06.1933**	**недоїдання**
164	**Глух Оляна Филимонівна**	**10**	**одноосібники**	**2.06.1933**	**недоїдання**
165	**Сук Дімна**	**65**	**одноосібники**	**4.06.1933**	**недоїдання**
166	**Гріщенко Іван Костянтинович**	**35**	**одноосібники**	**4.06.1933**	**недоїдання**
167	**Правдивий Михайло Арсенійович**	**4**	**одноосібники**	**4.06.1933**	**недоїдання**
168	**Юрченко Дементій Оникійович**	**75**	**одноосібники**	**4.06.1933**	**недоїдання**
169	**Побережник Тодоска**	**46**	**одноосібники**	**6.06.1933**	**недоїдання**
170	**Василишина Параска**	**47**	**одноосібники**	**6.06.1933**	**недоїдання**
171	**Правдива Павліна Архипівна**	**9**	**одноосібники**	**6.06.1933**	**недоїдання**
172	**Рудь Іван Андрійович**	**2**	**одноосібники**	**6.06.1933**	**недоїдання**
173	**Глух Марта Юхимівна**	**14**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
174	**Побережник Юхимія**	**49**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
175	**Паламарчук Іван Павлович**	**3**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
176	**Паламарчук Василь Дмитрович**	**11**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
177	**Паламарчук Микола Юхимович**	**4**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
178	**Рудь Марія Іванівна**	**8**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
179	**Мельничук Клавдія Платонівна**	**27**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
180	**Гончарук Євдокія Оникіївна**	**10**	**одноосібники**	**7.06.1933**	**недоїдання**
181	**Паламарчук Григір Олексійович**	**4**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
182	**Правдивий Іван Архипович**	**6**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
183	**Яровенко Катерина Семенівна**	**11**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
184	**Пашинський Пантелеймон Артемович**	**28**	**колгоспники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
185	**Гріщенко Павло Іванович**	**44**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
186	**Мельничук Петро Олексійович**	**8**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
187	**Мельник Тимофій Гнатович**	**28**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
188	**Костельнюк Марія Григорівна**	**8**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
189	**Глух Оляна Пантелеймонівна**	**2**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
190	**Глух Петро Пантелеймонович**	**4**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
191	**Глух Ірина Пантелеймонівна**	**8**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
192	**Сук Тарас Карпович**	**43**	**одноосібники**	**8.06.1933**	**недоїдання**
193	**Каплінська Явдоха М.**	**11**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**недоїдання**

№	П.І.П.	Вік	Соціальний стан	Дата смерті	Діагноз
194	**Могильніцький Микита Іванович**	**18**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**недоїдання**
195	**Чередник Микита Федорович**	**27**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**недоїдання**
196	**Яровенко Антон Гордійович**	**52**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**недоїдання**
197	**Білкун Марія Яремівна**	**40**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**недоїдання**
198	**Ліщишен Петро Семенович**	**11**	**колгоспники**	**10.06.1933**	**недоїдання**
199	**Ліщишена Ганна Семенівна**	**8**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**недоїдання**
200	**Яровенко Лукерія Іванівна**	**48**	**колгоспники**	**10.06.1933**	**з голоду**
201	**Яровенко Тодоска**	**40**	**одноосібники**	**10.06.1933**	**з голоду**
202	**Ющенко Григір Ониськович**	**6**	**одноосібники**	**11.06.1933**	**недоїдання**
203	**Околіта Сергій Денисович**	**20**	**одноосібники**	**12.06.1933**	**недоїдання**
204	**Парамійчук Мотря**	**55**	**одноосібники**	**12.06.1933**	**недоїдання**
205	**Глух Іван Васильович**	**1**	**одноосібники**	**13.06.1933**	**недоїдання**
206	**Голота Марта Гаврилівна**	**20**	**одноосібники**	**14.06.1933**	**недоїдання**
207	**Велюра Марія Прохорівна**	**44**	**одноосібники**	**14.06.1933**	**недоїдання**
208	**Лебідь Явдоха Алемпіївна**	**13**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
209	**Галайда Іван Пилипович**	**70**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
210	**Коваленко Іван Сидорович**	**42**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
211	**Маковський Іван**	**51**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
212	**Правдива Фросина Арсенівна**	**42**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
213	**Глух Настя Фотіївна**	**58**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
214	**Ющенко Марта Фотіївна**	**10**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
215	**Рудь Павліна Іванівна**	**4**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
216	**Лебідь Ганна Алемпіївна**	**9**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
217	**Загоруй Анастасія Антонівна**	**10**	**одноосібники**	**17.06.1933**	**недоїдання**
218	**Лебідь Володимир Алемпійович**	**5**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
219	**Паламарчук Василь**	**11**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
220	**Паламарчук Любов Мефодіївна**	**9**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
221	**Ліщишена Параска**	**86**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
222	**Ліщишен Іван Михайлович**	**28**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
223	**Перепилиця Микита Григорович**	**12**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
224	**Люлька Ксенія Захарівна**	**14**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
225	**Гріщенко Марія Левківна**	**24**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
226	**Глух Марія**	**60**	**одноосібники**	**20.06.1933**	**недоїдання**
227	**Загоруй Явдоха Григорівна**	**4**	**одноосібники**	**22.06.1933**	**недоїдання**
228	**Глух Олександра Петрівна**	**10**	**одноосібники**	**1.07.1933**	**недоїдання**
229	**Костельнюк Олена Матвіївна**	**75**	**одноосібники**	**2.07.1933**	**недоїдання**
230	**Глух Ганна Василівна**	**3**	**одноосібники**	**2.07.1933**	**недоїдання**
231	**Мельничук Олександра**	**7**	**одноосібники**	**2.07.1933**	**недоїдання**
232	**Яровенко Марія**	**48**	**одноосібники**	**2.07.1933**	**недоїдання**
233	**Яровенко Василь Семенович**	**9**	**одноосібники**	**3.07.1933**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
234	**Черниш Антоніна Григорівна**	**2**	**одноосібники**	**3.07.1933**	**недоїдання**
235	**Яровенко Марія Михайлівна**	**3**	**одноосібники**	**3.07.1933**	**недоїдання**
236	**Яровенко Параска**	**24**	**одноосібники**	**3.07.1933**	**недоїдання**
237	**Бурлака Міхал**	**24**	**колгоспники**	**3.07.1933**	**недоїдання**
238	**Костельнюк Олекса Степанович**	**9**	**колгоспники**	**3.07.1933**	**недоїдання**
239	**Черниш Марія Савівна**	**60**	**одноосібники**	**5.07.1933**	**недоїдання**
240	**Парамей Петро Якович**	**32**	**одноосібники**	**5.07.1933**	**недоїдання**
241	**Рудь Любов Федорівна**	**62**	**одноосібники**	**6.07.1933**	**недоїдання**
242	**Ліщишин Антропій Васильович**	**60**	**одноосібники**	**6.07.1933**	**недоїдання**
243	**Каштан Харитина Каленівна**	**17**	**колгоспники**	**6.07.1933**	**недоїдання**
244	**Ліщишен Іван Олексійович**	**62**	**одноосібники**	**6.07.1933**	**недоїдання**
245	**Плетінка Іван Арехтійович**	**69**	**одноосібники**	**6.07.1933**	**недоїдання**
246	**Галайда Іван Андрійович**	**10**	**одноосібники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
247	**Чередник Тодоска**	**12**	**колгоспники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
248	**Загоруй Петро Антонович**	**12**	**одноосібники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
249	**Степанко Параска**	**32**	**одноосібники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
250	**Степанко Дмитро Яремович**	**4**	**одноосібники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
251	**Маковська Надія**	**6**	**одноосібники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
252	**Глух Павло Андрійович**	**1**	**колгоспники**	**7.07.1933**	**недоїдання**
253	**Люлька Іван Іванович**	**26**	**одноосібники**	**7.07.1933**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
254	**Яровенко Соломія Карпівна**	**24**	**одноосібники**	**8.07.1933**	**недоїдання**
255	**Костельнюк Неля Михайлівна**	**3**	**одноосібники**	**807.1933**	**недоїдання**
256	**Кучеренко Андрій Іванович**	**5**	**одноосібники**	**8.07.1933**	**недоїдання**
257	**Рудь Петро Пилипович**	**3**	**одноосібники**	**8.07.1933**	**недоїдання**
258	**Тишковський Станіслав Васильович**	**61**	**одноосібники**	**9.07.1933**	**недоїдання**
259	**Тишковська Любов Іванівна**	**19**	**одноосібники**	**9.07.1933**	**недоїдання**
260	**Парамей Ірина Іванівна**	**19**	**одноосібники**	**9.07.1933**	**недоїдання**
261	**Яровенко Пилип Васильович**	**12**	**одноосібники**	**10.07.1933**	**недоїдання**
262	**Романова Анастасія Іванівна**	**26**	**колгоспники**	**10.07.1933**	**недоїдання**
263	**Гріщенко Федора Степанівна**	**45**	**одноосібники**	**10.07.1933**	**недоїдання**
264	**Гріщенко Василина Павлівна**	**21**	**одноосібники**	**10.07.1933**	**недоїдання**
265	**Люлька Одарка Данилівна**	**52**	**колгоспники**	**10.07.1933**	**недоїдання**
266	**Глух Федора Ісаківна**	**46**	**колгоспники**	**10.07.1933**	**недоїдання**
267	**Юрченко Марія Іванівна**	**11**	**одноосібники**	**11.07.1933**	**недоїдання**
268	**Ткачук Марія Іванівна**	**6**	**одноосібники**	**12.07.1933**	**недоїдання**
269	**Правдива Фросина Архипівна**	**10**	**одноосібники**	**12.07.1933**	**недоїдання**
270	Голота Іван Олексійович	67	одноосібники	12.07.1933	старість
271	**Околіта Григорій Карпович**	**22**	**одноосібники**	**13.07.1933**	**недоїдання**
272	Околіта Григір Олексійович	62	одноосібники	13.07.1933	старість
273	**Лесько Акакій Наумович**	**48**	**колгоспники**	**16.07.1933**	**недоїдання**

№	*П.І.П.*	*Вік*	*Соціальний стан*	*Дата смерті*	*Діагноз*
274	Гріщенко Фросина Федорівна	65	одноосібники	20.07.1933	старість
275	**Загоруй Петро Якович**	**10**	**одноосібники**	**17.07.1933**	**недоїдання**
276	**Коцеруба Марія Іванівна**	**29**	**одноосібники**	**21.07.1933**	**недоїдання**
277	**Білкун Марія Іванівна**	**19**	**колгоспники**	**24.07.1933**	**недоїдання**
278	Яровенко Параска	75	колгоспники	24.07.1933	старість
279	**Глух Мокрина Феодосіївна**	**45**	**одноосібники**	**26.07.1933**	**недоїдання**
280	**Пашинська Віра Филимонівна**	**2**	**колгоспники**	**28.07.1933**	**недоїдання**
281	**Костельнюк Марина Тодосіївна**	**45**	**одноосібники**	**1.08.1933**	**недоїдання**
282	Гріщенко Федір Іванович	60	одноосібники	8.08.1933	старість
283	**Побережник Ксенія Савівна**	**15**	**колгоспники**	**8.08.1933**	**недоїдання**
284	**Голота Марія Антонівна**	**70**	**одноосібники**	**19.08.1933**	**недоїдання**
285	**Костельнюк Василь Іванович**	**10**	**колгоспники**	**24.08.1933**	**недоїдання**
286	**Парамійчук Михайло Прохорович**	**65**	**одноосібники**	**13.09.1933**	**недоїдання**
287	**Каленик Степан Дем**	**16**	**одноосібники**	**20.09.1933**	**недоїдання**
288	**Каленич Марія Л.**	**49**	**одноосібники**	**20.09.1933**	**недоїдання**
289	Парамійчук Ірина Іванівна	23	колгоспники	6.10.1933	простуда
290	Сушицький Пантелеймон Іванович	—	одноосібники	22.10.1933	простуда
291	Глух Василь Іванович	—	одноосібники	12.11.1933	припадки
292	Сушицький Григір Іванович	34	колгоспники	20.11.1933	операція
293	**Яровенко Володимир Васильович**	**3**	**колгоспники**	**20.11.1933**	**недоїдання**
294	Тачка Григір	80	одноосібники	18.12.1933	старість

Втрати мешканців с. Мельниківець в роки Другої світової війни

Загинули на фронтах Другої світової війни

1. Бабак Анань Якович
2. Бабак Дмитро Тодосійович
3. Бабак Іван Тодосійович
4. Білкун Спиридон Іванович
5. Бондарев Микола Кузьмович
6. Бородій Федір Дем'янович
7. Бурлака Пантелеймон Іванович
8. Вербіцький Олекса Володимирович
9. Волошенюк Дмитро Ониськович
10. Волошенюк Іван Ониськович
11. Галайда Юхим Іванович
12. Глух Василь Григорович *(в книзі — Петрович)*
13. Глух Григорій Васильович
14. Глух Іван Макарович
15. Глух Іван Федорович
16. Глух Костянтин Аверкович
17. Глух Макарій Іванович
18. Глух Оксентій Семенович *(в книзі — Михайлович)*
19. Глух Пилип Петрович *(тільки в книзі пам'яті)*
20. Глух Семен Петрович
21. Голота Семен Іванович
22. Гончарук Григорій Семенович
23. Гриценко Іван Левкович
24. Гріщенко Василь Іванович
25. Гріщенко Петро Гаврилович
26. Деміхов Михайло
27. Дядюк Іван Юхимович
28. Загоруй Кирило Іванович *(в книзі пам'яті відсутній)*
29. Загоруй Матвій Васильович
30. Загоруй Михайло Васильович
31. Загоруй Самійло Филимонович
32. Каленич Дмитро Васильович
33. Каленич Тодосій Васильович
34. Касіяненко Василь Омельянович
35. Касіяненко Володимир Олексійович
36. Катрань Андрій Антонович
37. Катрань Макар Іванович
38. Ковальчук Андрій Валентинович
39. Костельнюк Василь Григорович
40. Костельнюк Василь Ониськович
41. Костельнюк Григорій Михайлович *(в книзі пам'яті відсутній)*
42. Костельнюк Микита Степанович
43. Коцеруба Мефодій Матвійович *(тільки в книзі пам'яті)*
44. Лесько Андрій Іванович *(тільки в книзі пам'яті)*
45. Лесько Гаврило Васильович
46. Лесько Іван Гаврилович
47. Лесько Павло Якович
48. Лесько Семен Якович
49. Лесько Терен Федорович
50. Ліщишин Григорій Сидорович
51. Луцик Максим Левкович *(в книзі пам'яті — Леонтійович)*
52. Люлька Олекса Іванович
53. Люлька Пилип Іванович *(в книзі пам'яті відсутній)*
54. Мельничук Андрій Олексійович *(тільки в книзі пам'яті)*
55. Мельничук Захар Михайлович
56. Мельничук Михайло Оникійович
57. Мельничук Олекса Павлович
58. Мельничук Прокіп Павлович
59. Мельничук Танасій Семенович
60. Мельничук Федір Максимович
61. Мельничук Федір Семенович
62. Михальченко Григорій Федорович
63. Михальченко Іван Оникійович
64. Мороз Іван Степанович
65. Муць Григорій Васильович
66. Огінський Володимир Іванович
67. Околіта Петро Денисович
68. Паламарчук Іван Мефодійович

69. Паламарчук Олекса Каленьович
70. Парамійчук Анань Микитович
71. Парамійчук Антін Михайлович
72. Парамійчук Микола Ананьович
73. Пастух Ілля Кириянович
74. Пастух Кирило Кириянович
75. Пастух Олександр Кириянович
76. Пашинський Павло Семенович
77. Плетінка Дмитро Зінов'євич
78. Плетінка Іван Зінов'євич
79. Плетінка Іван Ілліч
80. Плетінка Сава Ілліч
81. Плетінка Харитон Зінов'євич
82. Побережник Юхим Іванович
83. Правдивий Ларіон Архипович
84. Предан Василь Феоктистович
85. Предан Федір Іванович
86. Рудь Василь Андрійович
87. Рудь Макар Миколайович
88. Сачков Юрій Степанович
89. Сук Олекса Юхимович
90. Сушицький Іван Іванович
91. Сушицький Олекса Іванович
92. Сушицький Петро Іванович
93. Сушицький Устим Іванович
94. Тарнашинський Андрій Євдокимович
95. Тарнашинський Семен Євдокимович
96. Тишковський Яків Стахович
97. Третяков Денис
98. Цюпка Федір Михайлович
99. Черниш Григорій Михайлович
100. Черниш Іван Тодосійович
101. Черниш Ілля Іванович
102. Черниш Петро Іванович
103. Чуйко Іван Анастасійович
104. Чуйко Іван Каленикович
105. Юкальчук Карпо
106. Яровенко Василь Іванович
(загинув у радянсько-фінській війні)
107. Яровенко Володимир Антонович
108. Яровенко Семен Володимирович
109. Яровенко Степан Карпович

Не повернулись з неволі

1. Василишин Тодосій Іванович
2. Глух Марта Филимонівна
3. Лесько Марія Ларіонівна
4. Плетінко Мирон Арехтейович
5. Черниш Микола Іванович
6. Яровенко Іван Антонович
7. Яровенко Олекса Іванович

Повернулись хворими і померли вдома

1. Білкун Явдокія Іванівна
2. Бондар Григорій Юхимович
3. Мельничук Іван Васильович

Загинули під час захоплення села у 1941 р.

1. Коваль Марія Ониськівна
2. Коваль Станіслав Григорович
3. Коваль Филимон Матвійович

Знищені окупантами за непокору владі

1. Гонієв Дем'ян Григорович
2. Мельничук Матвій Титович
3. Михальченко Іван Захарович
4. Невідомий солдат Андрій
(льотчик, солдат рад. армії)
5. Чайка Микола Лактіонович
(льотчик, офіцер рад. армії)
6. Ющенко Юхим Семенович
7. Яровенко Євлампій Прокопович

Загинули при звільнені села у 1944 р.

1. Мандрик Микита Антонович
2. Цюпко Дарка Іванівна

Мешканці села Мельниківець, вивезені на примусові роботи до Німеччини

1. Бабак Анань Якович
2. Бабак Ганна Василівна
3. Бабак Марія Василівна
4. Баранчук Гафія Петрівна
5. Білкун Явдокія Іванівна
6. Білкун Явдокія Спиридонівна
7. Білоус Явдокія Володимирівна
8. Бондар Григорій Юхимович
9. Василишен Тодосій Іванович
10. Велюра Марія Миколаївна
11. Волошенюк Ганна Феоктистівна
12. Волошенюк Марія Феоктистівна
13. Волошенюк Микола Кузьмович
14. Волошенюк Юлія Олексіївна
15. Галайда Степан Андрійович
16. Глух Володимир Макарович
17. Глух Ганна Назарівна
18. Глух Марта Филимонівна
19. Глух Параска Аверківна
20. Глух Тодоска Андріївна
21. Голота Михайло Іванович
22. Гріщенко Іван Григорович
23. Гріщенко Антоніна Мусіївна
24. Гріщенко Василь Іванович
25. Гріщенко Ганна Петрівна
26. Гріщенко Марія Григорівна
27. Зорін Борис Михайлович
28. Карпов Володимир Семенович
29. Карпова Василина Євсеївна
30. Касіяненко Аврам Миколайович
31. Касіяненко Андрій Миколайович
32. Касіяненко Василь Аврамович
33. Касіяненко Іван Аврамович
34. Катрань Тодоска Антонівна
35. Киричок Іван Олексійович
36. Киричок Явдокія Олексіївна
37. Коваленко Василь Іванович
38. Коваленко Євгенія Іванівна
39. Ковальчук Іван Андрійович
40. Костельнюк Ілля Володимирович
41. Костельнюк Олена Іванівна
42. Кучеренко Федір Іванович
43. Латусенко Фросина Дементівна
44. Лесько Гафія Кирилівна
45. Лесько Григорій Васильович
46. Лесько Любов Петрівна
47. Лесько Марія Ларіонівна
48. Лесько Явдокія Гаврилівна
49. Ліщишен Григорій Сидорович
50. Ліщишен Петро Сидорович
51. Луцик Катерина Левківна
52. Люлька Марина Ананівна
53. Люлька Мотря Захарівна
54. Люлька Олекса Іванович
55. Люлько Юлія Іванівна
56. Мандрик Варвара Антонівна
57. Мельничук Анатолій Давидович
58. Мельничук Антоніна Матвіївна
59. Мельничук Геннадій Миколайович
60. Мельничук Іван Федорович
61. Мельничук Петро Оникійович
62. Мороз Ганна Степанівна
63. Околіта Дмитро Денисович
64. Околіта Іван Омельянович
65. Околіта Марія Микитівна
66. Околіта Танасій Іванович
67. Павлишен Іван Оксентійович
68. Павлишен Павло Іванович
69. Паламарчук Олекса Дмитрович
70. Парамій Олена Федорівна
71. Парамійчук Марія Михайлівна
72. Парамійчук Микола Іванович
73. Пастух Марія Іванівна
74. Пашинська Антоніна Степанівна
75. Плетінка Мирон Арехтейович
76. Плетінка Петро Зіновійович
77. Плетінка Петро Іванович
78. Побережник Ганна Федорівна
79. Побережник Ганна Христофорівна
80. Предан Люба Лук'янівна

81. Предан Семен Іванович
82. Рой Марія Данилівна
83. Рудь Люба Макарівна
84. Сушинська Любов Іванівна
85. Ткачук Марія Тимофіївна
86. Цюпка Микола Павлович
87. Цюпка Юстина Михайлівна
88. Чередник Іван Ілліч
89. Чередник Марія Харитонівна
90. Черниш Микола Іванович
91. Юрченко Марія Лук'янівна
92. Ющенко Ілля Семенович
93. Ющенко Марія Юхимівна
94. Яровенко Антоніна Семенівна
95. Яровенко Ганна Іванівна
96. Яровенко Іван Антонович
97. Яровенко Микола Павлович
98. Яровенко Олекса Іванович
99. Яровенко Параска Дементіївна

Не повернулись додому:

1. Глух Марта Филимонівна
2. Плетінка Мирін Арехтейович
3. Яровенко Іван Антонович
4. Яровенко Олексій Іванович
5. Черниш Микола Іванович
6. Василишен Тодосій Іванович
7. Лесько Марія Ларіонівна

Повернулися хворими і померли вдома:

1. Бондар Григорій Юхимович
2. Мельничук Іван Васильович
3. Білкун Явдокія Іванівна

Мешканці с. Мельниківці, які повернулися з Другої світової війні переможцями

1. Бабак Яків Тодосійович
2. Баланюк Степан Олексійович
3. Блажко Федір Іванович
4. Богачук Сергій Архипович
5. Бондаренко Василь Лук'янович
6. Василишин Григорій Іванович
7. Василишин Іван Васильович
8. Василишен Микола Максимович
9. Василишин Олександр Максимович
10. Волошенюк Валентин Федорович
11. Волошенюк Павло Кузьмич
12. Галайда Андрій Іванович
13. Галайда Андрій Юхимович
14. Глух Дементт Степанович
15. Глух Василь Іванович
16. Глух Іван Григорович
17. Глух Костянтин Юхимович
18. Глух Микола Олексійович
19. Глух Пантелеймон Іванович
20. Глух Петро Семенович
21. Глух Юхим Петрович
22. Голота Павло Іванович
23. Голота Петро Іванович
24. Гончарук Андрій Семенович
25. Гончарук Ілля Юхимович
26. Гончарук Петро Юхимович
27. Гріщенко Василь Платонович
28. Гріщенко Інокентій Лукич
29. Гріщенко Михайло Петрович
30. Гріщенко Мусій Іванович
31. Гріщенко Петро Лукич
32. Дубковський Тимофій Михайлович
33. Заварзін Іван Євлампійович
34. Загоруй Антін Якович
35. Загоруй Григорій Якович
36. Каленич Тодосій Васильович
37. Капкан Іван Гнатович
38. Карпов Григорій Євсейович
39. Карпов Трохим Семенович
40. Карпов Федір Євсейович
41. Касіяненко Іван Аврамович
42. Касіяненко Омелько Миколайович
43. Касіяненко Сергій Олексійович
44. Киричок Іван Максимович
45. Киричок Карпо Олексійович
46. Коваленко Григорій Пилипович
47. Коваленко Дмитро Іванович
48. Коваль Григорій Филимонович
49. Козяр Дмитро Герасимович
50. Костельнюк Василь Михайлович
51. Костельнюк Іван Сергійович
52. Костельнюк Іван Юхимович
53. Костельнюк Микола Ониськович
54. Коцеруба Петро Матвійович
55. Кугатін Тимофій
56. Кукла Станіслав Михайлович
57. Лабунський Микола Ілліч
58. Лебідь Іван Арсеньович
59. Лебідь Іван Юхимович
60. Лебідь Петро Арсеньович
61. Лесько Антін Ларіонович
62. Лесько Ларіон Федорович
63. Лесько Микола Петрович
64. Лесько Петро Григорович
65. Лесько Сидір Кузьмич
66. Ліщишен Петро Сидорович
67. Логінов Микола Захарович
68. Луцик Левко Васильович
69. Люлька Захар Мусійович
70. Люлька Олекса Мусійович
71. Люлька Петро Ананьович
72. Мандрик Тимофій Антонович
73. Мельничук Анатолій Давидович
74. Мельничук Василь Петрович
75. Мельничук Давид Оникійович
76. Мельничук Іван Матвійович
77. Мельничук Степан Васильович
78. Мельничук Танасій Оникійович
79. Мельничук Федір Іванович
80. Мельничук Хома Оникійович

81. Михальченко Іван Федорович
82. Михальченко Трохим Сафронович
83. Михасько Михайло Васильович
84. Могильніцький Володимир Іванович
85. Мороз Кіндрат Романович
86. Мороз Олекса Романович
87. Околіта Григорій Денисович
88. Околіта Дмитро Денисович
89. Павлішен Ісак Оксентійович
90. Павлішен Петро Іванович
91. Паламарчук Іван Олексійович
92. Паламарчук Олекса Іванович
93. Паламарчук Петро Григорович
94. Парамійчук Ананій Михайлович
95. Парамійчук Іван Микитович
96. Парамійчук Петро Данилович
97. Парамійчук Тимофій Іванович
98. Парамійчук Тодосій Михайлович
99. Пастух Гаврило Леонтійович
100. Пастух Трифон Кириянович
101. Пацюк Василь Васильович
102. Пашинський Олександр Артемович
103. Пашинський Петро Семенович
104. Пашинський Филимон Филимонович
105. Перепелиця Іван Григорович
106. Перепелиця Михайло Пилиполвич
107. Плетінка Петро Арехтейович
108. Плетінка Сергій Арехтейович
109. Плетінка Яків Зіновієвич
110. Посталак Василь Іванович
111. Правдивий Оксентій Арсенович
112. Предан Іван Семенович
113. Присяжнюк Оксентій
114. Рудь Андрій Миколайович
115. Рудь Пилип Миколайович
116. Рудь Танасій Андрійович
117. Степанко Арсень Михайлович
118. Степанко Іван Арсеньович
119. Стеценко Андрій Трохимович
120. Сук Василь Іванович
121. Сук Петро Іванович
122. Сушинський Іван Іванович
123. Ткачук Антін Тимофійович
124. Топчій Іван Павлович
125. Ходянєв Михайло Федорович
126. Цюпка Григорій Танасійович
127. Цюпка Іван Кіндратович
128. Цюпка Микола Павлович
129. Цюпка Павло Михайлович
130. Цюпка Петро Михайлович
131. Чередник Харитон Леонтійович
132. Черниш Григорій Іванович
133. Черниш Іван Іванович
134. Юрченко Анатолій Іванович
135. Ющенко Іван Іванович
136. Ющенко Микола Юхимович
137. Ярмолюк Ганна Степанівна
138. Ярмолюк Михайло Гаврилович
139. Яровенко Василь Пилипович
140. Яровенко Дмитро Іванович
141. Яровенко Іван Ісакович
142. Яровенко Іван Павлович
143. Яровенко Іван Пилипович
144. Яровенко Іван Семенович
145. Яровенко Олекса Антонович
146. Яровенко Петро Іванович
147. Яровенко Семен Іванович
148. Яровенко Сергій Якович
149. Яровенко Федір Гнатович

З них, повернулися інвалідами

1. Богачук Сергій Архипович *(без ноги)*
2. Василишин Іван Васильович *(без ноги)*
3. Василишин Микола Максимович
4. Галайда Андрій Іванович *(без ноги)*
5. Гончарук Андрій Семенович
6. Гончарук Ілля Юхимович
7. Загоруй Григорій Якович
8. Карпов Григорій Євсейович
9. Касіяненко Іван Аврамович
10. Коваленко Дмитро Іванович
11. Костельнюк Іван Юхимович *(без ноги)*
12. Лесько Сидір Кузьмич

13. Михасько Михайло Васильович
14. Могильніцький Володимир Іванович *(без ноги)*
15. Околіта Григорій Денисович
16. Паламарчук Олекса Іванович
17. Паламарчук Петро Григорович *(без ока)*
18. Парамійчук Іван Микитович *(без руки)*
19. Паламарчук Іван Олексійович
20. Перепелиця Іван Григорович
21. Посталак Василь Іванович
22. Юрченко Анатолій Іванович
23. Ющенко Іван Іванович
24. Ярмолюк Михайло Гаврилович *(без ноги)*
25. Яровенко Дмитро Іванович
26. Яровенко Іван Пилипович
27. Яровенко Семен Іванович
28. Яровенко Сергій Якович
29. Яровенко Федір Гнатович *(без руки)*

Погосподарські номера с. Мельниківець, закриті в період з січня 1951 по серпень 2002 р.

1. Бабак Афії Юхимівни;
2. Бабак Параски Федорівни;
3. Бабака Дмитра Яковича;
4. Білкун Палажки Іванівни;
5. Білкуна Івана Яремовича;
6. Білоуса Володимира Трифоновича;
7. Білоуса Миколи Володимировича;
8. Білоуса Сави Трифоновича;
9. Бондаренко Василя Лук'яновича;
10. Василишиного Івана Васильовича;
11. Василишиної Марини Григорівни;
12. Ваталінської Феодосії;
13. Вербіцької Домни Василівни;
14. Вовк Явдокії Іванівни;
15. Волошенюк Ганни Матвіївни;
16. Волошенюк Марії Семенівни
17. Газелюка Василя Матвійовича;
18. Галайди Андрія Івановича;
19. Галайди Ганни Кіндратівни;
20. Галайди Килина Сергіївни;
21. Глух Василини Явдокимівни;
22. Глух Ганни Василівни;
23. Глух Ганни Филимонівни;
24. Глух Килини Дементівни;
25. Глух Ксенії Ананіївни;
26. Глух Ксенії Григорівни;
27. Глух Марії Антроніївни;
28. Глух Марії Карпівни;
29. Глух Ольги Захарівни;
30. Глух Степаниди Аверківни;
31. Глуха Василя Івановича;
32. Глуха Івана Григоровича;
33. Глуха Костянтина Юхимовича;
34. Глуха Пантелеймона Івановича;
35. Голоти Василя Івановича
36. Голоти Григорія Аврамовича;
37. Голоти Івана Івановича;
38. Голоти Людмили Семенівни;
39. Голоти Мотрі Сергіївни;
40. Голоти Наталі Григорівни;
41. Голоти Олени Дмитрівни;
42. Гончарук Марфини Мусіївни;
43. Гончарука Андрія Семеновича;
44. Гончарука Іллі Юхимовича;
45. Гончарука Петра Юхимовича;
46. Гріщенка Василя Хомича;
47. Гріщенка Григорія Платоновича;
48. Гріщенко Людмили Устимівни;
49. Гріщенко Меланки Іванівни;
50. Гріщенка Олекси Івановича;
51. Гріщенко Оляни Миколаївни;
52. Гріщенка Петра Лукича;
53. Гріщенко Федори Григорівни;
54. Гуслікової Палажки Антонівни.
55. Дзюбенко Катерини;
56. Драбета Ваніфата Григоровича;
57. Дубової Афії Антонівни;
58. Загоруй Марії Данилівни;
59. Загоруя Григорія Яковича;
60. Загоруя Дмитра Даниловича;
61. Захряпіної Віри Василівни;
62. Зорін Марії Корніївни;
63. Каленич Веліни Тодосіївни;
64. Каленича Тодосія Васильовича;
65. Капкана Івана Гнатовича;
66. Карпова Трохима Семеновича;
67. Касіяненко Мотрі Сергіївни;
68. Катрань Ганни Юхимівни;
69. Каштана Івана Никифоровича;
70. Киричок Григорія Олексійовича;
71. Киричок Марії Павлівни;
72. Коваленко Гаврила Івановича;
73. Коваленко Дмитра Івановича;
74. Коваля Степана Филимоновича;
75. Коваль Марії Филимонівни;
76. Коваль Олександра Івановича;
77. Козяра Дмитра Герасимовича;
78. Костельнюк Катерини Володимирівни;
79. Костельнюк Марії Тодосіївни

80. Костельнюк Олександри Дем'янівни;
81. Костельнюка Михайла Даниловича;
82. Костюк Галини Яківни;
83. Кукли Станіслава Михайловича;
84. Кулябіної Гафії Семенівни;
85. Кучеренка Федора Івановича;
86. Лебідя Івана Арсеновича;
87. Лебідь Анастасії Данилівни;
88. Лесько Ганни Михайлівни;
89. Лесько Ганни Семенівни;
90. Лесько Григорія Васильовича;
91. Лесько Ірини Федорівни;
92. Лесько Карпа Федоровича;
93. Лесько Ларіона Федоровича;
94. Лесько Олени Антонівни;
95. Лесько Ольги Володимирівни;
96. Лесько Палажки Захарівни;
97. Лесько Фрасини Акакіївни;
98. Луцика Левка Васильовича;
99. Люльки Ананія Ларіоновича
100. Люльки Ананія Мусійовича;
101. Люльки Володимира Захаровича;
102. Люльки Івана Мусійовича;
103. Люльки Оляни Корніївни;
104. Мандрик Олександри Миронівни;
105. Мельничук Василини Миронівни;
106. Мельничук Марини Ісаківни;
107. Мельничук Марини Назарівни;
108. Мельничук Марії Григорівни;
109. Мельничук Марії Корніївни;
110. Мельничук Марфини Іванівни;
111. Мельничук Секлети Степанівни;
112. Мельничук Явдокії Тимофіївни;
113. Мельничука Василя Гавриловича
114. Мельничука Василя Титовича;
115. Мельничука Миколи Федоровича;
116. Михальченко Дарії Миколаївни;
117. Михальченко Марії Михайлівни;
118. Михальченко Оляни Яківни;
119. Михасько Михайла Васильовича;
120. Могильницького Володимира Івановича;
121. Могильницького Івана Івановича;
122. Мороз Ликерії Прохорівни;
123. Муць Марії Лук'янівни;
124. Огінського Івана Гордійовича;
125. Околіти Горпини Кіндратівни;
126. Околіти Івана Омеляновича;
127. Околіти Ірини Василівни;
128. Околіти Ольги Іванівни;
129. Околіти Ольги Іванівни;
130. Околіти Омеляна Кіндратовича;
131. Паламарчук Олени Дмитрівни;
132. Паламарчука Володимира Григоровича;
133. Паламарчука Олекси Івановича;
134. Парамій Мокрини Тодосіївни;
135. Парамійчук Ганни Василівни;
136. Парамійчука Івана Микитовича;
137. Пастуха Гаврила Леонтійовича;
138. Пастуха Никифора Амбросійовича;
139. Пацюка Василя Васильовича;
140. Пашинського Петра Семеновича;
141. Пашинської Марії Пантелеймонівни;
142. Пашинської Оксани Іванівни;
143. Перепелиці Григорія;
144. Перепелиці Марії Корніївни;
145. Петрух Марії Григорівни;
146. Плетінки Петра Арехтеновича;
147. Плетінки Петра Зіновійовича;
148. Плетінки Сергія Арехтеновича;
149. Плетінко Віри Федорівни;
150. Плетінко Марії Іллівни;
151. Плетінко Марії Федотівни;
152. Плетінко Меланії Іванівни;
153. Плетінко Якова Зіновійовича;
154. Плетінко Ялизавети Захарівни;
155. Побережника Клима Івановича;
156. Побережника Христофора Федоровича;
157. Побережної Ганни Оникіївни;
158. Правдивої Домни Федорівни;
159. Правдивої Марії Іванівни;
160. Правдивої Фрасини Володимирівни;
161. Предан Ганни Іванівни;

162. Предана Івана Семеновича;
163. Присяжнюк Марії Семенівни;
164. Присяжнюк Параски Прохорівни;
165. Реус Євдокії Євсеївни;
166. Рудя Танасія Андрійовича;
167. Рудь Хими Євхтеївні;
168. Степанко Анастасії Каністратівни;
169. Степанко Арсена Михайловича;
170. Сук Василя Івановича;
171. Сук Євгенії Григорівни;
172. Сук Марії Родіонівни;
173. Сушицької Дарини Миронівни;
174. Сушицької Тетяни Данилівни.
175. Ткачук Антоніни Михайлівни;
176. Ткачук Марії Дем'янівни;
177. Ужви Тетяни Зіновіївни;
178. Цюпки Афанасія Максимовича;
179. Цюпки Павла Михайловича;
180. Цюпки Устима Івановича;
181. Цюпки Юстини Михайлівни;
182. Цюпко Євдокії Олексіївни;
183. Чередник Варвари Іллівни;
184. Чередника Харитона Леонтійовича;
185. Черниш Федори Іванівни;
186. Ющенко Івана Івановича;
187. Ющенко Марії Стахівни;
188. Ющенко Явдокії Єхтеївни;
189. Яровенко Василя Михайловича;
190. Яровенко Домни Дементівни;
191. Яровенко Івана Ісаковича;
192. Яровенко Івана Пилиповича;
193. Яровенко Ксенії Микитівни;
194. Яровенко Марини Михайлівни;
195. Яровенко Мотрі Прохорівни
196. Яровенко Ольги Прокопівни;
197. Яровенко Параски Дементівни;
198. Яровенко Параски Карпівни;
199. Яровенко Пилипа Ісаковича;
200. Яровенко Сергія Яковича;
201. Яровенко Улини Тодосіївни;
202. Ярошенко Тетяни Антонівни;
203. Яценко Віри Петрівни.

Погосподарські номера с. Мельниківець, відкриті в період з січня 1951 по серпень 2002 р.

1. Баланюка Миколи Степановича;
2. Білкуна Володимира Івановича;
3. Бондара Миколи Юхимовича;
4. Бондара Сергія Миколайовича;
5. Бородія Миколи Федоровича;
6. Галайди Любов Петрівни;
7. Галайди Олександра Тодосійовича;
8. Галайди Петра Андрійовича;
9. Галайди Федора Тодосійовича;
10. Глуха Леоніда Костянтиновича;
11. Глуха Миколи Леонідовича;
12. Гончарук Любов Юхимівни;
13. Гріщенка Валерія Павловича;
14. Гріщенка Павла Петровича;
15. Заварзіна Михайла Івановича;
16. Коваля Олександра Івановича;
17. Коцеруби Павла Петровича;
18. Лесько Олени Антонівни;
19. Люльки Андрія Івановича;
20. Люльки Івана Івановича;
21. Люльки Миколи Івановича;
22. Марченко Дмитра Івановича;
23. Мельничука Дмитра Танасійовича;
24. Мельничук Ганни Федорівни;
25. Мороза Олекси Романовича;
26. Огінського Миколи Володимировича;
27. Олексієнка Петра Андрійовича;
28. Парамійчук Любов Харитонівни;
29. Парамійчука Миколи Антоновича;
30. Парамія Валентина Васильовича;
31. Пашенка Івана Федоровича;
32. Плетінки Дмитра Яковича;
33. Правдивого Івана Петровича;
34. Сука Миколи Васильовича;
35. Титка Дмитра Івановича;
36. Цюпки Володимира Петровича;
37. Цюпки Івана Федоровича;
38. Чернати Петра Дмитровича;
39. Черниша Івана Івановича;
40. Черниша Івана Ілліча;
41. Шевчука Михайла Михайловича;
42. Шміголь Віри Дмитрівни;
43. Яровенка Івана Семеновича;
44. Яровенко Марії Анакіївни;

Адміністрація села післявоєнного періоду

Рік	*Голови колгоспу*	*Голови сільської ради*	*Директори школи*	*Завідувачі меднунктом*	*Завідувачі клубом*
1944	Тишковський Микита; Настюк Терен Мефодієвич; Богуш Макар Матвійович; Червоняк Д.А.	Лесько Григір; Чайка Юхим П.	Яровенко А. Я.	Вейда Ксеня *(санітарний лікар)*	
1945	Яцюк Петро Олексійович				Коваль Степан Филимонович
1946	Яровенко Іван Ісакович	Рибаченко А.Ф.; Дідиченко І.Я.	Топчій Іван Павлович; Понурій Василь Дем'янович		
1947	Яцюк Петро Олексійович	Коваль Степан Филимонович; Яровенко Іван Ісакович			Предан Іван Феоктистович
1948					Яровенко В.Ф.
1949		Карпов Григорій Євсейович		Яцюк Марія Пантелеймонівна	Якутін Олександр Григорович
1950	Клітний Федір Федорович	Якутін Олександр Григорович	Чумак Антоніна Андріївна		Клітна Валентина Григорівна
1951		Каленич Тодосій Васильович			Предан Іван Феоктистович
1952	Юрченко Сергій Антонович	Краєвський Ф.А.		*Петренко Єлизавета Іванівна*	Павлішин Іван Олексійович
1953	Собідко Федір Васильович	Білоконний Федір Климович			Мельничук Анатолій Давидович
1954		Загребельний Іван Арсенійович			
1955		Коваль Семен Титович			
1956					Блажко Федір Іванович
1957					
1958		Тарнашинський Михайло Євдокимович			Мельничук Анатолій Давидович

Рік	*Голови колгоспу*	*Голови сільської ради*	*Директори школи*	*Завідувачі медпунктом*	*Завідувачі клубом*
1959					
1960		Парамійчук Микола Іванович		Дуржинська Неоніла Андріївна	
1961	Кирилюк Михайло Семенович			Ткаченко В. А.	
1962				Петренко Єлизавета Іванівна	
1963					
1964					
1965		Тарнашинський Михайло Євдокимович			
1966					Козюр Петро Романович
1967					
1968			Огризько Василь Михайлович		
1969					Загоруй Анатолій Антонович
1970					
1971				Ладуб Тетяна Григорівна	
1972			Юрченко Анатолій Іванович		
1973				Іщенко Петро Васильович	
1974					
1975					
1976					
1977		Чабанюк Тимофій Іванович			
1978					
1979					
1980					

Рік	*Голови колгоспу*	*Голови сільської ради*	*Директори школи*	*Завідувачі меднунктом*	*Завідувачі клубом*
1981	Костельнюк Іван Васильович				
1982			Гріщенко Емма Інокентіївна		
1983					Бондар Зінаїда Василівна
1984	Шміголь Віктор Каленикович				
1985	Брус Михайло Анатолійович				
1986					
1987			Антохов Михайло Францович		
1988					
1989					
1990		Храновський Борис В'ячеславович	Сокотнюк Галина Степанівна		
1991					
1992					
1993			Антохов Михайло Францович		
1994					
1995					Білієнко Анатолій Михайлович
1996			Кононучук Наталія Лаврентіївна		
1997			Дзюбенко Юрій Євгенович	Ліщинська В.А.	
1998		Парамійчук Володимир Миколайович			
1999					
2000			Сокотнюк Галина Степанівна		
2001				Пелих О.В.	
2002					

Рік	*Голови колгоспу*	*Голови сільської ради*	*Директори школи*	*Завідувачі медпунктом*	*Завідувачі клубом*
2003					
2004				Ковбасюк М.М.	
2005					
2006		Рудь Микола Анатолійович		Філіпович О.М.	
2007			Цюпко Тетяна Василівна		
2008					Зозуля Зоя Петрівна
2009					
2010					
2011					
2012					
2013					
2014		Лесько Олександр Іванович			
2015				Петрова Тетяна Володи-мирівна	
2016				Гундяк Владислав	
2017					
2018					Степанко Олексій Юрійович
2019					
2020					

Рідне село

Як добре жити в Мельниківцях,
Ловити рибу досхочу.
По полю бігати, по вінцях,
Я там неначе як в раю.

Як тепло сонечко сіяє,
По лісі ходимо, в гаю.
Так часто вітер продуває,
Дитячу голову мою.

Прислухаюсь до птиць дзвінких,
Як безтурботно заспівають.
Під ранок будять будівних,
Які у ліжку ще куняють.

Коли прокинешся, зрадієш!
Вдихнеш повітря на всі груди.
Таке село, одне єдине,
Таке село, в моїй душі…

О. Степанко, 2008.

Моє село Мельниківці

Між гаями і лісами
В'ється річка невеличка
Несе свої чисті води
В більшу річку Буг.

ПРИСПІВ:
Ах, моє ти село,
Моя рідна земля,
Ти моє джерело,
Серед ясного дня.

Річку нашу Кравчик звати
Всім вона нам дорога
Її чисті тихі води
Є скарбом для села

ПРИСПІВ:
Ах моє ти село,
Моя рідна земля,
Ти моє джерело,
Серед ясного дня.

Заквітують сади і поля,
Заспівають пташки на зорі,
За роботи візьмемося всі,
Оживе моя рідна земля.

ПРИСПІВ:
Ах моє ти село,
Моя рідна земля,
Ти моє джерело,
Серед ясного дня.

А. Мельничук, 2017 р.

ЗМІСТ

Передмова 3
Найдавніші поселення на території села 6
Село Мельниківці від заснування до початку XX ст. 17
Історія населеного пункту у міжвоєнний період 42
Село Мельниківці в роки Другої світової війни 113
Повоєнний розвиток села Мельниківці 136
Село Мельниківці в період незалежності України 202
Додатки 285

Науково-популярне видання

Мельничук Олег Анатолійович

МЕЛЬНИКІВЦІ
КРІЗЬ СИВИНУ СТОЛІТЬ

/Історико-краєзнавчий нарис/

Підписано до друку 28.06.2020.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний.
Друк. арк. 41,25. Умов. друк. арк. 38,36.
Наклад 300 прим. Зам. № 5676/1.

Віддруковано з оригіналів замовника.
ФОП Корзун Д.Ю.
Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.

Видавець ТОВ «ТВОРИ».
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 6188 від 18.05.2018 р.
21027, м. Вінниця, вул. Келецька, 51а, прим. 143.
Тел.: (0432) 603-000, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852.
e-mail: info@tvoru.com.ua
http://www.tvoru.com.ua